

**MACARİSTAN'DAKİ
TÜRK DİASPORASI VE TÜRK KİMLİĞİ ÜZERİNE
SOSYOLOJİK BİR İNCELEME**

Fatma Zehra DURNA
Doktora Tezi
Danışman: Prof. Dr. Hüseyin KOÇAK
Haziran, 2025
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

MACARİSTAN'DAKİ
TÜRK DİASPORASI VE TÜRK KİMLİĞİ ÜZERİNE
SOSYOLOJİK BİR İNCELEME

Hazırlayan
Fatma Zehra DURNA
(“Siyasi Coğrafya” tematik alanında 100/2000 YÖK Doktora Bursiyeri)

Danışman
Prof. Dr. Hüseyin KOÇAK

AFYONKARAHİSAR, 2025

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Macaristan’daki Türk Diasporası ve Türk Kimliği Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme**” adlı çalışma, tarafımdan etik kurallara ve bilimsel ahlak ilkelerine uygun olarak hazırlanmış olup, yararlandığım tüm eserlerin kaynakça kısmında belirtildiğini ifade eder ve bunu onurumla doğrularım.

04.06.2025

İmza

Fatma Zehra DURNA

T. C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Fatma Zehra DURNA
	Numarası	180657104
	Anabilim Dalı	Sosyoloji
	Programı	Sosyoloji
	Program Düzeyi	☐ Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı		Macaristan'daki Türk Diasporası ve Türk Kimliği Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme
Tez Savunma Sınav Tarihi		04.06.2025
Tez Savunma Sınav Saati		11:00

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☐ oy birliği – ☒ oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

MACARİSTAN'DAKİ TÜRK DİASPORASI VE TÜRK KİMLİĞİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR İNCELEME

Fatma Zehra DURNA

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Haziran, 2025

Danışman: Prof. Dr. Hüseyin KOÇAK

Diaspora kavramı, anavatanından herhangi bir neden veya zorlayıcı durum sonucunda ayrılarak farklı coğrafyalarda yaşamını sürdüren toplulukları tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu kavram, literatürde iki temel kuramsal yaklaşım çerçevesinde ele alınmaktadır. Bunlardan ilki, diaspora olgusunu tarihsel bağlamlar ve etnik aidiyet üzerinden yorumlayan geleneksel/klasik yaklaşımdır. Diğeri ise, 1980'li yıllardan itibaren küreselleşme, post-modernizm ve ulus-aşırılama gibi paradigmalardan etkilenecek gelişen modern/yeni yaklaşım biçimidir. Bu çalışmanın temel amacı, Macaristan'a göç eden Türk göçmenlerin deneyimlerini modern/yeni diaspora anlayışı çerçevesinde incelemek, bu bağlamda kimlik inşası, aidiyet duygusu ve diaspora süreçlerini anlamaya çalışmaktır.

Nitel araştırma yöntemine dayalı olarak yürütülen çalışmada etnografik desen kullanılmıştır. Araştırma kapsamında 5'i kadın, 26'sı erkek olmak üzere toplam 31 Türk göçmen ile görüşmeler gerçekleştirilmiş; veri toplama aracı olarak görüşme, görüşme ve gözlem tekniklerinden yararlanılmıştır. Elde edilen veriler, MAXQDA nitel veri analiz programı aracılığıyla sistematik biçimde analiz edilmiştir. Analizler sonucunda, Macaristan'da yaşayan Türk göçmenlerin diaspora özellikleri gösterdiği ve bu oluşumun daha çok modern/yeni diaspora yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilebileceği ortaya konmuştur. Ayrıca, göçmenlerin kimlik tanımlamalarını ağırlıklı olarak "Türk kimliği" üzerinden gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, Macaristan'da yaşayan Türk göçmenlerin hem bir diaspora topluluğu oluşturduğunu hem de bu bağlamda Türk kimliğini yeniden üretme ve sürdürme yönünde çeşitli pratikler geliştirdiklerini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Etnografi, Macaristan, Siyasi Coğrafya, Türk Diasporası, Türk Kimliği

ABSTRACT

A SOCIOLOGICAL STUDY ON THE TURKISH DIASPORA AND TURKISH IDENTITY IN HUNGARY

Fatma Zehra DURNA

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY**

June, 2025

Advisor: Prof. Dr. Hüseyin KOÇAK

The concept of diaspora refers to communities that have been displaced from their homeland due to various reasons or compelling circumstances and continue to live in different geographical contexts. In the literature, this concept is approached through two main theoretical frameworks. The first is the traditional/classical approach, which interprets diaspora through historical ties and ethnic affiliation. The second is the modern/new approach, which has emerged since the 1980s under the influence of paradigms such as globalization, postmodernism, and transnationalism. The main objective of this study is to examine the experiences of Turkish migrants in Hungary within the framework of the modern/new diaspora paradigm, with a particular focus on identity construction, sense of belonging, and diaspora processes.

The study was conducted using a qualitative research methodology and employed an ethnographic research design. Within the scope of the research, interviews were conducted with a total of 31 Turkish migrants residing in Hungary, including 5 women and 26 men. Data were collected through interviews and observational techniques. The data obtained were systematically analyzed using the qualitative data analysis software MAXQDA. The analyses revealed that Turkish migrants living in Hungary exhibit characteristics of a diaspora, and that this formation can largely be interpreted within the framework of the modern/new diaspora approach. It was also determined that the migrants predominantly construct their identity around the notion of a “Turkish identity.” The findings of the study demonstrate that Turkish migrants in Hungary have formed a diaspora community and, within this context, have developed various practices aimed at reproducing and maintaining their Turkish identity.

Keywords: Ethnography, Hungary, Political Geography, Turkish Diaspora, Turkish Identity

ÖN SÖZ

Öncelikle, bu alanda ilerlememi sağlayan lisans, yüksek lisans ve doktora sürecim boyunca emeği geçen, beni bu çalışmaya yönlendiren, tavsiye ve önerileriyle tezime rehberlik eden, kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Hüseyin KOÇAK'a şükranlarımı sunarım.

Tez çalışmam boyunca yol gösteren, araştırma konusunun belirlenmesinden yorumlama ve sonuçlandırma aşamasına kadar her türlü destek ve zamanlarını esirgemeyen değerli hocalarım Doç. Dr. Ahmet Ayhan KOYUNCU ve Doç. Dr. Mustafa KÖSE'ye teşekkür ederim. Ayrıca, tez savunma jürisi üyelerim olan Prof. Dr. Ahmet KOYUNCU ve Doç. Dr. Ahmet GÖKÇEN'e, yaklaşımları, anlayışları, destekleri ve katkıları için minnet ve teşekkürlerimi arz ederim. Bu çalışma vesilesiyle tanışma imkânı bulduğum, isimlerini burada tek tek anamasam da katkıları benim için son derece kıymetli olan tüm Türk göçmenlere en içten teşekkürlerimi sunarım. Macaristan'da beni evlerine, iş yerlerine davet eden; hayat hikâyelerini, deneyimlerini ve düşüncelerini samimiyetle paylaşarak bu araştırmaya gönülden katkı sunan tüm katılımcılara minnettarım.

En özel ve en derin teşekkürlerimi ise beni bugünlere getiren, zorluklar karşısında umudumu yitirmeme izin vermeyen, inancını ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen canım annem Dilek DURNA'ya sunuyorum.

Bu çalışmayı, hayatımdaki en kıymetli insana, anneme ithaf ediyorum...

Fatma Zehra DURNA

2025, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLOLAR LİSTESİ	x
HARİTALAR LİSTESİ	xi
SİMGELER VE KISATMALAR DİZİNİ	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DİASPORA VE KİMLİK ÜZERİNE KAVRAMSAL VE TARİHSEL SÜREÇ

1. DİASPORA KAVRAMININ ETİMOLOJİSİ, TARİHSEL GELİŞİMİ VE KURAMSAL AÇILIMLARI.....	6
1.1. DİASPORA KAVRAMI ÜZERİNE YAKLAŞIMLAR.....	9
1.2. GELENEKSEL / KLASİK DİASPORA YAKLAŞIMI	9
1.3. DÜNYA GENELİNDE GELENEKSEL / KLASİK DİASPORALAR.....	11
1.3.1. Yahudi Diasporası.....	13
1.3.2. Afrika Diasporası	14
1.3.3. Filistin Diasporası	15
1.3.4. Ermeni Diasporası.....	17
1.4. GELENEKSEL / KLASİK DİASPORALARIN ORTAK ÖZELLİKLERİ.....	18
1.5. DÜNYA GENELİNDE MODERN / YENİ DİASPORALAR	20
1.5.1. Adige (Çerkes) Diasporası.....	22
1.5.2. Azerbaycan Diasporası	23
1.5.3. Türk Diasporası: Tarihsel Süreklilikten Kurumsal Yapılanmaya.....	26
1.5.4. Yeni / Modern Diasporaların Ortak Özellikleri.....	27
2. KİMLİK KAVRAMINA KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	30
2.1. KAVRAMSAL OLARAK KİMLİK.....	30
2.1.1. Kavramsal ve Etimolojik Arka Planı olarak kimlik kavramı	30
2.2. SOSYOLOJİK BİR OLGU OLARAK KİMLİK	32
2.2.1. Kimlik Türleri	34
3. TÜRK KİMLİĞİNİN OLUŞUMU VE DÖNÜŞÜMÜ: TARİHSEL SÜREÇTEN KURAMSAL TARTIŞMALARA	37
4. MACARİSTAN'DAKİ TÜRK KİMLİĞİ: DİASPORA BAĞLAMINDA KİMLİĞİN YAPILANDIRILMASI.....	38

İKİNCİ BÖLÜM

MACARİSTAN'IN JEOPOLİTİĞİ VE SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

1. SİYASİ COĞRAFYA VE JEOPOLİTİK DÜŞÜNCENİN KURAMSAL TEMELLERİ	41
1.1. SİYASİ COĞRAFYANIN KAVRAMSAL GELİŞİMİ	41

1.2. JEOPOLİTİK VE SİYASİ COĞRAFYA İLİŞKİSİ	43
1.3. MACARİSTAN'IN SİYASİ COĞRAFI KONUMU	45
2. MACARİSTAN'IN FİZİKİ COĞRAFYASI	47
2.1. COĞRAFI KONUM VE YÜZEY ŞEKİLLERİ	49
2.2. DOĞAL PEYZAJ ALANLARI VE SU YÜZEYLERİ	50
3. MACARİSTAN'IN GÜNCEL SİYASİ VE JEOKÜLTÜREL DURUMU.....	51
3.1. SINIR İLİŞKİLERİ VE BÖLGESEL KONUMU	54
3.2. JEOKÜLTÜREL ÖZELLİKLER VE BÖLGESEL KİMLİK	55
4. DEMOGRAFİK VE DİNSEL YAPI.....	56
4.1. NÜFUSUN GENEL GÖRÜNÜMÜ VE DEMOGRAFİK GÖSTERGELER	56
4.2. MACARCA'NIN KÖKENİ, YAPISI VE SOSYOLİNGÜİSTİK ÖZELLİKLERİ	58
5. DİNSEL VE ETNİK YAPI	59
5.1. MACARİSTAN'DA DİN VE DİNSEL HAYAT	59
5.2. ETNİK YAPI: TARİHSEL ARKA PLAN VE GÜNCEL DURUM	60
6. JEOKONOMİK DİNAMİKLER	61
6.1. SANAYİ SEKTÖRÜNÜN YAPISI	62
6.2. TARIMSAL ÜRETİM VE HAYVANCILIK	63
6.3. DIŞ TİCARETİN GENEL GÖRÜNÜMÜ	66
6.4. İÇ TİCARETTE MAL GRUPLARINA GÖRE DAĞILIM	67
6.5. TURİZM EKONOMİSİ VE TERMAL KÜLTÜR (GELENEKSEL HAMAM HİZMETLERİ).....	69
7. ULAŞIM VE ENERJİ ALT YAPISI	70
7.1. ULAŞIM ALTYAPISI VE TAŞIMACILIK VERİLERİ.....	70
7.2. ENERJİ KAYNAKLARI VE DOĞAL ZENGİNLİKLER.....	72
8. YAŞAM KALİTESİ VE SOSYAL HİZMETLER	73
8.1. YAŞAM KOŞULLARI VE TOPLUMSAL REFAH	73
8.2. TRAFİK KAZALARI VE KENTSEL GÜVENLİK	75
8.3. EĞİTİM SİSTEMİNE DAİR TEMEL GÖSTERGELER.....	76
8.4. MACARİSTAN'DA KÜLTÜREL FAALİYETLERE YÖNELİK KAMU HARCAMALARI	78
8.5. SAĞLIK HİZMETLERİNE İLİŞKİN TEMEL GÖSTERGELER.....	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM, BULGULAR VE YORUMLAR

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	80
2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	82
3. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI	82
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE VERİ TOPLAMA SÜRECİ.....	83
4.1. ARAŞTIRMA DESENİ	84
4.1.1. Etnografik Desen.....	85
4.2. VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ.....	86
4.2.1. Görüşme Tekniği.....	87
4.2.2. Gözlem Tekniği	88
5. BULGULAR VE YORUMLAR	89
5.1. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK PROFİLİ	90
5.1.1. Yaş	95
5.1.2. Cinsiyet.....	97
5.1.3. Medeni Hal.....	97

5.1.4. Eğitim Durumu	98
5.1.5. Meslek Durumu	100
5.1.6. Çalışma Durumu	102
5.1.7. Ortalama Gelir	104
5.1.8. Anne – Baba Meslekleri.....	105
5.2. “GÖÇ” ALT TEMASINA İLİŞKİN BULGULAR	106
5.2.1. Göç Öncesi Bağlantılar	107
5.2.2. Göç Süreci.....	109
5.2.3. Göçmenlerin Yaşadığı Güçlükler	110
5.3. “DİASPORA” ALT TEMASINA İLİŞKİN BULGULAR.....	112
5.3.1. Macaristan’da Bulunma Süresi	113
5.3.2. Geri Dönüş Fikri	114
5.3.3. Arada Kalma / Ait Hissedememe	117
5.3.4. Aidiyet / Aidiyetsizlik.....	119
5.4. “KİMLİK” ALT TEMASINA İLİŞKİN BULGULAR	123
5.4.1. Dil Kullanımı	124
5.4.2. Kimlik İfade Biçimleri	133
5.4.3. Tanımladıkları Kimlikler	136
5.5. “GÜNDELİK HAYAT” ALT TEMASINA (KATEGORİSİNE) İLİŞKİN BULGULAR	138
5.5.1. Mesken Ülke Kaynaklı Sıkıntılar	139
5.5.2. Mesken Ülkenin Tutumu.....	142
5.5.3. Sosyal Hayat	146
5.5.4. Yaşam Standartları.....	149
5.5.5. Resmi Kurumların Hizmetleri	151
SONUÇ VE ÖNERİLER	156
KAYNAKÇA.....	169
EKLER DİZİNİ	177
Ek 1: Bilgilendirme ve Onam Formu	178
Ek 2: Görüşme Formu	179
Ek 3: Etik Kurul Raporu	181

TABLÖLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1: Sosyo-Demografik ve Sosyo-Ekonomik Özelliklerine İlişkin Veriler	91
Tablo 2: Analizler Neticesinde Belirlenen Tema, Alt Tema ve Kod Yapısı	94
Tablo 3: Katılımcıların Demografik Bilgileri Hakkında	95
Tablo 4: Göç Alt Temasına İlişkin Bulgular	106
Tablo 5: Diaspora Alt Temasına İlişkin Bulgular.....	113
Tablo 6: Kimlik Alt Temasına İlişkin Bulgular.....	124
Tablo 7: Gündelik Hayat Alt Temasına İlişkin Bulgular.....	139

HARİTALAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Harita 1: Macaristan'ın Fiziki Coğrafyası, Yerleşim Merkezleri ve Ulaşım Ağı	49
Harita 2: Macaristan'ın Avrupa Kıtası İçindeki Konumu	54

SİMGELER VE KISATMALAR DİZİNİ

%: Yüzde

BM: Birleşmiş Milletler

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

Çev: Çeviren

Ed: Editör

HUF: Macar Forinti

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

TDT: Türk Devletleri Teşkilatı

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TÜRKPA: Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

VS: Vesaire

GİRİŞ

Küreselleşmenin ivme kazandığı 20. ve 21. yüzyılın son çeyreğinde, bireylerin ve toplulukların mekânsal hareketliliği belirgin biçimde artmış; ulus-devlet sınırlarının belirleyiciliği zayıflamış ve buna bağlı olarak aidiyet, kimlik ve yurttaşlık gibi kavramlar yeniden tanımlanmaya başlamıştır. Bu süreçte uluslararası göç hareketleri yalnızca nüfusun fiziksel yer değiştirmesiyle sınırlı kalmamış; sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda diaspora, günümüzde çağdaş sosyal bilimlerin merkezinde yeniden ele alınan ve geleneksel anlamının ötesine taşınarak daha geniş kapsamlarla tanımlanan temel kavramlardan biri haline gelmiştir. Zorunlu göç, sürgün ve anavatan özlemi gibi tarihsel temalarla özdeşleşen diaspora, artık gönüllü göçler, ekonomik ve mesleki fırsat arayışları, eğitim temelli yer değiştirmeler gibi çok boyutlu nedenlerle şekillenen toplulukları da kapsayan bir yapı olarak değerlendirilmektedir.

1980’li yıllardan itibaren etkisini artıran düşünsel ve toplumsal dönüşümler, diaspora kavramının anlam alanını genişletmiş; diaspora topluluklarının homojen ve durağan yapılar olmadığı, aksine çok katmanlı, melez, değişken ve etkileşimli kimlik yapılanmalarına sahip olabileceği fikri yaygınlık kazanmıştır. Yeni yaklaşımlar, bireylerin ve toplulukların hem anavatanla hem de ev sahibi ülkeyle eşzamanlı ve çok yönlü bağlar kurabileceğini; diaspora kimliğinin ise sabit ve yekpare değil, bağlamsal olarak yeniden şekillenen, müzakereye açık ve dinamik bir süreç olduğunu ileri sürmektedir.

Bu çalışma, modern diaspora kuramı çerçevesinde, Macaristan’da yaşayan Türk göçmen topluluğunu sosyolojik olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Modern diaspora anlayışı; yalnızca yerinden edilme, travmatik göç ve geri dönüş arzusu gibi klasik temaları değil, aynı zamanda ulusötesi ilişkiler, çoklu aidiyetler ve kültürel yeniden üretim süreçlerini de içeren dinamik bir yapıya işaret etmektedir. Bu bağlamda, Türk diasporası, modern diaspora kuramının en önemli örneklerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Hem tarihsel göç hareketlerinin sürekliliği hem de günümüz küresel ilişkiler ağında kurumsallaşan yapılarıyla Türk diasporası, diaspora literatüründe giderek daha fazla dikkat çeken bir olgu hâline gelmiştir.

Orta Avrupa’da yer alan ve tarih boyunca çeşitli göç hareketlerine sahne olan Macaristan, hem coğrafi hem de jeopolitik açıdan stratejik bir konuma sahiptir. Türkiye

ile Avrupa Birliği arasında artan siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler bağlamında Macaristan, Türk diasporasının modern formlarının gözlemlenebileceği özgün bir mekânsal bağlam sunmaktadır. Sayıca görece küçük bir topluluk oluşturan Macaristan'daki Türk göçmenler, bireysel deneyimleri, çok katmanlı aidiyet yapıları ve kolektif örgütlenme biçimleri bakımından modern diaspora kuramının temel bileşenlerini somutlaştıran dikkat çekici bir örnek teşkil etmektedir. Türkiye ile Macaristan arasında tarihsel olarak şekillenmiş kültürel bağlar ve son dönemde gelişen diplomatik ilişkiler, bu topluluğun yalnızca göçmenlik olgusu içinde değil, diaspora ve kimlik sosyolojisi bağlamında da incelenmesini anlamlı ve gerekli kılmaktadır.

Çalışmanın temel araştırma sorusu, Macaristan'daki Türk göçmenlerin nasıl bir diaspora yapılanması geliştirdiği, kimlik tanımlamalarını hangi referanslar üzerinden oluşturduğu ve ev sahibi ülke ile kurulan toplumsal ve kültürel ilişkilerin bu süreçleri nasıl etkilediğidir. Araştırma bu çerçevede üç temel amaca yönelmiştir: birincisi, Türk göçmenlerin diaspora oluşum süreçlerini anlamak; ikincisi, kimlik inşa pratiklerini ve aidiyet formlarını çözümlemek; üçüncüsü ise bireysel ve toplumsal deneyimleri kuramsal bir perspektifle yorumlayarak literatüre katkı sunmaktır.

Araştırma, nitel araştırma yöntemi temelinde ve etnografik desen çerçevesinde yapılandırılmıştır. Çalışma kapsamında Macaristan'ın farklı şehirlerinde yaşayan toplam 31 Türk göçmenle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 5'i kadın, 26'sı erkektir. Görüşmeler, gözlem ve alan notlarıyla desteklenmiş; elde edilen veriler nitel veri analiz programı aracılığıyla kodlanmış ve tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bulgular “göç”, “diaspora”, “kimlik” ve “gündelik yaşam” gibi temalar etrafında sınıflandırılmış ve yorumlanmıştır. Çalışmanın yöntemi, hem katılımcıların öznel deneyimlerini görünür kılmayı hem de bu deneyimleri kuramsal çerçevelerle ilişkilendirerek açıklayıcı bir analiz sunmayı amaçlamaktadır.

Tez, üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümü, diaspora ve kimlik kavramlarının kuramsal temellerini kapsamlı biçimde ele almaktadır. Bu çerçevede, diaspora kavramının etimolojik kökeni, tarihsel gelişimi ve kuramsal açılımları değerlendirildikten sonra geleneksel ve modern diaspora yaklaşımları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Yahudi, Afrika, Filistin ve Ermeni diasporaları gibi klasik örnekler ile Adige, Azerbaycan ve Türk diasporaları gibi modern örnekler üzerinden tipolojik bir çerçeve oluşturulmuş; ayrıca modern diasporaların kurumsal yapıları ve ortak özellikleri analiz edilmiştir. Kimlik kavramına yönelik ikinci kuramsal

çerçeve ise kavramsal, sosyolojik ve tarihsel yönleriyle ele alınmış; farklı kimlik türleri üzerinden Türk kimliğinin tarihsel dönüşümü ve kuramsal temsilleri detaylandırılmıştır. Bu bağlamda, Macaristan'daki Türk kimliğinin diasporik bağlamda nasıl inşa edildiğine dair ön kuramsal temeller ortaya konmuştur.

İkinci bölüm, Macaristan'ın jeopolitik konumunu, sosyo-kültürel yapısını ve tarihsel arka planını analiz etmektedir. Siyasi coğrafya, jeopolitik kuramlar ve fiziksel coğrafya ekseninde ülkenin güncel jeopolitik ve jeokültürel durumu değerlendirilmiş; nüfus yapısı, etnik çeşitlilik, dilsel yapı, dinsel inanç sistemleri ve ekonomik göstergeler detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca ulaşım ve enerji altyapısı, yaşam kalitesi, sağlık ve eğitim göstergeleri gibi unsurlar üzerinden Macaristan'ın toplumsal yapısı bütüncül bir perspektifle ortaya konmuştur. Bu bölüm, Türkiye kökenli göçmenlerin yerleştiği sosyo-mekânsal ortamı anlamlandırmak açısından temel bir arka plan sunmaktadır.

Üçüncü bölümde ise araştırmanın yöntemi, evreni, örnekleme ve veri toplama süreci açıklanmıştır. Nitel araştırma yöntemine dayanan bu çalışmada etnografik desen benimsenmiş; görüşme ve gözlem teknikleri yoluyla elde edilen veriler tematik başlıklar altında analiz edilmiştir. Bulgular beş ana tema altında sunulmuştur: Göç, diaspora, kimlik, gündelik hayat ve katılımcı profili. Göç süreci ve göçmenlerin karşılaştığı zorluklar, diasporik aidiyet ilişkileri, kimlik tanımları ve ifade biçimleri ile sosyal yaşam pratikleri detaylandırılmıştır. Dil kullanımı, aidiyet hissi, geri dönüş fikri gibi göstergeler üzerinden kimliğin nasıl şekillendiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Bulgular, Macaristan'daki Türk diasporasının kültürel sürekliliği, uyum stratejileri ve kimlik inşasına dair önemli sosyolojik çıkarımlar sunmaktadır.

Sonuç bölümünde ise çalışmanın temel bulguları özetlenmiş, kuramsal çerçeve ile empirik veriler arasında kurulan ilişki tartışılmış ve gelecekteki çalışmalara ışık tutacak öneriler geliştirilmiştir. Bu tez, diaspora olgusunun yalnızca göçle sınırlı olmadığını, kimlik inşası, aidiyet, kültürel devamlılık ve gündelik hayat pratikleriyle iç içe geçmiş çok katmanlı bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, modern diaspora kuramı çerçevesinde Macaristan'daki Türk diasporasının kimlik inşası, aidiyet kurguları ve gündelik yaşam pratiklerine odaklanarak, hem kuramsal hem de ampirik düzlemde özgün bir katkı sunmayı amaçlamıştır. Geleneksel diaspora anlayışının sınırlı kaldığı etnik bağlılık, kolektif hafıza ve geri dönüş ideali gibi sabit parametrelerin ötesine geçen bu yaklaşımda; Türk

diasporasının çok katmanlı, hareketli ve müzakere edilebilir kimlik yapıları, ulusötesi ilişkilerle kurulan bağlar ve mekânsal aidiyet biçimleri kapsamlı bir biçimde incelenmiştir. Araştırma bulguları, Macaristan'daki Türk topluluğunun sadece göçle belirlenen bir nüfus hareketi olarak değil, aksine kurumsallaşan, yerel toplumsal yapıyla ilişkilenen ve kendine özgü kültürel pratikler geliştiren bir diaspora örneği olarak değerlendirilebileceğini ortaya koymuştur. Bu noktada, modern diaspora anlayışının merkezinde yer alan “çoklu aidiyet”, “ulusötesi ağlar” ve “kültürel hibritlik” gibi kavramlar, Macaristan'daki Türk diasporasının deneyimlerinde karşılık bulmakta; bireylerin kimliklerini sabit bir ulusal veya etnik kategoriye indirgemeyen, aksine farklı bağlamlarda farklı aidiyet biçimleriyle yeniden kuran bir yapı sergilenmektedir.

Bu çalışma kapsamında yürütülen nitel saha araştırması, göç sürecinin sadece mekânsal bir geçiş değil, aynı zamanda kimliksel dönüşümle iç içe geçmiş bir süreç olduğunu açıkça göstermiştir. Katılımcıların dil kullanımı, kimlik tanımları, Türkiye ve Macaristan'la olan bağları, gündelik hayat içindeki deneyimleri; onların kendilerini ne şekilde tanımladıkları, hangi toplumsal aidiyetleri ön plana çıkardıkları ve bu aidiyetlerin zamanla nasıl evrildiğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Araştırma, Türk diasporasının Macaristan'daki varlığını yalnızca etnik temelli bir birlikteliğe indirgemeyen, aksine toplumsal, ekonomik, kültürel ve politik boyutları olan çok yönlü bir yapı olarak analiz etmeyi mümkün kılmıştır.

Macaristan, tarihsel olarak çok katmanlı bir göç ve azınlık hafızasına sahip bir ülke olmasının yanı sıra, günümüzde Avrupa Birliği üyesi olmanın getirdiği kurumsal çerçeveye birlikte göçmen politikalarının yeniden şekillendiği bir bağlam sunmaktadır. Bu nedenle, Macaristan'daki Türk diasporasının deneyimi, klasik Batı Avrupa örneklerinden farklılıklar göstermekte; hem daha sınırlı bir topluluk yapısına sahip olması hem de tarihsel ilişkilerin (Osmanlı geçmişi, kültürel miras, siyasi ilişkiler) etkisiyle özgün bir etkileşim zemini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Macaristan'daki Türk diasporası, modern diaspora literatürünün doğrudan içinde değerlendirilmesi gereken, ulusötesi iletişim ağları, yeni medya kullanımı ve diasporik örgütlenmeler üzerinden anlam kazanan bir kimliksel yapılanma sergilemektedir.

Ayrıca, araştırma bulguları, diaspora olgusunun sadece göçmenlerin yaşadıkları zorluklar ya da aidiyet sorunları üzerinden ele alınamayacağını; aksine bu yapıların özneleşen bireyler aracılığıyla, gündelik hayat pratiklerinde aktif biçimde yeniden üretildiğini göstermektedir. Kimlik, bu bağlamda durağan değil, sürekli olarak yeniden

kurulan; mekânla, zamanla ve toplumsal bağlamla şekillenen bir olgudur. Bu çerçevede Macaristan'daki Türk göçmenlerin kimlik ifade biçimleri, bir yandan Türkiye ile olan kültürel bağları sürdürürken, diğer yandan yerel topluma entegrasyon, mesleki başarı ve sosyal ilişkiler gibi parametrelerle yeni anlamlar kazanmaktadır.

Çalışmanın önemli katkılarından biri de, diaspora olgusunu mikro düzeyde, yani bireysel deneyimlerde ve yaşam öykülerinde yakalayarak, makro düzeydeki kimlik kuramlarıyla ilişkilendirme çabasıdır. Kimlik, burada yalnızca ulusal düzlemde bir mensubiyet değil; aynı zamanda dil kullanımı, aile yapısı, dini pratikler, sosyal çevre ve medya tüketimi gibi gündelik yaşam öğeleriyle kurulan çok boyutlu bir aidiyet ağına dönüşmektedir. Macaristan'daki Türk topluluğu içinde kuşaklar arası farklar, eğitim düzeyine göre çeşitlenen aidiyet biçimleri ve bireysel deneyimlerin çeşitliliği, diasporik kimliğin bütünlüklü değil, çoğul ve değişken olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, bu tez, Macaristan'daki Türk diasporasının modern diaspora kuramı çerçevesinde ele alınabilecek nitelikte çok katmanlı, çok yönlü ve sürekli dönüşen bir kimlik yapısına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Türk diasporası, artık yalnızca göçmenlik ve nostaljiyle tanımlanan bir yapı değil; küresel hareketlilik, ulusötesi iletişim, kültürel yeniden üretim ve yerel etkileşimlerle biçimlenen dinamik bir toplumsal oluşumdur. Macaristan örneği, bu bağlamda modern diaspora literatürüne yeni bir alan sunmakta; özellikle Orta Avrupa bağlamında göçmen topluluklarının sosyolojik olarak nasıl yapılandığını ve kimliklerini nasıl kurduklarını anlamak açısından özgün bir örnek teşkil etmektedir. Çalışma, hem diaspora kuramlarının Türk göçmenler bağlamında yeniden düşünülmesine olanak sağlamakta, hem de Avrupa'da az çalışılmış bir örnek olan Macaristan'daki Türk topluluğunun sosyolojik profilini ortaya koyarak, ileride yapılacak daha geniş ölçekli araştırmalar için kuramsal ve metodolojik bir zemin sunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİASPORA VE KİMLİK ÜZERİNE KAVRAMSAL VE TARİHSEL SÜREÇ

1. DİASPORA KAVRAMININ ETİMOLOJİSİ, TARİHSEL GELİŞİMİ VE KURAMSAL AÇILIMLARI

"Diaspora" terimi, etimolojik olarak Yunanca "dia" (aracılığıyla, boyunca) ve "sporos" (tohum) sözcüklerinden türemekte olup, "sağa sola dağılmış tohumlar" anlamına gelmektedir. Ancak bu terim, çağdaş kullanımda yalnızca fiziksel dağılmayı değil, aynı zamanda etnik ya da ulusal bir grubun anavatanı dışındaki varlığını ve bu varlığa eşlik eden kültürel, politik ve toplumsal unsurları da kapsamaktadır (Yaldız, 2004: 85). Her ne kadar kavramın kökeni Eski Yunanca'ya dayansa da, "diaspora" terimi 19. yüzyıla kadar farklı dillerde seyrek biçimde kullanılmıştır. Modern Yunanca'nın ilk sözlüğünde (1659), kavram hem genel anlamda bir dağılma olgusunu hem de dünya genelinde yaşayan Yunan topluluklarını ifade edecek biçimde yer almıştır. İosipos Misiodax da 1761 yılında kaleme aldığı Ahlak Felsefesi adlı eserinde kavramı çoğul biçimiyle kullanmış; dönemin Yunanistan'ını, "Yunanlıların tüm diasporaları" olarak tanımlamıştır (Bruneau, 2004: 8). Günümüzde ise kavram genellikle tekil biçimde ve daha geniş bir anlam yelpazesiyle kullanılmaktadır.

"Diaspora" terimi, Avrupa dillerinde 20. yüzyılın ortalarına dek büyük ölçüde ilahiyat ve din araştırmaları çerçevesinde ele alınmıştır. Bu bağlamdaki ilk örneklerden biri, 1754 yılında Edward Weston'ın İngiltere'deki Yahudi topluluğunun durumunu konu alan eserinin başlığında görülmektedir (Weston, 1754: 10). 1950'li yıllara dek kavramın dinî anlamı dışında bir kullanımı yaygınlaşmamıştır. Ancak bu sınırlandırmaya istisna teşkil eden bir yaklaşım, 1931 yılında yayımlanan Encyclopedia of the Social Sciences adlı eserde yer almaktadır. Bu ansiklopedide "diaspora" maddesini kaleme alan tarihçi Simon Dubnov, kavramın yalnızca Yahudi tarihine ya da dinî çerçeveye indirgenemeyeceğini savunmuştur. Dubnov'a göre diaspora, "kendi devletinden ya da yurdundan ayrılmış ve başka uluslar arasında dağılmış, ancak kendi ulusal kültürünü korumayı sürdüren bir ulus ya da ulusun bir parçası için kullanılan Yunanca kökenli bir terimdir." Dubnov ayrıca Antik Roma dönemindeki Magna Graecia örneğini Yunan diasporasına işaretle anmakta ve yüzyıllardır ulusal toprakları dışında gönüllü olarak yaşamayı tercih eden Ermenileri de tipik diaspora örneği olarak

göstermektedir. Bununla birlikte, kavram tarihsel süreçte en çok Filistin dışındaki Yahudi topluluklarıyla özdeşleştirilmiştir (Dubnov, 1931: 126).

Diaspora kavramının sosyal bilimlerdeki sistematik kullanımına önemli katkılarda bulunan isimlerden biri de William Safran'dır. Safran (1991:83-99), diasporayı tarihsel anavatanından istem dışı sebeplerle sürülmüş, anavatanlarına ve orada ya da başka yerlerde yaşayan vatandaşlarına karşı sadakat duygusunu sürdüren ve etnik kimliğinin bilincinde olan topluluklar olarak tanımlamaktadır. Safran, diaspora olgusunu tanımlarken belirli temel özellikler etrafında şekillenen bir topluluk yapısına dikkat çeker. Ona göre diasporalar, üyelerinin iki ya da daha fazla coğrafi mekâna dağılmış olmasıyla karakterize edilir. Bu topluluklar, çoğunlukla tarihsel ya da kültürel temellere dayanan ortak bir “anavatan” mitine sahip olup, göç edilen ülkeye karşı belli düzeyde bir yabancılaşma duygusu taşırlar. Diasporik grupların önemli bir kısmı, anavatanına geri dönme yönünde gerçekçi ya da simgesel bir arzu beslerken, anavatanla kültürel, siyasal ya da ekonomik bağlarını sürdürmeye de devam ederler. Ayrıca bu topluluklar, içinde bulundukları çokkültürlü yapılar içinde asimilasyona karşı direnç göstererek, kolektif kimliklerini koruma yönünde bilinçli çabalar ortaya koyarlar.

Safran'ın yaklaşımını esas alan bir diğer önemli kuramsal katkı da Robin Cohen tarafından geliştirilmiştir. Cohen, diaspora kavramını daha esnek ve çoğulcu bir biçimde ele alarak, etnik-millî bilinç unsuruna ve diaspora bağlamında konumlanmayı bilinçli bir tercih olarak sürdürme potansiyeline dikkat çeker. Cohen'e (1996: 515) göre bir topluluğun diaspora olarak değerlendirilebilmesi için belirli yapısal ve kültürel özelliklere sahip olması gerekir. Bu bağlamda diaspora toplulukları genellikle köken anavatanlarından savaş, baskı, açlık gibi trajik olaylar sonucunda birden fazla yabancı bölgeye dağılmışlardır; ancak bazı durumlarda ekonomik, ticari ya da kolonyalist saiklerle gerçekleşen göçler de bu kapsamda değerlendirilir. Diasporik gruplar, anayurda ilişkin kolektif bir hafıza ve mitoloji taşırlar; bu hafıza, anavatanın korunması, yeniden inşası, güvenliği ve refahına yönelik güçlü bir kolektif bağlılık duygusuyla pekişir. Bu topluluklar genellikle ortak kabul gören bir geri dönüş fikrini ya da arzusu taşırlar, ortak tarih, farklılık ve geleceğe dair tahayyüller çerçevesinde güçlü bir etnik kimlik bilincini de uzun süre muhafaza ederler. Diasporalar çoğu zaman ev sahibi toplumla gerilimli veya dışlayıcı ilişkiler içinde konumlanırken, diğer diaspora topluluklarına yönelik sempati ve dayanışma duygularını da sürdürürler. Bununla

birlikte, kimliğini koruyarak çoğulculuğa açık ev sahibi toplumlarda varlığını sürdürebilme becerisi de diaspora tanımının önemli bir unsurudur.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM), diaspora kavramını, “vatanından ayrılmış ancak anavatanla bağlarını sürdüren etnik ya da ulusal topluluk üyeleri” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanım doğrultusunda, bir topluluğun diaspora olarak değerlendirilebilmesi için belirli ölçütleri karşılaması gerekmektedir (Safran, 1991: 83-84). Öncelikle, topluluğun üyeleri ya da atalarının belirli bir merkezden iki veya daha fazla yabancı bölgeye dağılmış olması beklenir. Diasporik topluluklar, genellikle tarihsel, mekânsal ve kültürel başarıları kapsayan kolektif bir hafıza ve mitolojiye sahiptir. Bu topluluklar, ev sahibi toplumlar tarafından tam olarak kabul edilmediklerine dair ortak bir algıya sahip olabilir ve bu durum, onların farklı ve ayrık bir kimlik geliştirmelerine neden olur. Ayrıca, diaspora üyeleri anavatanlarını idealize eder ve uygun koşullar oluştuğunda geri dönme arzusunu canlı tutarlar. Bununla birlikte, anavatanın güvenliği, refahı ve yeniden inşası için kolektif bir adanmışlık sergilerler. Son olarak, anavatanla sürdürülen ilişkiler, etnik-toplumsal bilinci ve topluluk içi dayanışmayı şekillendiren temel unsurlardan biri olarak önem taşır. Bu nitelikler, diaspora kavramının dinamik ve çok katmanlı yapısını anlamada temel bir çerçeve sunmaktadır.

Diaspora kavramının kapsamı zamanla genişlemiş, anlamı farklı toplumsal bağlamlarda esnekleşmiştir. Bu çerçevede, William Safran yalnızca geleneksel diaspora örnekleriyle sınırlı kalmayarak, çağdaş göç hareketleri sonucunda ortaya çıkan yeni toplulukları da değerlendirme kapsamına dâhil etmektedir. Örneğin, ABD’deki Kübalılar ve Meksikalılar, İngiltere’deki Pakistanlılar, Fransa’daki Mağrip kökenli topluluklar, Almanya’daki Türkler ve Polonyalılar, Kuzey Amerika’daki siyah topluluklar ile Marsilya’daki Korsikalılar da diaspora kategorisine dâhil edilmektedir. Buna ek olarak, Ukraynalılar, İtalyanlar, Afganlar, Lübnanlılar, Vietnamlılar, İranlılar, Tibetliler, Ruslar, Almanlar, Tamiller, Sihler, Hintliler, Somaliler ve Kürtler gibi gruplar da diaspora statüsüne dâhil edilmekte ya da bu şekilde tanımlanmaktadır. Öte yandan, kavramın sınırlarını muğlaklaştıran örnekler de mevcuttur. Japonlar, Romanlar, Macarlar, Hırvatlar, Sırlar, İngilizler ve Karayip halkları gibi topluluklar kimi bağlamlarda kendilerini diaspora olarak tanımlamakta ya da bu şekilde tanımlanmaktadırlar (Cohen, 1992: 193–203).

1.1. DİASPORA KAVRAMI ÜZERİNE YAKLAŞIMLAR

Diaspora kavramı, tarihsel gelişimi içerisinde farklı dönemlerin sosyo-politik ve düşünsel bağamlarına göre çeşitli teorik yaklaşımlar çerçevesinde yorumlanmıştır. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hız kazanan uluslararası göç hareketleri, postkolonyal söylemler ve kimlik politikalarının yükselişi, diaspora kavramının yalnızca tarihsel sürgün veya zorunlu göçle sınırlı bir olgu olarak değerlendirilmesini yetersiz kılmıştır. Bu süreçte diaspora, etnik, dini ya da ulusal kimliklerini anavatanlarından uzakta sürdüren toplulukları tanımlamanın ötesine geçerek; çoklu aidiyet, ulusaşırı bağlar, kültürel melezlik ve mobil kimlik gibi kavramlarla birlikte ele alınmaya başlanmıştır (Brubaker, 2005: 3–4).

Küreselleşmenin etkisiyle artan insan, sermaye ve bilgi dolaşımı, diaspora topluluklarının hem anavatanla hem de ev sahibi ülkelerle çok yönlü ilişkiler kurmasını mümkün kılmış, böylece diaspora, sabit ve yekpare bir kimlik yapısından çok, değişken ve çoğul aidiyet biçimlerinin ortaya çıktığı bir alan hâline gelmiştir (Vertovec, 2009: 4). Bu bağlamda diaspora çalışmaları, yalnızca tarihsel ve etnik temelli açıklamalarla sınırlı kalmayıp; siyaset bilimi, sosyoloji, kültürel çalışmalar ve uluslararası ilişkiler gibi çeşitli disiplinlerin kesişiminde çok boyutlu bir analiz düzlemi kazanmıştır.

Dolayısıyla, diaspora kavramına yönelik kuramsal yaklaşımlar genel hatlarıyla iki ana kategoride değerlendirilmektedir: Klasik yaklaşımlar ve çağdaş yaklaşımlar. Klasik yaklaşımlar, diasporayı çoğunlukla zorunlu göç, travma ve anavatana duyulan özlem ekseninde tanımlarken; çağdaş yaklaşımlar, bu çerçevenin ötesine geçerek gönüllü göç, ulusötesi bağlar, kimlik müzakereleri ve kültürel üretim süreçleri gibi olguları da kavramsal tartışmanın bir parçası hâline getirmiştir (Cohen, 2008: 22–23; Clifford, 1994: 306). Bu ikili ayrım, yalnızca diaspora tanımlarındaki farklılaşmayı değil, aynı zamanda bu toplulukların modern dünyadaki yerini anlamaya yönelik teorik çabaların evrimini de yansıtmaktadır.

1.2. GELENEKSEL / KLASİK DİASPORA YAKLAŞIMI

Diaspora literatürü, tarihsel süreç içerisinde farklı sınıflandırma ve yaklaşımlar üzerinden çeşitlenmiş ve teorik olarak zenginleşmiştir. Bu çerçevede, diasporaların sistematik bir biçimde sınıflandırılması amacıyla geliştirilen yaklaşımlar arasında Robin Cohen, Michel Bruneau ve Kim Butler'ın önerileri, alanyazında en yaygın ve kabul gören sınıflandırmalar arasında yer almaktadır.

Robin Cohen (1997: 26-27), diaspora olgusunu tarihsel ve sosyolojik dinamikler temelinde beş ana başlık altında sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırma, trajedi temelli diasporalar, kolonyal diasporalar, emek diasporaları, ticari diasporalar ve postmodern diasporalar olmak üzere çeşitli biçimlerde karşımıza çıkar. Trajedi temelli diasporalar, genellikle savaş, sürgün ya da soykırım gibi zorlayıcı koşullar altında gerçekleşen göçleri ifade ederken; kolonyal diasporalar, emperyalist yayılma ve sömürgeleştirme süreçleriyle bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır. Emek diasporaları, ekonomik gerekçelerle kitlesel göç hareketlerini içerirken; ticari diasporalar, tarih boyunca özellikle ticaret yolları boyunca gelişen ve ekonomik ilişkiler temelinde şekillenen toplulukları tanımlar. Son olarak, postmodern diasporalar ise kimliğin, aidiyetin ve göçün daha akışkan ve çok katmanlı biçimlerde deneyimlendiği günümüz koşullarına işaret eder. Cohen'in bu çok boyutlu yaklaşımı, diaspora kavramının yalnızca zorunlu göçlerle sınırlı olmadığını, aynı zamanda ekonomik, politik ve kültürel motivasyonlarla şekillenen geniş bir toplumsal olguya işaret ettiğini ortaya koymaktadır.

Michel Bruneau (2010: 35–36), diaspora olgusunu daha çok işlevsel temalar çerçevesinde ele almakta ve bu toplulukları belirli toplumsal pratikler üzerinden kategorize etmektedir. Ona göre diasporalar, ekonomik girişimcilik, politik angajman, dinsel bağlılık ve etnik köken gibi temel referans noktaları üzerinden anlam kazanır. Bu yaklaşım, diasporaların yalnızca yerinden edilme ya da zorunlu göç gibi travmatik deneyimlerle değil, aynı zamanda bulundukları toplumlardaki faaliyet alanları ve kimliksel yönelimleri doğrultusunda da analiz edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bruneau'nun bu çerçevesi, diasporaların dinamik, çok işlevli ve çok boyutlu yapısını ortaya koyarak, onları sadece tarihsel kökenleriyle değil, aynı zamanda güncel toplumsal rollerine göre de değerlendirme olanağı sunar.

Bruneau'nun yaklaşımı, ulusötesi toplulukların yalnızca göç geçmişine değil, aynı zamanda içinde bulundukları toplumlarla kurdukları çok katmanlı ilişkiler üzerinden analiz edilmesine olanak tanır. Bu bağlamda, diaspora olgusunun hem yerel hem de küresel düzlemde işleyen çok merkezli bir ağ yapısı içerisinde değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Kim Butler (2001: 192–193), diaspora literatüründe görece daha az tartışılan ancak kavramsal derinlik taşıyan alternatif bir sınıflandırma ortaya koymaktadır. Butler, diasporaları üç ana kategori altında incelemektedir. İlk olarak, esaret diasporaları zorunlu göçün en travmatik biçimini temsil eder; bu kategoriye, özellikle transatlantik

köle ticaretiyle Afrika'dan kopararak Amerika kıtasına taşınan topluluklar örnek verilebilir. İkinci kategori olan fetih diasporaları ise askeri güç aracılığıyla farklı coğrafyalara yerleşen ve egemenlik kuran toplulukları kapsamaktadır. Son olarak, arza dayalı ya da seçilmiş göç diasporaları, gönüllü göç süreçleriyle şekillenen, bireysel ya da toplu hareketlilik kararlarının sonucunda oluşan diaspora biçimlerini ifade eder. Butler'ın bu yaklaşımı, diaspora kavramının sadece mağduriyetle değil, aynı zamanda iktidar ilişkileri ve özneleşme biçimleriyle de ilişkilendirilmesi gerektiğini ortaya koyar. Bu çerçeve, diaspora çalışmalarına yeni bir perspektif kazandırarak, farklı tarihsel bağlamlarda ortaya çıkan göç olgularının çok yönlü analizine imkân tanımaktadır.

Bu teorik çerçevelerin yanı sıra, diaspora çalışmaları literatüründe geleneksel/klasik ve modern/çağdaş olmak üzere iki ana yaklaşım arasında temel bir ayrım yapılmaktadır. Klasik diaspora yaklaşımı, daha çok Yahudi, Ermeni, Afrika ve Filistin diasporaları gibi tarihsel olarak zorunlu göç deneyimi yaşamış, kapalı yapılar geliştirmiş ve “anavatan miti” etrafında kolektif kimliğini şekillendirmiş klasik diaspora topluluklarını temel alır. Bu tür diasporalar, dinsel ve kültürel semboller etrafında örgütlenen, genellikle geri dönüş arzusunu canlı tutan, güçlü bir aidiyet duygusuna sahip olan yapılardır (Reis, 2004: 45–46).

Michelle Reis'in Journal of International Migration dergisinde yayımlanan makalesinde ifade ettiği üzere, klasik diaspora yaklaşımı Yahudi diasporasının tarihsel deneyimini kuramsal bir model olarak alır. Bu modele göre diaspora, zorunlu göç, sürgün, nostalji ve anavatana dönme arzusu gibi unsurlar etrafında tanımlanır. Bu yaklaşımda diaspora, homojen, durağan ve kökene bağlı bir yapı olarak ele alınmakta; bireylerin yeni topluma entegrasyon süreçleri genellikle ikincil önemde görülmektedir (Reis, 2004: 46).

Dolayısıyla klasik diaspora yaklaşımı, çağdaş çokkültürlü ve melez kimlik yapılarını anlamakta yetersiz kalabilir. Ancak yine de, diaspora olgusunun tarihsel kökenlerini ve bazı diaspora toplulukların kolektif hafıza ve kimlik inşasında klasik referanslara dayanan yapısını açıklamada önemli bir teorik çerçeve sunmaktadır.

1.3. DÜNYA GENELİNDE GELENEKSEL / KLASİK DİASPORALAR

Klasik diaspora tanımları, kavramın tarihsel kökenine dayalı olarak daha dar ve sınırlandırılmış bir anlayışı benimser. Bu yaklaşıma göre diaspora, genellikle zorunlu göç, sürgün, anavatana dönüş arzusu, kolektif hafıza, etnik kimliğin korunması ve

anavatanla duygusal bağı sürdürülmesi gibi unsurlarla tanımlanır (Safran, 1991: 83). Safran'ın geliştirdiği bu model, Yahudi diasporasını referans noktası olarak diasporaları belirli kriterlere göre tanımlar. Bu kriterler arasında, bir anavatandan zorla koparılmış olma, anavatanın kolektif hafızada idealize edilmesi ve anavatana dönme arzusu öne çıkar (Safran, 1991: 84).

Robin Cohen (2008: 21) de klasik yaklaşıma benzer şekilde, tarihsel olarak belirli diaspora tipolojileri geliştirmiştir. Cohen, başta Yahudi, Ermeni ve Afrikalı diasporaları olmak üzere klasik diasporaları "sürgün temelli" bir geçmişe dayandırır. Bu yaklaşımlar, diasporaları çoğunlukla mağduriyet ve travma temelinde tanımlar.

Klasik yaklaşımın bir diğer özelliği, klasik diaspora kimliğinin anavatanla kurulan tek yönlü ve sabit bir bağ üzerinden şekillendiğini varsaymasıdır. Bu anlayışta diaspora, daha çok "uzak fakat bağlı topluluk" olarak görülür ve göç edilen ülke ile kurulan ilişkiler ikincil planda değerlendirilir.

Diaspora kavramının tarihsel süreçler ve kimlik inşası bağlamında çok boyutlu ve derinlemesine ele alınabilmesi amacıyla, metnimde klasik diaspora örnekleri olarak Yahudi, Afrika, Filistin ve Ermeni diasporalarına özel bir yer verilmektedir. Bu topluluklar, farklı tarihsel dönemlerde ve çeşitli sosyal, politik ve kültürel baskılar sonucu anavatanlarından ayrılarak geniş coğrafyalara yayılmışlardır. Ancak, coğrafi dağılımlarına rağmen, bu gruplar kolektif hafıza, ortak tarih ve kültürel değerler etrafında güçlü bir kimlik bilinci geliştirmiş ve sürdürmüşlerdir. Diaspora kimliği, bu anlamda, sadece bir nüfusun fiziksel yer değiştirmesinden ibaret olmayıp; yaşanan tarihsel deneyimlerin, özellikle sürgün, zorunlu göç, soykırım ve siyasi baskı gibi travmatik olayların kolektif belleğe nasıl işlendiği ve kuşaktan kuşağa aktarıldığı karmaşık bir süreci ifade etmektedir. Bu süreçte kimlik, sürekli olarak yeniden müzakere edilen, çok katmanlı, dinamik ve tarihsel bağlamlarla şekillenen bir yapıya dönüşmektedir.

Örneğin, Yahudi diasporası, uzun süren sürgünler ve asimilasyon baskılarına rağmen, dini ve kültürel kimliğini koruyarak diaspora olgusunun tarihsel sürekliliğini ve direnç mekanizmalarını somutlaştırmıştır. Afrika diasporası ise, özellikle köle ticareti gibi zorunlu göç deneyimlerinin ardından, kimlik kaybı ve yeniden inşa süreçleriyle, diaspora olgusunun sosyal ve kültürel boyutlarını gözler önüne sermektedir. Filistin diasporası, ulusal kimlik ve toprakla bağ arasındaki kopuşun yarattığı tarihsel ve politik

travmalar ekseninde, diaspora kimliğinin siyasal ve psikososyal boyutlarını ortaya koymaktadır. Ermeni diasporası ise, yaşanan soykırımın kolektif hafızadaki yeri ve anma pratikleri üzerinden, tarihsel travmanın kimlik üzerindeki derin etkisini göstermektedir. Bu örnekler, diaspora kavramının sadece bir göç veya yer değiştirme olgusu olmadığını; aynı zamanda tarihsel deneyimlerin, kültürel pratiklerin, kolektif belleğin ve kimlik siyaseti süreçlerinin iç içe geçtiği çok boyutlu bir toplumsal olgu olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Çalışmamda bu klasik diaspora örneklerine yer verilmesi, diaspora kavramının tarihsel süreklilik ve kültürel direnç bağlamında kavramsal ve kuramsal düzeyde tartışılmasına olanak sağlamakta; böylece incelenen özel diaspora örneğinin tarihsel koşulları ve kimlik dinamikleri, literatürde kabul görmüş bu temel vakalarla ilişkilendirilerek daha kapsamlı ve derinlikli bir analiz imkânı sunmaktadır.

1.3.1. Yahudi Diasporası

Yahudi diasporası, diaspora literatüründe çoğu zaman temel referans noktası olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşım, diaspora kavramının tarihsel olarak Yahudi halkının dağılma ve sürgün deneyimiyle özdeşleştirilmesine dayanmaktadır (Reis, 2004: 45–46). Bu bağlamda, Yahudi diasporasının kurucu olaylarından biri, 1948’de İsrail Devleti’nin kurulması ve ardından gelen geri dönüş sürecidir.

Bu sürecin yasal zemini, 1950 tarihli Geri Dönüş Yasası (Law of Return) ile oluşturulmuştur. Bu yasa, kendini Yahudi olarak tanımlayan tüm bireylere İsrail’e göç etme ve vatandaşlık kazanma hakkı tanımaktadır. "Aliyah" (çoğulu: aliyot) terimi, Yahudilerin İsrail’e göçünü tanımlarken, kelime anlamı itibarıyla "yükselme" veya "yukarı çıkma" anlamını taşımakta ve Yahudilerin İsrail’i manevi bir "yuva" olarak konumlandırmasını yansıtmaktadır. Göç eden bireyler "oleh" (çoğulu: olim) olarak adlandırılır. 1952 tarihli Uyrukluk Yasası ile birlikte aliyah yapan Yahudiler, otomatik olarak İsrail vatandaşlığına kabul edilmektedir (Aliyah and Absorption, 2002: 3–5).

Yahudilerin tarih boyunca bireysel düzeyde gerçekleştirdiği göçler, 19. yüzyılın sonlarından itibaren örgütlü bir nitelik kazanmıştır. 1882 yılından itibaren Siyonist hareket çerçevesinde şekillenen göçler, 1929’dan sonra Yahudi Ajansı aracılığıyla sistematik hale gelmiştir. Bu dönemde gerçekleşen beş büyük aliyah dalgası sırasıyla şu şekildedir: 1882–1903 yılları arasında 35.000 kişi, 1904–1914 arasında 40.000 kişi, 1919–1932 arasında 40.000 kişi, 1924–1929 arasında 82.000 kişi ve 1929–1940

arasında 250.000 kişi göç etmiştir. 1945–1948 arasında, özellikle yasadışı yollarla gerçekleşen yaklaşık 80.000 kişilik göç de bu sürece eklenmiştir (Aliyah and Absorption, 2002: 6–7).

1948–1999 yılları arasında ise toplamda 2,7 milyon Yahudi İsrail’e göç etmiştir. Bu kitlenin 680.000’i 1948–1951, 609.000’i ise 1990–1994 yılları arasında gerçekleşmiştir. 1990’lardaki bu son büyük aliyah dalgası, esas olarak Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından bölgedeki Yahudilerin göçünü kapsamaktadır (Aliyah and Absorption, 2002: 9).

Yahudi diasporası yalnızca fiziksel bir göç olgusu değil, aynı zamanda tarihsel hafıza, kolektif kimlik ve kültürel süreklilik gibi unsurları da barındırmaktadır. Bu nedenle, hem klasik diaspora yaklaşımlarında model bir örnek teşkil etmekte hem de modern diaspora çalışmalarında kimlik, aidiyet ve diaspora-anavatan ilişkilerinin analizinde merkezi bir referans noktası olmaya devam etmektedir.

1.3.2. Afrika Diasporası

Afrika diasporası, tarihsel olarak zorla yerinden edilme, sömürgecilik ve kölelik süreçlerinin yarattığı çok katmanlı bir kimlik ve aidiyet yapısını temsil eder. Kavramsal olarak "Afrika diasporası" ve "Siyah diaspora" terimleri, akademik literatürde çoğu zaman eş anlamlı olarak kullanılmakta ve her iki terim de ilk kez 1965 yılında farklı bağlamlarda gündeme gelmiştir. Bu bağlamda "Siyah diaspora" kavramı, Abiola Irele tarafından *The Journal of Modern African Studies* dergisinde yayımlanan “Negritude or Black Cultural Nationalism” başlıklı makalede kullanılmışken (Irele, 1965: 321–348), "Afrika diasporası" kavramı ise Georges Shepperson (1968: 152-176) tarafından, Darüselam’daki Uluslararası Afrika Tarihi Kongresi’nde sunulan “The African Abroad or the African Diaspora” başlıklı tebliğde literatüre kazandırılmıştır.

Afrika diasporasına yönelik en kapsamlı tanımlardan biri, tarihçi Joseph E. Harris tarafından yapılmıştır. Harris’e göre Afrika diasporası, üç temel boyutta ele alınmalıdır. İlk olarak, Afrikalıların tarih boyunca gönüllü ya da zorunlu olarak dünyanın farklı coğrafyalarına dağılması bu olgunun temelini oluşturur. Bu dağılma süreci, yalnızca fiziksel bir yer değiştirme değil, aynı zamanda köken ve toplumsal konum temelinde şekillenen özgün bir kültürel kimliğin oluşumuna da zemin hazırlamıştır. Bu kültürel kimlik, farklı coğrafyalarda yaşayan Afrikalı topluluklar arasında ortak bir aidiyet hissini pekiştirmiştir. Üçüncü boyut ise, bu toplulukların

Afrika'ya yönelik duyduğu psikolojik ya da fiziksel geri dönüş arzusu üzerinden şekillenmektedir. Harris'in bu çerçevesi, Afrika diasporasının yalnızca tarihsel bir göç süreci değil, aynı zamanda kültürel süreklilik, kimlik inşası ve anavatanla kurulan sembolik bağlar bakımından çok katmanlı bir toplumsal olgu olduğunu ortaya koymaktadır (Harris, 1993: 3).

Afrika diasporası, yalnızca tarihsel köle ticaretiyle şekillenen bir göç olgusu değil, aynı zamanda çağdaş bir kültürel, sosyal ve politik yeniden inşa sürecidir. Bu bağlamda W. E. B. Du Bois'in Afrika'ya yönelik duygusal ve tarihsel bağlılığı dikkat çekicidir. Du Bois, Afrika'ya olan bağını şu sözlerle açıklar:

“Benim binlerce yıl geriye giden doğrudan atalarımın büyük kısmı bu kıtada doğdu ve yaşadı. On beşinci yüzyıldan bu yana atalarım ve onların çocukları ortak bir tarihe, ortak bir felakete ve eski bir hafızaya sahip oldular. Bu akrabalığın asıl özü kölelik, ayrımcılık ve aşağılamadan doğan sosyal mirastır. Bu miras, yalnızca Afrika'nın çocuklarını birbirine bağlamakla kalmaz, aynı zamanda sarı Asya'ya ve Güney Denizleri'ne kadar uzanır. Beni Afrika'ya çeken, işte bu birliktir” (akt. Magubane, 1987: 149–150).

Bu sözler, Afrika diasporasının yalnızca coğrafi bir dağılmayı değil, aynı zamanda ortak tarihsel deneyimlerin yarattığı bir kimlik dayanışmasını ifade ettiğini göstermektedir. Diaspora, bu bağlamda hem bir travmanın sonucu hem de bir kolektif yeniden inşa alanıdır. Afrika kökenli diaspora toplulukları, yaşadıkları ülkelerde kültürel ve politik haklar için mücadele ederken, bir yandan da anavatan Afrika ile sembolik bağlarını sürdürmeye devam etmektedirler.

1.3.3. Filistin Diasporası

Filistin diasporası, 20. yüzyılın ortalarından itibaren Ortadoğu'da yaşanan savaşlar, zorunlu göçler ve toprak kayıplarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. 14 Mayıs 1948'de Britanya'nın Filistin'den çekilmesinin hemen ardından İsrail Devleti'nin ilan edilmesiyle birlikte, bu yeni etno-ulusal oluşum, bölgedeki Arap nüfusu üzerinde ciddi demografik ve sosyo-politik etkiler yaratmıştır. 1947–1948 Arap-İsrail Savaşı sürecinde yaklaşık 800 bin Filistinli Arap, ya savaş koşulları nedeniyle kaçmak zorunda kalmış ya da İsrail güçleri tarafından zorla yerlerinden edilmiştir. Bu kitlesel göç, Filistinliler tarafından “el-Nakba” (Felaket) olarak anılır ve Filistin diaspora kimliğinin temel travmatik deneyimini oluşturur (Schulz, 2003: 1).

Filistin Merkezi İstatistik Bürosu'nun 2020 yılı verilerine göre, toplam Filistinli nüfus yaklaşık 13,7 milyondur. Bu nüfusun yaklaşık 5,2 milyonu Batı Şeria, Gazze ve Doğu Kudüs'ü kapsayan eski Filistin topraklarında yaşarken, İsrail içinde yaklaşık 1,6 milyon Filistinli bulunmaktadır. Geri kalan nüfusun önemli bir bölümü, başta Ürdün, Lübnan ve Suriye olmak üzere çeşitli Arap ülkelerine dağılmış durumdadır; bu ülkelerde yaklaşık 6,2 milyon Filistinli yaşamaktadır. Ayrıca, dünyanın farklı bölgelerinde yaklaşık 738 bin Filistinli bulunmaktadır. Bu veriler, Filistinli nüfusun coğrafi dağılımının geniş bir alana yayıldığını ve diaspora gerçekliğinin devam ettiğini göstermektedir (Palestinian Central Bureau of Statistics [PCBS], 2020).

Filistin diasporası yalnızca mekânsal bir dağılmayı değil, aynı zamanda politik bir temsiliyet meselesini de gündeme getirmiştir. 1964 yılında kurulan Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ), 1969 yılında El-Fetih'in lideri Yaser Arafat'ın denetimine girmiş ve dağılmış Filistinlileri ulusal egemenlik hedefi etrafında sembolik olarak bir araya getirmiştir. FKÖ, Cezayir, Beyrut, Şam, Amman, Washington ve New York gibi çeşitli merkezlerde faaliyet gösteren örgüt, birlik ve gruplar aracılığıyla topraksız bir siyasi ağ oluşturmuştur (Dufoix, 2011: 94).

Diasporanın sadece geri dönüş arzusuyla değil, yaşadığı coğrafyalarda gelişim projelerine katılımıyla da tanımlandığı görülmektedir. Örneğin 1997 yılında kurulan "Palestinian Scientists and Technologists Abroad" (Palesta) ağı, teknik alanlarda uzmanlaşmış Filistinlilerin, Filistin topraklarının ekonomik kalkınmasına dair bilgi ve deneyimlerini bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Bu tür girişimler, fiziksel dönüş olmadan da diaspora ile anavatan arasında bağ kurulabileceğini göstermektedir (Hanafi, 2005: 581–598).

Sosyolog Sari Hanafi'ye göre yeni iletişim teknolojileri, diaspora topluluklarının mekânla ilişkisini yeniden tanımlar. Bu araçlar sayesinde fiziksel olarak bir devlete ya da sınıra bağlı olmayan, sanal ve etkileşimli "yurtsal alanlar" oluşmaktadır. Bu durum, "coğrafyanın sonu" değil, coğrafyanın yeniden üretimi anlamına gelir. Filistin diasporası da bu bağlamda, hem tarihsel travmaların hem de çağdaş siyasi ve teknolojik gelişmelerin şekillendirdiği çok katmanlı bir yapı arz etmektedir.

7 Ekim 2024 tarihinde başlayan İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik askeri operasyonları, kısa sürede sivillere yönelik kapsamlı bir saldırı dalgasına dönüşmüş ve uluslararası toplumda ciddi yankı uyandırmıştır. Bu süreçte Filistin halkı, yoğun hava

saldırıları, kara harekâtları, altyapının sistematik biçimde tahrip edilmesi, sağlık ve eğitim hizmetlerinin felce uğratılması, temel yaşam ihtiyaçlarına erişimin engellenmesi gibi ağır insani ihlallerle karşı karşıya kalmıştır. Gazze’de yaşanan bu yıkım, yalnızca askeri hedeflerle sınırlı kalmamakta; sivillerin, özellikle kadınların ve çocukların doğrudan hedef alınması, uluslararası hukuk açısından ciddi ihlal iddialarını gündeme getirmektedir. Nitekim Birleşmiş Milletler ve çeşitli insan hakları kuruluşları, söz konusu saldırıların savaş suçu ve hatta uluslararası soykırım sözleşmeleri kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine dair raporlar yayımlamıştır. Akademik literatürde soykırım, belirli bir etnik, dini ya da ulusal grubun fiziksel ya da kültürel varlığını kısmen ya da tamamen ortadan kaldırmayı amaçlayan sistematik bir şiddet biçimi olarak tanımlanmakta; İsrail’in 7 Ekim 2024 sonrasında yürüttüğü operasyonlar da bu çerçevede ele alınabilecek nitelikte eylemler barındırmaktadır. Tüm bu gelişmeler, Filistin topraklarında yalnızca bir çatışmanın değil, aynı zamanda tarihsel ve yapısal bir şiddet rejiminin sürdürüldüğünü göstermekte; uluslararası toplumun etkin ve kalıcı bir müdahale geliştirmesini zorunlu kılmaktadır.

1.3.4. Ermeni Diasporası

Ermeni diasporası, hem tarihsel hafızada köklü bir yere sahip olması hem de ulus-aşırı örgütlenme düzeyiyle dikkat çeken en eski ve kurumsallaşmış diaspora topluluklarından biridir. “Diaspora” terimi, Ermeniler açısından yalnızca fiziksel bir dağılmayı değil, aynı zamanda bir kimlik, aidiyet ve ulusal birlik fikrini de içerir. Ermeniler, kendilerini tarih boyunca “Spyurk” (diaspora) kavramı ile özdeşleştirmiş ve bu terimi kendi iç söylemlerinde aktif bir şekilde kullanmışlardır. Ortak köken mitolojisi, diaspora kimliğinin inşasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, Ermenilerin kendilerine verdikleri ad olan “Hay” sözcüğü, Ermeni tarih yazımında yer alan kurucu figür Haik’e dayanmaktadır. Bu mitolojik anlatı, Ermenilerin kökensel birliğini ve tarihsel sürekliliğini temsil etmektedir (Kurkjian, 1964: 49).

Modern Ermeni diasporasının oluşumunda kritik tarihsel safhalardan biri, 1915 yılında Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yaşanan Ermeni Tehciri olmuştur. Bu süreçte yüz binlerce Ermeni, zorunlu göç ve şiddet nedeniyle Osmanlı topraklarından ayrılarak Orta Doğu, Avrupa, Kuzey Amerika ve Rusya’ya dağılmıştır. Böylece diasporanın demografik ve coğrafi temeli şekillenmiş, uzun vadede ise siyasi ve kültürel kurumsallaşmasının zemini oluşmuştur.

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bağımsızlığını ilan eden Ermenistan Cumhuriyeti, diasporayla olan ilişkilerini kurumsal düzeyde yeniden yapılandırmaya başlamıştır. Bu çerçevede, başta Ermeni Devrimci Federasyonu (Taşnaksutyun) olmak üzere, yurt dışında faaliyet gösteren kimi siyasi gruplar, “geri dönüş” politikaları kapsamında ülkeye dönmüş ve yerel siyasette etkin rol oynamaya başlamıştır. Yeni seçilen Cumhurbaşkanı Robert Koçaryan, 1998 yılında diaspora ile ilişkilerin güçlendirilmesini vaat etmiş ve bu yönde adımlar atılmıştır. Dışişleri Bakanlığı bünyesinde diaspora ilişkilerinden sorumlu bir birim kurulmuş; Eylül 1999'da ise Yerevan'da ilk “Ermenistan-Diaspora Konferansı” düzenlenmiştir. Bu konferansa 52 ülkeden gelen 800 delege ve 250 resmi görevli katılmış; kültür, ekonomi, iletişim, insani yardım ve siyaset gibi başlıklarda ortak çalışma komisyonlarının kurulmasına karar verilmiştir (Dufoix, 2011: 132).

Ancak diaspora ile Ermenistan Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler yalnızca kurumsal bağlamda değil, aynı zamanda hukuki düzlemde de çeşitli sorunlar barındırmaktadır. Örneğin, 1992 tarihli Ermenistan Anayasası'nın 14. maddesi çifte vatandaşlığa izin vermemektedir. Bu durum, diaspora üyelerinin siyasi ve hukuki statüleri açısından bir belirsizlik yaratmaktaydı. 2002 yılında gerçekleştirilen ikinci Ermenistan-Diaspora Konferansı'nda bu sorun yeniden gündeme getirilmiş ve “Ermeniler kendi vatanlarında yabancı kabul edilemez” ifadesiyle çifte vatandaşlık hakkının gerekliliği vurgulanmıştır. Konferansın sonuç bildirgesinde yer alan şu ifade, bu yönelimin temelini açık biçimde ortaya koymaktadır: “Çifte vatandaşlık elde etme olasılığı, her Ermeni'nin kendi ülkesinde bütün haklara sahip olarak var olmasına imkân tanır” (Ermenistan Bildirgesi, 2002).

Bugün Ermeni diasporası, Ermenistan'a yönelik ekonomik ve siyasi desteğiyle küresel ölçekte etkinliğini sürdüren bir diaspora örneği sunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Rusya, Lübnan, İran ve Kanada gibi birçok ülkelerde güçlü kurumsal yapılar ve lobiler aracılığıyla varlık gösteren diaspora, ulusal kimliğini kolektif hafıza, kilise, dil ve siyasal aktivizm aracılığıyla sürdürmeye devam etmektedir.

1.4. GELENEKSEL / KLASİK DİASPORALARIN ORTAK ÖZELLİKLERİ

Diaspora kavramı, yalnızca bir topluluğun coğrafi olarak dağılmış olma durumunu değil, aynı zamanda bu dağılmanın beraberinde getirdiği kimlik, aidiyet ve siyasal bilinç süreçlerini de kapsamaktadır. Tarihsel olarak Yahudi, Ermeni, Afrika ve

Filistin diasporaları örneklerinde görüldüğü üzere, diaspora toplulukları belli ortak yapısal ve kültürel özellikleri paylaşmaktadır. Bu örnekler, yalnızca göçün zorunluluğunu ve travmatik etkilerini değil, aynı zamanda kolektif hafıza, kimlik inşası, ulusötesi kurumsallaşma ve politik aktivizm gibi çok katmanlı dinamikleri de içerir niteliktedir.

Bu toplulukların ortaya çıkışında genellikle zorunlu göç ve travmatik bir dağılma anı belirleyici olmuştur. Yahudi diasporasında Babil sürgünü, Afrika diasporasında Atlantik köle ticareti, Ermeni diasporasında 1915 Tehciri ve Filistin diasporasında 1948 Nakba (El-Nakba), diaspora hafızasında yalnızca tarihsel olaylar olarak değil, kimliğin temel yapı taşları olarak yer bulmuştur. Bu kolektif travmalar, diaspora kimliklerinin kurucu unsurları haline gelmiş, toplulukların geçmişlerini sürekli yeniden üretmelerine neden olmuştur (Cohen, 2008: 3).

Köken ülkeyle olan bağ, çoğu zaman mitolojik, dini ya da tarihsel anlatılar yoluyla sürdürülmektedir. Kudüs'ün Yahudiler için “vaat edilmiş toprak” olarak anlamlandırılması, Ermeni anlatılarındaki Haik miti ve Batı Ermenistan özlemi, ya da Filistin diasporasındaki El-Nakba anlatısı, diasporaların kolektif hafıza aracılığıyla kimliklerini nasıl inşa ettiklerini göstermektedir. Bu anlatılar, diasporanın yalnızca geçmişle değil, bugünkü politik taleplerle de ilişkili olan anlam dünyasını oluşturur (Dufoix, 2011: 94; Hanafi, 2005: 583).

Diaspora yapıları aynı zamanda ulusötesi kurumsallaşma süreçleriyle güçlenmektedir. Yahudi Ajansı, Filistin Kurtuluş Örgütü, Ermeni Devrimci Federasyonu ve Pan-Afrikanist hareketler gibi kurumsal yapılar, diasporaların yalnızca kültürel kimliklerini değil, siyasal varoluşlarını da pekiştiren araçlara dönüşmektedir. Bu kurumlar aracılığıyla diaspora bireyleri, köken ülke ile olan bağlarını canlı tutmakta, aynı zamanda ev sahibi toplumlarda da kolektif temsiliyet geliştirmektedirler (Brubaker, 2005: 5).

Bu bağlamda kimlik, diaspora deneyim içerisinde sabit ve tekil bir yapı olmaktan çıkar; çoklu, müzakereye açık ve çoğu zaman hibrit biçimlerde yeniden kurulur. Diaspora bireyleri hem içinde yaşadıkları ülkeye hem de köken ülkeye bağlılık geliştirerek çifte aidiyet deneyimi yaşarlar. Bu durum özellikle ikinci ve üçüncü kuşaklar arasında kimliğin daha da akışkan ve bağlamsal biçimlerde yeniden

tanımlanmasına neden olur (Clifford, 1994: 309). Kimlik bu bağlamda, sabit bir aidiyetten ziyade kültürel ve politik pozisyon alış biçimi olarak anlaşılır.

Diaspora topluluklarının köken ülkeye olan bağlılıkları yalnızca sembolik ya da kültürel düzeyle sınırlı kalmaz; ekonomik, siyasal ve sosyal etkileşim biçimlerini de içerir. Diasporaların gerçekleştirdiği para transferleri, yatırımlar, akademik iş birlikleri ve lobicilik faaliyetleri bu bağların somut göstergeleri arasında yer alır. Palesta gibi Filistinli akademisyenlerin oluşturduğu ağlar ya da Ermeni diasporasının maddi katkıları, bu ulusötesi bağlılığın çağdaş tezahürleridir (Hanafi, 2005: 588; Dufoix, 2011: 95).

Diasporaların tarihsel deneyimlerinin tanınması ve toplumsal taleplerinin uluslararası alanda görünür kılınması doğrultusunda yürüttükleri kolektif mücadeleler, diaspora kimliğine giderek daha belirgin bir politik boyut kazandırmaktadır. Yahudi topluluklarının Holokost hafızasını canlı tutmaya yönelik çabaları, Ermeni diasporasının tarihsel travmaların uluslararası düzeyde tanınmasına ilişkin girişimleri, Filistin diasporasının devletleşme süreciyle ilgili diplomatik faaliyetleri ve Afrika diasporasının ırk temelli ayrımcılıkla yürüttüğü mücadeleler, diasporaların yalnızca kültürel değil aynı zamanda siyasal aktörler olarak da değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir (Safran, 1991: 84).

Bu bütünlüklü yapısıyla diaspora, salt göçün sonucunda ortaya çıkan bir toplumsal formasyon olmanın ötesinde; kolektif hafıza, kimlik mücadelesi, ulusötesi örgütlenme ve politik özneleşme biçimlerini barındıran, tarihsel ve güncel süreçlerin iç içe geçtiği çok boyutlu bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.5. DÜNYA GENELİNDE MODERN / YENİ DİASPORALAR

Çağdaş yaklaşımlar ise diaspora kavramını daha esnek, çoğulcu ve dinamik bir çerçevede ele alır. Bu görüşe göre diaspora, sadece zorunlu göçle açıklanamayacak kadar çeşitlenmiş bir olgudur. Günümüzde ekonomik nedenlerle, gönüllü olarak ya da eğitim, evlilik gibi bireysel tercihlerle göç eden topluluklar da diaspora kategorisi içinde değerlendirilir (Brubaker, 2005: 5).

Çağdaş teorisyenlerden James Clifford (1994: 307), diaspora kavramını durağan değil, sürekli dolaşım ve melezleşme üzerinden tanımlar. Clifford'a göre diasporalar, bir yandan anavatanla kültürel bağlarını korurken diğer yandan ev sahibi ülkede yeni

kimlik biçimleri geliştirirler. Bu durumda diaspora, hem “burada” hem de “orada” olma halini ifade eden çoğul aidiyetlere işaret eder.

Benzer biçimde, postkolonyal kuramcılar da diaspora olgusunu kültürel melezlik, hibrit kimlik ve "üçüncü alan" gibi kavramlar üzerinden analiz ederler. Bhabha (1994: 56), diaspora bağlamında kimlik ne tam anlamıyla anavatanla özdeşleşen ne de ev sahibi toplumla bütünleşen, ara bir kimlik biçimi olarak tanımlar. Bu yaklaşımda diaspora, sürekli dönüşen, yerel ve küresel bağlamlarda yeniden şekillenen bir yapıdır.

Çağdaş yaklaşımlarda dikkat çeken bir diğer unsur da diaspora topluluklarının yalnızca mağduriyet temelinde değil, aynı zamanda politik aktörler, ekonomik araçlar ve kültürel üreticiler olarak değerlendirilmesidir. Diasporaların medya, dijital iletişim ve küresel ağlar aracılığıyla hem anavatanla hem de diğer diaspora gruplarıyla ilişkilerini çok merkezli biçimde sürdürebildikleri görülmektedir (Vertovec, 2009: 4).

Günümüz küreselleşme koşullarında diaspora kavramı, geleneksel tanımının ötesine geçerek çok daha dinamik, çok katmanlı ve karmaşık bir toplumsal olgu hâline gelmiştir. Klasik diaspora örnekleri, genellikle uzun tarihsel süreçlere yayılan, zorunlu göçlerle anavatanlarından kopan ve yerleştikleri ülkelerde kalıcı hâle gelen toplulukları tanımlamak için kullanılırken; modern diaspora kavramı, farklı dönemlerde, çeşitli siyasi, ekonomik veya sosyal nedenlerle yer değiştiren ve aynı zamanda teknolojik imkânlar sayesinde köken ülkeleriyle sürekli etkileşim içinde kalan toplulukları da kapsar. Bu çerçevede, Adige (Çerkes), Azerbaycan ve Türk diasporaları, yalnızca tarihsel göç deneyimleriyle değil, aynı zamanda çağdaş ulusötesi bağlamda geliştirdikleri kimlik pratikleriyle de dikkat çeken modern diaspora örnekleri arasında yer almaktadır.

Adige diasporası, 19. yüzyılda Çarlık Rusyası’nın Kafkasya’daki yayılmacı politikaları neticesinde yaşanan zorunlu göçlerle ortaya çıkmış; özellikle Osmanlı topraklarına yönelen bu topluluk, zamanla dünyanın farklı bölgelerine yayılmıştır. Diasporik kimliğin oluşumunda tarihsel travmalar, sürgün hafızası ve kültürel mirasın korunmasına yönelik çabalar belirleyici rol oynamaktadır. Aynı zamanda diasporik topluluklar arasında ulusötesi dayanışma ağları kurulmuş; bu da kimliğin yalnızca nostaljik bir bağlamda değil, aktif bir kültürel ve politik pozisyonla yeniden inşa

edilmesine katkı sağlamıştır. Adige diasporası bu yönüyle, tarihsel sürekliliği çağdaş diaspora kavramıyla buluşturan önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Azerbaycan ve Türk diasporaları ise modern dönemde hız kazanan göç hareketlerinin ortaya çıkardığı, ancak tarihsel bağlamdan tamamen kopmamış iki farklı yapılanmadır. Azerbaycan diasporası, Sovyetler Birliği'nin dağılması, Karabağ çatışmaları ve ekonomik zorluklar gibi etkenlerle farklı ülkelere dağılmış; buna karşın köken ülkeyle siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerini sürdüren örgütlü yapılar geliştirmiştir. Türk diasporası ise özellikle 1960'lardan itibaren Avrupa'ya yönelik işçi göçüyle başlamış, zamanla eğitim, siyaset ve güvenlik temelli hareketliliklerle geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Günümüzde bu diaspora, çoklu kimlikler, entegrasyon süreçleri ve kültürel aidiyet konularında akademik araştırmaların odağında yer almakta; aynı zamanda dijital iletişim teknolojileri ve ulusötesi bağlar aracılığıyla Türkiye ile etkileşimini sürdürmektedir. Bu topluluklar, hem tarihsel kökleri hem de günümüz koşullarında geliştirdikleri çok katmanlı kimlik yapılarıyla, diaspora olgusunun yalnızca bir göç hikâyesi değil, aynı zamanda sürekli dönüşen bir toplumsal ve siyasal gerçeklik olduğunu göstermektedir.

1.5.1. Adige (Çerkes) Diasporası

Kafkasya, coğrafi konumu nedeniyle tarih boyunca birçok topluma ve siyasal iradeye ev sahipliği yapmıştır. Özellikle 19. yüzyılda gerçekleşen Kafkas Savaşları, bölgenin tarihini derinden etkilemiş ve bu savaşlar, Rusya açısından Kafkasya'nın fethi; Çerkesler açısından ise işgali ve yerli halka uygulanan şiddet ve zulüm olarak değerlendirilmiştir (Aslan, 2006: 148). 1864 yılında Rusların Kafkasya üzerindeki hâkimiyetini kesinleştirmesiyle Çerkesler, yaşadıkları topraklardan zorla sürülmüş ve büyük bir diaspora hareketi başlamıştır. Bu süreçte köylerin tahrip edilmesi, yaşam olanaklarının yok edilmesi gibi yıldırma faaliyetleri, Çerkeslerin kaçmak zorunda kalmasına sebep olmuştur (Başer, 2002: 40).

Çerkeslerin Osmanlı topraklarına göçü, 19. yüzyılın ortalarından itibaren yoğunlaşmış; Kırım Savaşı sonrası ve özellikle 1865'te zirveye ulaşmıştır. Tahminlere göre, 750.000 Çerkes, 100.000 Abhaz ve 60.000 Çeçen olmak üzere toplamda yaklaşık 910.000 kişi Osmanlı topraklarına yerleşmiştir (Başer, 2002: 40). Ancak, kuzey Kafkasya'dan çıkan nüfusun tam sayısı kesin olarak bilinmemektedir. Araştırmalar, sürgün edilenlerin sayısının 500.000 ile 3.000.000 arasında değiştiğini göstermektedir

(Saydam, 1997: 77; Özkiraz, 2015: 11-13). Türkiye kaynaklı çalışmalarda bu rakam 1.000.000 ile 2.000.000 arasında verilirken, Rusya kaynaklı araştırmalar genellikle daha düşük sayılar bildirmektedir (Özkiraz, 2015: 12).

Günümüzde ise Çerkes diasporası, özellikle Türkiye, Suriye, Ürdün ve Lübnan'da yoğunlaşmıştır. Türkiye'de Çerkeslerin nüfusu yaklaşık 2 ila 3 milyon arasında tahmin edilmektedir (Kızılhan, 2019: 54). Bu nüfusun büyük bir kısmı Akdeniz, Marmara ve Ege bölgelerinde yaşamaktadır. Türkiye'deki Çerkesler, dil, kültür ve geleneklerini yaşatmaya büyük önem vermekte; kültürel etkinlikler, dernekler ve vakıflar aracılığıyla kimliklerini korumaktadırlar (Karpas, 2011: 103). Örneğin, Çerkes Kültür Dernekleri ve Federasyonları, hem kültürel mirasın aktarılmasında hem de sosyal dayanışmanın sağlanmasında önemli rol oynamaktadır (Kızılhan, 2019: 57).

Suriye ve Lübnan'da ise siyasi istikrarsızlık nedeniyle Çerkesler, göç ve yeniden yerleşim süreçleriyle karşı karşıyadır. Ürdün'de ise daha stabil bir durum söz konusudur ve burada Çerkesler önemli bir nüfus ve kültürel varlık göstermektedir (Şahin, 2017: 88).

Sosyal açıdan, Çerkesler diaspora toplumu olarak hem kendi içlerinde dayanışmayı sürdürmekte hem de bulundukları ülkelerde yerel toplumlarla etkileşim içindedirler. Kimliklerini koruma çabaları, modern iletişim teknolojileri sayesinde daha da güçlenmiştir. İnternet ve sosyal medya, diaspora üyelerinin kültürel bağlarını sürdürmesini ve yeni nesillere aktarımını kolaylaştırmaktadır (Hanafi, 2005: 584-586).

Sonuç olarak, Adige (Çerkes) diasporası, tarihsel travmalar sonucu oluşmuş geniş ve farklı coğrafyalara yayılmış bir topluluktur. Özellikle Türkiye'de güçlü demografik varlığı ve kültürel organizasyonlarıyla diaspora kimliğini aktif biçimde yaşatmaya devam etmektedir. Ancak, diğer ülkelerde siyasi ve sosyal dinamikler, diasporanın durumunu şekillendirmekte ve değişkenlik göstermektedir.

1.5.2. Azerbaycan Diasporası

Azerbaycan diasporası, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra hız kazanan göç hareketleri ve küresel ölçekte yaşanan politik, ekonomik ve sosyo-kültürel dinamiklerle şekillenmiş çok katmanlı bir olgudur. Azerbaycan'dan yurt dışına yönelen göçlerin temel nedenleri arasında politik istikrarsızlık, ekonomik fırsat arayışı, etnik çatışmalar ve eğitim gibi faktörler öne çıkmaktadır (İsmailzade, 2005: 112). Sovyet sonrası dönemde Azerbaycan vatandaşlarının dış ülkelere yönelmesiyle birlikte diaspora

kavramı, sadece yer değiştirme pratiği değil, aynı zamanda kimlik, aidiyet ve siyasi temsil gibi alanlarda da yeniden tanımlanmıştır.

Azerbaycan diasporasının oluşumu, köken olarak erken dönem Türk göçlerine kadar götürülebilse de, esas itibariyle 19. yüzyılın ilk yarısında yaşanan siyasal ve askeri gelişmelerle ivme kazanmıştır. İran ile Çarlık Rusyası arasında gerçekleşen savaşlar ve 1828 tarihli Türkmençay Antlaşması, Azerbaycan topraklarının Araz Nehri boyunca bölünmesine ve kuzeydeki hanlıkların Rus hâkimiyetine girmesine yol açmıştır. Bu gelişme, bazı topluluklar için merkezileşme sürecini beraberinde getirirken, önemli bir kesim için ise zorunlu göçün başlangıcını teşkil etmiştir (Cornell, 2011: 89).

19. yüzyılda, özellikle Rusya'nın çeşitli kentlerine doğru gönüllü göç hareketleri de görülmüştür. Bu dönemde Azerbaycan aydınları, bilim, kültür ve siyaset gibi alanlarda faaliyet göstererek Rusya İmparatorluğu'nun kamu yapısında etkili roller üstlenmişlerdir (İsmailzade, 2005: 115). 20. yüzyıla gelindiğinde ise göç hareketleri hem yoğunlaşmış hem de çeşitlenmiştir. Bu süreçte I. ve II. Dünya Savaşları, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin (1918–1920) kurulup yıkılması, Güney Azerbaycan'da ki Hiyabani Hareketi, 1945-46 yıllarında kurulan kısa ömürlü Azerbaycan Milli Hükümeti gibi olaylar, toplu göç dalgalarına yol açmıştır (Shiriyev & Gahramanova, 2013: 78).

1970'li ve 1980'li yıllarda Sovyetler Birliği içerisindeki iç göçler, Azerbaycanlıların diğer Sovyet cumhuriyetlerine yerleşmesiyle sonuçlanmıştır. Aynı dönemde, 1979 İran İslam Devrimi sonrası Güney Azerbaycan'dan Avrupa'ya yönelik siyasi göçler yaşanmıştır. Ayrıca, 1950'li ve 1960'lı yıllarda Türkiye'de yaşayan Azerbaycanlıların bir kısmı, Avrupa ülkelerine ekonomik nedenlerle göç etmiştir (Yunusov, 2004: 42).

Azerbaycan diasporasının örgütlü yapıya kavuşması ve kurumsallaşması süreci ise esas olarak 1990'lı yılların sonlarında ve 2000'li yılların başlarında gerçekleşmiştir. Haydar Aliyev'in devlet başkanlığı döneminde diaspora politikaları bir devlet stratejisi hâline getirilmiş; bu doğrultuda 23 Mayıs 2001 tarihli karar uyarınca, 9–10 Kasım 2001 tarihlerinde Bakü'de Dünya Azerbaycanlılar I. Kurultayı düzenlenmiştir. Bu kurultay, yurt dışında yaşayan Azerbaycanlıların sosyal, siyasal ve kültürel durumlarının tartışıldığı ve ortak eylem planlarının geliştirildiği ilk uluslararası platform olmuştur (Altstadt, 2017: 244). Kurultay kararları doğrultusunda üç yılda bir düzenlenmesi

planlanan toplantılar, diaspora topluluklarının dayanışmasını ve Azerbaycan devleti ile ilişkilerini güçlendirme amacı taşımaktadır.

Azerbaycan diasporasının küresel ölçekteki dağılımı, yalnızca demografik bir olgu olmanın ötesinde, Azerbaycan'ın dış politika stratejileri açısından jeopolitik bir önem taşımaktadır. Diasporanın Batı Avrupa, Rusya Federasyonu ve Amerika Birleşik Devletleri gibi uluslararası siyasetin merkezinde yer alan coğrafyalarda yoğunlaşması, Azerbaycan devleti için diaspora politikalarını daha stratejik bir düzleme taşımıştır (Cornell, 2011: 93). Bu bağlamda diaspora, bir yandan bulundukları ülkelerde Azerbaycan'ın çıkarlarını savunabilecek sivil toplum ve lobicilik kanalları oluştururken, diğer yandan ana vatanla olan bağlarını koruyarak kültürel sürekliliğin teminatı hâline gelmektedir.

Bu çift yönlü işlevsellik, Azerbaycan diasporasını sıradan bir göçmen topluluğu olmanın ötesine taşıyarak, ulusötesi bir aktör niteliğine kavuşturmaktadır. Diaspora mensuplarının yaşadıkları ülkelerde sosyal, kültürel ve siyasal hayata aktif şekilde katılım sağlamaları, bu niteliği daha da pekiştirmektedir. Nitekim bazı ülkelerde Azerbaycan kökenli bireylerin yasama, yürütme ve yerel yönetim organlarında temsil edilmeleri, diasporanın siyasal alandaki etkinliğini gözler önüne sermektedir (Shiriyev & Gahramanova, 2013: 83).

Azerbaycan diasporası, kültürel alanda da kurumsal bir yapı sergilemektedir. Bulundukları ülkelerde kurulan pazar günü okulları, Azerbaycan dilinin ve kültürünün yeni kuşaklara aktarılmasını sağlarken; 27 gazete, 10 dergi, 3 radyo istasyonu ve 1 televizyon kanalı gibi medya organları aracılığıyla hem Azerbaycan'a dair kolektif bilincin korunması hem de kamu diplomasisi faaliyetlerinin yürütülmesi mümkün olmaktadır (Shiriyev & Gahramanova, 2013: 83). Bu durum, Azerbaycan'ın diasporasını sadece kültürel kimliğin korunmasında değil, aynı zamanda jeopolitik çıkarların temsilinde de etkili bir araca dönüştürdüğünü göstermektedir.

Azerbaycan diasporasının bir diğer önemli özelliği ise etnik ve mezhepsel farklılıkları da içinde barındıran çoğulcu bir yapıya sahip olmasıdır. Azerbaycan kökenli diaspora bireyleri sadece etnik Azerbaycanlılardan oluşmamakta; aynı zamanda Lezgiler, Talışlar ve Ahıska Türkleri gibi farklı grupları da kapsamaktadır (Yunusov, 2004: 41). Bu durum diasporanın iç dinamiklerinde farklı kimlik müzakerelerinin

yaşanmasına neden olmakta, diaspora içi birlik ve temsil mekanizmalarını zaman zaman karmaşıktırmaktadır.

Sonuç olarak, Azerbaycan diasporası, tarihsel, siyasal ve kültürel faktörlerin şekillendirdiği çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Bu diaspora yalnızca bir göç geçmişinin değil; aynı zamanda kimlik inşası, siyasal temsil ve kültürel devamlılık gibi süreçlerin de bir yansımasıdır. Bu nedenle Azerbaycan diasporası, hem Azerbaycan'ın dış politika vizyonu hem de ev sahibi ülkelerin toplumsal yapıları bağlamında dikkate değer bir araştırma alanı oluşturmaktadır.

1.5.3. Türk Diasporası: Tarihsel Süreklilikten Kurumsal Yapılanmaya

Diaspora kavramı, sıklıkla sömürgeci ya da emperyal geçmişe sahip devletlerin çözülme süreçleriyle ilişkilendirilmekte ve bu süreçlerin ardından farklı coğrafyalarda ortaya çıkan etnik, kültürel veya dini topluluklar üzerinden tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, tarihsel olarak toprak kaybı yaşayan imparatorlukların ardında bıraktığı halklar, çoğu zaman yeni oluşan ulus-devletlerin diasporaları olarak değerlendirilmiştir (Pal & Chakraborty, 2004: 47). Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma süreci de bu anlamda dikkate değerdir; özellikle Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya ve Orta Doğu'da yaşayan Türk toplulukları, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte etnik ve kültürel açıdan bir diaspora formuna dönüşmüştür.

Jacob M. Landau (1981), Pan-Türkist düşünce çerçevesinde geliştirdiği yaklaşımında, İran, Rusya ve Çin gibi ülkelerde yaşayan Türk topluluklarının yanı sıra, Osmanlı sonrası Balkanlar ve Kafkasya'da kalan Türk nüfusunu da Türk diasporası kapsamında değerlendirmiştir. Bu anlayış, yalnızca etnik kökene dayalı bir aidiyet değil; aynı zamanda kültürel ve tarihsel bir sürekliliğe işaret etmektedir.

Modern Türk diasporasının gelişimi, yalnızca tarihsel zorunluluklara dayanan göçlerle sınırlı değildir. 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'den Batı Avrupa'ya yönelen iş gücü göçleri, Türk diasporasının niceliksel ve niteliksel açıdan yeni bir boyut kazanmasına neden olmuştur. Almanya, Fransa, Hollanda, Avusturya ve İsveç gibi ülkeler bu göç hareketlerinin başlıca hedef bölgeleri olmuştur. 2023 yılı itibarıyla yalnızca Avrupa'da yaşayan Türkiye kökenli nüfus yaklaşık 5,5 milyona ulaşmıştır. Bu nüfusun 3 milyonu Almanya'da yaşamaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2023).

Bununla birlikte, Türk diasporası yalnızca Avrupa ile sınırlı değildir. ABD, Kanada ve Avustralya gibi ülkelerde eğitim, istihdam ve siyasal nedenlerle göç eden

Türk toplulukları da dikkate değer bir varlık sergilemektedir. Aynı zamanda Orta Asya, Kafkasya ve Balkanlar'daki tarihsel Türk varlığı da göz önüne alındığında, Türk diasporasının hem coğrafi hem de tarihsel bağlamda çok katmanlı ve yaygın bir yapı oluşturduğu görülmektedir.

Türk diasporasının kapsamı yalnızca fiziki göç ve nüfus hareketleriyle sınırlı değildir. Diaspora, aynı zamanda kültürel, siyasal ve duygusal bağlılıklar yoluyla da inşa edilen bir kimlik alanıdır. Bu bağlamda, Türkiye kökenli diaspora topluluklarının Türkiye ile olan çok boyutlu ilişkileri dikkat çekmektedir. Göçmen bireylerin yaşadıkları ülkelerdeki kimlik inşası süreçleri, sosyal entegrasyon politikaları ve kültürel temsiliyet arayışları, Türkiye'nin diasporaya yönelik politikalarını da etkilemektedir. Bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti devleti, özellikle 2010 yılında kurulan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) aracılığıyla yurt dışında yaşayan Türk topluluklarıyla ilişkileri kurumsal düzlemde yürütmektedir (Aydın, 2014: 87–89).

Sonuç olarak, Türk diasporası tarihsel derinliği, coğrafi yayılımı ve siyasal etkisi bakımından incelenmesi gereken çok boyutlu bir olgudur. Osmanlı sonrası topraklarda varlık gösteren tarihsel topluluklardan, modern dönemdeki göç hareketleriyle ortaya çıkan yeni nesil diaspora yapıları arasında bir süreklilik gözlemlenmektedir. Bu süreklilik, hem Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel diplomasi ve diaspora politikalarını hem de göçmen Türk topluluklarının yaşadıkları ülkelerdeki varlıklarını şekillendiren temel unsurlar arasında yer almaktadır.

1.5.4. Yeni / Modern Diasporaların Ortak Özellikleri

Modern ya da çağdaş diaspora yaklaşımları, geleneksel diaspora tanımlarının ötesine geçerek yalnızca zorunlu göçle şekillenen toplulukları değil, gönüllü göç hareketleriyle ortaya çıkan, çoklu kimlik yapılarına ve ulusötesi aidiyet biçimlerine sahip toplulukları da kapsayan daha esnek ve dinamik bir perspektif sunmaktadır. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren küreselleşmenin ivme kazanmasıyla birlikte bu yaklaşım, diaspora kavramını etnik bir kökene dayalı nostaljik bir bağlılıkla sınırlamaktan uzaklaştırarak; ekonomik, siyasal, kültürel ve akademik nedenlerle yer değiştiren birey ve grupları da kapsayacak şekilde yeniden tanımlamıştır (Vertovec, 1999: 450–454).

Bu genişleyen çerçeve, diaspora üyelerinin sabit ve yekpare kimliklere sahip olmadığını; aksine kimliklerin çok katmanlı, melez ve müzakereye açık biçimlerde yeniden üretildiğini vurgulamaktadır. Kimlik, artık durağan ve özsel bir unsur değil; farklı bağlamlarda sürekli olarak yeniden kurulan, yeniden anlamlandırılan bir toplumsal inşa süreci olarak ele alınmaktadır. Diaspora bireyleri, yalnızca yaşadıkları ülkedeki toplumsal ve kültürel ilişkiler yoluyla değil, aynı zamanda anavatanla kurdukları çok yönlü etkileşimler üzerinden de kimliklerini biçimlendirmektedir. Bu bağlamda, diaspora yalnızca göç edilen ülkede tutunma çabasıyla sınırlı olmayan; ulusötesi ilişkiler ağında şekillenen bir aidiyet formunu ifade etmektedir.

Diaspora üyelerinin birden fazla toplumsal ve siyasal alana eş zamanlı olarak aidiyet geliştirebilme kapasitesi, modern diaspora olgusunun temel bileşenlerinden biridir. Bireyler, hem yaşadıkları ülkeye hem de anavatana yönelik duygusal, ekonomik ve siyasal bağlarını sürdürebilmekte; bu durum, diaspora deneyiminin mekânsal sınırların çok ötesinde işlediğini göstermektedir. Bu tür aidiyet biçimleri, diaspora mensuplarının kimliklerini sabit bir etnik ya da ulusal çerçeveye indirgemek yerine, “hem orada hem burada” olabilme imkânı tanıyan çoğulcu bir perspektife dayanmaktadır (Hall, 1990: 223–229).

Modern diasporaların oluşumunda yalnızca tarihsel zorunluluklar değil, aynı zamanda bireysel tercihlerle biçimlenen gönüllü ve stratejik göç hareketleri de önemli rol oynamaktadır. Eğitim olanakları, mesleki gelişim, akademik kariyer ya da daha yüksek yaşam standartları gibi motivasyonlarla gerçekleşen göçler, bu yeni diaspora biçimlerinin temelini oluşturmakta; böylece diaspora kavramı yalnızca travmatik kopuşları değil, fırsat temelli hareketliliği de içeren bir zemine oturmaktadır (Bauböck, 2003: 705–708).

Bu yeni anlayış, diaspora topluluklarının kamusal alanda kolektif kimliklerini görünür kılmak amacıyla geliştirdikleri kurumsal yapılarla da desteklenmektedir. Dernekler, vakıflar, kültürel merkezler, medya organları ve benzeri sivil toplum oluşumları, diaspora üyeleri arasındaki dayanışmayı pekiştirirken aynı zamanda kültürel mirasın aktarımını ve korunmasını da mümkün kılmaktadır (Brubaker, 2005: 5–11). Bu yapılar, göçmen kökenli topluluklarda aidiyetin yalnızca bireysel düzlemde değil; kolektif ve kurumsal düzeyde de yeniden üretildiğini ortaya koymaktadır.

Modern diasporalar ile anavatan arasındaki ilişkiler, tarihsel ve duygusal temelli aidiyetin ötesine geçerek, ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda kurumsallaşmış ve çok boyutlu etkileşim biçimlerine evrilmektedir. Diaspora üyeleri, yatırım faaliyetleri, kültürel projeler, akademik iş birlikleri ve siyasal katılım gibi yollarla anavatanla olan ilişkilerini aktif biçimde sürdürmekte; bu da onları, ulus-devletler nezdinde stratejik birer aktör haline getirmektedir (Gamlen, 2008: 13–17). Bu nedenle devletler, diaspora politikalarını yeniden tanımlayarak bu toplulukları hem yurt dışındaki temsilcileri hem de ulusötesi kalkınma ortakları olarak konumlandırmaktadır.

Son olarak, dijital teknolojilerin ve yeni medya araçlarının sunduğu olanaklar, diaspora üyeleri arasında coğrafi uzaklıkları aşan bir etkileşim ve ortak hafıza alanı inşa etmektedir. İnternet ve sosyal medya platformları üzerinden kurulan dijital ağlar, özellikle genç kuşaklar arasında diaspora kimliğinin sürdürülmesi ve yeniden inşasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu dijital bağlantılılık, diaspora topluluklarının kültürel sürekliliklerini sağlamalarının yanı sıra, küresel düzeydeki varlıklarını da pekiştirmelerine olanak tanımaktadır (Skrbiš, Baldassar & Poynting, 2007: 263–266).

Bu bütüncül çerçeve, modern diaspora olgusunu yalnızca göçün bir sonucu değil; çok yönlü, esnek ve dinamik bir kimlik, aidiyet ve etkileşim alanı olarak değerlendirmeyi mümkün kılmakta; böylece diaspora deneyiminin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde karmaşık yapısını görünür kılmaktadır.

Bu bağlamda, çağdaş diaspora yaklaşımları yalnızca teorik düzeyde değil; farklı toplumsal bağlamlarda somut karşılıklar bulan dinamik yapılar olarak da dikkat çekmektedir. Özellikle Avrupa coğrafyasında yer alan ülkeler, bu yeni diaspora biçimlerinin hem toplumsal çeşitliliğin artışı hem de kimlik müzakerelerinin yoğunlaştığı alanlar haline gelmesine neden olmuştur. Macaristan örneği de bu açıdan özgün bir konumda yer almakta; hem tarihsel göç katmanları hem de son dönemlerde artan gönüllü göç hareketleriyle, ulusötesi aidiyet biçimlerinin gözlemlenebileceği önemli bir inceleme alanı sunmaktadır. Macaristan'daki Türk diasporası da bu bağlamda yalnızca etnik bir topluluk değil, aynı zamanda farklı motivasyonlarla göç etmiş bireylerin çok katmanlı kimlikler geliştirdiği, dijital bağlarla güçlenen ve anavatanla ilişkilerini yeniden yapılandıran çağdaş bir diaspora örneği olarak değerlendirilmelidir.

2. KİMLİK KAVRAMINA KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Kimlik, bireylerin hem kendilerini tanımlama biçimlerini hem de başkaları tarafından nasıl algılandıklarını şekillendiren çok katmanlı bir olgudur. Sosyoloji disiplininde kimlik, yalnızca bireysel bir aidiyet meselesi değil, aynı zamanda toplumsal ilişkiler, kültürel bağlamlar ve tarihsel süreçler içinde sürekli biçimlenen dinamik bir yapı olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda kimlik, sabit bir özden ziyade; toplumsal etkileşimlerle inşa edilen, yeniden müzakere edilen ve bağlamsal olarak farklı biçimlerde ortaya çıkan bir süreçtir. Modernlik, ulus-devlet, göç, küreselleşme ve çokkültürlülük gibi olgular, kimliğin kuramsal tartışmalarını derinleştirmiş; etnik, ulusal, kültürel ve bireysel kimlik gibi alt türlerin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Böylelikle, kimlik kavramı ve temel kuramsal yaklaşımları ele alınarak, kimliğin çok boyutlu doğasını açıklayan düşünsel çerçeve sunularak çalışmanın ilerleyen kısımlarında yer alan kimlik türleri açıklanacaktır.

2.1. KAVRAMSAL OLARAK KİMLİK

Kimlik olgusu, bireyin kendisini tanımlama biçiminden toplumsal aidiyetlere kadar uzanan çok katmanlı bir yapıyı ifade eder. Bu yapının tarihsel, kültürel ve sosyolojik boyutlarını derinlemesine kavrayabilmek için öncelikle kavramın etimolojik kökenlerine ve temel kuramsal yaklaşımlarına bakmak gerekmektedir. Zira kimlik üzerine yapılan akademik tartışmalar, kavramın anlam çerçevesinin zaman içinde değişkenlik gösterdiğini ve farklı disiplinlerde farklı şekillerde tanımlandığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, kimliğin ne olduğuna, nasıl oluştuğuna ve hangi unsurlar tarafından şekillendiğine ilişkin kavramsal temellerin açıklığa kavuşturulması, sonraki kuramsal yaklaşımlar bağlamında bir ön koşul niteliğindedir. Aşağıda, bu kapsamda kimlik kavramının etimolojisi ve kavramsal gelişimi ele alınacaktır.

2.1.1. Kavramsal ve Etimolojik Arka Planı olarak kimlik kavramı

Kimlik kavramı, etimolojik olarak Latince “idem” yani “aynı olan” sözcüğünden türemiştir. İngilizce’deki “identity” ve Fransızca’daki “identité” sözcükleri de aynı kökenden gelmekte olup, kavramın özünde bireyin hem kendisini tanıma hem de başkaları tarafından tanımlanma biçimleri yer almaktadır (Vatandaş, 2004: 15–16). Bu yönüyle kimlik, özdeşlik, birlik ve bireysel süreklilik gibi anlamları tarihsel olarak içinde barındırır. Akademik yazında ise kimliğe yönelik sistematik analizler özellikle

20. yüzyılda başlamıştır. Psikiyatrist Erik Erikson, kimlik kavramını bireyin psikososyal gelişim süreçlerini anlamlandırmak amacıyla ele almış; kimliği bireyin benlik duygusunu oluşturan, geçmiş ve şimdi arasında köprü kuran bir yapı olarak tanımlamıştır (akt. Göker, 2015: 78).

Sosyolojik yaklaşımlar ise kimliği yalnızca bireysel bir içsel özellik olarak değil, toplumsal ilişkiler içinde şekillenen bir yapı olarak ele alır. Giddens’a göre kimlik, bireyin ya da grubun ayırt edici özelliklerinin toplamıdır; bu özellikler hem bireyin kendisi hem de toplum tarafından anlam yüklenen unsurlardır (Giddens, 2013: 1065). Bu bağlamda kimlik, sabit değil, sürekli olarak yeniden üretilen, bağlamsal ve ilişkisel bir süreçtir. Göker’in de belirttiği gibi kimlik, bireyin ne olduğu kadar ne olmadığı, neye karşı durduğu ya da dışladığı üzerinden de tanımlanır (2015: 78). Dolayısıyla kimlik, karşıtlıklar ve sınırlar üzerinden kurulan dinamik bir kurgudur.

Kimliğin çok katmanlı ve çok kaynaklı bir yapı arz ettiği düşüncesi, Samuel P. Huntington tarafından da kuramsallaştırılmıştır. Huntington’a göre bireyin kimliği altı temel unsurdan beslenmektedir: Atfedilen özellikler (yaş, cinsiyet, etnik köken, aile), kültürel unsurlar (dil, din, yaşam tarzı), bölgesel bağlam (coğrafi konum, kent, ülke), politik aidiyetler (parti, ideoloji, liderlik), ekonomik roller (meslek, sınıfsal konum, üretim ilişkileri) ve sosyal ilişkiler (arkadaş çevresi, sosyal gruplar). Bu unsurlar birbirinden bağımsız değil, çoğu zaman iç içe geçmiş şekilde bireyin kimliğini inşa etmektedir. Örneğin, etnik köken hem kültürel hem de atfedilen bir kimlik ögesi olarak birden fazla katmanda yer alabilir (Huntington, 2004: 27).

Kimliğin kolektif boyutları özellikle ulusal kimlik tartışmalarında belirginleşir. Benedict Anderson, ulusları “hayali cemaatler” olarak tanımlar; bu cemaatler, üyelerinin birbirini tanımadığı hâlde ortak bir aidiyet hissiyle bir araya geldiği, tarih anlatıları, semboller, ortak diller ve ritüeller aracılığıyla inşa edilen toplumsal kurgulardır (Anderson, 2006: 6). Ulusal kimlik bu bağlamda yalnızca kültürel değil, aynı zamanda siyasal bir yapıdır ve modern ulus-devletin meşruiyet zemini olarak işlev görür (Koçdemir, 2004: 53).

Kimliğin modern ve bütüncül bir yapı olmaktan çıkıp daha esnek ve melez bir hâl aldığı yönündeki yaklaşımlar ise postkolonyal kuram içinde öne çıkar. Homi K. Bhabha, kimliğin kültürler arası etkileşimlerin ürünü olduğunu savunur ve bu bağlamda “hibritlik” (melezlik) ve “aradalık” (in-betweenness) kavramlarını öne sürer. Bhabha’ya

göre kimlik, ne yalnızca geçmişin izlerini taşıyan bir sabitliktir ne de bugünün mutlak tercihlerine dayanan bir yapıdır; kimlik, sürekli müzakere edilen, sınır mekânlarda yeniden üretilen bir oluşumdur (Bhabha, 1994: 56).

Kimliğin dönüşen yapısına dikkat çeken bir diğer kuramsal yaklaşım ise Manuel Castells'in ağ toplumuna dair çözümlemeleridir. Castells, küreselleşme ve dijitalleşmenin etkisiyle bireylerin kimliklerinin yeniden tanımlandığını, sanal topluluklar ve dijital aidiyetler aracılığıyla kimliğin mekânsal sınırların ötesine taşındığını savunur. Bu yeni toplumsal düzende kimlik, giderek daha akışkan, çok katmanlı ve değişken bir hâl almaktadır (Castells, 2010: 6).

Tüm bu yaklaşımlar ışığında kimlik, bireyin kendisini tanıma, konumlandırma ve toplumsal aidiyet kurma sürecinin merkezinde yer alan; bireysel olduğu kadar toplumsal, kültürel olduğu kadar siyasal, sabit olduğu kadar dönüşebilir nitelikte çok boyutlu bir kavram olarak değerlendirilmelidir. Tarihsel kökenleri sabitlik ve özdeşlik düşüncesine dayansa da, çağdaş kuramsal yaklaşımlar kimliği dinamik, ilişkisel ve çoğulcu bir yapı olarak ele almaktadır. Kimlik, modern toplumların inşa süreçlerinden küreselleşmenin dönüştürücü etkilerine kadar uzanan geniş bir yelpazede hem teorik hem de pratik düzeyde araştırmalara konu olmaya devam etmektedir.

2.2. SOSYOLOJİK BİR OLGU OLARAK KİMLİK

Kimlik kavramı, sosyal bilimlerde hem bireyin kendini tanımlama biçimi hem de bu tanımlamanın toplumsal bağlamda nasıl yapılandığına dair zengin bir tartışma alanı sunmaktadır. Kimlik tartışmaları temel olarak iki ana eksen üzerinde şekillenmektedir: psikodinamik ve sosyolojik yaklaşımlar. Psikodinamik gelenek Erik H. Erikson'un (1902–1994) görüşleri çerçevesinde gelişirken; sosyolojik gelenekte ise George H. Mead'ın (1863–1931) sembolik etkileşimci kuramı ön plana çıkmaktadır. Her iki yaklaşım da kimliğin doğuştan getirilen sabit bir yapı olmadığını vurgulamakta, kimliği bireyle toplum arasındaki etkileşimsel bir süreç olarak görmektedir. Bu anlamda kimlik, toplumsallaşma ve kültürel içselleştirme süreçleri sonucunda oluşan dinamik bir olgudur (Kirman, 2016: 174).

Sosyolojik kimlik kuramı, bireylerin birden fazla toplumsal gruba dâhil olduklarını ve bu nedenle birden fazla kimliğe sahip olduklarını savunur. Bu kimlikler bireyin yaşamındaki bağlamlara göre farklı düzeylerde önem kazanır. Kişiler önem verdikleri ve bağlılık hissettikleri kimlikleri daha fazla koruma ve sürdürme

eğilimindedir (Hortaçsu, 2007: 24). Kimlik bu yönüyle hem bireysel bir aidiyet hem de kolektif bir sosyal bağ kurma biçimi olarak işlev görür.

Kimlik kavramı sosyolojide sürekli bir gündem oluşturarak, benliğin çözülüşü, yabancılaşma ve kimlik arayışı gibi temalar etrafında geniş bir teorik ve kültürel literatürün oluşmasına zemin hazırlamıştır. Modernleşmeyle birlikte bireyselleşmenin artması, bazı düşünürlerce bireyin özgürleşmesi olarak olumlanırken; bazıları tarafından toplumsal çözülmenin ve anlam kaybının göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, psikodinamik yaklaşım birey ve kültür arasındaki sınırların silikleşmesiyle narsizmin yükselişine dikkat çekerken, sosyolojik yaklaşım ise parçalanma, köksüzleşme ve kamusal alanın otorite kaybı gibi sorunlara odaklanmaktadır (Marshall, 1999: 407).

Sosyolojik gelenekteki kimlik kuramları özellikle sembolik etkileşimcilik çerçevesinde şekillenmiştir. Bu kuram, William James ve George H. Mead'in pragmatist benlik anlayışına dayanır. James'in "toplumsal benlik" ve Cooley'nin "ayna benlik" kavramları, bireyin benlik algısının başkalarıyla kurulan ilişkiler yoluyla biçimlendiğini vurgular. Mead'in geliştirdiği "ötekinin rolünü alma" kuramı ise bireyin, toplumsal etkileşimler sırasında başkalarının bakış açısını içselleştirerek benlik geliştirdiğini öne sürer. Bu süreç, benliğin hem dönüşebilir hem de sosyal olarak inşa edilen bir yapı olduğunu gösterir (Greil & Davidman, 2016: 8).

Sosyolojik yaklaşımda kimlik, bireyin içsel bir özü olmaktan çok, toplumsal ilişkiler ağı içerisinde tanımlanan ve yeniden üretilen bir olgu olarak ele alınır. Bu doğrultuda Richard Jenkins'in kimlik kuramı öne çıkar. Jenkins'e (2008: 17) göre kimlik ne yalnızca bireyin kendine dair algısıdır ne de yalnızca başkalarının bireye yüklediği anlamlardan ibarettir; kimlik, öznel (benlik) ve nesnel (başkaları tarafından tanınma) süreçlerin kesişim noktasında oluşur. Kimlik bu anlamda hem "ben kimim?" sorusuna verilen bir yanıt hem de bu yanıtın başkalarıyla kurulan ilişkiler içinde sınındığı ve müzakere edildiği bir süreçtir. Ona göre kimlik, bireysel benliğin toplumsal düzeydeki görünümüleriyle iç içe geçen ilişkisel, durumsal ve süreçsel bir yapıya sahiptir. Bu bakış açısı, kimliğin tekil ve durağan bir öz yerine çoklu, değişken ve bağlamsal bir pratik olarak değerlendirilmesini sağlar.

Giddens'a (2013: 1065) göre kimlik, bireylerin veya grupların kim olduklarını ve neyin onlar için anlamlı olduğunu belirleyen ayırt edici özelliklerin bütünüdür. Bu

tanım, kimliği durağan bir unsurdan ziyade, toplumsal pratikler içerisinde sürekli biçimde yeniden üretilen bir yapı olarak ele alır. Özellikle yapılandırmacı yaklaşımlar, kimliği sabit bir “öz” yerine söylem, kültür ve iktidar ilişkileriyle şekillenen bir ürün olarak değerlendirir. Bu noktada Michel Foucault’nun (1980: 98) söylem ve iktidar ilişkileri çerçevesinde geliştirdiği yaklaşım, kimliğin nasıl kurulduğunu anlamada önemli bir kuramsal katkı sunmaktadır.

Modern toplumlarda kimlik, yalnızca bireyin kendini nasıl gördüğü değil, aynı zamanda başkalarının onu nasıl tanıdığıyla da ilgilidir. Stuart Hall’a (1996: 4) göre kimlik, hem özdeşliği hem de farklılığı içinde barındıran bir kavramdır; her “ben kimim?” sorusu aynı zamanda “ben kim değilim?” sorusunu da içerir. Bu yönüyle kimlik, sınırların çizildiği, aidiyetlerin inşa edildiği ve dışlamaların üretildiği bir toplumsal mekanizma hâline gelir.

Küreselleşme, göç ve çokkültürlülük gibi süreçler, kimliğin artık tekil ve sabit değil, çoklu ve akışkan olarak inşa edildiği bir evreye geçildiğini göstermektedir. Castells’in (2010: 6) ifade ettiği gibi, çağdaş bireyler birden fazla kimliği aynı anda taşıyabilir, bu kimlikler bağlama göre değişkenlik gösterebilir ve farklı sosyal alanlarda farklı biçimlerde tezahür edebilir. Bu nedenle günümüzde kimlik, sadece bir aidiyet meselesi değil; aynı zamanda bir temsil, müzakere ve mücadele alanı olarak da karşımıza çıkmaktadır.

2.2.1. Kimlik Türleri

Kimlik kavramı, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde geniş bir inceleme alanına sahip olup, tarihsel süreç içerisinde farklı kuramsal yaklaşımlar doğrultusunda çeşitlenmiş ve birçok türe ayrılmıştır. Kimi zaman bireyin kişisel özelliklerine, kimi zaman ise ait olduğu topluluğun değerlerine referansla şekillenen kimlik, çok katmanlı, ilişkisel ve değişken bir yapı sergiler. Bu çoğulculuk, bireyin yalnızca kendisini nasıl tanımladığı değil, aynı zamanda başkaları tarafından nasıl tanındığı ve konumlandırıldığı ile de doğrudan ilişkilidir. Hall (1996: 4) kimliği sabit ve özsel bir yapı olarak değil, sürekli müzakere edilen, bağlama ve zamana göre farklılaşabilen bir süreç olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşım, bireylerin kimliklerinin yalnızca tek bir boyutta değil; kişisel, toplumsal, kültürel, dini ve ulusal düzeylerde kesişen çoklu eksenlerde oluştuğunu ortaya koymaktadır (Hall, 1996: 5).

Kimlik kuramları çoğunlukla bireysel ve kolektif düzlemleri birbirinden ayırarak analiz etse de, bu iki düzlem çoğu zaman iç içe geçmiştir. Bireysel kimlik, bireyin yaşam deneyimleri, kararları ve benlik algısı üzerinden biçimlenirken; kolektif kimlik, bireyin bir sosyal grup içerisindeki aidiyeti, değerleri ve sosyal rolleriyle şekillenir (Tajfel & Turner, 1986: 40). Birey, kendi kimliğini inşa ederken diğer bireylerle kurduğu ilişkiler aracılığıyla toplumsal onay alır ve bu yolla bireyselliğini pekiştirir. Aynı zamanda bu kimlik, grup üyeleri arasında bir “biz” bilinci yaratarak, toplumsal aidiyetin ve dışlayıcı sınırların üretildiği bir alan haline gelir. Özellikle “öteki” ye karşı konumlanma üzerinden gelişen kolektif kimlikler, hem birleştirici hem de ayrıştırıcı söylemleri beraberinde getirir (Barth, 2007: 15).

Bireyin kimliğini etkileyen bir diğer önemli boyut, sosyal kimliktir. Sosyal kimlik, bireyin sosyal çevresi tarafından nasıl algılandığını ve tanındığını belirleyen; cinsiyet, meslek, etnik köken, din gibi toplumsal kategoriler üzerinden inşa edilen bir yapıdır. Bu kimlik biçimi, bireyin toplum içindeki konumunu belirlerken, aynı zamanda bireyselliği ile toplumsallığı arasında bir köprü işlevi görür (Tajfel & Turner, 1986: 12). Sosyal kimlik kuramı, özellikle Henri Tajfel ve John Turner tarafından geliştirilen grup dinamikleri çerçevesinde bireyin kendisini bir gruba ait hissetmesi ve bu aidiyet üzerinden benlik değerini oluşturma sürecine odaklanır (Tajfel & Turner, 1986: 17).

Kimliğin kültürel boyutu ise özellikle göç, diaspora ve çokkültürlü toplumlar bağlamında belirginleşir. Kültürel kimlik, bireyin ait olduğu kültürel miras ile içinde yaşadığı toplumsal çevre arasındaki etkileşimden beslenir. Göçmen bireyler için bu süreç, hem kendi kültürel kökenlerini koruma çabası hem de yeni kültürel çevreye uyum sağlama gerekliliği ile birlikte işler (Hall, 1996: 6). Bu açıdan kültürel kimlik, sabit değil; tarihsel, söylemsel ve bağlamsal olarak yeniden üretilen bir yapıya sahiptir (Hall, 1996: 7).

Dini kimlik de bireylerin kendilerini tanımlama süreçlerinde belirleyici olabilmektedir. Bireyin dini inançları ve pratikleri, yaşam biçimini ve sosyal ilişkilerini şekillendirirken; inanç sistemine olan bağlılık düzeyi bu kimliğin görünürliğini etkiler. Bazı bireyler için dini kimlik yaşamın tüm alanlarını yönlendiren merkezi bir unsurken, kimileri için daha çok sembolik ya da ritüel düzeyde ifade edilen bir boyutta kalabilir (Butler, 2011: 34). Judith Butler’ın (2011) kimliği performatif bir yapı olarak ele alan yaklaşımı, dini kimliğin de toplumsal normlar ve tekrar eden pratikler aracılığıyla sürekli inşa edildiğini ileri sürmektedir (Butler, 2011: 35).

Etnik kimlik ise bireyin kendisini belirli bir etnik gruba ait hissetmesiyle biçimlenir. Dil, din, kültür, gelenek ve tarihsel köken gibi ortak unsurlar üzerinden tanımlanan bu kimlik biçimi, bireylerin “biz” duygusuyla oluşturdukları kolektif aidiyetin bir yansımasıdır (Barth, 2007: 10). Etnik kimlik, sadece biyolojik ya da kültürel özellikler üzerinden değil, aynı zamanda toplumsal olarak tanımlanan ve diğer gruplara karşı inşa edilen bir kimliktir. Bu nedenle, etnisite sıklıkla sosyolojik bir inşa süreci olarak ele alınır (Barth, 2007: 12).

Ulusal ya da milli kimlik ise bireyin bir ulusa olan aidiyetini temsil eder ve modern ulus-devletin ideolojik çerçevesi içinde şekillenir. Tarihsel anlatılar, semboller, mitler, kamu kültürü ve ortak haklar gibi unsurlar bu kimlik biçiminin temel bileşenlerini oluşturur (Smith, 2003: 20). Ulusal kimlik, devlet eliyle eğitim sistemi, medya ve kültürel politikalar aracılığıyla yeniden üretilen, gönüllü bir aidiyet duygusu ve siyasi birlik bilinciyle pekiştirilen kurumsal bir kimliktir. Bu yönüyle bireylerin siyasal sistemle kurduğu ilişkiyi ve toplumsal bütünleşme biçimlerini doğrudan etkiler (Smith, 2003: 25).

Tüm bu türler göz önüne alındığında, kimliklerin sabit, durağan ve özsel yapılar olmadığı; aksine tarihsel süreçler, toplumsal bağlamlar ve kültürel etkileşimler doğrultusunda sürekli olarak yeniden tanımlandığı açıktır (Hall, 1996: 9). Bireyler, çeşitli yaşam evrelerinde farklı kimlik öğelerini öne çıkarabilir, kimliklerini yeniden müzakere edebilir ve çoklu aidiyet formları geliştirebilirler. Bu bağlamda kimlik, hem bireyin varoluşunu anlamlandırma aracı hem de toplumsal ilişkilerin dinamik bir ürünü olarak değerlendirilmelidir (Hall, 1996: 10). Bu nedenle kimlik, yalnızca bireyin kendini tanımlama biçimi değil, aynı zamanda başkaları tarafından tanınma ve tanımlanma süreçleriyle şekillenen toplumsal bir yapıdır.

Bu noktada, modern toplumlarda kimliğin sabit ve yekpare bir yapı değil; sosyal ilişkiler, tarihsel bağlamlar ve siyasal dinamikler içinde sürekli yeniden kurulan bir oluşum olduğunu vurgular. Karakaş’a göre kimlikler, çoğunlukla etnik, ulusal ve dinsel aidiyetlerin kesiştiği, çatıştığı ya da uzlaştığı alanlarda belirginleşir; bu da diaspora gibi çoğul kimlik deneyimlerinin yaşandığı bağlamlarda daha da anlam kazanmaktadır (Karakaş, 2001: 45).

3. TÜRK KİMLİĞİNİN OLUŞUMU VE DÖNÜŞÜMÜ: TARİHSEL SÜREÇTEN KURAMSAL TARTIŞMALARA

Türk kimliği duygusu, 19. yüzyılın sonlarından itibaren, Avrupa'daki Türkoloji biliminin de etkisiyle, Osmanlı aydınları arasında dil ve tarih eksenli bir ilgiyle güç kazanmaya başlamıştır. Kültürel bir farkındalıkla şekillenen bu milliyetçi bilinç, 1914'e gelindiğinde dernekleri, yayın organları ve kadroları olan örgütlü bir milliyetçilik halini almıştır. Bu dönüşüm, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Osmanlıcılık ve İslamcılık politikalarına alternatif olarak geliştirdiği Türkçülük düşüncesiyle somutlaşmıştır (Ünal, 1996: 31; Aydın, 2009: 118). Cemiyetin 1894 bildirisi, halkın Müslüman kimliği ile tanımlandığı bir bağlamda, Türklükle ilk kez ideolojik bir temas kurarak bu iki kimliği ayırtmıştır. Bu gelişme, Osmanlı elitlerinin ve halkın uzun süre uzak durduğu “Türk” kavramının siyasi ve ideolojik bir içeriğe bürünmesine zemin hazırlamıştır (Yıldız, 1995: 366; Ünüvar, 2009: 132).

Osmanlı toplumunda “Türk” sözcüğü, yüzyıllar boyunca, köylü veya taşralı Müslümanları tanımlayan ve çoğu zaman aşağılayıcı bir anlam taşıyan bir kavram olarak kalmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar “Türklük” gerçek anlamda bir kimlik göstergesi olarak kabul edilmemiştir. Halet Efendi'nin 1802'de Paris'e gönderildiğinde kendisinin “Türk elçisi” olarak tanıtılmasına duyduğu rahatsızlık bu algıyı açıkça ortaya koymaktadır (Akın, 2002: 20; Özdoğan, 2015: 56). Gökalp (2004: 50), dönemin Osmanlı entelijansiyasının Türklüğüyle övünmediğini, hatta bu ismi utanç verici bulduğunu belirtmiştir. Ancak buna rağmen, “Türk” kavramının tarihsel kökleri çok daha eskiye, Orta Asya'daki kabile birliklerine ve Çin kaynaklarına kadar uzanmaktadır (Hülür & Akça, 2007: 34-35).

Bu tarihsel dönüşüm sürecinde Türk kimliği, yalnızca etnik ya da kültürel bir formasyon olarak değil, aynı zamanda devlet destekli modernleşme süreçlerinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. İnanç'a (2005: 67) göre Türk tarihi, belirli bir bölge ya da zamana indirgenemeyecek kadar çok katmanlı ve dağınık bir yapı arz etmekte, bu nedenle Türk kimliği de homojen değil, parçalı ve tarihsel olarak çoğul bir karakter taşımaktadır. Bu bağlamda Türk kimliği hem medeniyet hem de ulus kimliği özellikleri taşıyan nev'i şahsına münhasır bir üst kimlik olarak tanımlanabilir (Yurdusev, 1997: 60).

Bu tarihsel bağlamı tamamlayan çağdaş kuramsal yaklaşımlar ise Türk kimliğini sabit ve özsel değil, inşa edilmiş ve değişken bir yapı olarak değerlendirir. Anderson'un (2006: 36-38) "hayali cemaat" kavramı, milletleri ortak bir geçmiş, dil ve kültür etrafında inşa edilen kolektif kurgular olarak tanımlar. Bu perspektiften bakıldığında, Türk kimliği de Cumhuriyet projesiyle birlikte eğitim, dil politikaları ve tarih yazımı yoluyla modern ulus-devletin ihtiyaçlarına göre yeniden şekillendirilmiştir.

Ayhan Kaya (2001: 94-96), Türk kimliğinin Batı Avrupa'daki diasporada, hem etnik köken hem de dini inanç üzerinden melezleştiğini; bu melezliğin kimlikte sabitlikten çok sürekli bir müzakere sürecini beraberinde getirdiğini ileri sürer. Kaya'nın (2005: 112) daha sonraki çalışmalarında da vurguladığı gibi, devlet merkezli kimlik politikaları diasporadaki Türklerin kültürel aidiyetlerini homojenleştirmekte yetersiz kalmaktadır.

Umut Özkırmı (2005: 129), milliyetçiliğin modern kuramlarını eleştirerek, kimliklerin sadece üst yapısal aygıtlarla değil, bireylerin gündelik yaşam deneyimleriyle de şekillendiğini ifade eder. Özkırmı'ya göre, Türk kimliği de bu bağlamda sürekli yeniden tanımlanan, sınırları geçirgen ve bağlama duyarlı bir yapıdır.

Aslı Kancı (2008: 77-78), medya ve popüler kültürün Türk kimliği üzerindeki etkilerini analiz ederek, özellikle televizyon dizileri ve uluslararası kültürel etkinlikler aracılığıyla Türkiye'nin küresel imajının yeniden üretildiğini, bunun da kimlik algılarını dönüştürdüğünü savunur.

Sonuç olarak, Türk kimliği, hem tarihsel bağlamı hem de kuramsal çerçevesi içinde ele alındığında sabit, yekpare bir yapı değil; tarihsel olarak dönüşen, devlet ve toplum arasında sürekli yeniden müzakere edilen bir kimlik formasyonudur. Bu bağlamda Türk kimliğinin anlaşılması, sadece Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan tarihsel gelişimle değil, aynı zamanda çağdaş sosyolojik, kültürel ve siyasal kuramlarla birlikte değerlendirilmelidir.

4. MACARİSTAN'DAKİ TÜRK KİMLİĞİ: DİASPORA BAĞLAMINDA KİMLİĞİN YAPILANDIRILMASI

Macaristan'daki Türk kimliği, tarihsel olarak Osmanlı sonrası dönemdeki kalıcı yerleşimlerin, Soğuk Savaş sonrası göç dalgalarının ve özellikle 1990'lardan itibaren artan ekonomik, kültürel ve eğitim temelli hareketliliğin sonucunda şekillenmiş çok katmanlı bir kimliktir. Bu kimlik, hem bireylerin kişisel aidiyet deneyimleri hem de

Macar devletinin, sivil toplumun ve Türkiye'nin resmi söylemleriyle sürekli müzakere edilerek yeniden tanımlanmaktadır.

Macaristan, Osmanlı döneminde 150 yıl süren hâkimiyetin ardından Türk tarih yazımında tarihsel bir “ortak hafıza” mekânı olarak yer edinmiştir. Bu dönem, bazı Müslüman toplulukların yerleşimiyle kalıcı etkiler bıraksa da, günümüz Türk varlığı esasen 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren farklı göçmen profilleriyle oluşmuştur. 1956 Macar Devrimi sonrası, Türkiye üzerinden üçüncü ülkelere geçen bazı Macar Türkleri; 1990 sonrası Türkiye'den gelen iş insanları, öğrenciler ve aileler; son yıllarda ise Avrupa Birliği içindeki dolaşım hakkından yararlanan Türk vatandaşları, Macaristan'daki Türk diasporasını oluşturan gruplar arasında yer almaktadır (Karakuş, 2021).

Benedict Anderson'un (2006: 15-16) “hayali cemaat” kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, Macaristan'daki Türk kimliği de bir ulusal kimlik değil, sınır-aşan ve parçalı bir aidiyet kurgusudur. Bu kimlik, hem Türkiye Cumhuriyeti ile olan sembolik ve duygusal bağlarla hem de Macar toplumuyla olan etkileşimler aracılığıyla inşa edilir. Özellikle göçmenlerin çocukları ve ikinci kuşak bireyler açısından bu kimlik, etnik, dini, kültürel ve vatandaşlığa dayalı aidiyetlerin iç içe geçtiği hibrit bir yapıya sahiptir.

Ayhan Kaya'nın (Kaya, 2001: 20–25; Kaya, 2005: 36–40) diaspora çalışmaları, Avrupa'daki Türk kimliğinin “melezleşme” süreci içerisinde şekillendiğini ve tek bir “Türk kimliğinden” bahsetmenin giderek imkânsızlaştığını ortaya koyar. Macaristan örneğinde de benzer bir eğilim gözlenmektedir: Türkçe konuşan topluluklar arasında Türkiye Türklerinin yanı sıra Ahıska Türkleri, Türkmenler ve Uygurlar gibi gruplar yer almakta; bu çeşitlilik kimliğin hem kültürel hem de politik anlamda çoğul bir içerik kazanmasına neden olmaktadır.

Macaristan, 2013 yılında Türkleri resmen “tanınan ulusal azınlık” olarak kabul etmiş ve bu sayede Türk topluluğu kültürel haklara, dil eğitimi talep etme hakkına ve devlet nezdinde temsil hakkına kavuşmuştur (Hungarian Act CLXXIX of 2011). Bu tanıma, yalnızca hukuki bir statü kazanımı değil, aynı zamanda Türk kimliğinin Macaristan'daki kamusal görünürlüğünü artıran simgesel bir adımdır. Ancak buna rağmen, Macaristan'daki Türk topluluğu kurumsallaşma, kültürel aktarım ve eğitim olanakları açısından hâlen sınırlı imkânlarla sahiptir (Tóth, 2017).

Sonuç olarak, Macaristan'daki Türk kimliği, ne Türkiye'deki merkezî kimlik söyleminin bire bir izdüşümüdür ne de Macaristan'daki etnik azınlık politikalarıyla tam anlamıyla tanımlanabilir. Bu kimlik, tarihsel bağlam, bireysel deneyimler, resmi söylemler ve kültürel üretimler arasında sürekli şekillenen, çok katmanlı ve çoğulcu bir yapıdadır. Bu bağlamda Macaristan'daki Türk diasporası, ulus-aşırı kimlik formasyonlarının özgül bir örneğini sunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

MACARİSTAN'IN JEOPOLİTİĞİ VE SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

1. SİYASİ COĞRAFYA VE JEOPOLİTİK DÜŞÜNCENİN KURAMSAL TEMELLERİ

1.1. SİYASİ COĞRAFYANIN KAVRAMSAL GELİŞİMİ

İnsanların yerleşik hayata geçmesiyle birlikte yaşadıkları coğrafyayı koruma ve bu alanı genişletme yönünde çeşitli politik ve askeri girişimlerde bulunmaları, siyasi coğrafya disiplininin tarihsel temellerini oluşturan ilk düşünsel süreçler olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, coğrafya biliminin ilk aşamalarında ortaya çıkan betimleyici (tasviri) coğrafi yaklaşımlar zamanla yerini analitik ve yorumlayıcı modellere bırakmıştır. Erken dönemlerde coğrafi bilgi, yalnızca fiziksel çevrenin tanımlanmasına yönelik bir araç olarak değil, aynı zamanda siyasi iktidarın şekillenmesinde ve sürdürülmesinde kullanılan stratejik bir kaynak olarak işlev görmüştür. Bu doğrultuda, “bilginin güç olduğu, coğrafi bilginin ise dünya gücü anlamına geldiği” anlayışı (Tuathail, 1996: 3), siyasi coğrafyanın düşünsel temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla siyasi coğrafyanın tarihsel gelişimi, klasik dönem düşünürleri Herodotos ve Aristagoras’a kadar uzanmakta olup yaklaşık 2500 yıllık bir geçmişe sahiptir (Flint & Taylor, 2014: 5).

Modern anlamda siyasi coğrafya, beşeri coğrafyanın bir alt disiplini olarak 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren metodolojik bir çerçeveye kavuşmuştur. Disiplinin kurucusu kabul edilen Friedrich Ratzel, 1897 yılında yayımladığı Politische Geographie adlı eserinde (Ratzel, 1923), coğrafi çevrenin insan toplulukları üzerindeki sürekli etkisine dikkat çekmiş ve coğrafya ile siyasi organizasyonlar arasındaki ilişkiye kuramsal bir temel kazandırmıştır. Ratzel’in çalışmaları, özellikle devletin bir organizma gibi büyüme ve yayılma eğiliminde olduğunu savunan organik devlet kuramı bağlamında siyasi coğrafyanın gelişiminde önemli bir dönüm noktasıdır (Agnew, 2002: 28). Bu anlayış, daha sonra jeopolitik kuramlarla iç içe geçmiş ve 20. yüzyılın ilk yarısında devletlerin dış politikalarını şekillendiren başat yaklaşımlardan biri haline gelmiştir.

Siyasi coğrafya, temel olarak devlet ile bu devletin üzerinde kurulu bulunduğu coğrafi mekân arasındaki etkileşimleri konu edinir. Bir devletin varlık gösterebilmesi için belirli bir nüfusun, siyasi organizasyon yapısının ve bu unsurların üzerinde

şekillendiği belirli bir toprak parçasının varlığı gereklidir. Bu yönüyle siyasi coğrafya; siyasal organizasyonların ve siyasal karar alma süreçlerinin, doğal ve beşeri çevre faktörleriyle olan karşılıklı ilişkisini inceler (Akengin, 2019: 51). Coğrafi koşullar, yalnızca bir ülkenin içyapısını değil, aynı zamanda komşu devletlerle olan ilişkilerini, sınır güvenliğini, ekonomik politikalarını ve uluslararası ilişkilerdeki konumunu da belirleyici biçimde etkiler.

Bu bağlamda siyasi coğrafya, yalnızca siyasi sınırların tanımlanmasıyla ilgilenmeyip, aynı zamanda bu sınırların toplum ve kültür üzerindeki etkilerini de analiz eder. Siyasal süreçlerin farklı ölçeklerde (yerel, ulusal ve küresel) mekânsal yansımaları, siyasi coğrafyacılara tarafından detaylı biçimde incelenmektedir (Flint & Taylor, 2014: 9). Örneğin, bir ülkenin sınırlarının nasıl çizildiği, bu sınırların hangi siyasi, etnik ya da kültürel dinamiklere göre belirlendiği ve zaman içinde nasıl dönüştüğü gibi sorular, siyasi coğrafyanın temel araştırma alanları arasında yer alır. Tümertekin ve Özgüç (2000: 108), devletlerin siyasi genişleme hedeflerinin yoğun olduğu dönemlerde siyasi coğrafyanın stratejik bir bilgi kaynağı olarak öne çıktığını ifade etmektedir.

Siyasi coğrafya, aynı zamanda jeopolitik ile iç içe geçmiş bir disiplindir. Jeopolitik, coğrafi mekânın stratejik kullanımı ve devletlerin bu mekân üzerindeki hâkimiyet mücadelelerinin analizine odaklanır. Agnew (2002: 39), jeopolitiği "coğrafi temsillerin ve bu temsillerin politika üretimindeki rolünün analiz edilmesi" olarak tanımlar. Siyasi coğrafya da benzer biçimde coğrafi bilginin siyasi güce dönüşüm süreçlerini anlamaya çalışır. Bu çerçevede, askeri stratejiler, doğal kaynakların kontrolü, ulaşım koridorları gibi unsurlar siyasi coğrafyanın analitik araçları arasında yer alır (Göney, 1993: 77). Dolayısıyla coğrafyanın siyasi karar alma süreçleri üzerindeki etkisi karşılıklı bir etkileşim çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak, siyasi coğrafya hem tarihsel birikimi hem de kuramsal çerçevesiyle disiplinlerarası bir alan olarak, devletlerin içyapılarının ve uluslararası ilişkilerinin analizinde önemli bir rol üstlenmektedir. Coğrafi faktörlerin, siyasi organizasyonların yapısını ve işleyişini nasıl şekillendirdiğini anlamak, çağdaş siyasal sorunların çözülmesinde vazgeçilmez bir yaklaşım sunmaktadır.

1.2. JEOPOLİTİK VE SİYASİ COĞRAFYA İLİŞKİSİ

Siyasi coğrafya ile yakın ilişkisi bulunan ve zaman zaman bu disiplinin alt alanı olarak değerlendirilen jeopolitik, “jeo” (yer) ve “politik” (siyaset) kavramlarının birleşiminden oluşur. Kavramsal olarak jeopolitik; devletlerin ya da bölgesel güçlerin stratejik hedef ve kararlarında, coğrafi konumlarının ve mekânsal özelliklerinin oynadığı rolü analiz eden disiplinlerarası bir yaklaşımdır. Jeopolitik, yalnızca fiziksel coğrafya koşullarını değil, aynı zamanda sosyo-politik süreçlerin mekânla olan dinamik ilişkisini de inceleyerek uluslararası siyasal rekabetin mekânsal temellerini ortaya koyar (Aksoy, 2021: 2). Bu bağlamda jeopolitik, siyasi coğrafyanın strateji odaklı bir yorumu olarak tanımlanabilir.

Jeopolitik, mekânın politik kararlar üzerindeki etkisini değerlendiren bir çerçeve sunarken, siyasi coğrafya ise bu tür ilişkilerin teorik, tarihsel ve çok boyutlu analizini yapar. Dolayısıyla jeopolitik, siyasi coğrafyanın ampirik ve uygulamalı bir uzantısı olarak görülebilir. Jeopolitiğin siyasi coğrafyacılar tarafından geliştirilmiş olması (İlhan, 1989) ve özellikle 20. yüzyıl boyunca devletlerin dış politikalarının şekillendirilmesinde merkezi bir rol oynaması, iki disiplin arasındaki güçlü epistemolojik bağı açıkça ortaya koymaktadır.

Siyasi coğrafya, bir devletin sadece mekânsal yapısını değil, aynı zamanda nüfus yoğunluğu, ekonomik faaliyetler, etnik çeşitlilik, kültürel örüntüler ve yönetsel sistemler gibi çok sayıda beşeri faktörü dikkate alırken; jeopolitik daha çok güç projeksiyonları, stratejik derinlik, sınır güvenliği ve askeri erişim kapasitesi gibi konulara odaklanır. Günel’e (1994: 73) göre, jeopolitik devletin gücü ile mekânsal koşullar arasındaki ilişkiyi vurgularken, siyasi coğrafya bu ilişkinin statik faktörler dışındaki bileşenlerini de hesaba katar. Bu fark, siyasi coğrafyanın daha bütüncül ve çok boyutlu bir analiz çerçevesine sahip olduğunu göstermektedir.

Coğrafi konum ile jeopolitik konum arasında kavramsal bir ayrım söz konusudur. Coğrafi konum, fiziki coğrafyanın belirlediği sabit bir yer göstergesi iken; jeopolitik konum, dinamik bir karaktere sahiptir ve uluslararası sistemdeki değişimlerle birlikte yeniden tanımlanabilir (İşcan, 2004: 50). Jeopolitik konum, ülkelerin diplomatik, ekonomik ve askeri stratejilerinde değişkenlik gösterebilir. Örneğin, enerji hatlarının geçiş güzergâhlarında yaşanan değişimler ya da ulaşım teknolojilerindeki ilerlemeler, bir ülkenin jeopolitik önemini artırabilir veya azaltabilir. Bu bağlamda Özey

ve Kocalar (2019: 37), jeopolitiği politik, ekonomik, kültürel ve sosyal süreçleri etkileyen mekânsal bir değişken olarak tanımlar.

Grygiel (2006: 14), jeopolitiği yalnızca fiziksel bir konumdan ibaret görmez; aksine, coğrafyanın insan faktörüyle birleşerek güç ilişkilerini şekillendirdiğini savunur. Bu yaklaşım, jeopolitiği hem sabit (fiziki) hem de değişken (politik-ekonomik) özelliklerin bileşkesi olarak değerlendirmeyi gerektirir. Özellikle iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler, doğal engellerin aşılmasını sağlayarak coğrafi mesafeyi ve dolayısıyla jeopolitik öncelikleri dönüştürmüştür. Ekonomik büyüme dinamiklerindeki farklılaşmalar, güç merkezlerinin yeniden yapılanmasına yol açarken; üretim teknolojilerindeki gelişmeler doğal kaynaklara yönelik stratejik yaklaşımları değiştirmiştir. Bu değişkenlik, jeopolitik analizlerin sürekli olarak güncellenmesi gerekliliğini ortaya koyar.

Siyasi coğrafya ile jeopolitik arasındaki bu çok katmanlı ilişki, özellikle uluslararası ilişkiler literatüründe "jeopolitik imgelemeler" (geopolitical imaginations) ve "mekânsal stratejiler" (spatial strategies) kavramlarıyla açıklanmaktadır (Agnew, 2002: 45). Bu tür kavramsal açılımlar, devletlerin mekân algısının ve mekân üzerindeki egemenlik kurgusunun sadece fiziksel değil, aynı zamanda ideolojik ve söylemsel temellerle de kurulduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, siyasi coğrafya ile jeopolitik arasındaki ilişki, yalnızca terminolojik düzeyde bir yakınlıkla sınırlı kalmamakta; epistemolojik, teorik ve uygulamalı düzeyde derin bir bütünlük taşımaktadır. Siyasi coğrafya, devletin mekân içindeki yerini anlamaya çalışırken; jeopolitik, bu yerin küresel sistem içindeki stratejik önemine odaklanmaktadır. Her iki disiplin, devletlerin iç ve dış politikalarının anlaşılmasında ve yönlendirilmesinde vazgeçilmez araçlar sunmaktadır.

Avrupa'nın merkezinde yer alan Macaristan, sahip olduğu jeopolitik konum itibarıyla hem bölgesel hem de kıtasal ölçekte stratejik bir öneme sahiptir. Doğu Avrupa, Orta Avrupa ve Balkanlar arasında bir geçiş bölgesi niteliği taşıyan bu ülke, özellikle kuzey-güney ve doğu-batı yönlü ulaşım ve enerji koridorlarının kavşak noktasında yer alması sebebiyle jeopolitik anlamda dikkat çekicidir. Tuna Nehri'nin sağladığı su yolu taşımacılığı, ülkeyi Avrupa içi ticaret ve lojistik ağlarında önemli bir aktör haline getirmiştir. Macaristan'ın Avrupa Birliği ve NATO üyesi olması, ülkenin uluslararası siyasal konumunu pekiştirirken; aynı zamanda Rusya, Çin ve Türk Devletleri Teşkilatı gibi aktörlerle geliştirdiği ekonomik ve diplomatik ilişkiler,

Macaristan'ın jeopolitik tercihlerini çok yönlü hale getirmiştir. Bu durum, Macaristan'ın sabit coğrafi konumunun ötesinde, değişken jeopolitik konumunu şekillendiren dış politika stratejilerinin dinamik niteliğini ortaya koymaktadır (Balogh, 2020: 84; Major & Szemlér, 2022: 56). Bu çerçevede, Macaristan örneği, jeopolitik analizlerin sadece fiziksel değil, aynı zamanda siyasal, ekonomik ve kültürel parametrelerle birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir.

1.3. MACARİSTAN'IN SİYASİ COĞRAFİ KONUMU

Macaristan, 1 Mayıs 2004 tarihinde Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Slovakya, Malta ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile birlikte Avrupa Birliği'ne (AB) katılmıştır. Bu süreçte, 16 Nisan 2003'te Atina'da Katılım Antlaşması'nı imzalamıştır. AB üyeliği, Macaristan'ın hem siyasi hem de ekonomik yöneliminde belirleyici bir dönüm noktası olmuştur (Çolak, 2017: 23).

Coğrafi olarak Orta Avrupa'da yer alan Macaristan, doğuda Ukrayna ve Romanya, batıda Avusturya ile komşudur. Bu konumu, ülkeyi Batı ve Doğu Avrupa arasında bir geçiş ülkesi haline getirirken, aynı zamanda Avrupa ile Asya arasındaki lojistik ağlar içinde stratejik bir noktaya yerleştirmektedir (Çolak, 2017: 31). Türkiye-Bulgaristan-Sırbistan üzerinden ilerleyen Orta Koridor'un Avrupa'daki uzantısı olarak, Çin ile Avrupa arasında kurulan ticaret yollarının önemli bir halkasını oluşturmaktadır (Deregözü, 2020: 11). Zengezur Koridoru'nun işlerlik kazanmasıyla bu hattın önemi artmış, Macaristan ise hem siyasi hem de ekonomik olarak bu yeni düzende avantajlı bir konum elde etmiştir (Ercan, 2023: 175).

Bu gelişmeler Macaristan'ın yalnızca geçiş güzergâhı değil, aynı zamanda enerji, ulaşım ve ticaret alanlarında bir merkez ülke olma potansiyelini ortaya koymaktadır. 5 Temmuz 2022 tarihinde Türkiye, Macaristan, Bulgaristan ve Sırbistan ulaştırma bakanları tarafından kurulan Dörtlü Bakanlar Koordinasyon Konseyi, demiryolu taşımacılığında yıllık kapasitenin 2053 yılına kadar 38 milyon tondan 440 milyon tona çıkarılmasını hedeflemiştir (TRT Haber, 2023).

Macaristan'ın Türk dünyasıyla yakınlaşmasının tarihsel ve kültürel temelleri de bulunmaktadır. Batı Hun İmparatorluğu'na dayandırılan köken anlatısı, Osmanlı dönemi etkileri ve Soğuk Savaş yıllarında Sovyet etkisiyle biçimlenen siyasi tarih, ülkenin hem Doğu'ya hem de Batı'ya dönük bir dış politika geliştirmesine zemin hazırlamıştır (Çolak, 2017: 45). Bu tarihsel bağlar, özellikle 2010'dan itibaren Viktor Orbán

liderliğinde izlenen "Doğu'ya Açılım" politikası ile kurumsallaşmıştır (Deregözü, 2020: 17).

Macaristan, 2018'de Türk Konseyi'ne (günümüzde Türk Devletleri Teşkilatı - TDT) gözlemci üye olmuş, aynı yıl TÜRKPA'ya katılmış ve 2019'da Budapeşte'de TDT Avrupa Temsilcilik Ofisi açılmıştır (Ercan, 2023: 175). Bu gelişmeler, Macaristan'ın Türk dünyasıyla ilişkilerini sadece sembolik değil, işlevsel bir düzeye taşımaya çalıştığını göstermektedir. Eğitim, kültür ve ekonomi alanlarındaki iş birlikleri de bu çabayı desteklemektedir. Szeged Üniversitesi, Türk Üniversiteler Birliği'ne ve Orhun Değişim Programı'na dâhil olmuş; ayrıca Macaristan, Kırgızistan'da büyükelçilik açarak diplomatik varlığını da genişletmiştir (Ercan, 2023: 176).

Ekonomik alanda, Macar Eximbank Türk devletlerine özel finansman desteği sunmakta, Macaristan ise Türk Yatırım Fonu'na katılma kararıyla ekonomik ilişkilerini kurumsal düzeyde güçlendirmektedir (TRT Haber, 2023). Türk İş Forumu gibi etkinliklere ev sahipliği yapması da ülkenin bu yöndeki kararlılığını göstermektedir (Orbán, 2019: 12).

Pandemi sürecinde Macaristan ile Türk dünyası arasındaki dayanışma da dikkat çekicidir. Türkiye ve Özbekistan'dan gelen yardım paketleri, ardından Macaristan'ın Kazakistan'a yönelik aşı desteği, bu karşılıklı ilişkilerin sadece diplomatik değil, insani bir zemine de dayandığını göstermektedir (Anadolu Ajansı, 2022).

2024 yılı, Türkiye ile Macaristan arasındaki "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması"nın 100. yılı olması nedeniyle "Karşılıklı Kültür Yılı" ilan edilmiştir (Deregözü, 2020: 22). İki ülke, NATO ve BM gibi platformlarda da karşılıklı destek politikası izlemektedir. TDT bünyesinde kurulan yeni yapılar (örneğin Türk Devletleri Coğrafya Konseyi), Macaristan'ın bu çok taraflı ilişkiler ağı içindeki yerini daha da belirginleştirmiştir (TDT, 2023).

Başbakan Viktor Orbán'ın 2023'teki TDT Zirvesi'nde yaptığı şu açıklama, Macaristan'ın bölgeye dair stratejik yaklaşımını özetlemektedir: "Bloklara dayalı bir dünya yerine, karşılıklı bağlantılar ve bağımlılıklar temelinde kurulan bir gelecek öngörüyoruz. Türk devletleri, Avrupa, Kafkasya ve Orta Asya arasında saygıya dayalı ilişkilerin kilit aktörleridir." (Orbán, 2021: 2)

Bu yaklaşım, Macaristan'ın yalnızca bir gözlemci değil, Türk dünyasıyla karşılıklı faydaya dayanan, çok boyutlu ve uzun vadeli bir ilişki kurmayı hedeflediğini ortaya koymaktadır.

2. MACARİSTAN'IN FİZİKİ COĞRAFYASI

Macaristan, Avrupa kıtasının merkezinde yer alması, bölgesel geçişkenliğe sahip konumu, tarihsel mirası ve çok katmanlı dış politika açılımları ile dikkat çeken jeopolitik bir aktördür. Coğrafi olarak Karpat Havzası'nda yer alan ülke, doğu-batı ve kuzey-güney yönlü ulaşım, enerji ve ticaret hatlarının kavşağında bulunmakta; bu konum, Macaristan'ın jeopolitik değerini hem tarihsel hem de güncel bağlamda artırmaktadır (Balogh, 2020: 78).

Macaristan'ın jeopolitiğini şekillendiren başlıca faktörlerden biri coğrafi konumudur. Orta Avrupa'da yer alan ülke; Avusturya, Slovakya, Ukrayna, Romanya, Sırbistan, Hırvatistan ve Slovenya ile çevrilidir. Bu konum, Macaristan'a Orta ve Doğu Avrupa, Balkanlar ve Batı Avrupa arasında bir köprü işlevi kazandırmıştır. Avrupa'daki ulaştırma koridorlarının merkezinde bulunan Macaristan, TEN-T (Trans-European Transport Network) ağlarının stratejik bir parçası olarak, kara ve demiryolu taşımacılığında transit ülke özelliği taşımaktadır (Major & Szemlér, 2022: 52). Ayrıca Tuna Nehri gibi doğal su yolları da, ülkeyi Avrupa içi ticaretin önemli bir ayağı haline getirmektedir.

İkinci önemli faktör siyasi ve diplomatik konumudur. Macaristan, Avrupa Birliği (AB) ve NATO üyesidir; ancak son yıllarda Doğu'ya açılım politikaları çerçevesinde Rusya, Çin ve Türk Devletleri Teşkilatı gibi aktörlerle de ekonomik ve diplomatik ilişkilerini geliştirmektedir. Bu çok yönlü dış politika yaklaşımı, ülkenin jeopolitik pozisyonunu hem Batı hem de Doğu arasında denge kuran bir aktör haline getirmektedir (Kiss, 2021: 112). Macaristan'ın Çin'in "Kuşak ve Yol Girişimi" ne katılımı ve Türk Devletleri Teşkilatı'na gözlemci üye olması bu stratejinin örneklerindendir.

Enerji hatları ve güvenliği de Macaristan'ın jeopolitiğini etkileyen önemli faktörler arasındadır. Ülke, Rusya'dan gelen doğal gazın Avrupa'ya taşınmasında kilit bir transit noktasıdır. Güney Akım ve Türk Akım gibi projelerde yer alması, Macaristan'ı enerji güvenliği açısından kritik hale getirmektedir (Szegedi & Tálas, 2019: 61). Bu durum aynı zamanda ülkenin dış politikasında enerji diplomasisini ön plana çıkarmaktadır.

Tarihsel olarak değerlendirildiğinde, Macaristan'ın Avusturya-Macaristan İmparatorluğu geğmişi, bölgesel güç olma arzusunu ve etki alanını yeniden tanımlama çabalarını da beslemektedir. Özellikle Orta Avrupa'da kültürel ve ekonomik bağları sürdürme çabası, Budapeşte yönetiminin bölgesel liderlik stratejileriyle örtüşmektedir (Molnr, 2018: 45). Bu tarihsel arka plan, Macaristan'ın jeopolitik vizyonunu şekillendiren kültürel ve ideolojik kodların izini taşımaktadır.

Son olarak, demografik ve kültürel faktörler de Macaristan'ın jeopolitik yaklaşımında rol oynamaktadır. lke dışındaki Macar topluluklarının (rneğin Slovakya, Romanya, Sırbistan'daki etnik Macarlar) siyasi söylemde ön plana çıkması ve bu gruplara yönelik politikaların sürdürülmesi, Macaristan'ın ulus-aşırı bir jeopolitik perspektife sahip olduğunu göstermektedir (Vradi, 2017: 89).

Bu faktörlerin bütüncül bir şekilde değerlendirilmesi, Macaristan'ın sabit coğrafi konumunun ötesine geçen, değişken ve dinamik bir jeopolitik profil sunduğunu ortaya koymaktadır. Coğrafi koşullar, siyasi ittifaklar, enerji güvenliği, tarihsel miras ve kültürel aidiyetler, ülkenin uluslararası arenadaki konumunu biçimlendirmekte ve jeopolitik etkisini çeşitlendirmektedir.

Bununla birlikte, ülkenin kuzey ve batı kesimlerinde belirli yüksek alanlar da yer almaktadır. Macaristan'ın en yüksek noktası, kuzeyde yer alan Mátra Dağları'nda bulunan ve 1.014 metre rakıma sahip olan Kékes Tepesi'dir. Bu tepe aynı zamanda ülkenin tek 1.000 metre üzerindeki zirvesi olma özelliğini taşımaktadır. Diğer önemli yükseltiler arasında 959 metreyle Istállós-kő Dağı, 939 metreyle Börzsöny Dağı, 896 metreyle Nagy-Milic Zirvesi, 882 metreyle Írott-kő Zirvesi, 757 metreyle Pilis Dağları, 729 metreyle Dobogó-kő Zirvesi, 704 metreyle Kőris-hegy Zirvesi, 700 metreyle Karancs Zirvesi ve 682 metreyle Zengő Dağı bulunmaktadır. Bu yükseltiler, genellikle ülkenin kuzeybatı sınırına yakın bölgelerde yer almakta ve bölgesel iklim özelliklerini, yerleşim dağılımını ve doğal bitki örtüsünü doğrudan etkilemektedir.

Macaristan'ın en alçak noktası ise, ülkenin güneyinde, Sırbistan sınırına yakın bir konumda bulunan Szeged kenti çevresindeki Gyálarét yerleşim alanıdır. 76 metrelik bu alçaklık, ülkenin kuzey-güney yönündeki yükseklik farklarının sınırlı olmasına rağmen belirgin bir coğrafi değişkenlik sunduğunu göstermektedir.

Tüm bu veriler, Macaristan'ın fiziki coğrafyasının yalnızca doğal çevre özelliklerini değil, aynı zamanda tarihsel göç hareketleri, demografik yerleşim biçimleri ve diaspora topluluklarının mekânsal dağılımları üzerinde de etkili bir zemin oluşturduğunu göstermektedir.

2.2. DOĞAL PEYZAJ ALANLARI VE SU YÜZEYLERİ

Macaristan'ın fiziki coğrafyası, ülkenin hem doğal peyzaj karakterini hem de insan yerleşimlerinin mekânsal dağılımını şekillendiren temel etmenlerden biridir. Ülkenin toplam yüzölçümünün yaklaşık %70'i ova ve düzlüklerden oluşurken, geri kalan kısmı dağlık ya da engebeli arazilerle kaplıdır. Bu fiziksel yapı, hem tarım ve hayvancılık gibi ekonomik faaliyetlerin coğrafi dağılımını hem de ulaşım, yerleşim ve ekolojik koruma politikalarını doğrudan etkilemektedir.

Macaristan'daki doğal peyzaj alanları, altı temel bölge üzerinden sınıflandırılabilir. Ülkenin en geniş coğrafi alanını, 50.800 km² ile Büyük Macar Ovası (Alföld) oluşturmaktadır. Bu bölge, Macaristan'ın doğusunda yer almakta ve tarımsal üretim kapasitesi bakımından ülkenin en verimli alanlarından biri olarak öne çıkmaktadır. İkinci büyük peyzaj alanı, batı Macaristan'da yer alan ve 11.400 km² yüzölçümüne sahip Transdanubian Tepeleri'dir. Bu bölge, alçak tepeler ve kırık yapılarla karakterize edilen kırsal bir arazi yapısına sahiptir.

Kuzey Macaristan Dağları, 11.100 km²'lik alanıyla ülkenin dağlık coğrafyasını temsil etmektedir. Bu bölgede Kékes Tepesi gibi ülkenin en yüksek noktaları yer almakta ve bölge, ormanlık alanlar ile doğal parklar bakımından zengindir. Küçük Macar Ovası (Kisalföld) ise, ülkenin kuzeybatısında yer almakta ve 5.300 km²'lik bir alana yayılmaktadır. Bu ova, Slovakya ve Avusturya sınırına yakınlığıyla dikkat çekmekte ve su kaynakları açısından da önemli bir bölgedir.

Transdanubian Dağları, 7.200 km²'lik yüzölçümüyle Macaristan'ın batı kesimindeki önemli doğal yükseltiler arasında yer almaktadır. Alp Dağları'nın etekleri ise, ülkenin batı sınırına yakın bölgelerde konumlanmış olup 7.200 km²'lik bir alanı kaplamaktadır. Bu bölge, Alp coğrafyasının Macaristan topraklarındaki izdüşümünü oluşturmakta ve iklimsel olarak daha serin ve nemli özellikler taşımaktadır.

Su kaynakları açısından bakıldığında, Macaristan'da doğal göller sınırlı sayıda olmasına rağmen ekolojik ve ekonomik açıdan önemli işlevlere sahiptir. Ülkenin en büyük doğal gölü olan Balaton Gölü, 596 km²'lik yüzölçümüyle Orta Avrupa'nın da en büyük tatlı su göllerinden biridir. Balaton, hem iç turizm hem de rekreasyonel faaliyetler açısından büyük öneme sahiptir. Fertő Gölü (Neusiedler See), 309 km²'lik yüzölçümünün bir kısmı Avusturya sınırlarında kalmakla birlikte, UNESCO tarafından koruma altına alınmış sulak alan statüsündedir. Velence Gölü ise 26 km²'lik alanıyla daha küçük ölçekte olmasına karşın, başkent Budapeşte'ye yakınlığı nedeniyle önemli bir rekreasyon alanı olarak değerlendirilmektedir.

Genel olarak Macaristan'ın fiziki coğrafyası, doğal peyzaj çeşitliliği ve su yüzeylerinin dağılımı bakımından dengeli bir yapı arz etmektedir. Bu özellikler, yalnızca çevresel sürdürülebilirlik bağlamında değil, aynı zamanda göç hareketlerinin yönü ve yerleşim örüntülerinin belirlenmesinde de belirleyici rol oynamaktadır.

3. MACARİSTAN'IN GÜNCEL SİYASİ VE JEOKÜLTÜREL DURUMU

Macaristan'ın güncel siyasi yapısı, 1989 yılında komünist rejimin sona ermesiyle başlayan demokratikleşme süreci üzerine inşa edilmiştir. 1990 yılında gerçekleştirilen ilk serbest seçimlerle çok partili parlamenter sistem benimsenmiş ve anayasa yeniden düzenlenmiştir. Ülke, yasama yetkisinin tek meclisli Ulusal Meclis'te toplandığı, yürütmenin ise hem cumhurbaşkanı hem de başbakan tarafından temsil edildiği parlamenter demokrasi ile yönetilmektedir (Bánkuti, Halmai & Scheppele, 2012: 138).

Macaristan siyasetinde son yıllarda en belirleyici aktör, 2010 yılından bu yana iktidarda bulunan Fidesz–Macar Yurttaş Birliği Partisi ve lideri Viktor Orbán’dır. Fidesz’in 2010, 2014, 2018 ve 2022 seçimlerinde art arda mutlak çoğunluk elde etmesiyle birlikte ülkede yürütme üzerindeki denetim mekanizmalarının zayıfladığı ve güçler ayrılığı ilkesinin aşındığı yönünde akademik ve uluslararası eleştiriler yoğunluk kazanmıştır (Bozóki & Hegedüs, 2018: 117). Fidesz iktidarı, yargı bağımsızlığını sınırlayan anayasa değişiklikleri, medya üzerindeki kontrolün artması ve sivil toplum faaliyetlerinin daraltılması gibi uygulamalarla “illiberal demokrasi” kavramı üzerinden değerlendirilmektedir (Freedom House, 2023: 4).

Viktor Orbán, 2014 yılındaki bir konuşmasında Macaristan’ı "liberal olmayan bir devlet" modeliyle yeniden yapılandırmak istediğini açıkça ifade etmiştir. Bu yaklaşım, Türkiye, Rusya ve Çin gibi otoriter eğilimler gösteren rejimlerle siyasi ve ekonomik iş birliklerini ön plana çıkaran dış politikalarla da desteklenmiştir (Krekó & Enyedi, 2018: 44). Bu bağlamda, Macaristan AB üyesi olmasına rağmen Birliğin temel değerleri olan hukukun üstünlüğü ve insan hakları konularında sıklıkla eleştirilmektedir (European Commission, 2022: 12).

Macaristan’daki siyasi yapının bir diğer dikkat çeken özelliği, seçim sistemindeki değişiklikler ve medya üzerindeki yoğun iktidar etkisidir. 2011 yılında yapılan seçim yasası değişiklikleri sonucunda iktidar partisi, oy oranına kıyasla parlamentoda orantısız şekilde yüksek temsil elde edebilmektedir. 2022 seçimlerinde Fidesz, oyların %53’ünü alarak mecliste 199 sandalyenin 135’ini kazanmış ve bu durum anayasa değişikliği için gerekli üçte iki çoğunluğun tekrar elde edilmesini sağlamıştır (Ágh, 2022: 91).

Yargı sistemi üzerinde yapılan düzenlemeler de siyasi sistemdeki denge ve denetleme mekanizmalarının işleyişini zayıflatmaktadır. Anayasa Mahkemesi üyelerinin atanma süreçlerinin yürütme lehine değiştirilmesi, bağımsız yargı ilkesiyle çelişmektedir (Bánkuti et al., 2012: 141). Benzer şekilde, Medya Konseyi ve Ulusal Medya ve İletişim Kurulu gibi kurumlar üzerindeki siyasi atamalar, medya çoğulculuğunu sınırlandırmakta ve muhalefetin sesini duyurmasını zorlaştırmaktadır (Bozóki & Hegedüs, 2018: 122).

Macaristan’ın güncel siyasi yapısı, Avrupa Birliği ile olan ilişkilerini de doğrudan etkilemektedir. AB Komisyonu, 2022 yılında başlattığı "hukukun üstünlüğü mekanizması" kapsamında Macaristan’a sağlanacak fonların dondurulması yönünde

karar almıştır. Bu karar, yolsuzlukla mücadeledeki eksiklikler ve kamu ihalelerindeki şeffaflık sorunları gibi nedenlere dayandırılmıştır (European Commission, 2022: 8). Öte yandan, Macaristan hükümeti bu kararlara karşı “egemenlik haklarının ihlali” gerekçesiyle sert tepkiler vermekte ve milliyetçi retorik üzerinden toplumsal desteğini pekiştirmektedir (Krekó, 2021: 57).

Sonuç olarak, Macaristan’ın siyasi rejimi, demokratik normlardan uzaklaşma eğilimleri, yürütme organının güç yoğunlaşması, yargı ve medya üzerindeki kontrol uygulamaları ile “hibrit rejim” ya da “illiberal demokrasi” kavramları ile tanımlanmakta; bu durum hem iç siyasi dinamikleri hem de dış politik ilişkileri derinden etkilemektedir.

3.1.SINIR İLİŞKİLERİ VE BÖLGESEL KONUMU

Macaristan, Orta Avrupa’da yer alan ve stratejik sınırlarıyla dikkat çeken bir kara ülkesidir. Toplamda yedi ülkeyle kara sınırına sahip olan Macaristan; kuzeyde Slovakya, kuzeydoğuda Ukrayna, doğuda Romanya, güneyde Sırbistan, güneybatıda Hırvatistan, batıda Slovenya ve kuzeybatıda Avusturya ile komşudur. Bu sınır ilişkileri, yalnızca coğrafi bir gerçeklik olmanın ötesinde, tarihsel, kültürel ve demografik etkileşimlerin zeminini oluşturmaktadır. Özellikle Osmanlı sonrası Balkan göçleri, Habsburg etkisi ve Soğuk Savaş dönemi sınır politikaları düşünüldüğünde, Macaristan’ın çok katmanlı sınır yapısı, ülkedeki etnik çeşitliliği ve diaspora toplulukları oluşumunu anlamada önemli bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda, Macaristan’ın sınır komşularıyla olan ilişkileri, Türk diasporasının bölgesel yerleşim örüntülerinin ve kimlik inşası süreçlerinin analizinde dikkate değer bir mekânsal değişken olarak değerlendirilmektedir.

Macaristan’ın yedi ülkeyle kara sınırına sahip olması — Slovakya, Ukrayna, Romanya, Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya ve Avusturya — ülkenin yalnızca coğrafi değil, aynı zamanda kültürel ve siyasal açıdan da çok katmanlı bir etkileşim alanı oluşturmasına neden olmaktadır. Bu sınır coğrafyası, Benedict Anderson’un ulusların tahayyül edilmiş yapılar olarak inşasını savunan yaklaşımıyla birlikte ele alındığında, Macaristan’ın çok yönlü sınır ilişkilerinin hem kültürel kimliklerin hem de etnik aidiyetlerin oluşumunda aktif rol oynadığı görülmektedir. Ayrıca, Doreen Massey’nin mekânın toplumsal üretimi anlayışı çerçevesinde değerlendirildiğinde, bu sınırların yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda tarihsel olarak şekillenen sosyal ve kültürel bağlamları yansıttığı söylenebilir. Özellikle Türk diasporası örneğinde olduğu gibi, sınır ötesi göç hareketlerinin ve yerleşim örüntülerinin, bu çok katmanlı coğrafi bağlamdan bağımsız olarak ele alınması mümkün değildir. Dolayısıyla, Macaristan’ın sınır komşuları ile kurduğu tarihsel ve mekânsal ilişkiler, diaspora kimliklerinin şekillenişinde ve mekânla kurulan aidiyet bağlarının çözümlemesinde kuramsal bir zemin teşkil etmektedir.

3.2. JEOKÜLTÜREL ÖZELLİKLER VE BÖLGESEL KİMLİK

Siyasi coğrafya ve jeopolitik düşünce, devletlerin mekânsal yapılarını analiz etmenin yanı sıra, bu yapıların uluslararası sistemdeki güç dengeleri, sınır politikaları ve stratejik ilişkiler üzerindeki etkilerini kavramada temel kuramsal araçlar olarak öne çıkar. Siyasi coğrafyanın kavramsal gelişimi, disiplinin tarihsel evrimini ve teorik temel yaklaşımlarını detaylı biçimde ortaya koyarken; jeopolitik, bu kavramların devletlerin

ulusal güvenlik stratejileri ve küresel güç mücadelesindeki yansımalarını derinlemesine analiz eder. Macaristan'ın özgün siyasi coğrafi konumu, özellikle Orta Avrupa'nın kalbinde yer alması dolayısıyla, hem bölgesel hem de küresel güç dengeleri açısından ülkenin stratejik önemini belirginleştirmekte; bu durum, Macaristan'ın uluslararası politika ve güvenlik dinamiklerinde kritik bir aktör olarak konumlanmasını mümkün kılmaktadır. Bu çerçevede, aşağıdaki alt başlıklar doğrultusunda Macaristan'ın siyasi coğrafya ve jeopolitik düşünce bağlamındaki yeri sistematik, kapsamlı ve disiplinlerarası bir perspektifle ele alınacaktır.

4. DEMOGRAFİK VE DİLSEL YAPI

Bir toplumun yapısal dinamiklerini anlamak açısından demografik özellikler ve dilsel yapı temel belirleyiciler arasında yer almaktadır. Nüfusun yaş, cinsiyet, yerleşim ve etnik bileşenler açısından genel görünümü, yalnızca sosyoekonomik süreçleri değil, aynı zamanda kültürel, siyasal ve toplumsal ilişkileri de şekillendirmektedir. Demografik göstergeler, toplum içindeki değişim hızını, hareketlilik düzeyini ve toplumsal dönüşüm eğilimlerini ortaya koyarken; dilsel yapı ise bireylerin iletişim pratiklerini, kimlik ifadelerini ve kültürel aktarım biçimlerini doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda, Macaristan toplumunun demografik profili ile resmi dili olan Macarca'nın tarihsel kökeni, yapısal özellikleri ve sosyodilbilimsel bağlamı, ülkenin toplumsal dokusunu anlamaya katkı sunmaktadır. Aşağıda önce Macaristan'ın nüfus yapısı ve temel demografik göstergeleri ele alınacak, ardından Macarca'nın dilsel ve toplumsal özellikleri irdelenecektir.

4.1. NÜFUSUN GENEL GÖRÜNÜMÜ VE DEMOGRAFİK GÖSTERGELER

Macaristan'ın demografik profili, 21. yüzyılda Avrupa genelinde gözlemlenen benzer eğilimlerle örtüşen bir yapıya sahiptir. Düşen doğurganlık oranları, uzayan yaşam süresi, yaşlanan nüfus ve doğal nüfus artışındaki negatif seyir, ülkenin nüfus yapısını hem niceliksel hem de niteliksel anlamda dönüştürmektedir. 1 Ocak 2024 tarihli resmi verilere göre Macaristan'ın toplam nüfusu 9.599.744 kişidir. Bu toplamın 4.625.260'ı erkek, 4.974.484'ü ise kadındır. Bu dağılım, kadın nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranının hâlâ erkek nüfustan daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Hungarian Central Statistical Office – HCSO, www.ksh.hu).

Ülkede cinsiyete göre ortalama yaş dağılımı da bu demografik yapının yaşlanma eğilimini yansıtmaktadır. Ortalama yaş, erkeklerde 41.0 iken kadınlarda 45.0 olup

toplam nüfus için 43.1 olarak hesaplanmaktadır. Bu değer, nüfusun önemli bir kısmının orta ve ileri yaş gruplarında toplandığını göstermekte; buna paralel olarak yaşlanma indeksinin 141.5 düzeyinde olması, yaşlı nüfusun genç nüfusa oranla oldukça yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu göstergeler, sosyal güvenlik sistemleri, sağlık hizmetleri ve emek piyasaları üzerinde sürdürülebilirlik açısından belirgin baskılar oluşturmaktadır.

Macaristan'da ortalama yaşam beklentisi cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Erkek bireyler için bu değer 73.4 yıl iken, kadınlar için 79.6 yıl olarak kaydedilmiştir. Toplamda ise ortalama yaşam beklentisi 76.6 yıldır. Uzayan yaşam süresi, yaşlı nüfus oranının artmasına neden olmakta ve buna bağlı olarak yaşlı bakım hizmetleri ile yaşlı dostu kentsel planlama ihtiyacını gündeme getirmektedir.

Toplam doğurganlık oranı ise 1.51 seviyesinde seyretmekte olup, bu değer nüfusun kendini yenileme eşiği olan 2.1'in oldukça altındadır. Bu durum, uzun vadede nüfusun küçülmesine ve yaşlanmasına yol açabilecek önemli bir demografik soruna işaret etmektedir. Söz konusu eğilim, göç politikaları, aile destek programları ve doğurganlığı teşvik eden sosyal politikaların yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Nüfus yoğunluğu açısından bakıldığında, Macaristan'da kilometrekare başına ortalama 103.2 kişi düşmektedir. Bu değer, ülkenin Avrupa ortalamasına kıyasla orta yoğunlukta bir yerleşim yapısına sahip olduğunu göstermektedir.

2024 yılı itibariyle ülkede meydana gelen temel demografik olaylar da bu genel yapıyı desteklemektedir. Toplamda 50.150 evlilik gerçekleşmiş, bu da bin kişi başına 5.2 evlilik oranına karşılık gelmektedir. Öte yandan, boşanma sayısı 16.700 olup bin kişi başına düşen oran 1.7 olarak tespit edilmiştir. Canlı doğum sayısı 85.200 iken, ölüm sayısı ise 128.200 olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler, ülkede doğal nüfus artış hızının negatif seyrettiğini, yani doğum sayısının ölüm sayısını karşılamadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, Macaristan'ın güncel demografik yapısı, düşük doğurganlık, artan yaşlı nüfus ve azalan doğal nüfus artışı eğilimleriyle şekillenmektedir. Bu durum, sadece sosyoekonomik politikaların değil, aynı zamanda göç stratejilerinin de yeniden ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

4.2. MACARCA’NIN KÖKENİ, YAPISI VE SOSYOLİNGÜİSTİK ÖZELLİKLERİ

Macaristan’ın resmî dili Macarcadır (Magyar). Ural dil ailesine mensup olan Macarca, Avrupa kıtasında Hint-Avrupa kökenli olmayan az sayıdaki dilden biri olması bakımından dilbilimsel açıdan özgün bir konuma sahiptir (Comrie, 2009: 804). Özellikle Fince ve Estonca ile uzak akrabalık ilişkisi taşıyan Macarca, eklemeli bir yapı gösterir. Bu özelliğiyle biçimsel olarak Türkçe ile benzerlikler taşısa da, sözcük kökenleri ve dilsel yapı açısından birbirinden oldukça farklıdır.

Macarca, tarihsel süreç içerisinde Orta Asya’dan Avrupa’ya göç eden Macar kabileleriyle birlikte Karpat Havzası’na taşınmış, burada bölgedeki Slav ve Germen dilleriyle sınırlı ölçüde etkileşim göstererek günümüzdeki yapısına ulaşmıştır. Modern dönemde, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ulus-devlet inşasıyla birlikte dil politikaları yoğunlaşmış; Macarcanın eğitim, hukuk, kamu yönetimi ve bilim dili olarak kurumsallaştırılması sağlanmıştır (Kontra, 1999: 126).

Günümüzde Macarca, Macaristan’daki nüfusun büyük bir kısmı tarafından ana dil olarak konuşulmaktadır. 2023 yılı itibarıyla ülkede Macarca konuşan nüfus oranı yaklaşık %98 düzeyindedir (Hungarian Central Statistical Office [HCSO], 2023). Ancak Macaristan, azınlık topluluklarının da varlık gösterdiği çokdilli bir yapıya sahiptir. Özellikle Romanca, Slovakça, Almanca, Sırpça, Hırvatça ve Roman dilleri, bazı bölgelerde hem gündelik hayatta hem de azınlık hakları çerçevesinde eğitim ve medya alanlarında kullanılmaktadır (Papp, 2017: 34).

Macarcanın toplumsal işlevi yalnızca bir iletişim aracı olmakla sınırlı değildir; aynı zamanda ulusal kimliğin ve tarihsel aidiyetin bir taşıyıcısı olarak merkezi bir rol üstlenmektedir. Eğitim sistemi içinde Macarca öğretimi tüm kademelerde zorunludur. Ülkedeki yükseköğretim kurumlarının büyük çoğunluğunda Macarca öğretim dili olarak kullanılmaya devam etmektedir. Bu durum, Macaristan’a göç eden yabancı uyruklu bireyler ve topluluklar açısından, özellikle de Türk diasporası bağlamında, Macarca öğrenimini ekonomik ve toplumsal entegrasyon açısından hayati bir gereklilik hâline getirmektedir (Tóth & Göncz, 2006: 435).

Macarca, aynı zamanda Avrupa Birliği’nin resmî dillerinden biri olması nedeniyle uluslararası düzeyde kurumsal temsil gücüne sahiptir. Bununla birlikte, son yıllarda özellikle genç nüfus arasında İngilizcenin artan kullanımı, iki dilli pratiklerin yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Bu gelişme, hem dil politikaları hem de göçmen

topluluklarının uyum stratejileri açısından dikkate alınması gereken bir sosyolinguistik dinamik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak Macarca, hem tarihsel süreklilik hem de güncel toplumsal işlevleri bağlamında Macaristan'daki ulusal kimliğin merkezinde yer almakta, aynı zamanda göçmen toplulukların - özellikle Türk diasporasının - topluma entegrasyonu açısından belirleyici bir unsur olarak varlığını sürdürmektedir.

5. DİNSEL VE ETNİK YAPI

Macaristan'ın toplumsal yapısını anlamak, ülkedeki Türk diasporasının konumlanışını ve kimlik müzakerelerini çözümlemek açısından önem atfetmektedir. Bu bağlamda, dinsel ve etnik yapı, hem tarihsel süreçte hem de günümüzde bireylerin ve toplulukların toplumsal aidiyetlerini, kimlik biçimlenmelerini ve sosyal etkileşim biçimlerini doğrudan etkileyen belirleyici unsurlar arasında yer almaktadır. Macaristan'ın dinsel yapısı, ülkenin tarihsel mirasından, devlet-din ilişkilerinden ve sekülerleşme düzeyinden beslenirken; etnik yapı ise yüzyıllar süren göç hareketlerinin, imparatorluk mirasının ve ulus-devletleşme süreçlerinin izlerini taşımaktadır. Bu çerçevede, aşağıda önce Macaristan'daki dinsel hayatın genel çerçevesi, ardından ülkenin etnik yapısının tarihsel ve güncel görünümleri ele alınacaktır.

5.1. MACARİSTAN'DA DİN VE DİNSEL HAYAT

Macaristan'daki dinsel yapı, ülkenin tarihsel dönüşümleri ve siyasal rejimlerinin etkisiyle önemli değişiklikler göstermiştir. Hristiyanlığın Katolik ve Protestan mezhepleri tarihsel olarak baskın konumda olmuş; ancak sosyalist dönem boyunca dini yaşam önemli ölçüde bastırılmış, dinî kurumların kamusal etkisi sınırlandırılmıştır. 1990 sonrası liberal demokratik dönüşümle birlikte dinsel özgürlük yeniden sağlanmış; ancak toplumsal düzeyde laikleşme eğilimi belirginleşmiştir.

Macaristan'da hâkim din Hristiyanlık olmakla birlikte, dinsel aidiyet zayıflamış, sekülerleşme yaygınlık kazanmıştır. 2022 nüfus sayımı sonuçlarına göre, nüfusun yalnızca %50,7'si bir dine mensup olduğunu beyan etmiştir. Bunların %31,5'i Katolik, %11,6'sı Reform kilisesine bağlı, %1,8'i ise Lutheran'dır. Yaklaşık %27'lik bir kesim ise herhangi bir dine bağlı olmadığını ifade etmiştir (Központi Statisztikai Hivatal [KSH], 2023: 18).

Dinsel yapı yalnızca niceliksel değil, niteliksel olarak da dönüşüm geçirmiştir. Özellikle genç kuşaklar arasında dine ilgisizlik dikkat çekicidir. Bununla birlikte, dinin

toplumsal yaşamda ve kültürel aidiyetlerde dolaylı etkisi sürmektedir. Katolik gelenekler kırsal bölgelerde hâlen yerel toplumsal organizasyonlarda etkili olurken, büyük şehirlerde bireysel din anlayışı ve spiritüalizm öne çıkmaktadır (Tomka, 2011: 97).

Macaristan'daki Müslüman topluluklar, ülke genelinde küçük bir azınlık oluşturmaktadır. 2022 sayımında Müslüman nüfus toplam nüfusun %0,2'si olarak kaydedilmiştir (KSH, 2023: 19). Bu gruplar, çoğunlukla göçmen geçmişine sahip bireylerden oluşmakta, dini kimliklerini cemaat temelli organizasyonlarla sürdürmektedirler. Macaristan İslam Topluluğu ve Budapeşte'deki camiler bu bağlamda hem ibadet hem de kültürel dayanışma mekânları olarak işlev görmektedir.

Dinsel çoğulculuk ve özgürlük, Macar Anayasası'nda güvence altına alınmış olup, devletin dinler karşısında tarafsızlığı anayasal düzeyde tanımlanmıştır (Magyarország Alaptörvénye, 2011, Madde VII). Ancak son yıllarda bazı dini grupların resmi statü kazanma sürecinde ayrımcı uygulamalara maruz kaldığı eleştirileri de gündeme gelmiştir (Molnár, 2016: 134).

Sonuç olarak, Macaristan'da dinsel yaşam çok katmanlı bir yapı arz etmektedir. Bir yandan geleneksel Hristiyan mezheplerin etkisi sürmekte, öte yandan laikleşme eğilimleri ve dinsel çoğulculuk toplumsal çeşitliliği artırmaktadır. Göçmen kökenli topluluklar arasında İslam'ın varlığı sembolik düzeyde kalsa da, çokkültürlü dinî yapı açısından önem taşımaktadır.

5.2. ETNİK YAPI: TARİHSEL ARKA PLAN VE GÜNCEL DURUM

Macaristan, homojen bir ulus-devlet olarak tanımlansa da, tarihsel süreç boyunca çok kültürlü ve çok etnikli bir yapıya sahip olmuştur. Ülkenin günümüzdeki etnik yapısı, hem tarihsel göç hareketlerinin hem de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun çok uluslu mirasının bir yansımasıdır. Macaristan Anayasası, ülkede yaşayan etnik azınlıkların varlığını resmî olarak tanımakta ve onların dil, kültür ve kimliklerini koruma hakkını güvence altına almaktadır (Government of Hungary, 2011).

2022 yılı itibarıyla yapılan nüfus sayımı verilerine göre, Macaristan nüfusunun yaklaşık %85'ini etnik Macarlar oluşturmaktadır. Geriye kalan %15'lik kesim ise çeşitli azınlık gruplarından meydana gelmektedir. En büyük etnik azınlık grubu, nüfusun yaklaşık %3'ünü oluşturan Romanlar (Çingeneler) dir (Hungarian Central Statistical Office [HCSO], 2023). Roman topluluğu, özellikle ülkenin kuzeydoğusunda ve bazı

kırsal bölgelerde yoğunlaşmakta olup, hem sosyal hem de ekonomik anlamda dezavantajlı konumda bulunmaktadır (Kovats, 2013: 58).

Macaristan'daki diğer etnik azınlıklar arasında Almanlar, Slovaklar, Hırvatlar, Sırlar, Rumenler ve Ukraynalılar yer almaktadır. Bu grupların nüfusa oranları genellikle %1'in altındadır. Yine de bu topluluklar, tarihsel yerleşim alanlarında dil, eğitim ve kültür alanında belli başlı özerkliklere sahiptir. Azınlık okulları ve çift dilli eğitim uygulamaları, Macaristan'ın azınlık haklarına ilişkin yasal düzenlemeleri çerçevesinde desteklenmektedir (Brubaker, 2006: 141).

Macaristan'ın etnik yapısına yönelik analizlerde dikkat çeken bir diğer husus da, artan göçmen nüfusun etkisidir. Özellikle 2010'lu yıllardan itibaren artan küresel göç hareketleriyle birlikte, Asya ve Orta Doğu kökenli küçük toplulukların da Macaristan'da yer edinmeye başladığı görülmektedir. Ancak göçmenlerin toplam nüfus içindeki oranı hâlen oldukça düşüktür ve bu gruplar genellikle büyük kentlerde, özellikle Budapeşte'de yoğunlaşmaktadır (Tóth, 2020: 92).

Etnik azınlıkların temsili ve hakları, Macaristan'ın Avrupa Birliği üyeliğiyle birlikte daha fazla kurumsal çerçeveye kavuşmuştur. Azınlık konseyleri, yerel düzeyde temsil sağlamak ve kendi kültürel faaliyetlerini organize edebilmektedir. Buna karşın, azınlık toplulukların sosyal bütünleşme süreçleri hâlâ bazı yapısal sorunlarla karşı karşıyadır. Özellikle Roman topluluğu örneğinde olduğu gibi, eğitim, sağlık ve istihdam alanlarında derin eşitsizlikler gözlemlenmektedir (Messing & Neményi, 2017: 45).

Sonuç olarak, Macaristan'ın etnik yapısı, etnik Macar çoğunluk ekseninde şekillense de, çok sayıda tarihi azınlık grubunu ve güncel göçmen topluluklarını bünyesinde barındırmaktadır. Bu yapı, hem toplumsal çeşitliliğin hem de kültürel çoğulluğun bir göstergesi olarak, ülkenin sosyal ve siyasal politikalarının önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.

6. JEOEKONOMİK DİNAMİKLER

Bir bölgenin ekonomik yapısını şekillendiren temel unsurlar, genellikle sanayi, tarım, ticaret ve turizm gibi sektörlerin etkileşimi ve gelişim düzeyiyle belirlenmektedir. Jeoekonomik dinamikler, coğrafi konumun sunduğu avantajlar ve kısıtlamalar çerçevesinde, bölgesel kalkınma süreçlerinin analizinde önemli bir yer tutar. Macaristan'ın ekonomik yapısını anlamak, bölgenin bu jeoekonomik dinamiklerini kavramak açısından büyük önem taşımaktadır. Ülkenin ekonomik sektörleri arasındaki

etkileşimler ve yapısal özellikler, makroekonomik analizlerin temelini oluşturmakta; sanayi sektöründen tarımsal üretim ve hayvancılığa, dış ticaretin genel görünümünden iç ticarete mal gruplarına göre dağılıma kadar çeşitli alanlarda yapılan incelemeler, Macaristan'ın ekonomik profilinin bütüncül bir şekilde değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Ayrıca, termal kültür ve geleneksel hamam hizmetlerinin turizm ekonomisindeki yeri, ülkenin ekonomik çeşitliliğine ve bölgesel kalkınmaya önemli katkılar sağlamaktadır. Bu bağlamda, Macaristan'ın sanayi sektörünün yapısı, tarımsal üretim ve hayvancılık faaliyetleri, dış ticaretin genel görünümü, iç ticarete mal gruplarına göre dağılım ile turizm ekonomisi ve termal kültür unsurları, ülkenin jeoekonomik yapısını bütüncül bir perspektifle anlamaya yönelik kapsamlı bir incelemenin temel taşlarını oluşturmaktadır.

6.1. SANAYİ SEKTÖRÜNÜN YAPISI

Macaristan ekonomisi, sanayi sektörünün yüksek katma değerli üretim kapasitesi sayesinde hem yurtiçi hem de yurt dışı piyasalarda önemli bir aktör olarak konumlanmaktadır. 2023 yılına ait verilere göre, sanayi üretiminin toplam satış hacmi 65.879.309 milyon Macar Forinti olarak kaydedilmiştir. Bu hacmin 24.917.292 milyon Forinti yurtiçi, 40.962.017 milyon Forinti ise yurt dışı satışlarından elde edilmiştir. Bu dağılım, Macaristan sanayisinin güçlü ihracat odaklı yapısını açıkça ortaya koymaktadır (Hungarian Central Statistical Office – HCSO, www.ksh.hu).

Sanayi sektörü, yapısal olarak farklı alt bölümlerden oluşmakta olup, bu bölümler arasında hem üretim hacmi hem de dış ticaret kapasitesi bakımından belirgin farklar bulunmaktadır. Bu alt bölümler arasında taşıma ekipmanı imalatı, sektördeki en büyük paya sahip üretim kolu olarak dikkat çekmektedir. Ardından, bilgisayar, elektronik ve optik ürünler ile elektrikli ekipmanların imalatı gelmektedir. Söz konusu sanayi dallarının öne çıkması, Macaristan'ın sanayi politikasında otomotiv sektörü ve yüksek teknoloji ürünlerine dayalı bir üretim yapılanmasını benimsediğini ortaya koymaktadır. Özellikle çok uluslu otomotiv firmalarının ülkede gerçekleştirdiği yatırımlar ile elektronik ve dijital teknolojilere yönelik üretim kapasitesindeki artış, bu stratejik yönelimin somut yansımaları olarak değerlendirilmektedir (Hungarian Central Statistical Office – HCSO, www.ksh.hu).

Sanayi sektörü içinde geleneksel üretim kolları arasında yer alan gıda ürünleri, içecek ve tütün ürünleri imalatı, hem iç tüketim hem de dış ticaret açısından dengeli bir performans sergileyerek dikkat çekmektedir. Bu sektör, özellikle Macaristan'ın güçlü

tarım altyapısından beslenmekte ve kırsal bölgelerdeki üretici ağlarıyla sanayi arasındaki entegrasyonu pekiştirmektedir. Tarımsal kaynakların doğrudan girdi sağladığı bu alan, hem yerel ekonominin canlı kalmasına hem de ihracat potansiyelinin artırılmasına katkı sunmaktadır. Öte yandan, kimyasal ürünler, kauçuk ve plastik ürünler ile ana metal üretimi gibi ağır sanayiye ait alt bölümler, daha çok ara malı teminine yönelik faaliyet göstermekte olup, aynı zamanda dış ticarete önemli kalemler arasında yer almaktadır. Bu alt sektörler, sanayi zincirinin farklı halkalarını besleyerek üretim yapısının sürdürülebilirliğini desteklemekte ve sanayi kompleksinin bütüncül işleyişine katkıda bulunmaktadır.

Sanayi içerisindeki dikkat çekici bir diğer alan ise yüksek teknolojiye dayalı üretim kollarıdır. Bilgisayar, elektronik ve optik ürünlerin imalatı, büyük oranda dış pazarlara yönelik bir üretim profiline sahiptir. Yurtiçi satışın sınırlı düzeyde kalması, bu ürünlerin büyük ölçüde ihracat için üretildiğini göstermekte; bu durum ise Macaristan'ın küresel teknoloji tedarik zincirlerine entegrasyon çabasının bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu sektör, aynı zamanda Ar-Ge yatırımlarının yoğunlaştığı bir alan olup, ülkenin teknoloji tabanlı sanayi stratejisi açısından stratejik bir konumda bulunmaktadır. Buna paralel olarak, elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme temini gibi enerjiye dayalı üretim kolları da sanayi sisteminin sürekliliğini sağlayan temel altyapı unsurlarındandır. Enerji üretim ve dağıtımının istikrarlı ve kesintisiz olması, yalnızca sanayi üretiminin değil, aynı zamanda ekonomik büyümenin genel dinamiklerinin korunması açısından da kritik bir rol oynamaktadır.

Sonuç olarak, Macaristan sanayi sektörü 2023 itibarıyla hem üretim çeşitliliği hem de ihracat kapasitesi bakımından gelişmiş bir yapıya sahiptir. Bu yapı, ülkenin Avrupa Birliği içindeki ekonomik entegrasyonunu güçlendirmekte ve sanayi temelli büyüme stratejisinin sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır. Türkiye-Macaristan ekonomik ilişkileri bağlamında düşünüldüğünde, özellikle makine, elektronik ve taşıma ekipmanları alanında iki ülke arasında sanayi temelli işbirliklerinin geliştirilmesi mümkündür.

6.2. TARIMSAL ÜRETİM VE HAYVANCILIK

Macaristan, Orta Avrupa'da yer alan ve iklimsel, coğrafi ile toprak özellikleri bakımından tarımsal üretime son derece elverişli koşullara sahip bir ülkedir. Tarım sektörü, hem ülke ekonomisinin genel dengesi hem de kırsal bölgelerde yaşayan toplulukların sürdürülebilirliği açısından kritik bir işlev üstlenmektedir. Ülkenin

tarımsal üretim kapasitesi, yalnızca iç tüketimi karşılamada değil, aynı zamanda dış ticaret hacminin geliştirilmesinde de stratejik bir rol oynamaktadır.

2023 yılına ait veriler, Macaristan'ın özellikle tahıl ve endüstriyel bitki üretiminde yüksek düzeyde bir kapasiteye ulaştığını göstermektedir. Tahıl ürünleri arasında mısır ve buğday, üretim hacmi açısından ilk sıralarda yer almakta; bunları arpa, çavdar ve yulaf izlemektedir. Bu tablo, Macaristan'ın tahıl üretiminde yalnızca iç tüketimi karşılayabilecek bir yeterliliğe değil, aynı zamanda ihracat potansiyeline de sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ülkenin tarımsal üretim altyapısının verimli topraklar, gelişmiş mekanizasyon ve uygun iklim koşulları ile desteklenmesi, bu güçlü performansın temel dayanaklarını oluşturmaktadır.

Endüstriyel bitkiler kapsamında ise ayçiçeği öne çıkan ürünlerden biri olarak dikkat çekmektedir. Kanola ve şeker pancarı üretimi de önemli bir hacme sahiptir ve tarımsal çeşitliliğin ekonomik katkısını artıran başlıca kalemler arasında yer almaktadır. Öte yandan, hayvancılıkla doğrudan ilişkili olan yem bitkileri üretimi de önemli düzeydedir. Özellikle silajlık mısır, yeşil yem ve yonca üretimi, hayvancılık sektörünün sürdürülebilirliği açısından stratejik bir rol üstlenmektedir. Patates gibi niş ürünlerdeki üretim yoğunluğu ise hem iç tüketime hem de işlenmiş gıda sanayisine yönelik hammaddenin sürekliliğini sağlamaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, Macaristan'ın tarımsal üretim deseni, hem gıda güvenliği hem de tarıma dayalı sanayinin desteklenmesi açısından güçlü bir yapıya işaret etmektedir (Hungarian Central Statistical Office – HCSO, www.ksh.hu).

Sebze üretimi açısından Macaristan, ağırlıklı olarak yerel tüketimi karşılamaya yönelik bir üretim yapısına sahip olmakla birlikte, bazı ürün gruplarında ihracat potansiyeli de taşımaktadır. Üretim desenine bakıldığında, tatlı mısır öne çıkan başlıca sebze ürünlerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Domates, tatlı biber, yeşil bezelye ve havuç gibi ürünler ise sebze üretiminde hem hacim hem de tüketim düzeyi bakımından önemli yer tutmaktadır. Bu temel ürün gruplarının yanı sıra, salatalık, beyaz lahana, kuşkonmaz, balkabağı ve geleneksel Macar kırmızıbiberi gibi sebzeler de üretim yelpazesine çeşitlilik kazandırmakta, hem sofralık hem de işlenmiş ürün sanayisine yönelik tedariki desteklemektedir.

Bununla birlikte, karpuz ve kavun gibi mevsimsel sebze-meyve türleri, özellikle yaz aylarında üretim hacmi açısından dikkat çeken ürünler arasında yer almaktadır. Bu tür mevsimsel ürünler, yalnızca iç tüketimi karşılamakla kalmamakta, aynı zamanda

bölgesel pazarlara yönelik ihracat faaliyetlerinde de rol oynamaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, Macaristan'ın sebze üretimi, iklim koşulları, sulama altyapısı ve tarımsal uzmanlık gibi faktörlerle desteklenen dengeli bir üretim yapısına sahiptir. Bu yapı, hem gıda arz güvenliği hem de kırsal ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilirliği açısından önemli bir işlev üstlenmektedir.

Meyve üretiminde ise Macaristan'ın köklü bağcılık ve meyvecilik geleneği öne çıkmaktadır. Üzüm bu alanda en büyük paya sahipken, elma, vişne, erik, kayısı, şeftali ve kiraz gibi meyveler hem iç pazarda yoğun biçimde tüketilmekte hem de işlenmiş ürünlerin hammaddesi olarak değerlendirilmektedir. Üretim hacmi görece daha düşük olmakla birlikte, armut, çilek ve ahududu gibi meyveler de ülkenin meyve üretiminde çeşitliliği artıran önemli ürünler arasında yer almaktadır (Hungarian Central Statistical Office – HCSO, www.ksh.hu).

Macaristan, yalnızca konvansiyonel üretimde değil, aynı zamanda organik tarım uygulamaları açısından da dikkat çekici bir gelişim sergilemektedir. Ülkede organik tahıl üretiminin yanı sıra yeşil hasat edilen bitkiler, endüstriyel bitkiler, taze sebzeler, kavun ve çilek gibi ürünler organik yöntemlerle yetiştirilmektedir. Ayrıca protein bitkileri, kök bitkileri ve diğer sınıflandırılmamış ürünler de organik tarım kapsamına dâhildir. Bu göstergeler, Macaristan'ın sürdürülebilir tarım politikalarına uyum sağlama konusunda ilerleme kaydettiğini ve organik üretim sistemlerine yönelik ilginin giderek arttığını ortaya koymaktadır.

Tarım sektörünün tamamlayıcı bir alanı olan hayvancılık, gerek geleneksel üretim biçimlerinin sürdürüldüğü kırsal bölgelerde gerekse modern tarımsal işletmeler bünyesinde, Macaristan kırsal ekonomisinin temel yapı taşlarından biri olmayı sürdürmektedir. Ülkede en yaygın hayvan türü domuz olup, bunu koyun ve sığır yetiştiriciliği izlemektedir. At, keçi, manda, eşek ve katır gibi türlerin de üretimde yer alması, sektördeki tür çeşitliliğini ortaya koymaktadır.

Et üretim verileri, Macaristan hayvancılığının içyapısını daha ayrıntılı biçimde yansıtmaktadır. Domuzlar, kesimlik üretimde ilk sırada yer almakta; bunu kümes hayvanları izlemektedir. Sığır ve koyun eti üretimi daha sınırlı düzeyde gerçekleşirken, at kesimi oldukça düşük miktarlardadır. Et üretimi bağlamında kemikli domuz eti, kemikli sığır eti ve kemikli koyun-at eti gibi alt kategorilerde de üretim yapılmaktadır. Ayrıca domuz yağı, kümes hayvanı yağı ve hayvansal sakatat gibi yan ürünler de hayvancılık sektörünün önemli çıktıları arasında yer almaktadır. Balık üretimi ise

görece daha düşük hacimli olmakla birlikte, sektörel çeşitliliği destekleyen bir unsur niteliği taşımaktadır (Hungarian Central Statistical Office – HCSO, www.ksh.hu).

Hayvansal üretimin diğer önemli bileşenleri arasında süt, yumurta, yün ve tüy üretimi yer almaktadır. İnek, koyun ve keçi sütü üretimi ülke hayvancılığının temel çıktılarından biri olup, gıda endüstrisine önemli katkı sağlamaktadır. Aynı şekilde, tavuklardan elde edilen yumurta üretimi de iç tüketim ve sanayi açısından büyük bir değere sahiptir. İkincil hayvansal ürünlerden olan yün ve kuş tüyü üretimi ise tekstil ve diğer sanayi kolları için değerli birer hammadde kaynağı oluşturmaktadır (Hungarian Central Statistical Office – HCSO, www.ksh.hu).

Macaristan, Avrupa Birliği'nin çevresel sürdürülebilirlik politikaları çerçevesinde organik hayvancılık alanında da gelişme göstermektedir. Ülkede büyükbaş hayvanlar, koyunlar, domuzlar, keçiler ve kümes hayvanları organik üretim sistemleri altında yetiştirilmekte olup, bu durum ülkenin yalnızca yüksek hacimli geleneksel üretimle değil, aynı zamanda çevre dostu üretim biçimleriyle de öne çıktığını göstermektedir. Tarım ve hayvancılığın bu çok yönlü yapısı, Macaristan'ın tarım temelli ekonomik yapısının sürdürülebilirlik, çeşitlilik ve üretkenlik ilkeleri doğrultusunda geliştiğini ortaya koymaktadır.

6.3. DIŞ TİCARETİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Macaristan, Avrupa kıtasının merkezî bir konumunda yer alması ve Avrupa Birliği üyesi olması sayesinde uluslararası ticaret açısından stratejik bir avantaja sahiptir. Bu avantaj, ülkenin küresel tedarik zincirlerine entegre olmuş sanayi altyapısı ile birleştiğinde, otomotivden elektronik üretime kadar uzanan geniş bir yelpazede ihracat odaklı bir ekonomik modelin gelişmesine imkân tanımaktadır. 2022 yılına ait dış ticaret verileri, Macaristan'ın ticaret ortaklarının coğrafi çeşitliliğini ve ülkenin dışa açıklık düzeyini açık biçimde ortaya koymaktadır.

İthalat açısından değerlendirildiğinde, Macaristan'ın 2022 yılında en yüksek ithalat gerçekleştirdiği ülkeler arasında Amerika Birleşik Devletleri, Çin ve Almanya başı çekmektedir. Bu ülkeleri Hollanda, Japonya, Birleşik Krallık, Fransa, Kore Cumhuriyeti, İtalya ve Meksika gibi diğer önemli tedarikçi ülkeler izlemektedir. Bu tablo, Macaristan'ın ithalat ilişkilerinin yalnızca Avrupa Birliği ile sınırlı olmadığını; Asya ve Amerika merkezli ekonomilerle de güçlü bir iş birliği içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle yüksek teknoloji ürünleri ve ara mallar konusundaki dışa

bağımlılık, söz konusu ülkelerle olan ithalat hacminin yüksekliğini açıklamaktadır (Hungarian Central Statistical Office – HCSO, www.ksh.hu).

İhracat verileri de benzer şekilde, Macaristan'ın çok kutuplu dış ticaret yapısına işaret etmektedir. 2022 yılı itibarıyla ülkenin en fazla ihracat gerçekleştirdiği ülkeler arasında Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya başta gelmekte; bunları Hollanda, Japonya, Kore Cumhuriyeti, İtalya, Belçika, Fransa, Kanada ve Meksika gibi ülkeler takip etmektedir. Bu durum, Macaristan'ın ihracat stratejisinin yalnızca Avrupa Birliği üyesi ülkelerle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda küresel ölçekte gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkeyle ekonomik ilişkiler kurduğunu göstermektedir. Otomotiv, elektronik ve makine ekipmanları gibi yüksek katma değerli sektörler, bu ihracat yapısının merkezinde yer almakta ve ülkenin dış satım kapasitesini belirgin biçimde şekillendirmektedir (Hungarian Central Statistical Office – HCSO, www.ksh.hu).

Genel olarak değerlendirildiğinde, ithalat ve ihracat verileri Macaristan'ın küresel tedarik zincirlerinde hem tedarikçi hem de tüketici pozisyonunda yer aldığını göstermektedir. Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya gibi ekonomik açıdan güçlü aktörlerle kurulan yüksek hacimli ticaret ilişkileri, ülkenin teknolojik altyapı ve üretim kapasitesinin gelişmişliğine işaret etmektedir. Öte yandan, Çin, Kore Cumhuriyeti ve Japonya gibi Asya ülkeleriyle sürdürülen ekonomik iş birlikleri, Asya-Pasifik bölgesinin Macaristan ekonomisindeki stratejik önemini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda, dış ticaretin yapısal özellikleri Macaristan'ın açık ekonomi modelini pekiştirirken, çok yönlü bir dış politika yaklaşımını da gerekli kılmaktadır.

6.4. İÇ TİCARETTE MAL GRUPLARINA GÖRE DAĞILIM

2023 yılı verilerine göre Macaristan'da perakende ticaret hacmi, büyük mal grupları itibarıyla farklılaşan bir dağılım sergilemektedir. Bu dağılım, hem tüketim alışkanlıklarına hem de ülke ekonomisinin sektörel yapısına dair önemli ipuçları sunmakta; aynı zamanda hanehalkı harcamalarının önceliklendirilme biçimlerini görünür kılmaktadır.

Toplam perakende hacminin en büyük bölümünü gıda ürünleri oluşturmaktadır. Bu durum, temel tüketim maddelerinin Macar hanehalkı bütçesindeki merkezi konumunu açık biçimde ortaya koymakta ve gıda harcamalarının ekonomik ve sosyal yaşam içindeki önceliğine işaret etmektedir. Otomotiv yakıtları ise ikinci sırada yer

almakta; bu durum, ulaştırma ve mobiliteye yönelik harcamaların da perakende içindeki önemli yerini vurgulamaktadır.

Gıda dışı hızlı tüketim malları kategorisinde alkollü ve alkolsüz içecekler, kahve ve tütün ürünleri gibi kalemler yer almakta; bu ürünler, toplam içindeki görece sınırlı paylarına rağmen, özellikle alışkanlığa dayalı tüketim kalıplarının ve kültürel tercihlerle şekillenen harcama eğilimlerinin izlenebilmesine olanak sağlamaktadır.

Sağlık ve kişisel bakım alanında farmasötik ürünler ile kozmetik ve tuvalet malzemeleri öne çıkmaktadır. Bu kalemler, bireysel sağlık, hijyen ve bakım harcamalarının perakende sektörü içindeki önemini göstermektedir. Benzer şekilde, giyim ve ev donanımına yönelik harcamalar da bu çerçevede değerlendirildiğinde, tekstil ve giyim eşyaları, ayakkabı ve deri ürünleri, mobilya ve aydınlatma ekipmanları, elektrikli ev aletleri ve ev temizlik ürünleri gibi kalemler konutla ilişkili tüketim alışkanlıklarını yansıtmaktadır.

Bilgi ve eğlence ürünleri grubunda ses ve görüntü ekipmanları, bilgi işlem cihazları, telefonlar ile kitap, haber ve kırtasiye ürünleri yer almaktadır. Spor eşyaları, oyunlar ve oyuncaklar da bu kategoriye dâhil edilmekte; ikinci el ürünlerin ise perakende sektörü içindeki payı oldukça sınırlı kalmaktadır.

Yapı ve onarım malzemeleri kategorisinde ise inşaat malzemeleri, sıhhi teçhizat, boyalar ve donanım ürünleri ile “kendin yap” ekipmanları bireysel konut yatırımları ve bakım faaliyetlerine yönelik harcamaları temsil etmektedir.

Tüm bu kalemlerin yanı sıra, “diğerk makaleler” başlığı altında toplanan ve çeşitli ürün gruplarını kapsayan kategori, sektörün geniş ürün yelpazesini ve çeşitlilik düzeyini göstermek açısından dikkate değerdir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Macaristan’da 2023 yılı itibarıyla perakende ticaretin yapısı; temel gıda ve enerji kalemlerinin ön planda olduğu, buna karşılık kişisel bakım, ev donanımı ve bilgi/eğlence teknolojilerine yönelik harcamaların görece daha sınırlı düzeylerde kaldığı bir görünüm sergilemektedir. Bu dağılım, tüketici davranışlarının ekonomik koşullar çerçevesinde ve büyük ölçüde temel ihtiyaçlara dayalı olarak şekillendiğini ortaya koymakta; perakende sektöründeki eğilimler, hem toplumsal refah düzeyinin hem de bireysel harcama tercihlerinin analiz edilmesinde önemli bir gösterge işlevi görmektedir.

6.5. TURİZM EKONOMİSİ VE TERMAL KÜLTÜR (GELENEKSEL HAMAM HİZMETLERİ)

2023 yılı itibarıyla Macaristan, turizm faaliyetlerinden elde ettiği gelirle ekonomisine önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Ülkeye gelen yabancı ziyaretçilerin harcamaları, yurt dışına seyahat eden Macar vatandaşlarının harcamalarını aşmakta ve bu durum net bir dış turizm dengesine işaret etmektedir. Pozitif turizm dengesi, Macaristan'ın turizm sektörü üzerinden net döviz girdisi sağladığını ve bu sektörün makroekonomik düzeyde stratejik bir alan olduğunu göstermektedir (Hungarian Central Statistical Office – HCSO, www.ksh.hu). Bu olumlu denge, yalnızca ekonomik bir gösterge olmakla kalmayıp, aynı zamanda Macaristan'ın sahip olduğu rekabetçi turizm altyapısı ve kültürel kaynakların etkin kullanımını da yansıtmaktadır. Ülkede geleneksel ve modern turizm hizmetlerinin bir arada sunulması, hem gelen turist sayısının artmasına hem de ziyaret başına düşen harcama miktarının yüksek kalmasına olanak sağlamaktadır. Bu durum, sürdürülebilir turizm politikalarının uygulandığını ve kültürel mirasın ekonomik bir değere dönüştürülebildiğini ortaya koymaktadır.

Macaristan'ın turistik çekiciliğini artıran temel unsurlardan biri de köklü bir geçmişe sahip olan termal hamam kültürüdür. Fiziksel ve zihinsel iyilik haliyle doğrudan ilişkilendirilen bu geleneksel yapı, hem yerli halk hem de yabancı ziyaretçiler açısından sağlık ve dinlenme amacıyla yoğun şekilde tercih edilmekte; böylece sağlık turizmi bağlamında ülke ekonomisine katma değer yaratmaktadır. 2022 yılı verilerine göre, ülke genelinde 225 noktada sağlıklı yaşam odaklı tedavi hizmeti sunulmaktadır. Bu hizmetler, bireylerin rehabilitasyon, gevşeme ve koruyucu sağlık hizmetlerine erişimini sağlamaktadır.

Bunun yanı sıra, çok sayıda merkezde tıbbi muayene ve tedavi hizmetleri sunulmakta olup, bu alanlar doğrudan sağlık hizmetlerinin turizmle bütünleştiği noktalar olarak değerlendirilmektedir. Estetik ve kişisel bakım alanında ise çeşitli tesislerde güzellik bakımı hizmetleri verilmektedir. Bu hizmet çeşitliliği, termal tesislerin yalnızca tedavi amaçlı değil, aynı zamanda estetik ve yaşam kalitesi odaklı beklentilere de yanıt verdiğini göstermektedir. Ayrıca, çok sayıda noktada yürütülen ticaret ve yiyecek-içecek hizmetleri, ziyaretçilerin sosyal ve rekreatif ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik önemli bir işlev görmektedir. “Diğer tedaviler” başlığı altında sınıflanan ve çeşitli merkezlerde sunulan hizmetler ise alternatif terapi uygulamalarını içermekte olup, bu yönüyle Macar termal kültürünün çeşitliliğini ve esnekliğini yansıtmaktadır.

Sonuç olarak, Macaristan'ın turizm politikaları, kültürel mirasın, doğal kaynakların ve modern sağlık hizmetlerinin bütüncül bir yaklaşımla harmanlandığı çok boyutlu bir yapı sunmaktadır. 2023 yılı turizm gelirleri, yalnızca sayısal büyüklükleriyle değil, aynı zamanda arkasındaki hizmet çeşitliliği ve kültürel entegrasyon kapasitesiyle dikkat çekmektedir. Özellikle termal hamam kültürünün modern turizm anlayışıyla yeniden yorumlanması, Macaristan'ın uluslararası turizm pazarında rekabet gücünü artıran bir unsur haline gelmiştir. Bu yapı, hem yerel halkın yaşam kalitesine katkı sağlamakta hem de yabancı turistler açısından ülkeyi cazip kılan önemli bir çekim merkezi işlevi görmektedir.

7. ULAŞIM VE ENERJİ ALT YAPISI

Ülke ekonomisinin sürdürülebilir büyümesi ve rekabet gücünün artırılması, güçlü bir ulaştırma altyapısı ile enerji kaynaklarının etkin kullanımına bağlıdır. Macaristan'ın stratejik coğrafi konumu, ulaşım ağlarının çeşitliliği ve gelişmiş taşımacılık sistemleriyle birleşerek, hem bölgesel hem de uluslararası ticarete önemli bir rol oynamaktadır. Buna paralel olarak, enerji kaynaklarının çeşitliliği ve doğal zenginliklerin yönetimi, ülkenin enerji arz güvenliğini sağlamak ve ekonomik faaliyetlerin kesintisiz devamını mümkün kılmak açısından kritik öneme sahiptir. Bu nedenle, çalışmada Macaristan'ın ulaşım altyapısı ve taşımacılık verileri ile enerji kaynakları ve doğal zenginlikleri detaylı biçimde incelenerek, ülkenin altyapısal kapasitesi ve potansiyeli kapsamlı şekilde değerlendirilecektir.

7.1. ULAŞIM ALTYAPISI VE TAŞIMACILIK VERİLERİ

Macaristan'ın ulaştırma sektörü, hem mal hem de yolcu taşımacılığı açısından çeşitlenmiş ve gelişmiş bir yapıya sahiptir. 2023 yılı verileri, ülkenin ulaşım altyapısının çok modlu bir sisteme dayandığını ve özellikle karayolu taşımacılığının gerek lojistik gerekse insan taşımacılığı bakımından merkezi bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, ulaştırma politikalarının ekonomik kalkınma, bölgesel entegrasyon ve çevresel sürdürülebilirlik boyutlarında stratejik önemini güçlendirmektedir.

Mal taşımacılığına dair veriler incelendiğinde, Macaristan'da 2023 yılında toplam 275,4 milyon tonluk bir taşımacılık hacmine ulaşıldığı görülmektedir. Bu taşımacılığın yaklaşık %70'i karayolu üzerinden gerçekleşmiştir. Karayolunu, sırasıyla demiryolu, boru hattı ve su yolu taşımacılığı takip etmektedir. Bu dağılım, karayolunun lojistik sistem içerisindeki merkeziyetini açıkça ortaya koyarken, aynı zamanda çevresel

ve ekonomik açılardan daha sürdürülebilir kabul edilen demiryolu ve su yolu taşımacılığının hâlen ikincil düzeyde kaldığını da göstermektedir. Bu durum, ulaştırma politikalarında sürdürülebilirlik ekseninde bir yeniden yapılanma ihtiyacına işaret etmektedir (Hungarian Central Statistical Office – HCSO, www.ksh.hu).

Yolcu taşımacılığı açısından değerlendirildiğinde, Macaristan'ın hem şehir içi hem de şehirlerarası ulaştırma sistemlerinde yoğun bir hareketlilik olduğu görülmektedir. Şehirlerarası taşımacılıkta en çok tercih edilen ulaşım türü otobüsler olurken, tren taşımacılığı da önemli bir alternatif olarak öne çıkmaktadır. Buna karşılık, deniz ve hava yolu taşımacılığı görece sınırlı bir kullanım alanına sahiptir. Yolculukların büyük bir kısmı ulusal düzeyde gerçekleşmekte; şehir içi ulaştırma ise yüksek düzeyde bir yolcu sirkülasyonuna sahne olmaktadır. Öte yandan, uluslararası yolcu taşımacılığında hava yolu ön plana çıkmakta ve sınır ötesi hareketlilikte başat bir rol oynamaktadır. Bu tablo, Macaristan'ın ulaşım altyapısının hem iç hem de dış mobilitayı destekleyen çok yönlü bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Macaristan'ın uluslararası hava taşımacılığındaki merkezi konumu, özellikle Budapeşte Ferenc Liszt Uluslararası Havalimanı üzerinden şekillenmektedir. 2023 yılı itibarıyla bu havalimanında 108 bini aşkın uçuş gerçekleştirilmiş ve toplamda yaklaşık 14,7 milyon yolcu taşınmıştır. Gelen yolcu sayısı 7,3 milyon, giden yolcu sayısı ise yine benzer biçimde 7,3 milyon düzeyindedir. Avrupa içi entegrasyonun güçlü bir göstergesi olarak, en yoğun hava trafiği İngiltere (1,97 milyon yolcu), İtalya (1,6 milyon), Almanya (1,5 milyon) ve İspanya (1,2 milyon) gibi ülkelerle gerçekleşmiştir. Türkiye ise 819.500 yolcuyla dikkat çeken bir destinasyon konumundadır. Bu veriler, Macaristan'ın Avrupa hava taşımacılığı ağındaki etkin rolünü ortaya koyarken, aynı zamanda Türkiye ile olan hava yolu bağlantılarının da kayda değer bir hacme ulaştığını göstermektedir.

Şehir içi ulaştırma sistemlerinde ise çeşitlilik ve erişilebilirlik ön plana çıkmaktadır. 2023 yılı itibarıyla toplam 1,97 milyar şehir içi yolcu taşınmış; bu taşımacılığın büyük kısmı otobüslerle gerçekleştirilmiştir. Otobüsleri, tramvay, metro, trolleybüs ve banliyö trenleri izlemiştir. Bu çeşitlilik, Macar şehirlerinde çok modlu ulaşım altyapısının yerleşik olduğunu ve özellikle raylı sistemlerin toplu taşımının destekleyici unsurları arasında önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, Macaristan'ın ulaşım altyapısı, özellikle karayolu taşımacılığına dayalı bir modelin ağırlıkta olduğu, ancak şehir içi ulaşımında çok modlu sistemlerin

giderek yaygınlaştığı bir yapıya sahiptir. Demiryolu ve su yolu gibi daha sürdürülebilir taşımacılık biçimleri ise hâlen sınırlı ölçekte kullanılmakta olup, bu alanlarda yapılacak yatırımlar ülkenin çevresel hedefleriyle uyumlu bir dönüşümün önünü açabilir. Uluslararası ulaşımında Budapeşte'nin merkezî rolü, Macaristan'ı Avrupa ulaştırma ağlarında stratejik bir konuma yerleştirmektedir. Tüm bu veriler, ulaştırma alanındaki mevcut eğilimlerin yalnızca teknik ve ekonomik değil, aynı zamanda çevresel ve toplumsal sürdürülebilirlik açısından da çok boyutlu bir perspektifle ele alınması gerektiğini göstermektedir.

7.2. ENERJİ KAYNAKLARI VE DOĞAL ZENGİNLİKLER

Macaristan, sınırlı fosil yakıt rezervlerine sahip olmasına rağmen, çeşitlilik arz eden doğal kaynakları ve gelişmekte olan yenilenebilir enerji potansiyeliyle dikkat çeken bir Orta Avrupa ülkesidir. 1 Ocak 2023 itibarıyla belirlenen çıkarılabilir enerji ve hammadde varlıkları, ülkenin enerji bağımsızlığı ve sanayi altyapısı açısından önemli göstergeler sunmaktadır.

Toplam çıkarılabilir doğal kaynak rezervlerinin önemli bir bölümünü, inşaat ve yapı sektörüne hizmet eden mineraller ile enerji üretimine yönelik fosil kaynaklar oluşturmaktadır. Bu kapsamda, yapı taşı, kum ve çakıl gibi minerallerin yanı sıra linyit, kahverengi kömür ve taş kömürü rezervleri dikkat çekmektedir. Bu durum, Macaristan'ın fosil yakıtlara dayalı birincil enerji üretiminden tamamen uzaklaştığını söylemeyi güçleştirmektedir. Öte yandan, bakır cevheri, kurşun-çinko cevheri ve boksit gibi metalik maden kaynakları da ülke ekonomisinin endüstriyel altyapısını destekleyen önemli unsurlar arasında yer almaktadır (Hungarian Central Statistical Office – HCSO, www.ksh.hu).

Macaristan'ın uranyum cevheri rezervi ise 32 milyon ton olarak tespit edilmiştir. Bu durum, ülkenin nükleer enerji kapasitesinin sürdürülebilirliği açısından stratejik bir değer taşımaktadır. Öte yandan, endüstriyel mineraller ve çimento üretiminde kullanılan hammaddeler, ülkenin inşaat ve imalat sektörlerinin hammadde ihtiyacını karşılamak bakımından kritik öneme sahip tir.

2022 yılı verilerine göre, Macaristan'ın birincil yenilenebilir enerji kaynakları üretimi toplamda 141.8 petajul düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu üretimin büyük bölümünü güneş enerjisi, jeotermal enerji ve biyokütle kaynakları oluşturmaktadır. Belediyeden kaynaklı atıkların yenilenebilir kısmı da hem üretim hem de tüketim açısından kayda

değerdir. Bu veriler, atık yönetimi ile enerji üretimi arasındaki entegrasyonun Macaristan’da giderek önem kazandığını göstermektedir.

Enerji tüketimi açısından bakıldığında, toplam 136.1 PJ’lık bir yenilenebilir enerji tüketimi gerçekleşmiştir. Bu tüketim, üretimle büyük ölçüde dengeli bir yapı arz etmekte; bu durum ise ülkenin iç kaynaklarla enerji ihtiyacını karşılama kapasitesine işaret etmektedir.

Sonuç olarak, Macaristan’ın enerji ve doğal kaynak politikası, mevcut fosil kaynakların yönetimi ile yenilenebilir enerjiye geçiş sürecini birlikte yürütme arayışındadır. Özellikle güneş ve jeotermal enerji alanlarında kaydedilen ilerlemeler, ülkenin karbon nötr hedefleri doğrultusunda umut vadetmektedir. Bununla birlikte, kömür gibi yüksek karbon salımlı kaynakların rezervlerinin büyüklüğü, enerji dönüşüm sürecinde karşılaşılabilecek yapısal zorluklara işaret etmektedir. Dolayısıyla, Macaristan’ın enerji politikalarında hem kaynak çeşitliliğini artırmaya hem de mevcut rezervlerin sürdürülebilir kullanımına yönelik dengeli stratejiler geliştirmesi kritik önem taşımaktadır.

8. YAŞAM KALİTESİ VE SOSYAL HİZMETLER

Toplumsal refahın sürdürülebilirliği ve bireylerin yaşam kalitesinin yükseltilmesi, modern devlet politikalarının merkezinde yer almakta, ekonomik gelişmenin yanı sıra sosyal altyapının güçlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Macaristan özelinde bu kapsamda ele alınan yaşam koşulları, toplumsal refahın yapısal göstergeleri olarak; trafik kazaları ve kentsel güvenlik ise kentsel yaşamın sürdürülebilirliği ve vatandaşların günlük güvenliği açısından önemli göstergeler sunmaktadır. Bununla birlikte, eğitim sistemi ve sağlık hizmetlerine dair temel göstergeler, toplumun insan sermayesi kapasitesinin ve sağlık altyapısının performansının değerlendirilmesinde kritik bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle, söz konusu alt başlıklar çerçevesinde Macaristan’ın yaşam kalitesi ve sosyal hizmetler alanındaki durumu çok boyutlu ve derinlemesine bir perspektifle değerlendirilecektir.

8.1. YAŞAM KOŞULLARI VE TOPLUMSAL REFAH

Macaristan’da yaşam koşulları, sosyoekonomik göstergeler temelinde değerlendirildiğinde, toplumun önemli bir kesiminin yoksulluk veya sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıya olduğu görülmektedir. Federal İstatistik Dairesi verileri, ülkenin toplumsal refah düzeyinde çeşitli kırılganlıkların sürdüğüne işaret etmektedir.

Yoksulluk riski toplumun geniş bir bölümünü doğrudan etkilerken, ciddi maddi ve sosyal yoksunluklar ile düşük iş yoğunluğuna sahip haneler özellikle dikkat çekmektedir. Bu durum, işgücü piyasasına yeterince entegre olamayan hane halklarının yapısal dezavantajlarını da ortaya koymaktadır. Toplumsal kırılmalık göstergeleri, cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, gelir grubu ve istihdam durumu gibi demografik ve sosyoekonomik değişkenler açısından incelendiğinde, yoksulluğun bazı toplumsal kesimlerde daha yoğun yaşandığı anlaşılmaktadır. Kadınlar, çocuk ve gençler, yaşlılar ile düşük gelir grubundaki bireyler bu açıdan daha yüksek risk altındadır. Özellikle çocuk yoksulluğu, toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretimi açısından kritik bir alan olarak öne çıkmaktadır.

Eğitim düzeyi arttıkça yoksulluk ve sosyal dışlanma riski belirgin biçimde azalmaktadır. Temel eğitimle sınırlı kalan bireylerin bu riskle daha yüksek oranda karşı karşıya kaldığı, orta ve yükseköğretim mezunlarında ise riskin önemli ölçüde düştüğü gözlemlenmektedir. Bu bulgular, eğitimin yaşam koşullarını belirleyen temel faktörlerden biri olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, gelir dağılımı incelendiğinde, en düşük gelir grubunda yer alan bireylerin yoksulluk veya dışlanma riskiyle daha sık karşılaştığı, üst gelir dilimlerinde ise bu riskin neredeyse yok denecek düzeye indiği görülmektedir. Bu durum, gelir eşitsizliklerinin yoksullukla doğrudan ilişkili olduğunu ve sosyal politika uygulamalarında alt gelir gruplarına öncelik verilmesi gerektiğini göstermektedir.

İstihdam durumu açısından ise işsiz bireylerin yüksek oranda yoksulluk veya dışlanma riskiyle karşı karşıya olduğu, çalışan bireylerde ise bu oranın oldukça düşük olduğu saptanmıştır. Emekliler ve “diğer” kategorisinde yer alan bireylerde de belirli düzeyde risk devam etmektedir. Bu veriler, işgücü piyasasından dışlanmanın yaşam koşulları üzerinde önemli bir olumsuz etkisi olduğunu göstermektedir. Maddi ve sosyal yoksunluğun özel alanlarına bakıldığında ise önemli bir kesimin tatil yapma imkânından yoksun olduğu, beklenmedik harcamaları karşılayamadığı, düzenli beslenmeye erişimde güçlük çektiği ve konut giderleriyle ilgili ekonomik zorluklar yaşadığı tespit edilmektedir. Barınma koşullarındaki yetersizlikler, kişisel araç ya da temel eşyaları edinme imkânının sınırlı oluşu gibi göstergeler, temel yaşam standartlarının altında yaşayan geniş bir nüfus kesimine işaret etmektedir.

Öte yandan, sosyal yaşam göstergeleri de dikkat çekicidir. Önemli bir kesim, arkadaş ya da aileyle düzenli buluşma olanağından yoksundur; boş zaman etkinliklerine

katılım ve kişisel harcamaları karşılama konusunda da ciddi kısıtlılıklar yaşanmaktadır. Dijital erişim açısından bile belirli bir düzeyde yoksunluk söz konusudur ki bu, özellikle bilgiye erişim ve dijital eşitsizlik bağlamında anlamlıdır. Tüm bu veriler bir arada değerlendirildiğinde, Macaristan'da yoksulluk ve sosyal dışlanmanın çok boyutlu bir şekilde yaşandığı; bireylerin yaşam koşullarının yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal katılım, eğitim düzeyi, konut koşulları ve dijital erişim gibi etkenlerle de doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, yalnızca gelir artırıcı önlemlerle sınırlı kalmayan, aynı zamanda sosyal bütünleşmeyi teşvik eden bütüncül ve uzun vadeli sosyal politika yaklaşımlarına ihtiyaç duyulduğu açıktır.

8.2. TRAFİK KAZALARI VE KENTSEL GÜVENLİK

Ulaşım sistemlerinin gelişmişliği, yalnızca ekonomik ve mekânsal hareketliliği değil, aynı zamanda toplum sağlığı ve güvenliğini de doğrudan etkilemektedir. Macaristan'da 2023 yılına ait ulaşım kazaları istatistikleri, ülke genelinde karayolu, demiryolu, su ve hava taşımacılığına ilişkin güvenlik açıklarına dikkat çekici veriler sunmaktadır.

2023 yılı itibarıyla kişisel yaralanma içeren trafik kazalarının toplam sayısı 18.746 olarak kaydedilmiştir. Bu kazalarda 14.452 kişi yaralanmış, 472 kişi ise yaşamını yitirmiştir. Bu oranlar, karayolu ulaşımında insan güvenliği açısından ciddi bir tehditin varlığına işaret etmekte; özellikle yayalar, bisikletliler ve motorsiklet sürücüleri gibi savunmasız yol kullanıcıları için daha yüksek risk faktörlerini gündeme getirmektedir. Yüksek sayıda ölümlü kazanın varlığı, trafik güvenliği politikalarının etkinliğini sorgulatmakta ve önleyici tedbirlerin gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır.

Demiryolu ulaşımına ilişkin veriler ise 25 kazada toplam 51 yaralı ve 76 ölü sayısı ile dikkat çekmektedir. Her ne kadar demiryolu kazalarının sayısı karayolu kazalarına kıyasla oldukça düşük olsa da, ölümlü vaka oranı açısından oldukça yüksek bir risk profili ortaya koymaktadır. Bu durum, hem altyapı güvenliğinin hem de sistemsel denetim süreçlerinin yeterliliğinin sorgulanmasına yol açmaktadır.

Su ulaşımında ise yalnızca 3 kişisel yaralanmaya neden olan kazanın kaydedildiği görülmektedir. Bu kazalarda 4 kişi yaralanmış ve 4 kişi hayatını kaybetmiştir. Niteliksel olarak düşük bir vaka sayısına sahip olsa da, ölümlü kazaların

oranı su taşımacılığının da güvenlik açısından ihmal edilmemesi gerektiğini göstermektedir.

Hava ulaşımı bağlamında ise 18 kişisel yaralanmalı olay raporlanmıştır. Bu olaylar sonucunda 6 kişi yaralanmış, 20 kişi yaşamını yitirmiştir. Hava kazalarının sıklığı düşük olmakla birlikte, yüksek ölüm oranlarıyla sonuçlanması dikkat çekicidir. Bu durum, uçuş güvenliği, bakım standartları ve hava trafik kontrol sistemlerinin performansı gibi konularda sürekli denetim ve güncelleme ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Macaristan'da ulaşım türlerine göre yaşanan kazalar, insan güvenliğini tehdit eden önemli yapısal ve sistemsel sorunlara işaret etmektedir. Karayolu taşımacılığının yaygınlığına paralel olarak bu alandaki kazaların mutlak sayı olarak öne çıkması, ulusal trafik güvenliği stratejilerinin güçlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bununla birlikte, demiryolu ve hava taşımacılığındaki yüksek ölüm oranları, bu alanlara özgü güvenlik protokollerinin etkinliğinin artırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Tüm ulaşım türleri için ortak bir gereklilik ise, kazaların önlenmesine yönelik çok boyutlu bir yaklaşımın benimsenmesi, altyapı iyileştirmelerinden eğitim ve denetime kadar uzanan kapsamlı bir güvenlik politikası çerçevesinin hayata geçirilmesidir.

8.3. EĞİTİM SİSTEMİNE DAİR TEMEL GÖSTERGELER

Macaristan eğitim sistemi, erken çocukluk döneminden yükseköğretime kadar farklı kademelerde çok katmanlı bir yapıya sahiptir. 2022/2023 eğitim-öğretim dönemine ilişkin güncel veriler, ülkedeki öğrenci ve öğretmen dağılımının yanı sıra kurumsal kapasitenin genel görünümünü ortaya koymaktadır.

Toplamda 1.848.985 öğrenci nüfusu ile Macaristan, Avrupa kıtasındaki orta ölçekli eğitim sistemlerinden birine sahiptir. Eğitim kademelerine göre öğrenci sayıları incelendiğinde, en geniş grubu ilköğretim öğrencileri oluşturmaktadır (719.118). Bu grubu sırasıyla anaokulu (323.526), ortaöğretim genel liseleri (227.210), teknik ve meslek liseleri (197.473) ve yükseköğretim öğrencileri (289.991) izlemektedir (Hungarian Central Statistical Office – HCSO, www.ksh.hu).

Anaokulu düzeyinde görev yapan öğretmenler, okul öncesi eğitimin temel taşı olarak önemli bir rol üstlenmektedir. Bu kademede hizmet veren kurumlar, erken çocukluk gelişimini destekleyen nitelikli bir eğitim ortamı sunma çabası içindedir.

İlköğretim düzeyinde ise geniş bir okul ve öğretmen ağıyla birlikte, ciddi bir derslik altyapısı bulunmaktadır. Ancak, ilkokul kademesinde yer alan dezavantajlı öğrenci sayısı, eğitimde fırsat eşitliği konusunun hâlâ önemli bir gündem maddesi olduğunu ortaya koymaktadır.

Ortaöğretim düzeyinde ise okulların ve dersliklerin sayısı belirli bir kapasiteyi yansıtırken, öğretmen sayısı bu düzeydeki eğitim faaliyetlerini sürdürebilir kılacak bir yapıya sahiptir. Ortaöğretimdeki öğrenci yoğunluğu, özellikle 9. sınıf ve üzerindeki sınıf düzeylerinde dikkat çekerken, bu kademede tespit edilen dezavantajlı öğrenci sayısı, erken yaşlardaki eşitsizliklerin ileri eğitim düzeylerine etkisini açık biçimde göstermektedir.

Yükseköğretim sistemi ise çok sayıda kurumu ve geniş bir akademik personel yapısını içermekte, lisans, yüksek lisans, doktora ve ön lisans düzeylerinde önemli sayıda öğrenciye ev sahipliği yapmaktadır. Bu durum, ülkenin akademik kapasitesinin hem yatay (kurum sayısı ve çeşitliliği) hem de dikey (eğitim düzeyleri arası yaygınlık) anlamda dikkate değer bir büyüklüğe ulaştığını göstermektedir.

Eğitim kurumlarında görev yapan öğretmen sayısı tüm düzeyler itibarıyla toplam 165.148'dir. Bu sayı, eğitim sisteminin insan kaynağı yönünden güçlü bir altyapıya sahip olduğunu göstermektedir. Ancak bu gücün sistematik kaliteye dönüşmesi, sadece niceliksel değil, aynı zamanda pedagojik, sosyoekonomik ve kültürel bağlamlarla da ilişkili olduğu için daha bütüncül bir analiz gerektirmektedir.

Bu noktada, Macaristan'ın aynı dönemde kültürel faaliyetlere yaptığı 664,186 milyon Macar forint tutarındaki kamu harcamaları, eğitim sistemiyle potansiyel iş birliklerini gündeme getirmektedir. Özellikle kütüphanelere (62,509 milyon HUF), müzelere (92,686 milyon HUF), tiyatrolara (96,402 milyon HUF) ve müzik/dans sanatlarına (48,553 milyon HUF) yapılan yatırımlar; öğrencilerin bilişsel, estetik ve kültürel gelişimini destekleyici bir dışsal kaynak olarak değerlendirilebilir (Hungarian Central Statistical Office – HCSO, www.ksh.hu).

Eğitim ve kültür politikaları arasındaki bu kesişim, sadece akademik başarıya değil, aynı zamanda bireyin çok yönlü gelişimine katkı sağlayabilecek bir entegrasyon zemini sunmaktadır. Bu bağlamda, kültürel kaynakların eğitim sistemine entegrasyonu, özellikle dezavantajlı öğrenciler için fırsat eşitliği yaratmada önemli bir araç olabilir.

Sonuç olarak, Macaristan'ın eğitim sistemi niceliksel açıdan güçlü bir kapasiteye sahip olmakla birlikte, bu kapasitenin sosyo-kültürel dinamiklerle birlikte işlerlik kazanması, uzun vadeli başarı için kilit bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel harcamaların eğitim politikalarıyla eşgüdümlü biçimde planlanması, hem pedagojik etkinliği artıracak hem de kültürel katılımın demokratikleşmesini sağlayacaktır.

8.4. MACARİSTAN'DA KÜLTÜREL FAALİYETLERE YÖNELİK KAMU HARCAMALARI

Kültür politikaları, ulusal kimliğin inşası, toplumsal aidiyetin güçlendirilmesi ve kültürel çeşitliliğin korunması açısından stratejik bir öneme sahiptir. Macaristan'da kültürel alanlara yapılan kamu harcamaları, devletin bu alana verdiği önemin niceliksel bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. 2022 yılına ait veriler, çeşitli kültürel alanlara tahsis edilen mali kaynakların dağılımını ayrıntılı biçimde ortaya koymaktadır.

Toplam kamu harcamaları içerisinde en yüksek payın kültürel merkezler ve salonlara ayrılması, kültürel etkinliklerin icra edildiği fiziksel mekânların güçlendirilmesine verilen önemi açıkça ortaya koymaktadır. Bu tür mekânlar yalnızca kültürün tüketildiği alanlar olmakla kalmayıp, aynı zamanda kültürel üretimin de merkezleri olarak işlev görmektedir. Tiyatro faaliyetleri, müzeler ve arşivler için ayrılan kaynaklar ise Macaristan'ın sahne sanatları ve tarihsel bellek üretimine yönelik kurumsal yatırımlarını sürdürdüğünü göstermektedir. Benzer biçimde, kütüphanelere yapılan harcamalar, bilgiye erişimin yaygınlaştırılması ve kültürel mirasın korunması açısından kayda değer bir göstergedir.

Öte yandan, müzik ve dans sanatlarına, radyo ve televizyon yayıncılığına, kitap, müzik ve dergi yayıncılığına yönlendirilen kaynaklar, kültürel üretimin medya ve yayıncılık boyutuna yapılan sınırlı ancak sembolik değeri yüksek yatırımlar olarak değerlendirilebilir. Doğayla ilişkili kültürel miras alanları olan hayvanat bahçeleri, botanik bahçeleri ve millî parklar ile tarihî mekânlara yönelik kamu harcamaları ise çevresel ve tarihsel değerlerin sürdürülebilirliğini sağlama çabasının bir parçasıdır. Bu bağlamda, diğer eğlence ve kültürel faaliyetler kategorisine yönlendirilen kaynaklar da kültürel çeşitliliğin ve toplumsal katılımın teşvikine yönelik daha geniş çaplı politikaların bir yansıması olarak değerlendirilmelidir. Bu bütüncül yaklaşım, Macaristan'ın kültürel politikalarında hem fiziksel altyapıyı güçlendirmeyi hem de kültürel çeşitliliği desteklemeyi amaçladığını göstermektedir.

Bu veriler doğrultusunda, Macaristan'ın kültürel alanda hem geleneksel mirasa hem de çağdaş üretim alanlarına yönelik dengeli bir kaynak tahsisi gerçekleştirdiği söylenebilir. Söz konusu harcamalar, aynı zamanda kültürel altyapının geliştirilmesi, toplumun kültürel yaşama katılımının artırılması ve ulusal kimliğin desteklenmesi açısından önemli birer politika aracıdır.

8.5. SAĞLIK HİZMETLERİNE İLİŞKİN TEMEL GÖSTERGELER

Macaristan'ın sağlık sistemi, merkeziyetçi bir yapıya sahip olup, kamu finansmanının baskın olduğu bir model üzerinde işlemektedir. 2023 yılı verileri, ülkedeki sağlık hizmetlerinin yapısı ve kapasitesi hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

Macaristan'da 2023 yılı itibarıyla toplam 42.065 aktif doktor görev yapmaktadır. Bu rakam, sağlık insan gücünün niceliksel boyutuna işaret ederken, sağlık hizmetlerinin erişilebilirliği ve kalitesi açısından da kritik bir göstergedir. Doktor başına düşen nüfus oranı, Avrupa Birliği (AB) ortalamalarıyla karşılaştırıldığında, Macaristan'ın doktor yoğunluğu bakımından orta düzeyde konumlandığını göstermektedir.

Hastane altyapısı açısından değerlendirildiğinde, ülkede 63.470 aktif hastane yatağı bulunmaktadır. Bu sayı, hem hastanelerdeki yatak kapasitesini hem de yatan hasta hizmetlerinin fiziksel altyapısını ortaya koymaktadır. Yatak sayısı, özellikle kronik hastalık yükü yüksek olan ülkelere sağlık hizmetlerinin sürdürülebilirliği açısından belirleyici bir unsurdur.

İlaç erişimi ve sağlık sisteminin farmasötik boyutu bakımından ise Macaristan'da toplam 2.260 eczane faaliyet göstermektedir. Eczanelerin coğrafi dağılımı, özellikle kırsal bölgelerde ilaçlara ulaşımında yaşanan potansiyel eşitsizliklerin değerlendirilmesinde önemli bir değişkendir. Bu altyapının işleyişinde görev alan 6.362 eczacı, sağlık sisteminin önemli profesyonel bileşenleri arasında yer almakta ve ilaç yönetimi, danışmanlık ve hasta eğitimi gibi alanlarda temel roller üstlenmektedir (Hungarian Central Statistical Office – HCSO, www.ksh.hu).

Bu veriler, Macaristan sağlık sisteminin mevcut kapasitesini genel hatlarıyla ortaya koymakta; insan kaynağı, fiziksel altyapı ve farmasötik hizmetler gibi temel unsurlar açısından sistemin durumunu değerlendirmeye imkân sağlamaktadır. Bu bağlamda, sağlık politikalarının geliştirilmesi ve kaynak tahsisi süreçlerinde söz konusu göstergelerin dikkate alınması, sistemin etkinliği ve eşitliği açısından büyük önem taşımaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM, BULGULAR VE YORUMLAR

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışma, diaspora araştırmaları literatüründe görece yeni sayılabilecek alt dallardan biri olan Türk diasporası odağında şekillenmiştir. Araştırma, Türk kimliğini sosyolojik bir perspektiften ele almayı ve bu kimliğin diasporatik bağlamda nasıl şekillendiğini anlamayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, Macaristan örneği, hem Türk diasporası hem de kimlik inşası açısından elverişli bir saha olarak belirlenmiştir. Çalışmanın amacı; Macaristan'daki Türk göçmenlerin sosyo-kültürel yapıları, kimlik algıları ve gündelik yaşam pratikleri üzerinden Türk diasporasına özgü dinamikleri ortaya koymaktır.

Son yıllarda Türk diasporası ve Türk kimliği üzerine yapılan akademik çalışmalar yoğunluk kazanmış olsa da, bu çalışmalar genellikle Almanya, Avusturya, Belçika, Hollanda, İsviçre ve İngiltere gibi Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Türk topluluklarını odağına almaktadır. Bu nedenle, bu araştırmada saha seçimi yapılırken literatürde hâlihazırda sıklıkla incelenmiş ülkelerden kaçınılmış ve çalışılmamış bir coğrafi alan olarak Macaristan tercih edilmiştir. Toktamış Ateş'in Avusturya-Macaristan'a dair "19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçerken, belli alanlarda hep zirvede olan bir ülke ancak yeni yeni fark edilmektedir" (akt. Akengin, 2019: 219) ifadesi, Macaristan'ın bugünkü potansiyelini ve bu alandaki akademik boşluğu da işaret etmektedir.

Çalışmanın dayandığı bir diğer önemli çerçeve, Türk Konseyi (Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi - TDİK) ve Macaristan arasında son yıllarda gelişen diplomatik ve kültürel ilişkilerdir. Türk Konseyi; Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye tarafından 2009 yılında kurulmuş olup, 2019 yılında Macaristan gözlemci ülke statüsüyle konseye katılmıştır. Bu gelişme, Macaristan'ın Türk dünyasıyla olan ilişkilerinin yalnızca tarihsel değil, aynı zamanda güncel ve stratejik bir boyut taşıdığını da göstermektedir. Üye ülkeler arasında barış, güvenlik, kültürel iş birliği ve dil birliği gibi değerleri esas alan bu örgüt; ortak tarih, kimlik ve kültürel bağlara dayanan bir dayanışma platformu inşa etmeyi hedeflemektedir.

Türkler tarih boyunca farklı coğrafyalarda varlık göstermiş ve bu varlıklarını kültürel bir devamlılık içinde sürdürmüşlerdir. İçinde bulunulan jeopolitik konum,

Türkiye'nin hem bölgesel hem de küresel düzeyde güçlü ilişkiler kurmasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, Macaristan ile kurulacak bilimsel ve akademik iş birliklerinin geliştirilmesi, hem tarihsel bağların hem de güncel ilişkilerin anlaşılması açısından önemlidir. Bu çalışmanın, söz konusu gerekliliği karşılamaya yönelik çok disiplinli (multidisipliner) bir araştırma olarak sosyoloji ve coğrafya alanlarının kesişiminde konumlanması hedeflenmiştir. Bu sayede, Macaristan'daki Türk diasporasının toplumsal yapısı; sosyolojik dinamikler, coğrafi konumlanma ve kimlikssel süreçler üzerinden bütüncül bir yaklaşımla analiz edilmeye çalışılacaktır.

Araştırmanın yalnızca kuramsal bilgiye dayanmaması, aynı zamanda saha temelli verilerle desteklenmesi gerekliliği, çalışmanın en temel öncüllerinden biri olmuştur. Bu amaçla, alanda yapılacak nitel görüşmeler ile teorik çerçeve desteklenerek, elde edilen bulgular özgün bir yorumla ele alınacaktır. Araştırmanın teorik boyutuna ilişkin yapılan literatür taramasında, Macaristan odaklı sınırlı sayıda akademik çalışmaya rastlanmıştır. Haziran 2021'de Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanı üzerinden "Macaristan – Macar" anahtar kelimeleriyle yapılan taramada toplamda 69 adet yüksek lisans ve doktora tezine ulaşılmıştır. Bu çalışmalar 24 farklı bilim dalına dağılmıştır. En çok çalışmanın tarih (27) alanında yoğunlaştığı, buna karşılık sosyoloji (1) ve coğrafya (0) gibi sosyal bilim alanlarında oldukça sınırlı sayıda çalışma olduğu dikkat çekmektedir.

Sosyoloji alanında yer alan tek çalışma İngilizce yazılmış “The interplay between Turkish and Hungarian nationalism: Ottoman Pan-Turkism and Hungarian Turanism (1890–1918)” başlıklı tezdır. Coğrafya alanında ise herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu bağlamda önerilen tez çalışması, sosyoloji anabilim dalında Türkçe olarak hazırlanan sınırlı sayıdaki örnekler arasında yer almakta; aynı zamanda coğrafya anabilim dalı açısından da, genel coğrafi bilgiler içermekle birlikte, konuya disiplinler arası bir bakış sunması bakımından dikkat çekmektedir. Ayrıca, çalışmanın ele aldığı tema ve saha bağlamında mevcut literatürdeki belirli bir boşluğa katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Sonuç olarak, planlanan bu araştırma; Macaristan'daki Türk diasporasının kimlikssel, kültürel ve sosyal yapısını nitel bir yöntemle incelemeyi amaçlayan, özgün ve disiplinlerarası bir çalışma olarak kurgulanmıştır. Aynı zamanda 2024 yılının “Türk–Macar Yılı” ilan edilmesi, bu çalışmanın hem akademik hem de kültürel açıdan taşıdığı önemi daha da güçlendirmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Çalışmanın araştırma evrenini, Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de yaşayan Türk diasporası oluşturmaktadır. Macaristan'da yaşayan Türklerin daha kapsamlı bir biçimde anlaşılabilmesi amacıyla, Türkiye ile Macaristan arasındaki tarihsel ve güncel ilişkiler ele alınacak; bu çerçevede ülkenin jeopolitik, jeokültürel ve jeoekonomik yapısına ilişkin analizlere de yer verilecektir. Literatür taraması sürecinde tespit edilen bu alanlardaki bilgi eksikliğinin giderilmesi, çalışmanın temel hedeflerinden biridir.

Araştırmanın saha çalışması sürecinde, Macaristan sınırları içerisinde ikamet eden Türk bireylere ulaşmak amacıyla, ulaşım ve zaman olanakları doğrultusunda belirlenen tüm yerleşim yerleri ziyaret edilmiş; saha çalışması sürecinde nitel veri toplama yöntemlerinden mülakat ve katılımcı gözlem teknikleri sistematik biçimde uygulanmıştır.

Araştırmanın evrenini, Budapeşte il sınırları içerisinde ikamet eden Türkler teşkil etmektedir. Bu gruba ait bireylerin demografik özellikleri, kimlik oluşum süreçlerinin bir parçası olarak değerlendirilmekte ve sosyolojik bir çözümleme nesnesi olarak ele alınmaktadır. Örneklem, Türk nüfusunun yoğun olarak bulunduğu yerleşim birimlerinden belirli kriterlere göre seçilecek ve veri toplama süreci bu örneklem üzerinde yürütülecektir.

Çalışmanın odaklandığı Türk topluluğu, homojen bir yapıya sahip değildir. Bu nedenle, sabit ve tekil bir Türk kimliğinden söz etmek mümkün olmamakla birlikte, çeşitli yönleriyle şekillenmiş bir Türk kimliğinin varlığı kabul edilebilir. Bu tez çalışmasından elde edilecek bulguların, Macaristan'da yaşayan tüm Türkleri kapsayıcı genellemelere ulaşması beklenmemektedir. Ancak amaç, bütünün daha iyi anlaşılmasına katkı sunmak ve bu süreci kolaylaştırmaktır.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Araştırma, "Türk diasporası" ve "Türk kimliği" konularını incelemek amacıyla, Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de yaşayan Türk göçmenlerin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Saha çalışması sürecinde, yalnızca önceden belirlenmiş niteliklere sahip bireylerle görüşülmesine özen gösterilmiş ve bu kriterlere uymayan katılımcılar araştırma kapsamına dâhil edilmemiştir. Örneğin, Budapeşte'ye altı ay önce gelmiş ve kısa süre sonra Türkiye'ye dönmesi planlanan bir Erasmus öğrencisi ile Viyana'dan Budapeşte'ye taşınmış, ancak göç geçmişi Türkiye'ye dayanmayan bir işletme sahibi ile

yapılan görüşmeler değerlendirme dışı bırakılmıştır. Bu yaklaşım, araştırmanın kapsamının önceden belirlenen ölçütler çerçevesinde kalmasını ve örneklemin tutarlılığının korunmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Araştırma sürecinde karşılaşılan sınırlılıklar ise çeşitli boyutlarda ortaya çıkmıştır. Öncelikle, araştırmanın yürütüldüğü bölgenin sınır ötesinde bulunması ve ulaşım imkânlarının sınırlı olması veri toplama sürecini güçleştirmiştir. Çalışmanın yalnızca Budapeşte iliyle sınırlı tutulması, diğer Macar şehirlerinde yaşayan Türk göçmenlerin deneyimlerinin kapsam dışında kalmasına neden olmuştur. Araştırmanın Şubat–Temmuz 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olması, zaman sınırlılığı açısından başka bir kısıtlayıcı unsur oluşturmaktadır. Literatür taraması sırasında özellikle Türkçe kaynakların yetersizliği, kuramsal çerçevenin inşasında güçlük yaratmıştır.

Saha çalışmasında bazı katılımcıların ses kaydı alınmasına izin vermemesi ve bu nedenle görüşmeler sırasında söylenenlerin doğrudan aktarımında zorluk yaşanması, veri güvenilirliğini etkilemiştir. Ayrıca, bazı katılımcıların araştırmacıyı devlet görevlisi olarak algılaması, başlangıçta görüşme sürecine mesafeli yaklaşımlarına neden olmuş; bu durum, araştırmanın amacı ve kimliği hakkında kapsamlı açıklamalar yapılmasını zorunlu kılmıştır. Katılımcıların büyük bir kısmının çalışıyor olması nedeniyle görüşmelerin genellikle işyerlerinde yapılması, görüşme sürecinin zaman zaman kesintiye uğramasına yol açmıştır. Bununla birlikte, erkek katılımcıların büyük ölçüde Türk olmayan eşlerle evli olması ya da eşlerinin Türkiye’de yaşıyor olması, kadın katılımcı sayısının erkeklere oranla düşük kalmasına neden olmuştur.

Tüm bu etkenler, araştırmanın metodolojik sınırlarını oluşturmaktadır. Ancak söz konusu sınırlılıklara rağmen, araştırmanın hedeflediği kapsamda anlamlı ve nitelikli verilere ulaşılması sağlanmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Bu araştırma, Budapeşte’de yaşayan Türk göçmenlerin 'Türk diasporası' ve 'Türk kimliği' kavramlarıyla kurdukları ilişkiyi derinlemesine anlamayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışma, bireylerin kimlik inşası süreçlerinde nasıl deneyimler yaşadıklarını, aidiyetlerini nasıl tanımladıklarını ve diaspora olgusuna nasıl anlamlar yüklediklerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Araştırma, katılımcıların kendi anlatıları, deneyimleri ve toplumsal bağlamları üzerinden kimliğe dair öznel ve çoğul yaklaşımları anlamaya

odaklanan nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde tasarlanmıştır. Sayısal genellemelerden çok, bireylerin kültürel pratikleri, gündelik yaşamları ve kimlik algıları üzerinden anlamlı örüntüler keşfetmek hedeflenmiştir. Böylelikle, Budapeşte özelinde Türk diasporasının nasıl şekillendiğine ve bireylerin bu yapı içerisinde kendilerini nasıl konumlandırıdıklarına ilişkin derinlemesine sosyolojik bir bakış geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Nitel araştırmanın temel amacı, sosyal olguları bulundukları çevre içinde derinlemesine inceleyerek, elde edilen verilerden yola çıkarak teori geliştirmektir. Bu süreç, araştırmacının esnek bir tutum sergilemesini ve elde edilen bilgilere göre araştırma sürecini yeniden şekillendirmesini gerektirir. Ayrıca, araştırma deseninin oluşturulması ve verilerin analizinde tümevarıma dayalı bir yaklaşımın benimsenmesi önemlidir (Yıldırım, 1999: 10).

Creswell'e göre, nitel araştırma, bireylerin veya grupların sosyal ya da insani bir soruna atfettikleri anlamları incelemeyi amaçlayan yorumlayıcı/kuramsal çerçevelerin kullanımıyla başlar. Bu tür araştırmalarda, doğal ortamda veri toplama, tümevarım ve tümdengelimli analizler, örüntü ve tema oluşturma gibi yöntemler kullanılır. Sonuçta, katılımcıların seslerini, araştırmacının derinlemesine düşüncelerini ve problemin karmaşık bir açıklamasını içeren yazılı bir rapor veya sunum hazırlanır (Creswell, 2020: 45).

Bu araştırmada elde edilen verilerin analizinde, Max Weber'in geliştirdiği anlayıcı sosyoloji yöntemi benimsenmiştir. Anlayıcı sosyoloji, toplumsal eylemleri daha kapsamlı bir anlam bağlamına yerleştirerek, bireylerin yaşam biçimlerine ve değerlerine anlam kazandıran özsel unsurları ortaya çıkarmayı amaçlar. Weber'e göre, sosyoloji, toplumu ve toplumsal davranışları anlamak için genel kavramlardan ziyade, bireylerin öznel olarak yükledikleri anlamları ortaya koymalıdır (Hira, 2000: 54).

Bu yöntemsel çerçeve, Budapeşte'deki Türk göçmenlerin kimlik algılarını ve diaspora deneyimleri derinlemesine anlamayı ve yorumlamayı hedeflemektedir.

4.1. ARAŞTIRMA DESENİ

Araştırmada nitel araştırma deseni benimsenmiştir. Nitel desen, araştırmanın hangi yaklaşımla yürütüleceğini belirleyen ve veri toplama, analiz ve raporlama süreçlerine yön veren temel bir plandır. Creswell'e (2020: 43) göre anlatı, fenomenoloji, kuram oluşturma, etnografi ve durum çalışması gibi çeşitli nitel desen türleri mevcuttur.

Araştırmanın amacı doğrultusunda, bu çalışmada etnografik desen tercih edilmiştir. Etnografi, ortak kültürel değerlere, dile, inançlara ve deneyimlere sahip kişilerin yaşamlarını anlamaya yönelik bir yaklaşımdır. Bu desen sayesinde, katılımcıların göç, kimlik ve aidiyet gibi konularda yaşadıkları deneyimler derinlemesine incelenmiştir. Araştırmacı, bu süreçte katılımcılarla yüz yüze görüşmeler yaparak onların sosyal ilişkilerini, kimlik tanımlarını ve kültürel deneyimlerini anlamaya çalışmıştır.

Katılımcılar, araştırma konusunu doğrudan deneyimlemiş kişiler arasından amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Bu yöntemde, araştırma evreni hakkında temel bilgiye sahip olan araştırmacı, çalışmanın amacına uygun bireyleri belirleyerek örnekleme dâhil eder. Ayrıca örnekleme sürecinde kartopu örnekleme yöntemi de kullanılmıştır. Bu yöntemde, ilk katılımcılar aracılığıyla yeni katılımcılara ulaşılmış ve örnekleme, bu şekilde genişletilmiştir. Roger Vallance (2001: 68), bu süreci şöyle özetlemektedir: “Sıklıkla dile getirilen bir sözle ifade edebilirim: Ne bildiğin değil, kimi bildiğindir. Katılımcıların birbirini önermesiyle örnekleme genişler ve araştırmacı, sahaya ilk erişim için bu kişisel bağlantıları kullanır.”

Araştırmaya, veri toplama sürecinde bilgi tekrarı yaşanmaya ve veriler doygunluğa ulaşmaya başladığında son verilmiştir. Bu durum, yeni bilgi elde edilmediğini ve mevcut verilerin yeterli düzeye ulaştığını göstermektedir.

Etnografik desen, belirli bir kültürel gruba ait bireylerin toplumsal ve kültürel yönlerini anlamayı hedefler. Bu çalışmada da, göç ve kimlik süreçleri katılımcıların deneyimleri üzerinden kültürel bağlamda incelenmiş ve yorumlanmıştır. Sonuç olarak, bireylerin belirli zaman ve koşullarda nasıl davrandıkları ve bu davranışların kültürel anlamı ortaya konmuştur.

4.1.1. Etnografik Desen

Etnografya, bireylerin ait oldukları kültürleri tanımlamaya ve anlamaya yönelik bir nitel araştırma desendir. “Etno” halk, “grafya” ise tanımlama anlamına gelir. Bu bağlamda etnografya, bir grubun yaşam biçimini, değerlerini, inançlarını ve deneyimlerini anlamaya çalışan bir araştırma yaklaşımıdır (Neuman, 2012: 545; Harris, 1993). Türk Dil Kurumu’na göre ise “kavimleri karşılaştırarak inceleyen, kültür oluşumlarını araştıran bilim” olarak tanımlanır.

Etnografi, kültürel antropolojiden doğmuş; Boas, Malinowski, Radcliffe-Brown ve Mead gibi araştırmacıların katkılarıyla gelişmiştir. Bu yöntem, doğrudan saha çalışmasıyla bilgi toplamayı temel alır ve araştırmacının kültürel bağlamı bizzat gözlemlemesini gerektirir (Atkinson & Hammersley: 1994). Günümüzde sosyal bilimlerde sıkça başvurulmuş bu desen, farklı disiplinlerde derinlemesine bilgi üretmeye olanak sağlamaktadır.

Bu araştırmada etnografik desen tercih edilmiştir çünkü çalışmanın odak noktası olan göç, kimlik ve diaspora olguları, kültürel bağlam içinde değerlendirilmeye ihtiyaç duymaktadır. Etnografik yaklaşım, katılımcıların deneyimlerini, ait olma biçimlerini ve kimlik tanımlarını anlamada derinlikli bir perspektif sunmaktadır.

Araştırmanın saha çalışması Macaristan'da gerçekleştirilmiştir. Bu ülkenin seçilme nedeni, Türk diasporasına dair bu alanda yapılmış akademik çalışmaların azlığı ve erişilebilir bir saha sunmasıdır. Katılımcıların seçimi için amaçlı ve kartopu örnekleme yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Bu sayede süreci bizzat deneyimleyen bireylere ulaşılmış ve bu bireyler aracılığıyla diğer katılımcılara erişilmiştir.

Veri toplama sürecinde gözlem ve ses kayıtları kullanılmış; birden fazla teknikten yararlanılmıştır. Verilerin analizinde kültürel bağlam ön planda tutulmuş, katılımcıların davranışları bu çerçevede yorumlanmıştır. Böylece araştırma, belirli bir zaman ve düzende katılımcıların nasıl hareket ettiklerini ortaya koyan, kültürel bir bakışla şekillendirilmiştir.

4.2. VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

Araştırma süreci planlanırken, çalışma sahasına ilişkin ön bilgiler edinmek, sahaya bizzat gitmek ve alanda yaşayan katılımcıların gündelik yaşamlarına saygı çerçevesinde veri toplamak temel adımları oluşturmaktadır. Wolcott (2008a: 45), bu süreci “saha çalışması” olarak tanımlamakta ve nitel araştırmalarda yerinde gözlem ve etkileşimin önemine vurgu yapmaktadır.

Nitel araştırma yöntemlerinde, veri toplama sürecinde birden fazla teknikten yararlanılması yaygın bir yaklaşımdır. Farklı kaynaklardan elde edilen verilerin birlikte kullanılması, çalışmanın geçerlilik ve güvenilirliğini artırmakta; araştırmaya derinlik kazandırmaktadır. Bu bağlamda yürütülen araştırmada da çeşitli nitel veri toplama teknikleri eş zamanlı olarak kullanılmış, elde edilen veriler dikkat ve titizlikle değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamında uygulanan başlıca veri toplama teknikleri arasında görüşme ve gözlem yer almaktadır. Örneklem grubunda yer alan katılımcılarla gerçekleştirilen bu etkileşimler sayesinde, araştırma konusuna dair kapsamlı ve çok boyutlu veriler elde edilmiştir. Farklı tekniklerle toplanan bu veriler, içeriklerine uygun şekilde analiz edilerek çalışmada sistematik biçimde raporlanmıştır.

4.2.1. Görüşme Tekniği

Görüşme, ya da diğer adıyla mülakat, sosyal bilimlerde en sık başvurulanan nitel veri toplama tekniklerinden biridir. Bu yöntemin temel özelliği, araştırmacıya katılımcılarla yüz yüze iletişim kurma imkânı sunmasıdır. Geray (2006: 164), görüşme tekniğinin çıkış noktasını “insanların ne düşündüğünü öğrenmek istiyorsan onlara soru sor” ilkesiyle açıklamakta ve yöntemin temel gücünü doğrudan iletişimden aldığını belirtmektedir. Bu bağlamda görüşme, bireylerin ya da toplulukların yaşam deneyimlerine, duygu ve düşüncelerine, davranış örüntülerine doğrudan ulaşmak açısından önemli ve güçlü bir veri toplama yöntemidir.

Toplumsal araştırmalarda, özellikle iletişim bilimleri kapsamında sıkça kullanılan görüşme yöntemi, konuşmaya dayalı yapısıyla diğer araçlardan (örneğin test ya da anketlerden) farklılaşmaktadır. Konuşma, yazılı formların doğrudanlık ve açıklık açısından sınırladığı anlam ve içerik derinliğini daha esnek biçimde sunabilmektedir. Bu esneklik, görüşme sürecinde soruların yeniden yapılandırılmasına, uyarlanmasına ve derinleştirilmesine olanak tanımaktadır.

Neuman (2012: 445), bu bağlamda “sondaj” kavramını, eksik ya da yetersiz verilen yanıtların netleştirilmesi ya da derinleştirilmesi amacıyla yöneltilen tamamlayıcı sorular olarak tanımlamaktadır. Sondaj, farklı yollarla gerçekleştirilebilir; kısa süreli sessizlik, yüz ifadeleriyle (baş sallama, kaş kaldırma, göz teması, gülümseme vb.) verilen tepkiler ya da cevabın tekrar edilerek açık uçlu biçimde sorunun genişletilmesi gibi teknikler bu bağlamda önemli yer tutar. “Bunu mu demek istediniz?”, “Biraz daha açabilir misiniz?” veya “Bu durumu daha ayrıntılı açıklayabilir misiniz?” gibi yönlendirmeler bu tekniğin tipik örneklerindendir.

Bu araştırma kapsamında, önceden hazırlanmış yarı yapılandırılmış bir görüşme formu aracılığıyla katılımcılara sorular yöneltilmiştir. Görüşme esnasında, katılımcıların verdikleri yanıtların daha derinlemesine anlaşılabilmesi için gerekli görülen durumlarda ek sondaj soruları sorulmuştur. Böylece katılımcıların sahip olduğu bilişsel, duygusal ve

davranışsal süreçlere dair bilgi ve deneyimlerin daha açık, net ve tutarlı biçimde elde edilmesi ve yorumlanması sağlanmıştır.

4.2.2. Gözlem Tekniği

Gözlem, sosyal bilimlerde sıklıkla başvuru alan temel nitel veri toplama tekniklerinden biridir. Marshall ve Rossman (1989: 79), gözlem yöntemini, bireylerin belirli mekânsal bağlamlarda gerçekleştirdikleri iletişim ve davranışlara yansıyan olayların ve eylemlerin altında yatan anlamları ortaya çıkarmaya yönelik bir süreç olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, gözlemin sosyal bağlam içerisinde anlam üretmeye yönelik bir araç olduğunu vurgulamaktadır. Karasar (2020: 200) ise gözlemi, olayları ve eylemleri belirlemek, anlamlandırmak ve bilgi edinmek amacıyla yapılan bilinçli görme ve dinleme faaliyeti olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlamalardan hareketle, gözlem tekniğinin araştırmacıya hem sahaya hem de araştırma konusuna ilişkin detaylı ve bütüncül bir bakış açısı kazandırdığı söylenebilir. Bu nedenle, çalışmada gözlem tekniği, saha bağlamını derinlemesine anlamak ve hiçbir detayın gözden kaçırılmaması amacıyla bilinçli olarak tercih edilmiştir.

Araştırmacının doğrudan gerçekleştirdiği gözlemler, çalışmanın güvenilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü araştırmacının sahada aktif biçimde yer alması, verilerin bağlamsal doğruluğunu ve derinliğini artırmaktadır. Erdoğan (2003: 187), araştırmacının öznel katılımıyla gerçekleştirdiği gözlemleri dört temel kategori altında sınıflandırmaktadır: (1) Araştırmacının toplumsal, kültürel, politik veya ekonomik yaşama doğrudan katılmadan dışarıdan gözlemde bulunduğu biçim; (2) araştırmacının aktif katılımcı olarak yer aldığı ve kimliğini açık ya da gizli biçimde sunduğu durum; (3) gözlem yapılan sahada araştırmacının yalnızca pasif biçimde bulunduğu, ancak gözlemlenen bireylerle herhangi bir iletişim kurmadığı durum; (4) yalnızca gerekli görüldüğünde sınırlı düzeyde etkileşim kurulan gözlem biçimi... Bu çalışmada gözlem türlerinden yalnızca biri değil, saha koşulları ve bağlamın gerektirdiği ölçüde farklı gözlem türleri birlikte ve esnek bir biçimde kullanılmıştır.

Nitel araştırma desenlerinden biri olan etnografi, gözlem tekniklerine önemli ölçüde dayanmaktadır. Chatman (1992: 3), etnografik yaklaşımı, araştırmacının katılımcıların günlük yaşam içerisinde kurdukları iletişim ve etkileşimleri, hem katılımlı hem de katılımsız gözlem yoluyla veri hâline getirdiği bir yöntem biçimi olarak tanımlamaktadır.

Araştırmada gözlemin yalnızca doğrudan gözlem biçiminde değil, aynı zamanda mekanik gözlem araçları aracılığıyla da yürütüldüğü görülmektedir. Fotoğraf, Scherer'e (1992: 32) göre, gerçekliğin doğrudan temsiline olanak sağladığı için araştırma verilerinin doğruluğunu kanıtlayan önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, araştırmacı saha çalışmaları sırasında fotoğraf çekerek, elde edilen bulguların aktarılabilirliğini ve güvenilirliğini desteklemiştir. Arnould ve Wallendorf (1994: 487) de etnografik araştırmalarda kamera, ses kayıt cihazı ve benzeri araçların etkin biçimde kullanıldığını ifade etmektedir. Bu doğrultuda, araştırmaya katılan bireylerle gerçekleştirilen görüşmelerde, gerekli etik izinler alınmak suretiyle bazı görüşmeler ses kaydına alınmıştır. Böylece, elde edilen verilerin eksiksiz ve doğru biçimde aktarılması sağlanmıştır.

5. BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırma sürecinde kullanılan nitel yöntem ve etnografik desen doğrultusunda, verilerin analizine temel oluşturacak biçimde ayrıntılı bir transkripsiyon süreci yürütülmüştür. Toplamda altı aylık saha çalışması boyunca 31 katılımcı ile gerçekleştirilen görüşmelerde elde edilen veriler, görüşme esnasında tutulan hatırlatıcı notlar ve anahtar kelimeler yoluyla şifrelenmiş; görüşmelerin tamamı eksiksiz bir şekilde yazıya aktarılmıştır. Bu süreç sonunda, doğrudan katılımcı anlatılarına dayanan ve toplamda 77 sayfayı bulan ham veri elde edilmiştir. Transkripsiyon, görüşmelerde dile getirilen duygu, deneyim ve kavrayışların analiz edilmesine olanak tanımış; bu sayede araştırmanın bulguları, yalnızca sözel ifadelerle sınırlı kalmadan, derinlemesine bir kültürel çözümlemeye zemin hazırlamıştır.

Elde edilen bulgular, emik ve etik bakış açıları çerçevesinde yorumlanmıştır. Araştırmacı, saha süreci boyunca katılımcılarla aynı mekânı paylaşarak onların deneyim dünyalarına içeriden tanıklık etmiş; bu bağlamda emik bir yaklaşım benimseyerek anlatıları katılımcıların kendi diliyle doğrudan aktarmaya özen göstermiştir. Katılımcıların günlük yaşam pratiklerine, kimlik kurgularına ve kültürel aidiyet biçimlerine ilişkin veriler, herhangi bir dış müdahale olmaksızın, anlatıldıkları hâliyle analiz öncesi sürece dâhil edilmiştir. Ardından, bu veriler etik bir çerçeve içerisinde değerlendirilmiş; araştırmacı dışarıdan gözlemleyen bir konumdan hareketle, anlatıları daha geniş bir toplumsal ve kültürel bağlama yerleştirerek yorumlamıştır. Bu yorumlama süreci, yalnızca bireysel hikâyelerin değil, aynı zamanda Macaristan'daki

Türk diasporasına özgü daha genel kültürel örüntülerin ortaya çıkarılmasına da imkân tanımıştır.

Böylece, araştırma bulguları yalnızca betimsel düzeyde kalmamış; kuramsal çerçeveye ilişkilendirilerek çok boyutlu bir analiz zemini oluşturulmuştur. Araştırmacı, katılımcıların doğrudan aktarımlarına yer verirken, aynı zamanda bu anlatıların altında yatan kültürel kodları, kimlik stratejilerini ve aidiyet biçimlerini dışsal bir perspektifle değerlendirmiştir. Bu yaklaşım sayesinde, araştırmanın sonunda okuyucuya hem içerden hem dışardan bakışın harmanlandığı özgün ve bütüncül bir perspektif sunulması amaçlanmıştır.

5.1. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK PROFİLİ

Araştırmanın örneklemini, Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de ikamet eden ve çalışmaya gönüllü olarak katılan 31 Türk göçmen oluşturmaktadır. Katılımcılardan elde edilen veriler, görüşmeler aracılığıyla toplanmış ve nitel veri analizi programı MAXQDA kullanılarak tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Wolcott (1994b), farklı kaynaklardan toplanan verilerin analiz edilerek temalara dönüştürülmesinin, araştırmanın anlam katmanlarını derinleştirdiğini belirtmektedir. Benzer şekilde Creswell (2020: 53), verilerin düzenli biçimde işlenmesi kadar, görüşmecilerin kimlik bilgilerinin gizliliğinin korunmasının da araştırma etiği açısından önemine dikkat çeker. Bu doğrultuda, çalışmaya katılan bireylerin kimlikleri, nitel araştırmalarda sıkça kullanılan rumuzlama yöntemiyle gizlenmiştir. Rumuzlar oluşturulurken, önce katılımcının yaşadığı şehir adı, ardından görüşme sırasına göre belirlenen bir sayı ve son olarak cinsiyet bilgisi “E” (erkek) ya da “K” (kadın) harfiyle belirtilmiştir. Örneğin, “Budapeşte1E” ifadesi, Budapeşte'de yaşayan ve araştırmaya katılan ilk erkek katılımcıyı temsil etmektedir.

Araştırmanın bulguları; katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin veriler ile “göç”, “diaspora”, “kimlik” ve “gündelik hayat” temalarına ait bulgular olmak üzere beş başlık altında sunulmuştur. Bulguların ilk bölümünü oluşturan demografik veriler; katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, mesleki konum, çalışma durumu, gelir seviyesi, ebeveynlerin meslekleri ile Macaristan'da ikamet ettikleri süre gibi sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerini kapsamaktadır. Bu bölümde, söz konusu veriler hem tanımlayıcı düzeyde aktarılmış hem de araştırma bağlamındaki anlamları üzerinden yorumlanmıştır.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik ve Sosyo-Ekonomik Özelliklerine İlişkin Veriler

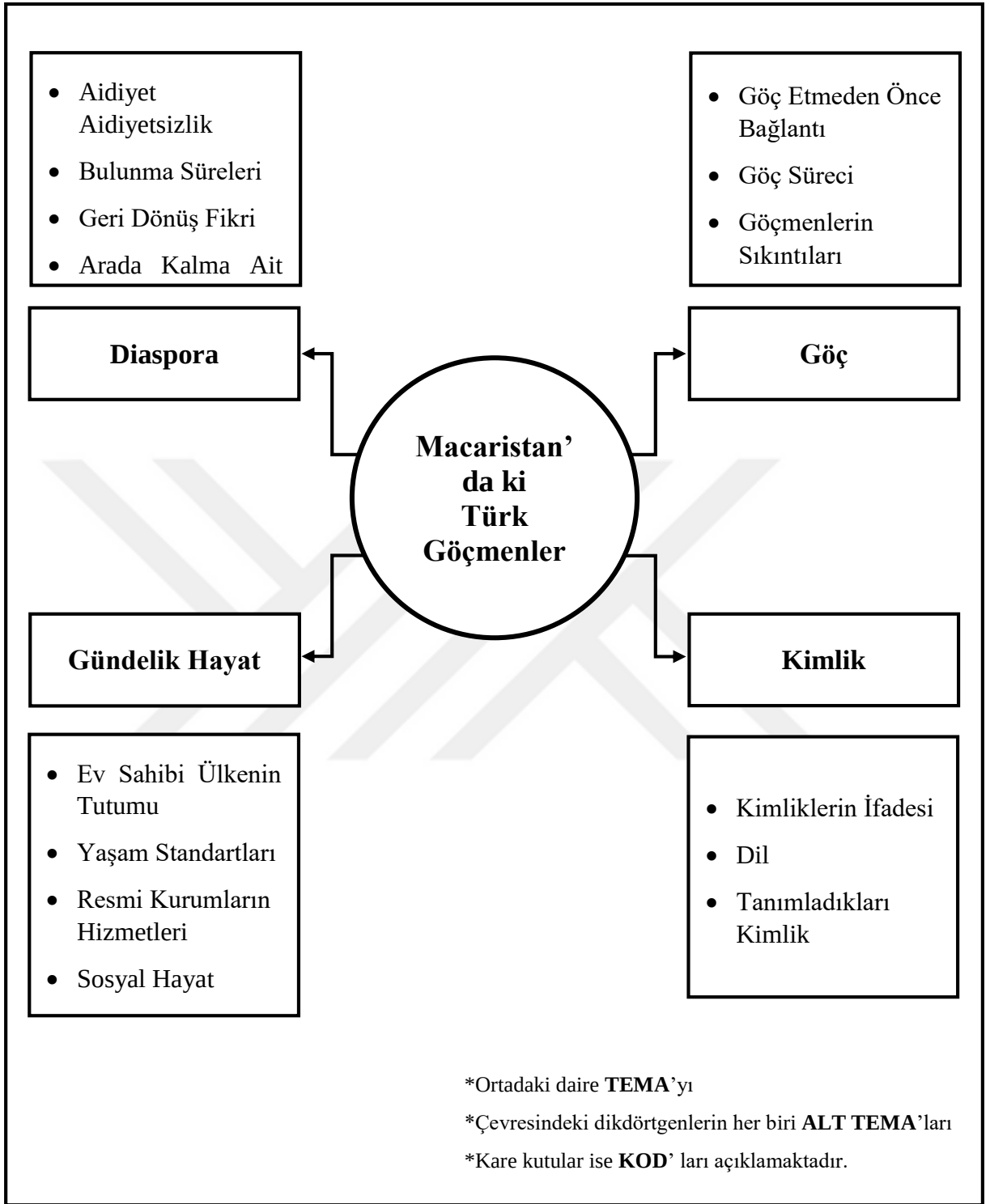
Kod adı	Yaş	Cinsiyet	Medeni Hali	Eğitim Durumu	Meslek ve Çalışma Durumu	Ortalama Gelir	Babanın ve Annenin Mesleği	Macaristan’da bulunma süreniz (yıl)
Budapeşte1E	44	Erkek	Evli	İlkokul	Berber / Evet, çalışıyorum	Orta	İmam / Ev Hanımı	16
Budapeşte2E	38	Erkek	Evli	İlkokul	Berber / Evet, çalışıyorum	Orta	İmam / Ev Hanımı	13
Budapeşte3E	53	Erkek	Evli	Lise	Restoran İşletmecisi / Evet, Çalışıyorum	Orta	Ticaret / Ev Hanımı	27
Budapeşte4E	48	Erkek	Evli	İlkokul	Berber / Evet, çalışıyorum	Orta	İmam / Ev Hanımı	22
Budapeşte5E	60	Erkek	Evli	Ortaokul	Ticaret / Evet, çalışıyorum	Orta	İşçi / Ev Hanımı	20
Budapeşte6K	30	Kadın	Bekâr	Ön Lisans	Kamu Personeli / Evet, çalışıyorum	Orta	Ticaret / Memur	22
Budapeşte7E	51	Erkek	Evli	Ön Lisans	Elektrik Teknikeri / Evet, çalışıyorum	Üst	Çiftçi / Ev Hanımı	28
Budapeşte8K	49	Kadın	Evli	Lise	Kuaför / Evet, çalışıyorum	Orta	Serbest Meslek / Ev Hanımı	22
Budapeşte9K	49	Kadın	Evli	İlkokul	Ev hanımı / Hayır, çalışmadım	Orta	Çiftçi / Ev Hanımı	23
Budapeşte10E	45	Erkek	Evli	Ortaokul	Ticaret / Evet, çalışıyorum	Orta	Ticaret / Ev Hanımı	28

Budapeşte11E	63	Erkek	Evli	Ön Lisans	Otel-İnşaat İşletmecisi / Evet, çalışıyorum	Üst	Memur / Ev hanımı	38
Budapeşte12E	25	Erkek	Bekâr	Lise	Berber / Evet, çalışıyorum	Orta	İşçi (Tesisatçı) / Ev Hanımı	1
Budapeşte13E	50	Erkek	Evli	İlkokul	Berber / Evet, çalışıyorum	Orta	İşçi (Hamal) / Ev Hanımı	28
Budapeşte14E	40	Erkek	Evli	İlkokul	Berber / Evet, çalışıyorum	Orta	Emekli / Ev hanımı	2
Budapeşte15E	51	Erkek	Evli	Ortaokul	Ticaret / Evet, çalışıyorum	Orta	Polis / Ev Hanımı	30
Budapeşte16E	50	Erkek	Evli	İlkokul	Ticaret / Evet, Çalışıyorum	Orta	Belediye İşçisi / Ev Hanımı	32
Budapeşte17E	59	Erkek	Evli	Ön lisans	Ticaret / Evet, çalışıyorum	Orta	Tüccar / Ev Hanımı	27
Budapeşte18E	27	Erkek	Bekâr	Lisans	Ticaret / Evet, çalışıyorum	Orta	Ticaret / Ev Hanımı	26
Budapeşte19E	56	Erkek	Evli	Lisans	Ticaret / Evet, çalışıyorum	Orta	Memur (Müezzin) / Ev Hanımı	20
Budapeşte20E	60	Erkek	Evli	Lisans	Müftü / Evet, çalışıyorum	Orta	Çiftçi / Ev Hanımı	2
Budapeşte21E	43	Erkek	Evli	Ortaokul	Kuyumcu / Evet, çalışıyorum	Üst	Ticaret / Ev Hanımı	25
Budapeşte22E	43	Erkek	Evli	Lise	Bankacılık / Evet, çalışıyorum	Orta	Çiftçi / Ev Hanımı	23

Budapeşte23E	32	Erkek	Bekâr	Lisans	Finans Uzmanı / Evet, çalışıyorum	Orta	Esnaf / Ev Hanımı	10
Budapeşte24K	33	Kadın	Evli	Lisans	Ev Hanımı / Hayır, çalışmıyorum	Orta	Esnaf / Ev Hanımı	6
Budapeşte25E	37	Erkek	Evli	Ortaokul	Restoran işletmecisi / Evet, çalışıyorum	Orta	Bakkal / Ev Hanımı	17
Budapeşte26E	47	Erkek	Evli	İlkokul	Ev tekstil Ürünleri İmalatçısı / Evet, çalışıyorum	Orta	Esnaf / Ev Hanımı	30
Budapeşte27E	35	Erkek	Bekâr	Doktora	Mühendis / Evet, çalışıyorum	Orta	Memur / Ev hanımı	13
Budapeşte28E	30	Erkek	Bekâr	Doktora	Finans Uzmanı ve Akademisyen / Evet, çalışıyorum	Orta	Elektrik - Elektronik Mühendisi / Ev Hanımı	7
Budapeşte29K	51	Kadın	Evli	Lisans	Yazar / Hayır, çalışmıyorum	Üst	Mühendis / Ev Hanımı	5
Budapeşte30E	61	Erkek	Evli	Ortaokul	Restoran İşletmecisi / Evet, çalışıyorum	Üst	Esnaf / Ev Hanımı	33
Budapeşte31E	49	Erkek	Evli	Lisans	Makine Mühendisi / Evet, çalışıyorum	Üst	Diş doktoru / Ev hanımı	25

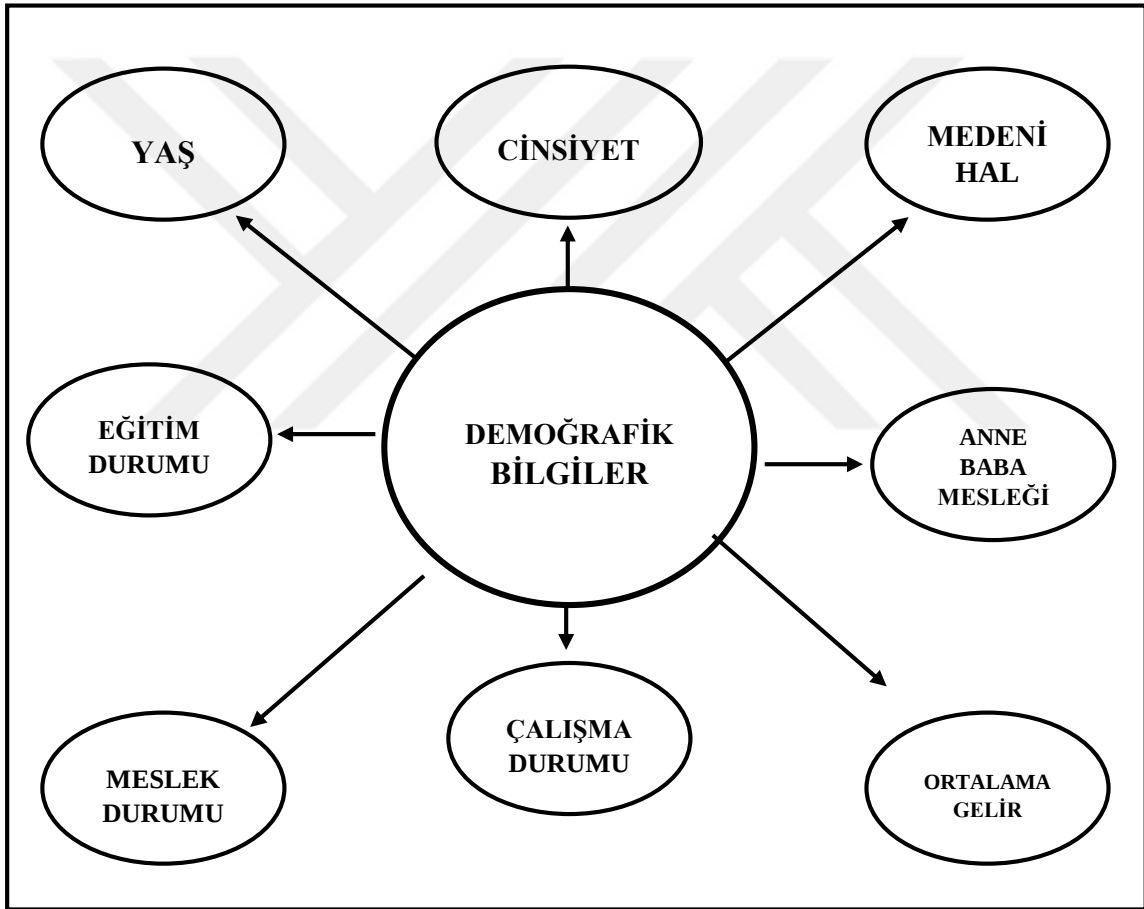
Çalışma kapsamında yapılan analizler sonucunda Macaristan'daki Türk göçmenlerin deneyimleri dört ana temada toplanmıştır: Diaspora, Gündelik Hayat, Kimlik ve Göç. Her tema, kendi içerisinde belirlenen alt temalar ve kodlar aracılığıyla göçmenlerin çok katmanlı yaşam pratiklerini ve algılarını detaylı şekilde ortaya koymaktadır.

Tablo 2: Analizler Neticesinde Belirlenen Tema, Alt Tema ve Kod Yapısı

Bu doğrultuda belirlenen temalardan ilki olan Diaspora, katılımcıların aidiyet ve aidiyetsizlik deneyimlerini, Macaristan'daki bulunma sürelerinin bu deneyimlere etkisini, geri dönüş düşüncelerini ve kimliksel konumlanışlarını kapsamaktadır. Gündelik hayat teması ise göçmen bireylerin günlük yaşam pratiklerini, sosyal ilişkilerini ve ev sahibi ülkenin yapısal koşullarıyla karşılaşmalarını incelemektedir. Kimlik teması, bireylerin kendilerini nasıl tanımladıklarını, bu kimlikleri hangi bağlamlarda ifade ettiklerini ve kimliklerine ilişkin algılarını ele almaktadır. Son olarak, göç teması bireylerin göç etme karar süreçlerini, göç deneyimlerini ve bu süreçte karşılaştıkları zorlukları analiz etmektedir.

Tablo 3: Katılımcıların Demografik Bilgileri Hakkında

5.1.1. Yaş

Her bireyin yaşam döngüsü doğumla başlayıp ölümle son bulmaktadır. Bu döngü içerisinde bireylerin kendilerini gerçekleştirme çabaları doğrultusunda çeşitli deneyimler ve yaşantılar ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda göç olgusu, bireyin yaşamında önemli bir yer teşkil etmektedir. Göç, bireysel deneyimlerin öznel ve özgün nitelikler taşıması nedeniyle her kişi için farklı anlamlar ifade etmektedir. Bu çerçevede,

göç davranışının anlam dünyasını daha iyi kavrayabilmek amacıyla yaş değişkeni üzerinden genç ve yaşlı bireyler arasında karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılması önemli bir referans noktası oluşturmaktadır. Genç bireyler, yaşamlarının henüz başlangıç evresinde olmaları nedeniyle göç kararı alma ve bu doğrultuda harekete geçme konusunda daha esnek ve cesur davranabilmektedir. Bunun temel nedeni, önlerinde uzun bir yaşam süresinin bulunması ve bu durumun risk alma ya da hata yapma gibi unsurlara daha fazla tolerans tanınmasıdır. Genç bireyler, eğitim alma ya da verme, iş kurma, çalışma, gelir elde etme ve daha konforlu bir yaşam sürme gibi çeşitli faktörlerin etkisiyle yer değiştirme eğiliminde olabilmektedir. Öte yandan, yaşlı bireylerin göç kararlarını şekillendiren etmenler genç bireylerden belirgin biçimde farklılaşmaktadır. Yaşam döngüsünün son evresi olarak kabul edilen emeklilik döneminde bulunan yaşlı bireyler, toplumsal konumları gereği farklı beklenti ve ihtiyaçlara sahiptir. Gençlerin takipçisi olduğu fırsat ve olanakların aksine, yaşlı bireyler daha çok sağlıklı yaşam koşulları, güvenli çevre, sosyal bağların sürdürülebilirliği ve kurumsal destek gibi nitelikli hizmetlerin sunulduğu yerlere yönelme eğilimindedir. Ayrıca, bazı yaşlı bireyler için geri dönüş göçleri de anlamlı bir tercih olarak öne çıkmaktadır.

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların yaş grupları, 18-30 yaş arasında 3 kişi, 31-40 yaş arasında 7 kişi, 41-50 yaş arasında 10 kişi, 51-60 yaş arasında 9 kişi ve 61 yaş ve üzeri 2 kişi olmak üzere farklı yaş dilimlerinden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında yer alan göçmenlerin yaş dağılımı incelendiğinde, örneklem grubunun büyük bir kısmının orta yaş aralığı olarak tanımlanan 30-60 yaş aralığında yer aldığı, buna karşın daha küçük bir kısmın ise genç ve yaşlı olarak adlandırılabilir yaş gruplarını temsil ettiği belirlenmiştir. Bu yaş dağılımının ortaya çıkmasında, araştırılan konu bağlamında Macaristan'a göç etme ve orada yaşamını sürdürme şartının etkili olduğu söylenebilir. Özellikle, genç yaşlardaki katılımcıların eğitim-öğretim hayatını sürdürme, kariyer fırsatlarını değerlendirme, daha rahat bir yaşam sürme ve ekonomik kazanç elde etme gibi çeşitli motivasyonlarla göç ettikleri tespit edilmiştir. Diğer yandan, ileri yaş grubunda yer alan katılımcıların ise yaşam ve doğa koşullarının daha iyi ve uygun olduğu düşüncesiyle Macaristan'a yerleşmeyi tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bu bulgu, göç kararlarının, göçmenlerin yaşadığı döneme ve kişisel yaşam koşullarına bağlı olarak farklı gerekçelerle şekillendiğini ortaya koymaktadır.

5.1.2. Cinsiyet

Göç süreci bir bütün olarak değerlendirildiğinde cinsiyet bakımından daha ayırt edici olduğu bilinmekte ve gözlemlenmektedir. Bu özellik titiz bir biçimde ele alınarak anlamak ve öğrenmek istendiğinde daha zor ve ağır koşullar altında üst beceri gerektiren meslekler ile erkeklerin uyumlu olduğu tespit edilmektedir. Bu durum göç eden göçmenler arasında erkek nüfusun ve göçünün sayı bakımından fazla olmasının göçün cinsiyet itibarıyla seçici olduğu sonucuna ulaştırmaktadır. Göç süreci içerisinde cinsiyet farklılığında meydana gelen bu ayırım, toplumsal hayatta yer alan meslek dallarının dağılımına bakıldığında cinsiyetin seçiciliği ile uygunluk gösterdiğini desteklemektedir. Bu sebepten dolayı belirli koşulları ve yetkinliği sağlayan erkeğin göçü gerçekleştirmesi ile göç ettiği yerde kurmuş olduğu hayata geride bıraktığı ailesini yanına almak ya da yeni bir aile kurmak için kadın göçünün önünü açmaktadır.

Toplumsal olay ve olgular, kadınlar ve erkekler tarafından farklı biçimlerde algılanmakta, anlamlandırılmakta ve değerlendirilmektedir. Bu nedenle, araştırmalarda toplumsal cinsiyet temsiliyetine dikkat edilmesi, elde edilen verilerin çok boyutlu bir perspektifle analiz edilebilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmada da görüşmeciler örneklem grubunun cinsiyet dengesi açısından mümkün olduğunca dengeli oluşturulmasına özen gösterilmiştir. Ancak araştırmanın cinsiyet dağılımına bakıldığında, görüşülen toplam 31 katılımcıdan yalnızca 5'inin kadın, geri kalan 26'sının ise erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunu erkeklerin oluşturması, kısmen Budapeşte'de ikamet eden kadın katılımcılara erişimin erkek katılımcılara kıyasla daha sınırlı ve zor olmasıyla ilişkilendirilebilir. Erkek katılımcılarla iş yerlerinde, kamusal alanlarda ve çeşitli sosyal-kültürel mekânlarda görüşme imkânı görece daha erişilebilir bulunmuştur. Bununla birlikte, bu dengesizliğin temel ve açıklayıcı nedenlerinden biri olarak, Budapeşte'de yaşayan erkek göçmenlerin eşlerinin çoğunlukla Türk vatandaşı olmaması ya da Türk vatandaşı olan eşlerin Macaristan'a sürekli olarak yerleşmemiş olmaları öne çıkmaktadır. Bu kadınların Macaristan'a yalnızca geçici sürelerle, kısa ziyaretler amacıyla geldikleri bilgisi, araştırmada kadın katılımcı oranının düşüklüğünü anlamlandırmada önemli bir bağlam sunmaktadır.

5.1.3. Medeni Hal

Evlilik, farklı cinsiyetten bireylerin aile kurma amacıyla, yasal ve toplumsal normlar çerçevesinde oluşturdukları kurumsal bir birliktelik olarak tanımlanmaktadır. Bireyin evli olma durumu, hem kişisel yaşamı hem de içinde bulunduğu toplumsal yapı

açısından belirleyici bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, bireyin gerçekleştirdiği evlilik aracılığıyla biyolojik, psikolojik ve sosyolojik gereksinimlerinin karşılanması hedeflenmekte ve bu yönde bir beklenti oluşmaktadır. Nitelikli ve işlevsel bir evliliğin, bireyin kişisel doyumunu sağlamasının yanı sıra toplumsal yapıyla olan ilişkilerini de olumlu yönde etkilediği varsayılmaktadır. Bu doğrultuda, bireyin özelyaşamında kurduğu ilişkinin niteliği ile toplumsal yaşamda kurduğu ilişkiler arasında belirli bir paralellik bulunduğu ve bu ilişkinin karşılıklı olarak birbirini etkilediği kabul edilmektedir.

Araştırma kapsamında elde edilen sosyo-demografik veriler doğrultusunda, medeni durumun bireylerin toplumsal konumları ve bulundukları topluma entegrasyon düzeyleri hakkında anlamlı göstergeler sunduğu görülmektedir. Örneklem grubuna dâhil olan katılımcıların medeni durum bilgileri incelendiğinde, 25 katılımcının evli, 6 katılımcının ise bekâr olduğu; boşanmış bireylerin ise örneklemde yer almadığı tespit edilmiştir. Elde edilen veriler, Türk toplumunda evliliğin sosyal ve kültürel açıdan önemli bir yer tuttuğuna dair görüşlerin, araştırma kapsamındaki diaspora bireyleri arasında da var olduğunu göstermektedir.

Araştırma kapsamında Macaristan'da yaşayan Türk göçmenlerin büyük çoğunluğunun evli olması, geleneksel Türk göçmen profiliyle uyumlu bir tablo çizmektedir. Bekâr katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde, evliliğe yönelik olumsuz bir tutum sergilenmediği, aksine iki katılımcının nişanlı olduğu ve yakın zamanda evlenmeyi planladıkları bilgisi elde edilmiştir. Diğer bekâr katılımcılar ise, çoğunlukla yükseköğretim düzeyinde (özellikle doktora) eğitimlerine devam etmeleri ya da Macaristan'da henüz bir yaşam düzeni kuramamış olmaları gibi nedenlerle evliliği ileri bir tarihe ertelediklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca, örneklem grubundan elde edilen bir diğer dikkat çekici veri, Türk toplumunda sosyal kabul görmeyen ve yaygın olmayan evlilik dışı birlikteliklerin, Macaristan'daki Türk göçmenler arasında da benimsenmediği ve tercih edilmediğidir. Bu bulgu, göçmen bireylerin özel hayatlarındaki seçimlerde, geldikleri toplumun kültürel norm ve değer yargılarının etkisini büyük ölçüde sürdürdüğünü göstermektedir.

5.1.4. Eğitim Durumu

Eğitim, bireyin bireyselleşme sürecini toplumsallaşma ile bütünleştiren; insanın potansiyelini gerçekleştirmesine doğrudan ya da dolaylı yoldan katkı sunan bir bilim ve sanat alanı olarak tanımlanmaktadır (Eroğlu, 1998: 47). Bireyin eğitimden temel

beklentisi, kişisel istek ve ihtiyaçlarını karşılamada rehberlik edici bir rol üstlenmesidir. Bu ihtiyaçlar, bireyin sahip olduğu yetenekler doğrultusunda kendini tanıma ve gerçekleştirme arzusu ile başlamakta; ardından toplumsal yaşamda diğer bireylerle kurulan ilişkiler, ortak değerler, normlar, kurallar ve toplumsal sorunların anlaşılması ve çözülmesine yönelik etkili iletişim kurma gerekliliği ile devam etmektedir. Bireyin anlama ve uygulama kapasitesi, onun toplumsal yaşama aktif ve sürdürülebilir biçimde katılımını mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda bireyin niteliklerinin gelişimi, toplumsal bağlamdan ve etkileşimden bağımsız düşünülemez.

Toplumun eğitimden beklentisi ise, bireyin belli bir kişilik kazanımının ardından toplumla bütünleşmesini ve toplumsallaşma sürecini başarılı şekilde gerçekleştirmesini sağlamaktır. Bu süreçte, bireylerin hem kendi aralarında hem de toplumsal kurumlarla kurdukları etkileşimlerin sorunsuz bir biçimde sürdürülmesi önem arz etmektedir. Toplum, bireylerin toplumsal değişimlere uyum sağlayabilmesini; bireysel değer ve davranışlar ile toplumsal değerler arasında bir denge kurulmasını; bu etkileşim yoluyla kültürlenme sürecinin gerçekleşmesini beklemektedir. Aynı zamanda, kültürün hem maddi hem de manevi unsurlarının bireyler aracılığıyla içselleştirilmesi ve bu değerlerin toplumsal düzeyde uyumlu bir iletişim ve etkileşim biçimiyle yaşatılması da eğitimin temel amaçlarından biri olarak görülmektedir.

Eğitim durumu, göçmen bireylerin yeni bir topluma uyum sağlama ve o toplumla bütünleşme süreçlerinde kritik bir rol oynamaktadır. Göç edilen toplumun tarihsel, kültürel ve toplumsal yapısını anlamak ve bu yapıya etkin şekilde katılım gösterebilmek, büyük ölçüde bireyin sahip olduğu eğitim düzeyiyle ilişkilidir. Bu bağlamda, göçmen bireyin toplumsal entegrasyonu açısından eğitim, temel belirleyici koşullardan biri olarak değerlendirilmektedir.

Araştırma kapsamında yer alan örneklem grubunun eğitim durumlarına ilişkin veriler incelendiğinde, 8 katılımcının ilkökul, 6 katılımcının ortaokul, 4 katılımcının lise, 4 katılımcının ön lisans, 7 katılımcının lisans ve 2 katılımcının ise lisansüstü eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Elde edilen veriler doğrultusunda, örneklem grubunda okuryazar olmayan ya da okuryazarlık düzeyinde sınıflandırılacak herhangi bir katılımcının yer almadığı tespit edilmiştir. Bu bulgu, özellikle 1960'lı yıllarda Avrupa'ya göç eden Türk işgücü profiliyle karşılaştırıldığında önemli bir değişime işaret etmektedir. Söz konusu dönemde, göçmenlerin büyük çoğunluğu ekonomik gerekçelerle, vasıfsız işgücüne dayalı olarak ve çoğunlukla düşük eğitim

seviyeleriyle (okuryazar ya da yalnızca ilkokul mezunu) Avrupa ülkelerine gitmişlerdir. Günümüzde ise bu profilin yerini daha eğitilmiş bireylerin aldığı görülmektedir. Nitekim araştırma kapsamında yer alan katılımcıların yarısından fazlası (17 kişi) lise ve üzeri bir eğitim düzeyine sahip olması, Türk göçmenlere ilişkin “düşük eğitilmiş bireylerden oluşan” genellemesinin geçersizliğini ortaya koymaktadır. Bu sonuç, hem göçmen bireylerin eğitimle kurdukları ilişkiye dair olumlu bir tablo sunmakta hem de göçmen toplulukların niteliksel dönüşümüne dair önemli veriler sağlamaktadır.

5.1.5. Meslek Durumu

Armstrong (1976: 405), bilimsel çalışmalarında “proleter diaspora” kavramı üzerinden diaspora göçmen grupların toplumsal konumlarını ve iş gücü piyasasındaki yerlerini analiz etmiştir. Armstrong’a göre, proleter diasporanın temel özelliği, göçmen bireylerin bulundukları toplumlarda yeterli dil becerilerine sahip olmamalarıdır. Bu yetersizlik, göçmenlerin iletişim kurma kapasitelerini ve sosyal hareketliliklerini sınırlamakta; dolayısıyla onları “neredeyse aynı özelliklere sahip niteliksiz işçi kitleleri” haline getirmektedir. Armstrong’un bu değerlendirmesi, göçmen grupların başlangıçta düşük ücretli ve ağır çalışma koşullarına sahip işlerde istihdam edilme eğilimlerine dikkat çekmektedir. Ancak zaman içerisinde diaspora toplulukları, söz konusu yapısal kısıtlamaları aşarak eğitim olanaklarına erişim, vatandaşlık edinimi, mülkiyet hakkı ve sosyal haklar gibi toplumun meşru kabul ettiği alanlarda yer edinmişlerdir. Bu bağlamda, diaspora topluluklarının yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda siyasal ve kültürel alanlarda da yükseliş gösterdiği görülmektedir.

Bu dönüşüme ilişkin dikkat çekici bir örnek, Lübnan kökenli göçmenlerin göç sürecine dair gözlemleriyle tanınan akademisyen Albert Hourani tarafından sunulmaktadır. Hourani (1992: 5–9), Lübnan’dan göç eden bireylerin başlangıçta tüccar, aracı ya da işçi gibi meslek gruplarıyla diasporaya katıldığını; ancak yirminci yüzyılın sonlarına gelindiğinde bu göçmenlerin torunlarının Kolombiya’da devlet başkanlığı, Jamaika’da başbakanlık, ABD Senatosu’nda çoğunluk liderliği, tıp alanında Nobel ödülü sahipliği, Royal Society’de başkanlık gibi yüksek düzeyli ve saygın pozisyonlara ulaştığını ifade etmektedir. Bu örnek, göçmen toplulukların yalnızca geçici ve edilgen iş gücü unsurları olmadığını; aksine, zamanla toplumsal yapının aktif ve dönüştürücü aktörlerine dönüştüklerini ortaya koymaktadır.

Araştırmaya dâhil olan göçmenlerin mesleki profil dağılımlarına bakıldığında Armstrong’un bahsettiği gibi bir mesleki süreç içerisinde bulunmadıklarından söz etmek

mümkündür. Örneklem grubu içerisinde bulunan katılımcıların mesleki açıdan kendi işlerini gerçekleştirme, ticaret yapma, kamu personeli (memur) olma, görevlendirilme, ev hanımı olma veyahut özel sektörde çalışma başta olmak üzere çeşitli meslek grupları ile toplumun her kesiminde kendilerine yer edindikleri rahat bir biçimde gözlemlenmektedir. Ayrıca görüşülen katılımcılar içerisinde işsiz olan katılımcının bulunmadığı ve tüm katılımcıların meşgul olduğu bir iş veya iş yeri olduğu elde edilen verilerde dikkat çeken önemli bir diğer husus olarak değerlendirilmektedir. Macaristan'daki göçmenlerin sahip olduğu meslekler ve iş gücü piyasasındaki durumları, ekonomik bakımdan toplum ile entegre olma düzeyleri hakkında sağlamış olduğu bilgiler açısından önemli veriler sunmaktadır.

Araştırmaya katılan görüşmecilerin mesleki durumlarına ilişkin veriler, göçmenlerin Macaristan'daki ekonomik yaşama nasıl entegre olduklarını ortaya koymaktadır. Örneklem grubunun önemli bir bölümünü, Türkiye'de sahip oldukları mesleği Macaristan'da da sürdüren 13 göçmen oluşturmaktadır. Bu kişiler; berber, aşçı, restoran işletmecisi, elektrik teknikeri, kuaför ve kuyumcu gibi alanlarda kendi işini yapan göçmenlerdir. Göçmenlerin bu mesleki yönelimi, iş yaşamında karşılaşılabilecek riskleri ve belirsizlikleri azaltma arayışıyla açıklanabilir. Aynı zamanda, göçün ekonomik gerekçelerle sonlandırılmaması ve başarısızlıkla sonuçlanmaması adına, güvenli ve sürdürülebilir gelir kaynaklarının tercih edilmesi önemli bir motivasyon olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda Simmel'in (2009: 150) ileri sürdüğü, "ekonomik konumların hâlihazırda doldurulduğu bir toplumda, yabancılar için en uygun çalışma alanının ticaret olduğu" görüşü dikkate değerdir. Nitekim, araştırmaya katılan 8 göçmenin Macaristan'da ticaret alanında faaliyet gösteriyor olması, bu kuramsal yaklaşımla uyum göstermektedir.

Örnekleme yer alan bir katılımcının kamu personeli olarak çalıştığı bilgisi ise ayrı bir önem taşımaktadır. Göçmen bir bireyin kamu sektöründe istihdam ediliyor olması; yalnızca yüksek bir eğitim düzeyine sahip olduğunu değil, aynı zamanda kamusal alanda kullanılan dili yeterli düzeyde bildiğini ve vatandaşlık başta olmak üzere çeşitli yasal süreçleri başarıyla tamamladığını da göstermektedir. Araştırmaya katılan iki bireyin Macaristan'a devlet görevlisi olarak gönderildiği belirlenmiş olup, bu kişilerden birinin makine mühendisi, diğerinin ise din görevlisi olduğu tespit edilmiştir. Görev sürelerinin sona ermesine rağmen bu kişilerin Macaristan'da kalmayı tercih

etmeleri, burada kurdukları yaşamdan duydukları memnuniyetin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Araştırma kapsamında yer alan iki kadın katılımcının ev hanımı olarak tanımlanması, göç eden erkek bireyin eşinin daha sonra yanına yerleşmesiyle gerçekleşen bir aile birleşmesi sürecini işaret etmektedir. Bunun yanı sıra, örnekleimde yer alan beş katılımcının özel sektörde çalıştığı görülmektedir. Bu kişiler, Macaristan'daki hazır iş pozisyonlarıyla yetinmeyip, kendi mesleki yeterlilikleri doğrultusunda akademisyenlik, mühendislik, yazarlık, bankacılık ve finans uzmanlığı gibi nitelikli mesleklere yönelmişlerdir. Bu durum, söz konusu göçmenlerin yalnızca bireysel başarılarının değil, aynı zamanda ev sahibi toplum nezdinde edindikleri saygın konumların da bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

5.1.6. Çalışma Durumu

Göç olgusunun ortaya çıkmasında bireyleri harekete geçiren çok sayıda toplumsal ve bireysel etken bulunmaktadır. Bu etkenler arasında en belirleyici olanlardan biri, göçü gerçekleştiren bireyin daha fazla gelir elde etme ve birikim sağlama yönündeki arzu ve beklentisidir. Günümüz göç hareketleri değerlendirildiğinde, ekonomik nedenlerin hem göç kararının alınmasında hem de göç sürecinin gerçekleştirilmesinde en güçlü itici faktörlerden biri olduğu açıkça görülmektedir. Bu çerçevede, Macaristan'da yaşayan Türk göçmenlerin göç motivasyonları incelendiğinde, para kazanma ve birikim yapma, borç ödeme, mülk edinme gibi ekonomik hedeflerin ön plana çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla, araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların büyük çoğunluğunun Macaristan'a ekonomik temelli gerekçelerle göç ettikleri anlaşılmaktadır.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre, Macaristan'da yaşayan Türk göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun (28 kişi) bir işte çalıştığı, yalnızca küçük bir kısmının (3 kişi) ise herhangi bir işte çalışmadığı belirlenmiştir. Göçmenlerin mesleki faaliyetleri ve çalışma biçimleri, içinde bulundukları diaspora türüne göre çeşitlilik göstermektedir. Klasik diaspora örneklerinde göçmen bireylerin genellikle uzun çalışma saatlerine sahip, fiziksel güce dayalı işlerde istihdam edildiği gözlemlenirken; modern diaspora bağlamında ise daha esnek çalışma saatlerine sahip, görece daha güvenceli ve bireyin tanıdığı çevreyle kurduğu ilişkiler üzerinden şekillenen mesleki yapılara rastlanmaktadır.

Macaristan'daki Türk göçmenlerin; berberlik, kuyumculuk, ev tekstili üretimi, restoran işletmeciliği, elektrik teknikerliği, kuaförlük, ticaret, otel ve inşaat işletmeciliği gibi meslek gruplarında faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Bu mesleklerin büyük çoğunluğu, modern diaspora tanımında yer alan "kendi işini kurma" eğilimiyle uyumlu bir şekilde değerlendirilebilir. Görüşmecilerden elde edilen nitel veriler, Macaristan'da söz konusu alanlarda duyulan iş gücü ihtiyacının Türk göçmenler tarafından karşılandığını ve bu durumun ülkenin ekonomik işleyişine katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, Türk göçmenlerin girişimleri Macaristan devleti tarafından desteklenmekte ve göçmenlerin mesleki entegrasyon süreçleri kolaylaştırılmaktadır. Katılımcıların çalışma durumuna dair görüşleri, araştırma kapsamında elde edilen bulgular çerçevesinde şu şekilde derlenmiştir:

“Evet, sadece mesleğimi (berberlik) yaptım, yapıyorum.” (Budapeşte1E) “Evet, kamuda (memur) çalışıyorum.” (Budapeşte6K)

“Evet, genellikle kendi iş yerlerimin (inşaat sektörü, otel yöneticiliği) yöneticiliğini yaparak çalıştım, çalışıyorum.” (Budapeşte11E)

“Evet, iş sahibi olarak kendi işim olan ticaretimi yapmaya çalıştım ve hala hem çalışmaya hem de ticaret yapmaya devam ediyorum.” (Budapeşte16E)

“Evet, kendi aile işimizin (halıcılık) ticaretini yapıyoruz ve bu işte de hep birlikte çalışıyoruz.” (Budapeşte18E)

“Evet, çalıştım. Kendi işimi (kuyumculuk) kurdum ve hala kendi çalışıyorum.” (Budapeşte21E)

“Çok farklı işlerde çalıştım ama şimdi kendi işimi (tatlıcılık) kurdum yanımda çalışanlarım var tabii ben de çalışıyorum.” (Budapeşte22E)

“Macaristan'daki ilk yılım dışında sürekli çalışma hayatının içinde bulundum. Mesleki (mühendislik) işlerim dışında yoğunlukla beyaz yaka pozisyonlarda çalıştım ve de çalışmaktayım.” (Budapeşte27E)

“Evet, çalıştım hala daha çalışıyorum. Mesleğim (uluslararası ilişkiler) ile ilgili uluslararası bir firmada çalışıyorum ve alanımda akademisyenlik yapıyorum.” (Budapeşte28E)

“Evet, kendi işimi yani restoran işletmeciliği yaptım ve yapmaya da devam ediyorum.” (Budapeşte30E)

Çalışmayan katılımcılar ise çoğunlukla kadınlardan oluşmakta olup, bu bireylerin göç hareketine eşleriyle birlikte katıldıkları veya eşlerini sonradan takip ederek göç ettikleri anlaşılmaktadır. Söz konusu kadın katılımcılar, ev hanımı ya da yazar gibi üretken ancak formel istihdam kapsamında değerlendirilmeyen rollerde yer almaktadır. Araştırma sürecinde kadın katılımcıların çalışma durumuna yönelik ifade ettikleri bilgiler şu şekilde derlenmiştir:

“Hayır, hiç çalışmadım.” (Budapeşte9K)

“Hayır, çalışmadım; çalışmıyorum da.” (Budapeşte24K)

“Hayır, hiç çalışmadım; çalışmıyorum da.” (Budapeşte29K)

5.1.7. Ortalama Gelir

Modern ya da yeni diaspora anlayışında, bireylerin göç etme kararlarını şekillendiren dinamikler, klasik diasporaların oluşumunda temel kabul edilen zorlayıcı ve felaket niteliğindeki toplumsal olaylara kıyasla farklılık göstermektedir. Klasik diaspora örneklerinde göç, genellikle savaş, etnik çatışma, sürgün ya da kitlesel baskılar gibi katastrofik olaylar sonucunda zorunlu bir şekilde gerçekleşirken; modern diasporada bu tür travmatik tetikleyicilere her zaman ihtiyaç duyulmamaktadır. Günümüzde bireyler, işsizlik, yoksulluk, daha iyi istihdam olanaklarına erişim ve daha yüksek gelir elde etme gibi ekonomik temelli nedenlerle gönüllü göç hareketlerinde bulunabilmektedirler. Bu durum, yeni diaspora biçimlerinin bireysel çıkar, ekonomik beklenti ve yaşam standardını yükseltme arzusu gibi öznel ve pragmatik motivasyonlar temelinde şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Gelir durumu değişkeni, göçmen bireylerin göç ettikleri ülkedeki sosyo-ekonomik statülerini anlamak açısından önemli bir gösterge olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda, araştırmaya katılan bireylerin gelir düzeylerine ilişkin ortalama gelir bilgileri görüşmeler aracılığıyla elde edilmiştir. Örneklem grubuna dâhil olan katılımcıların büyük bir kısmı (25 kişi) gelir durumlarını "orta" düzeyde olarak beyan ederken; daha az sayıda katılımcı (6 kişi) gelirlerini "üst" düzey olarak tanımlamıştır. Araştırma bulguları doğrultusunda, "alt" gelir düzeyine sahip herhangi bir katılımcıya rastlanmamıştır. Bu durum, göçmen bireylerin Macaristan'a göç etmeden önce belirli bir mesleğe sahip olmaları ya da göç sonrasında kendi işlerini kurmaları dolayısıyla, düşük gelir grubunda yer alma olasılıklarının oldukça düşük olmasından kaynaklandığı biçiminde yorumlanabilir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu gelir düzeylerini "orta gelir grubu" olarak ifade etmiş olsa da, görüşme sürecinde bazı bireyler gerçek gelir seviyelerinin daha yüksek olduğunu, ancak çeşitli sosyal sebeplerle bunu dile getirmek istemediklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda, Türkiye'deki çevrelerinden gelen "yurt dışındaki Türkler zengin", "hepsi köşeyi döndü" ya da "çok para kazanıyorlar" şeklindeki genelleme ve eleştirilerin, katılımcılar üzerinde rahatsızlık yarattığı anlaşılmaktadır. Görüşmeciler, bu tür algıların kendi ekonomik mücadelelerini görünmez kıldığını ve gelir beyanlarını daha mütevazı bir şekilde sunmalarına neden olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların aylık ya da yıllık gelirlerine ilişkin somut miktar bilgisi vermekten kaçınmaları da bu algının bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

5.1.8. Anne – Baba Meslekleri

Bir ailenin sahip olduğu maddi ve manevi faktörler, aile bireylerinin yaşamları üzerinde hem olumlu hem de olumsuz yönlerden önemli etkiler yaratabilmektedir. Aile içindeki bireylerin eğitim ve mesleki durumları, ailenin sosyoekonomik yapısı, ebeveynlerin birbirleriyle ve çocuklarıyla kurdukları iletişim biçimi, anne ve babanın çocuklarına yönelik tutum ve davranışları ile çocuğun kendisini ve düşüncelerini ifade etme olanakları gibi çeşitli unsurlar, ailenin her bireyinin karar alma ve problem çözme yetilerini doğrudan etkilemektedir. Bu faktörler, aile içindeki bireylerin psikolojik ve sosyal gelişim süreçlerini şekillendirirken, aynı zamanda bireylerin toplumsal hayatta karşılaştıkları zorluklarla başa çıkma becerilerini de belirlemektedir.

Araştırmaya katılan göçmen bireylerin ebeveynlerine ait mesleki geçmişleri, bireylerin göç etme motivasyonlarını ve bu sürece ilişkin karar alma dinamiklerini anlamak açısından önemli veriler sunmaktadır. Özellikle bireyin çocukluk döneminde ebeveynlerinin tutum ve davranışları, ilerleyen yaşlarda sergilediği problem çözme, karar alma ve risk değerlendirme gibi becerilerin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

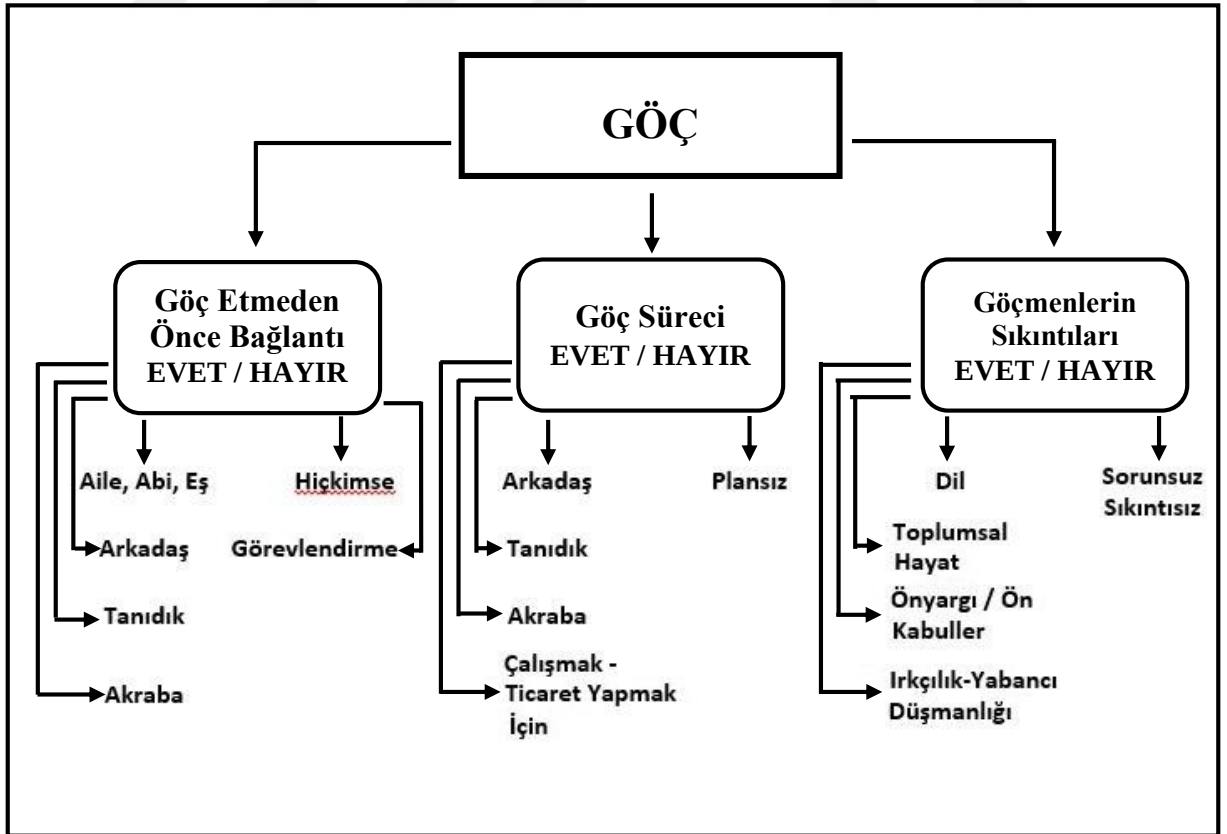
Katılımcıların annelerinin mesleklerine ilişkin veriler incelendiğinde, neredeyse tamamının (30 kişi) "ev hanımı" olarak tanımlandığı; yalnızca bir katılımcının annesinin kamu sektöründe (memur) görev yaptığı görülmektedir. Katılımcılar tarafından aktarılan bilgilere göre, annelerinin göç etme sürecine yönelik tutumlarının genellikle duygusal bir mesafeye şekillendiği, bazı durumlarda destekleyici olduğu, bazı durumlarda ise çocuklarından fiziksel olarak uzaklaşacak olma kaygısıyla sürece mesafeli yaklaşıtları ifade edilmiştir.

Babalara ait mesleki verilere bakıldığında ise dağılımın daha çeşitli olduğu gözlemlenmektedir: 11 katılımcının babası kamu personeli, 12'si ticaretle uğraşmakta, 4'ü işçi ve 4'ü ise çiftçi olarak belirtilmiştir. Bu durum, katılımcıların babalarının mesleklerinin daha geniş bir çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Katılımcıların aktardığı bilgilere göre, Macaristan'a yönelik göç kararlarında özellikle babalarının ekonomik gerekçeleri dikkate alarak sürece destek verdikleri ya da kararın birlikte alındığı yönünde beyanlar öne çıkmaktadır. Bu bulgular doğrultusunda, ebeveynlerin mesleki arka planlarının göç kararlarını olumsuz yönde etkilemediği; aksine sahip oldukları değer, bilgi birikimi ve yaşam tecrübeleriyle bireylerin karar süreçlerine olumlu katkılarda bulundukları sonucuna ulaşılmaktadır.

5.2.“GÖÇ” ALT TEMASINA İLİŞKİN BULGULAR

Göç alt teması, katılımcıların göç deneyimlerini hem bireysel hem de kolektif düzeyde nasıl anlamlandırdıklarını ortaya koymak amacıyla üç temel kod etrafında yapılandırılmıştır: göç öncesi bağlantılar, göç süreci ve göçmenlerin karşılaştıkları sıkıntılar. Bu tematik yapı, hem göçün karar alma aşamasındaki motivasyonları hem de göç sonrası karşılaşılan zorlukları incelemeyi ve anlamayı olanak tanımaktadır.

Tablo 4: “Göç” Alt Temasına İlişkin Bulgular

5.2.1. Göç Öncesi Bağlantılar

Göç, her birey tarafından farklı şekilde deneyimlenen bir süreç olduğundan, her göçmenin kendine özgü bir göç hikâyesi bulunmaktadır. Bu hikâyeler, göçmenlerin göç ettikleri ülkelerle kurdukları iletişim düzeyleri ve kullandıkları sosyal ağlar açısından birbirlerinden farklılıklar göstermektedir. Bu bağlamda, Macaristan'a göç eden Türk göçmenlerin göç etme süreçlerindeki bağlantı bilgilerine ulaşmak amacıyla yapılan bu çalışmada, katılımcıların göç hikâyelerine başvurulmuştur. Göç kararlarının alınmasında, bireylerin önceden kurdukları sosyal bağlantıların ve ağların önemli bir rol oynadığı literatürde sıkça vurgulanmaktadır. Bu nedenle, göçmenlerin sosyal ağları ve bu ağlar üzerinden elde ettikleri bilgi ve deneyimler, göç sürecinin şekillenmesinde belirleyici bir faktör olarak kabul edilmektedir.

Göç karar süreçlerinde sosyal ağların, özellikle "tanıdık ve akraba çoğaltanı" olarak kavramsallaştırılan unsurların, bireylerin göç motivasyonları üzerindeki belirleyici etkisi, literatürde sıklıkla vurgulanan bir konu olmuştur. Todaro (1968: 329–401), göç analizlerinde "tanıdık ve akraba çoğaltanı" kavramının, bireylerin göç ettikleri yeni ortamda iş olanakları hakkında bilgi edinmelerini kolaylaştırmanın yanı sıra, sahip oldukları bilgi, beceri ve beklenti düzeyine uygun fırsatları araştırabilme ve bu fırsatları değerlendirebilme kapasitelerini artırdığını ifade etmektedir. Benzer şekilde, Nelson (1959), göç öncesi araştırma ve değerlendirme süreçlerinin, göç edilen bölgede mevcut olan tanıdık ve akrabalarından elde edilen bilgiler aracılığıyla daha kolay hale geldiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, bireylerin göç etme kararlılığının, sosyal ağlar aracılığıyla sağlanan destekle güçlendiği ve bu desteğin göç kararlarını pekiştirdiği söylenebilir (Levy ve Wadycki, 1972: 407–417).

Bu çerçevede, araştırma kapsamında görüşülen katılımcılara Macaristan'a göç etme süreçlerinde ülkeyle daha önceden herhangi bir bağlantılarının olup olmadığı sorulmuştur. Elde edilen bulgulara göre, katılımcıların yaklaşık yarısı (15 kişi), Macaristan'da hâlihazırda bulunan eş, kardeş, aile bireyleri, arkadaş, çocukluk arkadaşı, tanıdık veya akraba gibi sosyal ilişkiler aracılığıyla bu ülkeye göç ettiklerini ya da göç kararlarında bu kişilerin etkili olduğunu belirtmiştir. Bu durum, sosyal ağların göç süreçlerinde bir yönlendirici ve kolaylaştırıcı rol oynadığını ortaya koymaktadır. Görüşmeler sırasında katılımcılar bağlantıları ile ilgili verdikleri bilgiler şu şekildedir:

“Vardı, burada abilerim yani ailem vardı.” (Budapeşte2E)

“Vardı, çocukluk arkadaşım vardı. Onun tavsiyesi ile geldik.” (Budapeşte4E)

“Varmış. Babam buraya göç etmeden önce ticaret için Macarlar ile temas halinde olduğundan Macarların dilini öğrenmiş. Daha sonraları ise Türkiye’den buraya turist olarak rehberlik için gelip gitmeye başlaması ile de tanıdıkları olmuş. Tanıdıkları vasıtasıyla da bağlantı kurmuş.” (Budapeşte6K)

“Ailemden kişiler vardı. Babam ve eşim burada (Macaristan’da) ticaret yapıyorlardı bende onları tanıyordum.” (Budapeşte8K)

“Vardı, tanıdıklarımız arkadaşlarımız vardı. Biz onlar vasıtasıyla bağlantı kurduk.” (Budapeşte15E)

“Vardı, eşim. Burada bir tek eşimi tanıyordum.” (Budapeşte24K)

Modern diaspora kavramı, bireyin kendi potansiyelinin, mesleki ve kişisel yeterliliklerinin farkında olduğu; dolayısıyla göç sürecinde sahip olduğu değerlerin karşılığını talep eden ve bu talepleri doğrultusunda hareket eden bir göçmen profiline işaret etmektedir. Bu bağlamda, modern diasporaya mensup bireylerin göç kararı alma ve uygulama süreçlerinde daha özgür, bağımsız ve girişimci davranabildikleri gözlemlenmektedir.

Gerçekleştirilen saha araştırmasında, katılımcılara Macaristan’a göç etme sürecinde ülke ile daha önceden herhangi bir bağlantılarının olup olmadığı sorulmuş; elde edilen verilere göre, örneklem grubunun yarısından fazlası (16 kişi) Macaristan’da herhangi bir tanıdık veya akraba ağına sahip olmadıklarını ifade etmiştir. Bu bulgu, araştırmaya katılan göçmenlerin, göç kararlarını yalnızca sosyal ağlara dayandırmadan, bireysel motivasyon, yetkinlik ve stratejik planlama doğrultusunda şekillendirdiklerini ortaya koymaktadır. Böylece, Macaristan’daki Türk göçmenlerin önemli bir bölümünün, modern diaspora tipolojisi kapsamında değerlendirilebilecek bireysel ve özerk bir göç dinamiği sergiledikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Görüşmelere katılan katılımcıların göç süreçlerindeki bağlantısızlıklarına dair paylaşımları şu şekilde ifade edilmektedir:

“Burada tanıdığım Allah’ın bir kulu yoktu.” (Budapeşte11E)

“Yoktu, devlet tarafından görevlendirilerek geldik, kaldık.” (Budapeşte20E)

“Burayla, buradakilerle hiç bir bağlantım yoktu.” (Budapeşte28E) “Burada hiçbir tanıdığımız yoktu.” (Budapeşte29K)

“Yoktu, ismini bile bilmiyordum.” (Budapeşte31E)

5.2.2. Göç Süreci

İnsanlar, çeşitli sebeplerle doğup büyüdüğü yerlerden zorunlu ya da gönüllü olarak göç etme kararı alabilmektedirler. Bu karar doğrultusunda gerçekleştirilen göç, yalnızca fiziksel bir mekân değişikliğini değil, aynı zamanda bireylerin toplumsal ve kişisel ilişkilerinin yeniden inşa edilmesini de zorunlu kılar. Göç eden bireyler, fiziksel olarak bir mekândan diğerine yerleşirken, sahip oldukları toplumsal yaşam biçimlerini, dillerini, dini inançlarını, kültürel değerlerini ve günlük alışkanlıklarını da beraberlerinde götürme eğilimindedirler. Bu bağlamda, göç öncesinde bireyler, göç süreçlerini bilinçli ve planlı bir şekilde yönetmeyi amaçlasalar da, bu süreç her zaman önceden belirlenmiş bir plan dahilinde gerçekleşmeyebilir; bazen de göç, plansız ve tesadüfi bir şekilde ortaya çıkabilmektedir.

Gerçekleştirilen saha çalışmasına dâhil olan katılımcıların Macaristan’a göç süreçlerinde, planlama ve gerçekleştirme durumlarına ilişkin göç süreçlerinin bilgilerine başvurulmuştur. Elde edilen veriler, örneklem grubunun büyük çoğunluğunun (23 kişi) göç süreçlerini ailesel faktörler, eğitim, devlet görevlendirmesi, çalışma ve ticaret gibi çeşitli nedenlerle planlı ve bilinçli bir şekilde gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır. Katılımcılardan elde edilen bilgiler şu şekilde derlenmiştir:

“Abim burada dükkân açmıştı bende yanına gelerek burada çalışmaya başladım ve hala daha devam ediyorum.” (Budapeşte2E)

“Ailem buradaydı eşim de ticaret yapıyordu işi dolayısıyla biz de buraya (Macaristan’a) geldik. Burada biraz ticaret yapıp geri dönecektik. 2 yılın sonunda kalmaya karar verdik. Bu yıl burada 22. yılımız. Hayat...” (Budapeşte8K)

“Çocukluğum İstanbul’da Kapalıçarşı’da çalışarak, turistlerin içinde dil öğrenerek geçti. Komünizmin dağılmasından sonra İstanbul’a çok fazla Macar turist geldi onlarla yakından tanışma fırsatım oldu ve bu sayede dillerini, kültürlerini öğrendim. Yurt dışına çıkma fikrine karar verdiğimde ise Macarların dillerini, kültürlerini, yakınlıklarını bildiğim için ilk tercihim burası oldu.” (Budapeşte26E)

“Belçika’da Erasmus yaptıktan sonra tekrar yurt dışı avantajlarını araştırdım. Başka ülkeler karşıma çıkarken burada (Macaristan’da) karşıma çıktı. Önce buraya yine erasmusla geldim sonra master başvurusunda bulundum ve yerleşme kararı aldım.” (Budapeşte28E)

“Kuaför dükkânı var dediler geldik, gördük ve kaldık. Hepsi bu kadar.” (Budapeşte4E)

“Buraya biz arkadaş tavsiyesi ile ailemle birlikte ticaret yapmak için geldik. Geliş o geliş 28 yıl oldu hala daha buradayım.” (Budapeşte10E)

“Görevlendirme ile geldim sonra işim ve sürecim bitti ben geri dönmedim; dönmek istemedim.” (Budapeşte31E)

Örneklem grubunda yer alan ve sayıca daha azı oluşturan (8 kişi) katılımcıların ise göç sürecini önceden planlamaksızın, daha çok rastlantısal gelişmeler doğrultusunda gerçekleştirdikleri belirlenmiştir. Katılımcıların, göçü plansız ve tesadüfi bir şekilde hayata geçirdiği bilgisine ilişkin anlatıları aşağıda şu şekilde sunulmaktadır:

“Bi sürecim yok ki benim geldik, kaldık.” (Budapeşte1E)

“Buraya (Macaristan’a) Türkiye’de çalıştığım yerin işini halletmek için geldim. O işi yaptık, bitirdik ben geri dönmedim burada kaldım.” (Budapeşte12E)

“Gezmeye gelmişim, kalmaya karar verdim.” (Budapeşte15E)

“Bi sürecim yok aslında. Şöyle ki üzerine düşünülmüş bi göç sürecim yok, yani artısı eksisi hesaplanmış, planlanmış bi karar değil. Plansız bir şekilde turist olarak geldim sonra da geri gitmemeye, kalmaya karar verdim.” (Budapeşte30E)

5.2.3. Göçmenlerin Yaşadığı Güçlükler

Diasporada yer alan göçmenlerin, kendi kimliklerinden ve kökenlerinden kaynaklanan karşılaştıkları zorluklar, küresel ölçekte yaygın bir toplumsal sorun olarak kabul edilmekte ve bu durum geniş çapta bilinmektedir. Tarihsel süreçler incelendiğinde, göç eden toplulukların büyük bir kısmı, göç ettikleri ülkelerde çeşitli biçimlerde ve farklı yoğunluklarda sosyal, kültürel ve ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu sıkıntılar, hem göçmenlerin yerleştikleri toplumlarla entegrasyon süreçlerini hem de bireysel düzeydeki yaşam kalitelerini olumsuz etkileyebilmektedir.

Saha araştırmasına dâhil olan katılımcılardan elde edilen verilere göre göçmenlerin mesken ülke içerisinde hemen hemen tamamına yakın büyük bir kısmı (27 kişi) kendilerinden kaynaklı çeşitli sıkıntı veya sıkıntıların var olduğunu; çok az bir kısmı ise (4 kişi) herhangi bir sıkıntının var olmadığı bilgisini paylaşmaktadır. Macar toplumu içerisinde yabancı olarak var olmak ve kabul edilmek, Macaristan’da yaşayan Türk göçmenlerin sıkıntı veya sıkıntılarının hem sorunu hem de sonucu olarak görülmektedir. Çünkü göç eden bireyler için göçmen kimliğine sahip olmak, toplumsal görünürlük kazanmanın yanı sıra birçok başka sorun ya da sorunlar da yaratmaktadır. Saha araştırmasına göre, Macaristan’da yaşayan Türk göçmenler toplumsal yaşamda yabancı olarak kabul edilmekte ve kabul edilen bu duruma uygun şekilde muamele görmenin zorluklarıyla karşılaştığını ifade etmektedirler. Yabancı kimliği ile göçmenlerin toplumsal görünürlük kazanması birçok sorununu da beraberinde getirmektedir. Bu sorunların başında dil problemleri, ırkçılık, yabancı karşıtlığı / yabancı düşmanlığı, toplumsal hayattaki ön yargılar ve ön kabuller başta olmak üzere çeşitli sorunlar yaşadıklarını belirtmektedirler. Bu sorunların en temelinde yatan sebebin ise yabancı olma deneyiminin getirdiği tecrübelerin yer aldığı görülmektedir. Katılımcıların yaşadıkları sıkıntı veya sıkıntılara ilişkin ifadeleri, çeşitlilik gösteren deneyimlerle birlikte aşağıda yer almaktadır:

“Benim gözlemlediğim kadarıyla en önemli ve ciddi sorun Macarların geçmişi unutmamaları. Çünkü bence tarihten gelen Osmanlı-Macaristan ilişkilerinin tekerrür edebileceğine dair olan gizli bir inançları var.” (Budapeşte20E)

“Oturum ile ilgili resmi süreçler, dil bilmeme, sosyal güvenlik problemleri, entegrasyon gibi aklıma ilk gelen sorunları örnek verebilirim. Çünkü bu sorunların her biri ayrı ayrı süreçte büyük veya küçük birer engel olarak karşımıza çıktı, çıkıyor.” (Budapeşte23E)

“Genel olarak burada yaşadığım, gözlemlediğim problemleri şu şekilde listeleyebilirim: Kültürel ve dini ön yargılar, Osmanlı’nın 150 yıllık dominasyonu sonucu oluşmuş olan travmaya bağlı ilişkiler, özellikle 2015’teki mülteci krizi sonrası bütün yabancılara karşı oluşan çekinik ve olumsuz bakış açısı, geçen uzun yıllara ve entegrasyona rağmen oturum – vatandaşlık gibi statülerin çok gecikmesi veya olumsuz sonuçlanabilmesi.” (Budapeşte27E)

“Bilişim sistemleri çok kötü ve bu kötülüğü seni bir yerde yoruyor. Batı Avrupa’da yani Belçika’da yaşadım bu yüzden aradaki farkı ayırt edebiliyorum.

Asya ülkeleri muhtemelen Türkiye’de böyledir kendi kimliğini korumakla ilerlemeyi istemekte. Macaristan’da “Biz mülteci istemiyoruz biz Macar bi toplum istiyoruz” şeklinde davranarak bunu yapıyor. Hâlbuki Avrupa ülkeleri mesela Almanya tam tersini yapar. Bunları gördüğüm ve yaşadığım için bunlar bana biraz güven vermiyor. Neden vermiyor? Ben yedi senedir buradayım 5. yılın sonunda Macar oturma başvurdum, ret yedim. Ret yememin sebebi istenilen miktarda parayı biriktirememiş olmam. Lakin hem akademisyen geliri hem de özel sektörden gelen gelirim ile birlikte ben o istenilen miktardaki parayı biriktiremedim. Kimse aynı anda iki işi yapmıyor. Zaten normal bir çalışanın istenilen parayı biriktirebilme ihtimalleri yok. Dolayısıyla size açıklamaları da “Macaristan’a entegre olmuş olduğuna dair bir şey göremiyoruz” oluyor. En azından Macaristan adına “Nobel ödülü almış olabilirdin, bi futbol takımında oynamış olabilirdin” diye çok uç noktalardan yakalayarak konunun kapanmasını sağlıyorlar. Fakat ne oldu, ben ne yaptım bizden talep edilen miktardaki parayı biriktirip Avrupa vatandaşlığına başvurdum ve aldım. Muhtemelen Macar vatandaşlığına başvursam onu da alabilirdim ama ben Avrupa vatandaşlığını tercih ettim. Yaşanan bu gibi olaylar ve süreçler beni toplumsal ve politik düzeyde rahatsız ediyor.” (Budapeşte28E)

Araştırmaya katılan katılımcılar içerisinde herhangi bir sıkıntının var olmadığına dair verdikleri bilgiler de şu şekilde paylaşılmıştır:

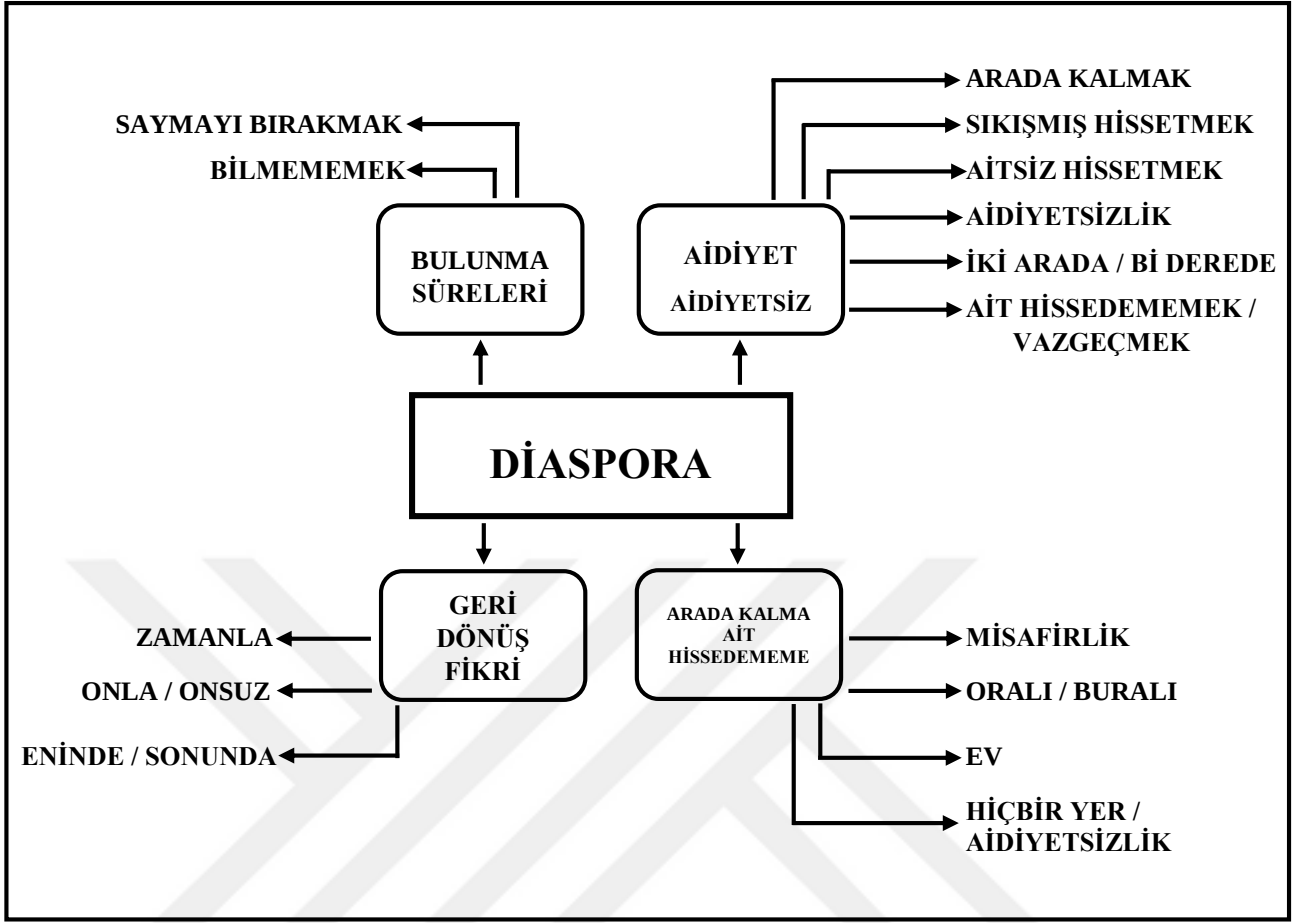
“Söylemek zor, belki de yok bu yüzden sırf söylemiş olmak için bilimsel bi çalışma olacak bir şeye boş bir şey söylemek istemem.” (Budapeşte1E)

“Buranın halkı, nasıl ne şekilde yaşamak isterse yaşar ben karışmıyorum. Bu yüzden de ne halk düzeyinde ne de politik düzeyde hiç bir problemim yok.” (Budapeşte30E)

5.3.“DİASPORA” ALT TEMASINA İLİŞKİN BULGULAR

Katılımcıların diaspora deneyimlerini nasıl tanımladıklarını ve bu deneyimlere nasıl anlam yüklediklerini analiz edebilmek adına, bu alt tema dört ana kod çerçevesinde ele alınmıştır: “Bulunma süresi”, “geri dönüş fikri”, “arada kalma / ait hissedememe” ile “aidiyet ve aidiyetsizlik”. Bu kodlar, bireylerin mekânsal ve kültürel aidiyetlerini nasıl kurduklarını anlamaya katkı sunmaktadır.

Tablo 5: “Diaspora” Alt Temasına İlişkin Bulgular

5.3.1. Macaristan’da Bulunma Süresi

Marienstras (1989: 25), bir topluluğun coğrafi olarak bir yerden başka bir yere, kalıcı ya da geçici olarak yer değiştirme sürecinin, "gerçekten bir diaspora" olma durumunun anlaşılabilmesinin ancak "zaman" değişkeni üzerinden açıklanabileceğini ifade etmektedir. Cohen (2019: 19) ise, zaman faktörünü vurgulayarak, bir topluluğun bir bot ya da uçakla Ellis Adası, Londra Heathrow ya da Chatrapati Shivaji (Bombay) gibi noktalarına vardığı andan itibaren diaspora oluşturmadığını belirtmektedir. Bu örnek, diaspora olgusunun sadece fiziksel bir yer değiştirme ile değil, aynı zamanda bu yer değişikliğinin sürekliliği ve toplumsal, kültürel adaptasyon süreçleriyle anlam kazandığını gösterir.

Diaspora olgusunun nesnel temellere dayandırılması ve sosyal bilimler açısından analiz edilebilir bir biçime kavuşturulabilmesi, göçmen topluluklarının sayısal ve nitel verilerle belgelenmesiyle mümkün olmaktadır. Bu bağlamda, diasporayı oluşturan göçmenlerin sosyo-kültürel ve ekonomik koşullar çerçevesinde geliştirdikleri ortak bilinç ve dayanışma pratikleri, yalnızca bireysel deneyimlerle değil, aynı zamanda

süreklilik gösteren tarihsel bir birikimle de şekillenmektedir. Türkiye'den Macaristan'a gerçekleşen göç hareketleri, tarihsel olarak farklı dönemlerde ortaya çıkmakla birlikte, günümüzde de süreklilik arz eden bir olgu olarak varlık göstermektedir.

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların Macaristan'da bulundukları süreye ilişkin veriler incelendiğinde; önemli bir kısmının (9 kişi) 1 ile 15 yıl arasında, çoğunluğunun (18 kişi) 16 ile 30 yıl arasında ve daha az bir kısmının (4 kişi) ise 31 ile 45 yıl arasında Macaristan'da ikamet ettiği belirlenmiştir. Bu bulgular, Macaristan'daki Türk göçmenlerin en az 1 yıl, en fazla ise 44 yıldır ülkede yaşamakta olduklarını ortaya koymaktadır. Kuşaklar arası süreyi ortalama 15 yıl olarak kabul eden yaklaşım doğrultusunda değerlendirildiğinde, bu veri Macaristan'da en az üç kuşağa yayılan bir Türk göçmen topluluğunun varlığını işaret etmektedir. Söz konusu kuşaklaşma, yalnızca bireylerin ikamet süreleriyle değil, aynı zamanda göçün kurumsallaşma düzeyi, toplumsal entegrasyon biçimleri ve kimlik inşası süreçleriyle birlikte ele alındığında, diasporanın süreklilik ve derinlik kazandığı görülmektedir.

5.3.2. Geri Dönüş Fikri

Göç olgusu, göçü gerçekleştiren bireyler ve topluluklar açısından çoğu zaman geri dönüş düşüncesinin belirsizliğini barındıran dinamik bir süreci ifade etmektedir. Bu belirsizlik, başlangıçta alınan geri dönme kararlarının zamanla değişen sosyoekonomik ve politik koşullar doğrultusunda dönüşüme uğramasıyla açıklanabilir. Nitekim göç literatüründe, tersine göç olarak da adlandırılan geriye dönüş vakaları oldukça sınırlı sayıda olup nadir olarak gerçekleşmektedir. Bunun temel nedeni, göç sürecinin seyrinin ve bireylerin göç ettikleri yeni yaşam alanlarında karşılaştıkları olanakların, geri dönüş kararlarının hayata geçirilmesine çoğu zaman imkân tanımamasıdır. Özellikle Türkiye'den Avrupa ülkelerine yönelik göç hareketleri incelendiğinde, ilk dönem göçmenlerin göç kararlarını genellikle ekonomik temelli nedenlerle ve kısa süreli birikim yapma amacıyla aldıkları görülmektedir. Bu bağlamda, bireylerin ilk aşamada yalnız olarak göç ettikleri, ailelerini geride bırakarak geçici bir göç tasarımı kurdukları anlaşılmaktadır. Ancak ilerleyen yıllarda, Avrupa ülkelerinin aile birleşimine imkân tanıyan yasal düzenlemeleri ile birlikte göçmenler eşlerini ve çocuklarını yanlarına alma imkânı bulmuş; bu gelişme, geri dönüş düşüncelerinin ertelenmesine neden olmuştur. Ertelenen bu geri dönüş tarihleri geldiğinde ise, göçmenlerin geri dönmeyi planladıkları ülkede edinmeyi arzuladıkları ev, araba ve diğer mülkiyetleri hâlihazırda göç ettikleri ülkelere edinmiş olmaları, çocuklarının ve sonraki kuşakların yeni yaşam alanlarında

kök salmasıyla birleşerek, geri dönüş fikrinin kalıcı biçimde terk edilmesine yol açmıştır.

Faist (2003: 399), geri dönüş düşüncesini, göçmen bireyler arasında yaygın şekilde kabul gören ancak çoğunlukla gerçekleştirilmeyen ya da gerçekleştirilemeyen bir eğilim olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda, göçmenlerin aidiyet hissettikleri, kültürel ve kimliksel bağlılıklarını sürdürdükleri köken ülkeye yönelik duygusal ve sembolik ilişkileri, geri dönüş düşüncesinin tamamen ortadan kalkmasına engel teşkil etmektedir. Literatürde bir diasporanın oluşumuna dair temel göstergelerden biri, göçmen bireylerin köken ülkeye duydukları aidiyetin sürekliliği ve bu aidiyetin, ana vatana dönme arzusunu kaybetmeksizin sürdürülebilmesi olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, diaspora topluluklarının ana vatanla olan ilişkilerini koparmamış olmaları ve zaman içerisinde bu ilişkileri çeşitli biçimlerde devam ettirmeleri, diaspora kimliğinin inşasında belirleyici unsurlar arasında yer almaktadır. Nitekim Macaristan'da gerçekleştirilen saha araştırması kapsamında elde edilen bulgular, bu durumu somut biçimde ortaya koymaktadır. Araştırmaya katılan Türk göçmenler arasında önemli bir kısmı temsil edenlerin (12 kişi) geri dönüş düşüncesine sahip olduklarının tespit edilmesi, Türkiye'den Macaristan'a göç eden bireylerin diaspora özellikleri taşıyan bir topluluğa dönüştüğünü göstermektedir. Katılımcıların geri dönüş fikrine ilişkin anlatıları, araştırmanın ilgili bulguları arasında yer almakta olup aşağıda sunulmaktadır:

“En kısa zamanda. Ben burada ölmek istemiyorum.” (Budapeşte7E)

“Ben sık sık gelip gidiyorum ama gidip gelmemek istiyorum artık.” (Budapeşte9K)

“Geri dönüş fikrim şu an için yok ama şayet canlı dönmek nasip olmazsa muhakkak cansız olarak bile geri dönmek isterim.” (Budapeşte10E)

“Evet, geri dönüş düşüncem var. Yok, kalmam ben burada eninde sonunda giderim.” (Budapeşte20E)

“Her zaman geri dönüş düşüncem oldu, bu düşünce benim hiç çıkmadı ki.” (Budapeşte21E)

Klasik diaspora literatüründe, bireylerin ana vatanlarından travmatik biçimde ayrılmaları, bu ayrılığın kişiler ve topluluklar üzerinde silinmesi güç izler bırakmasına neden olmuş; bu durum, göç edilen coğrafyalarda ana vatana dair mitlerin canlı tutulması ve geri dönüş idealinin sürekli olarak korunması ile sonuçlanmıştır. Buna

karşın, modern diaspora bağlamında, ana vatanın diasporadaki bireyler için cazip hale getirilmesine yönelik çeşitli çabalar gözlemlense de, geri dönüş düşüncesi klasik örneklerdeki kadar güçlü ve belirleyici bir unsur olmaktan çıkmıştır. Bu bağlamda, modern diasporalarda sürgün ve geri dönüş temalarının etkisini büyük ölçüde yitirdiği görülmektedir. Macaristan'da gerçekleştirilen saha araştırmasında, katılımcılara geri dönüş konusundaki düşünceleri sorulduğunda, görüşmecilerin yaklaşık yarısı (15 kişi) geri dönüş fikrine sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Göçmenlerin bir kısmı devlet destekli programlar aracılığıyla, bir kısmı ise bireysel imkân ve fırsatlarla çalışmak, seyahat etmek ya da eğitim almak gibi nedenlerle Macaristan'a göç etmiş; başlangıçta geçici olarak planlanan bu göç süreci, zamanla kalıcılığa evrilmiştir. Bu süreç, Macaristan'da yaşayan Türk göçmenlerin ikinci ve hatta üçüncü nesillere ulaşan bir topluluğa dönüşmesiyle birlikte daha da pekişmiştir. Bu noktada, söz konusu topluluğun artık sadece bir göçmen grubu olarak değil, modern diaspora kavramı çerçevesinde değerlendirilebilecek bir yapı arz ettiği ifade edilebilir. Araştırmada yer alan geri dönüş fikrine yönelik beyanları aşağıda yer almaktadır:

“Geri dönüş düşüncem vardı ama artık yok. Çocuklarım burada büyüdü ve buraya kök saldılar. Onları bırakıp dönemem.” (Budapeşte8K)

“Eşim Macar ve çocuklarım var, ben artık geri dönemem.” (Budapeşte15E)

“Dönmek isterim hem de çok isterim ama eşim Macar, çocuklarım Macar vatandaşı işim de burada engellerim var hem de çok. Bu yüzden de benim geri dönüşüm yok artık.” (Budapeşte22E)

“Geri dönmeyi isterim ama çocukların eğitimi, eğitim, çocuk gibi faktörlerin varlığı geri dönüş fikrimi zorlaştırıyor nasıl olur bilemiyorum yani. Aslında Türkiye’de yaşamayı da unutmuşum, uzaklaşmışım gidince fark ettim, ediyorum. Bu yüzden ben galiba eskisi kadar geri dönmeyi çok istemiyorum. Ben sanki dönmem gibi burası iyi, güzel. Buradan devam artık.” (Budapeşte24K)

“Benim eşim buralı bende yarı buralı sayılırım. Bilmiyorum ilerde ne olur ama ben kendimi buralı gibi hissediyorum artık bu yüzden de geri dönüş düşüncem şu anlık hiç yok.” (Budapeşte25E)

“Macaristan'da geçen uzun yıllar sonunda Türkiye'ye temelli dönüş yerine, benim için gelecekte iki memleketli bir yaşam daha olası bir senaryo gibi gözükmemekte şu an. Yani geri dönüş fikrim yok.” (Budapeşte27E)

“Şu an için Türkiye’ye geri dönüş düşünmüyorum. Çünkü kariyer olarak üst pozisyona geçmek istiyorum ve şu anki bulunduğum pozisyon ile dönersem Türkiye’de rekabet çok yüksek olduğu için muhtemelen istediğim pozisyonu bulamam, bulamayacağım. Dolayısıyla da burada daha da yükselmeyi düşünüyorum. Dönme planlarım belki sonrasında oluşabilir.” (Budapeşte28E)

“Geri dönemem çünkü işim, eşim, düzenim burada ki ben geri dönmeyi istememde. Ancak beni buradan atarlarsa geri dönerim.” (Budapeşte30E)

Macaristan’da gerçekleştirilen saha araştırması kapsamında, geri dönüş düşüncesine sahip olanlar ya da bu düşüncüyü tamamen reddedenlerin yanı sıra, az sayıda katılımcının (4 kişi) bu konuda kararsız oldukları tespit edilmiştir. Bu katılımcıların, içinde bulundukları mevcut zaman ve koşullar doğrultusunda geri dönüş fikrinin nasıl şekilleneceğine dair net bir tutum geliştiremedikleri anlaşılmaktadır. Kararsızlık durumunun arka planında ekonomik belirsizlikler, ailevi sorumluluklar, vatan özlemi, çocukların eğitim ve evlilik süreçlerine dair öngörülemezlikler, mesken ülke ile köken ülke arasında gidip gelen aidiyet duygusu ile toplumsal ve kültürel farklılıkların yarattığı uyum ya da uyumsuzluk gibi çok boyutlu faktörlerin etkili olduğu görülmektedir. Bu değişken koşullar, geri dönüş kararının net bir biçimde alınmasını zorlaştırmakta; dolayısıyla katılımcıların bu süreçte dair belirsizliğini sürdürmesine neden olmaktadır. Araştırmaya katılan göçmenlerin bu yöndeki beyanları, söz konusu belirsizliklerin sahadaki gözleme dayalı önemli bir çıktısı olarak değerlendirilmiştir ve şu şekilde ifade edilmektedir:

“Şu anda yok ama ileride belki olabilir.” (Budapeşte2E)

“Geri dönmeyi hep düşünüyorum ve kesinlikle geri dönüş düşüncem var. Ama tam gidecek oluyorum hanım gitmiyor sonra çocuklar gitmek istemiyor hep bi engel çıkıyor. Durumlar çok karışık.” (Budapeşte5E)

5.3.3. Arada Kalma / Ait Hissedememe

Günümüz göç literatüründe aidiyet kavramı, hem kuramsal hem de uygulamalı bağlamda merkezi bir konumda yer almaktadır. Bu durumun temelinde, göçmen bireylerin maruz kaldıkları sosyal ve kültürel bütünleşme süreçlerinin, sahip oldukları kültürel, ulusal ve dini kimlik öğeleriyle olan aidiyet ilişkileriyle doğrudan etkileşim içerisinde bulunmaları yatmaktadır. Göçmenlerin mensubu oldukları ve aynı zamanda içinde yer aldıkları kolektif aidiyet biçimlerinin, uyum ve bütünleşme süreçlerini

anlamalı ölçüde etkilediği çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur. Bu bağlamda, söz konusu çalışmada göç ve aidiyet arasındaki ilişkinin incelenmesi, Macaristan’a göç eden Türk göçmenlerin toplumsal uyum süreçlerini anlamaya ve açıklamaya yönelik olarak araştırma kapsamına dâhil edilmiştir.

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların büyük bir çoğunluğu (26 kişi), göç süreci sonrasında kendilerini "arada kalmışlık" ya da "aidiyet eksikliği" gibi duygu durumları içerisinde hissetmediklerini belirtmiştir. Katılımcıların yaşamış duygu durumların yönelik anlatımları, çeşitli kişisel bağlamlara bağlı olarak farklılık arz etmekte ve bazı katılımcıların deneyimlerine yer verilmektedir:

“Benim ait olduğum bir ülkem olduğu için aidiyetsizlik hissetmiyorum. Arada kalmışlıkta hissetmiyorum çünkü tek ülkeye aidiyetim var bu yüzden de arada kalacak bi süreç yaşamıyorum.” (Budapeşte8K)

“Arada kalmış, ait hissetmeme hiç hissetmiyorum. Çünkü kendimi buraya (Macaristan’a) çok ait hissediyorum.” (Budapeşte13E)

“Her iki ülkeye de kendimi ait hissettiğim için arada kalmış ne bileyim ait hissedememe olmuyor bende.” (Budapeşte15E)

“Kendimi Türkiye – Macaristan dâhil her yere her yere ait hissettiğim için arada kalmış ya da ait hissedememeyi hissederken bulmadım, bulmuyorum.” (Budapeşte25E)

“Arada kalmış ya da ait hissedememe duygusu yaşamıyorum. Çünkü neredeyse ayda bir yani çok sık Türkiye’ye gidip geliyorum. Bu yüzden bir yere, bir ülkeye kendimi fazlasıyla ait hissediyorum.” (Budapeşte31E)

Araştırmada yer alan daha az sayıda bir katılımcı (5 kişi), göç deneyimiyle birlikte çeşitli aidiyet sorunları yaşadıklarını ve iki farklı kültür arasında konumlanmakta zorlandıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların duygu durumlarına ilişkin ifadeleri, çeşitlilik gösteren deneyimlerle birlikte aşağıda yer almaktadır.

“Nereye ait hissettiğimi bilmiyorum. Bir yere ait hissediyor muyum onu da bilmiyorum. Bazen aidiyetsizlik, arada kalmışlık gibi duyguların içinde sıkışmış buluyorum kendimi.” (Budapeşte26E)

“Seçim dönemlerinde zaman zaman kendimi arada kalmış ya da ait hissedememe duygusunda buluyorum. Çünkü biz buradan oy veriyoruz seçime

katkımız olsun diye ama dışarıdan bakıldığında “Avrupa’da ki neden oy veriyor, vermemeli, zaten yaşamıyor, o zaman gelsin yaşasın” gibi eleştirilerle karşı karşıya kalıyorum. İkinci olarak pandemi döneminde yaşadım bu arada kalma ya da ait hissedememe durumunu. Macar vatandaşı olmadığım için mesela aşı olma zorunluluğu tutulduğunda sen biraz daha öne atılmak zorundasın çünkü bir şey olduğunda sen buranın vatandaşı değilsin seni korumaz. Her şeyin vizene bağlı olduğu için vizeni uzatmakta sıkıntı çıkarıyorlar bu durumda ikilemde kalıyorsun gibi örnekler verilebilir, çoğaltılabilir. Türküm diyosun Türkiye’ye gittiğimde geçen seferde sağlık ocağında kaydım olmadığını fark ettim. Orada da ayrı bi şok oldum. Bunları genel olarak bir arada düşündüğümde iki arada bi derede kaldığımı hissediyorum.” (Budapeşte30E)

“Bazen ne kadar uzun süre bu ülkede yaşıyor olsam da bu ülke tarafından yabancı olduğum hissettirildiğinde o zaman arada kalmış ya da bir yere ait hissedememe duygusunu çok derinden hissediyorum, yaşıyorum.” (Budapeşte30E)

Araştırma bulguları, katılımcıların aidiyet duygularının, Türkiye, Macaristan ya da her iki ülkeyi kapsadığını göstermektedir. Katılımcıların bir kısmı, yalnızca Türkiye’ye, bir kısmı ise yalnızca Macaristan’a aidiyet duygusu beslerken, diğer bir grup katılımcı ise her iki ülkeye yönelik aidiyet bağları hissettiklerini ifade etmiştir. Bu durum, Macaristan’da ikamet eden Türk göçmenlerin aidiyet algılarının, zaman içerisinde bulundukları sosyal ve kültürel bağlamlara bağlı olarak dönüştüğünü ve göçü gerçekleştiren bireylerin aidiyetlerini tek bir ulusal kimlik etrafında sınırlı tutmadıklarını ortaya koymaktadır.

5.3.4. Aidiyet / Aidiyetsizlik

Aidiyet, bireyin “Ben nereye aidim?” sorusuna verdiği yanıt doğrultusunda şekillenen ve bir gruba, topluluğa ya da mekâna yönelik bağlılık hissini ifade eden temel bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Bireyin kendini tanımlaması ve sosyal ilişkiler kurabilmesi açısından merkezi bir rol oynayan bu kavram, özellikle göç sürecinde dönüşüme uğramakta ya da yeniden biçimlenmektedir. Klasik diaspora yaklaşımları, bireylerin köken ülke ile kurdukları fiziksel ve tarihsel bağlara vurgu yaparken; günümüz sosyolojik yaklaşımları bu bağları daha çok sembolik düzeyde ele almakta ve aidiyet kavramını yalnızca fiziksel mekâna olan bağlılıkla sınırlamayıp, kültürel ve duygusal boyutlarıyla birlikte değerlendirmektedir. Bu perspektif, göçmen bireylerin bir

yandan köken ülke ile olan kültürel ve duygusal bağlarını sürdürürken, diğer yandan göç ettikleri toplumda yeni ve sembolik aidiyet biçimleri geliştirebildiklerini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, Macaristan'a göç eden Türk göçmenlerin aidiyet hissiyatlarını ve olası aidiyetsizlik durumlarını anlamak amacıyla, katılımcıların hangi ülkeye ya da ülkelere kendilerini daha yakın hissettiklerine yönelik görüş ve deneyimlerine başvurulmuştur. Yapılan görüşmeler neticesinde, katılımcıların farklı aidiyet biçimlerine sahip oldukları belirlenmiştir. Bazı katılımcıların köken ülke olan Türkiye'ye, bazılarının ise yaşadıkları ülke olan Macaristan'a aidiyet hissettikleri; bazı katılımcıların ise her iki ülkeye eş zamanlı olarak bağlılık duydukları ifade edilmiştir. Bununla birlikte, herhangi bir yere aidiyet hissetmeyen bireylerin de varlığı dikkat çekmiştir. Ait olma ya da olmama durumları yüzeyde benzerlikler gösterse de, her bireyin bu durumu gerekçelendirme biçimi farklılık arz etmektedir. Bu çeşitlilik, göçmen bireylerin aidiyet algısının tekil bir yapıdan ziyade çok katmanlı, dinamik ve bağlamsal bir süreç içerisinde şekillendiğini göstermektedir.

Diaspora kavramının tanımlanmasında çoğunlukla tarihsel arka plan temel alınmakta olup, bu bağlamda kavramın gelişimi göç olgusunun tarihsel, siyasal ve toplumsal bağlamları içerisinde ele alınmaktadır. Sheffer (1986: 1–15), modern diasporayı, göç etmiş olmalarına rağmen köken ülke ile duygusal bağlarını sürdüren azınlık gruplar biçiminde tanımlamaktadır. Bu tanım çerçevesinde, diaspora mensuplarının aidiyet düzeylerinin anlaşılmasında, bireylerin vatan algılarının belirleyici bir unsur olduğu söylenebilir. Zira ulusal bağ, bireylerin aidiyet tanımlamalarında mesleki, kurumsal, topluluk, kültürel, ailevi ya da arkadaşlık temelli bağlara kıyasla daha derin ve belirleyici bir rol üstlenmektedir.

Bu doğrultuda, Macaristan'da gerçekleştirilen saha araştırmasına katılan göçmenlerin aidiyet beyanları incelendiğinde, önemli bir kısmının kendilerini Türkiye'ye ait hissettikleri görülmüştür. Katılımcıların yaklaşık yarısı (15 kişi), Türkiye'ye yönelik aidiyetlerini “Türkiye'ye ait hissediyorum” ya da “kendimi Türkiye'ye ait görüyorum” gibi ifadelerle dile getirmiştir. Bu durum, ulusal bağ ile bireysel aidiyet arasında anlamlı bir ilişkinin varlığına işaret etmektedir. Dolayısıyla, ulusal aidiyetin diaspora kimliğinin inşasında ve sürdürülmesinde önemli bir yapı taşı olduğu söylenebilir. Bu söylem ve bulgular doğrultusunda, katılımcıların Türkiye'ye ait ifadeleri şu şekilde sunulmaktadır.

“Kendimi kendi ülkeme yani Türkiye’ye ait hissederim. Başım sıkışsın, ne olursa olsun benim gidecek bi ülkem var. Bu ülkede de vatandaşlığım var ama bana sorulunca ben Türküm, Türkiyeliyim yani.” (Budapeşte4E)

“Türkiye’ye ait hissediyorum. Benim sahip olduğum bi toprağım var bu yüzden de kendimi buraya (Macaristan’a) ait hissetmiyorum.” (Budapeşte8K)

“Kendimi sadece Türkiye’ye ait hissederim, hissediyorum.” (Budapeşte16E)

“Ben kendimi Türkiye’ye ait hissederim. Aitlik farklı bir şey ben kendimi tek oraya ait hissederim.” (Budapeşte20E)

“Tabii ki bir ülkeye ait hissediyorum. O da Türkiye. Ben burayı misafirlik olarak görüyorum. (Budapeşte23E)

“Kendimi sadece Türkiye’ye ait hissediyorum. Öyle birden fazla ülkeye, dünyaya ait hissetmiyorum. (Budapeşte31E)

Aidiyet duygusu, bireyin yaşam deneyimleri ve çevresiyle kurduğu ilişkiler doğrultusunda zamanla gelişen ve dönüşen dinamik bir olgudur. Göç eden bireyler, zaman içerisinde göç ettikleri toplumun dilini öğrenmekte ve toplumsal yapının bir parçası haline gelme sürecinde çeşitli sosyal bağlantılar kurarak toplumsallaşma süreçlerini hızlandırabilmektedirler. Bu süreçte göçmen birey, hem köken kültürünü koruma ve yaşatma hem de yeni toplumsal ve kültürel ortama uyum sağlama çabası içinde, bir denge kurmaya çalışmakta ve bu bağlamda bir dönüşüm sürecine girmektedir. Göçmen, zamanla içinde bulunduğu toplumun değerlerini, alışkanlıklarını ve yaşam pratiklerini benimseyerek bu toplumun bir parçası haline gelmeye başlayabilir.

Macaristan’da gerçekleştirilen saha araştırması kapsamında elde edilen bulgular, kendilerini yalnızca mesken ülke olan Macaristan’a ait hisseden göçmenlerin sayısının oldukça sınırlı olduğunu (yalnızca 2 kişi) ortaya koymaktadır. Bu durum, katılımcıların büyük çoğunluğunun ya yalnızca Türkiye’ye (15 kişi) ya da hem Türkiye’ye hem de Macaristan’a (12 kişi) aidiyet duyduğunu ifade etmeleriyle açıklanabilir. Dolayısıyla, aidiyetin tek yönlü değil, çok katmanlı ve çoğul bir yapı arz ettiği, göçmenlerin kültürel kimliklerini sürdürme eğilimlerinin mesken ülke ile kurdukları ilişkilerde belirleyici olduğu görülmektedir. Macaristan’a göç eden ve bu ülkeye aidiyet geliştiren katılımcıların aidiyet algıları şu şekilde dile getirilmektedir:

“Kendimi Macaristan’a ait hissediyorum ayrıca Macaristan ait hissettiğimi söylemekten de hiç çekinmiyorum.” (Budapeşte13E)

“Kendimi Macaristan’a ait hissediyorum.” (Budapeşte30E)

Modern diaspora yaklaşımları, diaspora kavramını açıklarken betimleyici ve ayırıcı iki temel noktayı vurgulamaktadır. Bu noktalar, diasporanın ulus aşırı bir alanda varlık göstermesi ve bu alanda yeni bağlar kurma yeteneğine sahip olmasıdır. Faist (2003: 280-282), diasporaların ulus aşırı topluluklar olarak kabul edilebilmesi için, diasporayı oluşturan bireylerin mesken ülkeleriyle sembolik bağlar kurmuş olmaları gerektiğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda, göç eden bireyler hem göç ettikleri toplumla bağlarını sürdürmekte hem de mesken ülkelerinde yeni sosyal, kültürel ve psikolojik bağlar kurarak çift yönlü bir aidiyet hissi geliştirebilmektedirler. Brinkerhoff (2009: 3), bu durumu, diasporayı “kolektif bir kimlik ve misafir ya da ana vatanla psikolojik bir aidiyet” olarak tanımlamaktadır.

Araştırma kapsamında elde edilen verilere göre, örneklem grubundaki katılımcıların büyük bir çoğunluğu (12 kişi), kendilerini hem Türkiye’ye hem de Macaristan’a ait hissettiklerini ifade etmiştir. Bu bulgu, Türk göçmenlerin Macaristan’daki diaspora deneyimlerinin, ulus aşırı bir mekânda, hem göç ettikleri ülke ile bağlarını koparmadan hem de geldikleri ülke ile yeni bağlar kurarak çoğul bir aidiyet inşa ettiklerini ortaya koymaktadır. Katılımcıların yaşadıkları çoğul aidiyetlere ilişkin ifadeleri, çeşitli kişisel ve kültürel bağlamlara bağlı olarak farklılık arz etmekte ve aşağıda sunulmaktadır:

“Birden fazla ülkeye ait hissediyorum. Türkiye’de de Macaristan’da da kendimi evimde gibi hissediyorum.” (Budapeşte7E)

“Kendimi Türkiye’ye ait hissediyorum. Türkiye’yi seviyorum ama her Türkiye’ye gidişimde Macaristan’a geri dönüşü iple çekiyorum çünkü Türkiye’de uzun süre yaşayamam. O düzensizliğe, kuralızsızlığa, anlayırsızlığa tahammül edemiyorum. Mesela Türkiye’ye gidince trafik kurallarına uyuyorum sonra bi bakıyorum tek ben uyuyorum, devlet dairelerinde de gene durum aynı sıra bekliyorum sanki orada da bi tek ben sıra bekliyorum yani böyle olmaz. Tüm bu ve benzer sebeplerden ben kendimi buraya da (Macaristan’a da) ait hissediyorum. Bu yüzden de birden fazla ülkeye ait hissediyorum diyebilirim.” (Budapeşte15E)

“Hem orali (Türkiye) hem buralıyım (Macaristan).” (Budapeşte19E)

“Coğrafi ve kültürel elementlerin etkisi ile kendimi daha çok Akdenizli bir Türk olarak hissediyorum bu yüzden de birden fazla ülkeye aitlik duyuyorum. Bu sebeple tek bir ülkeye (Türkiye) nazaran daha çok belirgin bir bölgeye (Akdeniz coğrafyasına) ait hissediyorum diyebilirim. Hem yaşadığım ülke olması sebebi ile hem de birçok ortak kültürel öğeden dolayı kendimi Macaristan’a da ait hissettiğimi söyleyebilirim. Başka bir Orta Avrupa ülkesi için bunu söyleyemezdim.” (Budapeşte27E)

Aidiyet süreçleri, göç eden bireyler için önemli bir sorun olarak ele alınmış ve bu konu gündeme getirilmiştir. Çünkü köken ülkeden mesken ülkeye göç eden bireylerin benliklerini oluşturan dil, inanç, kültür, tarih ve değerler, yeni yerleştikleri mekânda genellikle mevcut değildir. Bu durum, köken ülkenin değerleriyle mesken ülkesinde yaşamaya başlayan göçmenlerin, bir anda hem burada hem de orada ya da ne burada ne de orada hissetme ikilemleriyle karşı karşıya kalmalarına yol açabilmektedir. Sonuç olarak, bu ikilem, göçmenlerde kaybolma, yalnızlaşma ve belirsizlik gibi duygulara neden olarak bireysel bunalım ve kimlik krizlerini tetikleyebilir. Araştırmaya dâhil edilen Türk göçmenlerinin büyük bir kısmı, kendilerini bir ya da birden fazla ülkeye ait hissettiklerini ifade etmiş, bu nedenle “hiçbir yere ait hissetmiyorum” şeklinde kendilerini aidiyetsiz olarak tanımlayan katılımcıların oranı oldukça düşük (2 kişi) olmuştur. Bu bulgu, göçmenlerin kendilerini bir ya da birden fazla yere ait hissetmelerinin, aidiyetsizlik duygusu yaşayan bireylerle anlamlı bir ilişki oluşturduğunu ve bunun, Macaristan’daki göçmenlerin aidiyet duygularının varlığını desteklediğini göstermektedir. Katılımcıların aidiyet geliştirme süreçlerinde deneyimledikleri aidiyetsizlik durumuna ilişkin söylemleri şu şekilde aktarılmaktadır:

“Kendimi bir ya da birden fazla ülkeye yani hiçbir yereye ait hissetmiyorum, hissedemiyorum.” (Budapeşte9K)

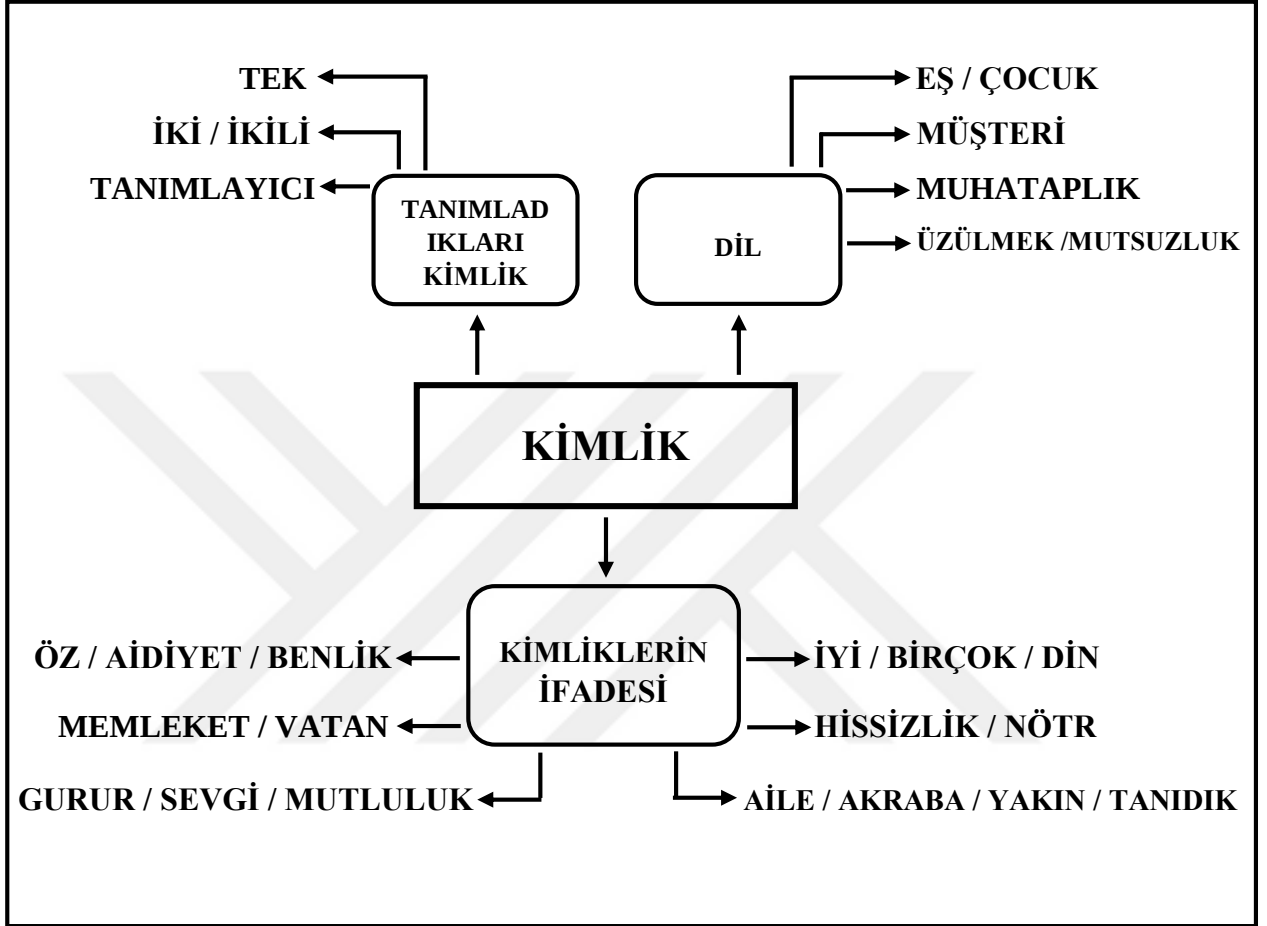
“Nereye ait hissettiğimi bilmiyorum. Bir yere ait hissediyor muyum onu da bilmiyorum. Bazen hatta çoğu zaman kendimi aidiyetsizlik, arada kalmışlık gibi duyguların içinde sıkışmış buluyorum.” (Budapeşte26E)

5.4.“KİMLİK” ALT TEMASINA İLİŞKİN BULGULAR

Kimlik alt teması, katılımcıları kendilerini ifade etme biçimlerini ve kimlikssel konumlanmalarını anlamaya yönelik olarak üç temel kod etrafında yapılandırılmıştır: “Dil kullanımı”, “kimliklerin ifade biçimleri” ve “tanımladıkları kimlikler”. Bu kodlar,

katılımcıların konuştukları dili ya da dilleri, kimliklerini sözlü veya davranışsal olarak nasıl ortaya koydukları ve kendilerini hangi kimlik kategorileri içinde gördükleri değerlendirilmektedir.

Tablo 6: “Kimlik” Alt Temasına İlişkin Bulgular

5.4.1. Dil Kullanımı

Bir toplumun hayatı anlama ve algılama biçimleri, inançları, insan varlığını ve davranışlarını tanıma çabaları, teknolojik, bilimsel ve sanatsal gelişmeleri en etkili şekilde tanıtmaya ve aktarmaya süreci, dil aracılığıyla mümkün olmaktadır. Bu bağlamda, dil, çok yönlü bir olgu olarak, yalnızca filoloji bilimi açısından değil, aynı zamanda sosyoloji, psikoloji, antropoloji gibi çeşitli disiplinlerin bakış açılarıyla incelenmeye elverişli bir konudur. Aksan (1998: 55) dilin tanımını “Düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir dizge” şeklinde yapmaktadır. Bu tanım, dilin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde farklı bakış açılarıyla değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Dil, bir yandan bireylerin duygularını ve düşüncelerini ifade etmelerini, insanlar arasında iletişim kurmalarını

sağlayan bir araçken; diğer yandan milletlerin geçmişleri ile gelecekleri arasında bir bağ kurma işlevi üstlenmektedir. Bu sayede, bir toplumun kültürel ve uygarlık mirasını oluşturan ortak kodlar, kuşaklar arasında aktarılmakta ve yaşatılmaktadır. Dilin, göçmenlerin yaşamında da benzer şekilde kritik bir önemi vardır. Çünkü diaspora oluşturan göçmenlerin kimliksel aidiyetlerinin en önemli belirleyicilerinden biri dil unsuru olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, dil, ulusal kimliğin oluşumunda ve sürekliliğinde inkâr edilemez bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Önder (1999: 1), etnik grupları, genellikle kabul ettikleri dil, ırk ve kültürel özellikler bakımından diğer topluluklardan farklılıklar gösteren gruplar olarak tanımlamaktadır. Etnik kimlik, dil, ırk ve maddi-manevi değerler gibi unsurlardan oluşmakta olup, bu unsurlar bir arada veya ayrı ayrı anlam ve önem taşımaktadır. Dil, bu unsurlar arasında, bir arada ya da bağımsız olarak etnik kimliğin en belirgin ve ayırt edici unsuru olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, Macaristan'a göç eden Türk göçmenlerin oluşturduğu etnik grubun dil becerileri, araştırma kapsamında önemli bir yer tutmaktadır. Araştırmaya dâhil edilen örneklem grubunun ev içindeki dil kullanımı ile ilgili veriler incelendiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunun (16 kişi) Türkçe, küçük bir kısmının (3 kişi) Macarca, bir kısmının (6 kişi) Türkçe ve Macarca karışık bir şekilde, diğer bir kısmının ise (6 kişi) "diğer" olarak tanımlanan dillerde iletişim kurdukları gözlemlenmiştir.

Araştırma kapsamında örneklem grubuna dâhil edilen katılımcılardan elde edilen verilere göre, katılımcıların yarısından fazlası (16 kişi) ev ortamında Türkçe konuştuklarını belirtmiştir. Görüşmeler sırasında elde edilen nitel veriler, ev içinde Türkçe konuşulmasının temel nedenlerinden birinin, birinci kuşak göçmenlerin Türkçe'yi terk etmeme yönündeki güçlü iradesi ve aile bireylerinin de bu dili sürdürmelerini istemeleri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu kuşak için Türkçe'yi bırakmak, Türkiye ile olan bağların zayıflaması veya tamamen kopması anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, Macaristan'da doğup büyüyen çocuklar ve genç bireylerin kendi aralarında Macarca konuştukları, hatta ev ortamında da Macarca ya da iki dili bir arada kullanarak –örneğin bir cümlede hem Türkçe hem de Macarca ifadelerle– iletişim kurmayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Bu durum, birinci kuşak ile ikinci kuşak göçmenler arasında belirgin bir dilsel farkın ortaya çıktığını göstermektedir. Nitekim Türkiye doğumlu birinci kuşak göçmenlerin ev içinde yalnızca ana dillerini (Türkçe) kullanmayı tercih ettikleri; buna karşılık Macaristan doğumlu

ikinci kuşak göçmen bireylerin ise çoğunlukla Türkçe-Macarca çift dillilik yönünde bir eğilim gösterdikleri anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda aşağıdaki katılımcılar örnek teşkil etmektedir:

“Tabii ki Türkçe konuşuyorum” (Budapeşte3E)

“Ana dilimi, Türkçe’yi konuşuyorum” (Budapeşte8K)

“Türkçe konuşuyorum” (Budapeşte17E)

“Konuştuğum dil Türkçe” (Budapeşte20E)

“Bir Türk olarak konuştuğum dil de Türkçedir” (Budapeşte24K)

Evlilik ve dil, etnik grupların kimliksel dönüşüm süreçlerinde önemli iki etken olarak öne çıkmaktadır. Bir etnik grubun bazı üyelerinin, içinde bulundukları topluluğa entegrasyon arzusu doğrultusunda kendi kültürel kimliklerinden uzaklaşmaları ya da bu kimliğin etkisini giderek daha az hissetmeleri, toplumsal hareketlilikte değişim ve dönüşümleri beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, dâhil olunan topluluğun dilini, dinini ve kültürel normlarını benimsemek ya da bu değerlere uyum sağlamak; topluluk içerisinde gerçekleşen evlilikler aracılığıyla, söz konusu etnik grubun kültürel direncinin kırılmasına ve zamanla yeni bir etnik kimlik bilincinin oluşmasına zemin hazırlayabilmektedir. Bu durum, göç eden toplulukların, farkında olarak ya da olmayarak diaspora bilinci geliştirmelerine katkı sunmaktadır.

Araştırmaya dâhil edilen katılımcılar arasında ev içerisinde yalnızca Macarca konuştuğunu belirten küçük bir grup (3 kişi) bulunmaktadır. Görüşmelerden elde edilen verilere göre, bu bireylerin yalnızca Macarca konuşmalarının temel nedeni, Macar vatandaşlarıyla evlilik yapmış olmalarıdır. Bu katılımcılar, ev ortamında eşlerinin, çocuklarının ve eşlerinin birlikte yaşadıkları aile bireylerinin yalnızca Macarca biliyor olmaları nedeniyle evde Macarca konuşmanın bir zorunluluk haline geldiğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, Macaristan’a göç eden bazı Türk bireylerin, gerçekleştirdikleri evlilikler yoluyla mesken ülkenin dilini öğrenme ve kullanma süreçlerine dâhil oldukları ve bu durumun da onların kimlik algılarında bir tür diaspora bilinci inşasına katkı sunduğu söylenebilir. Görüşmelerde katılımcıların, ev içinde Macarca konuşma tercihlerini gerekçelendirdikleri ifadeler şu şekildedir:

“Macarca konuşuyorum çünkü eşim Macar.” (Budapeşte15E)

“Macarca, karım Macar. Çocuklar anneleriyle evde vakit çok geçirdiği için Macarca konuşuyorlar. Ben genelde isteyim bu yüzden onlara çok Türkçe öğretemedim. Bu durum beni hem çok üzüyor hem de çok mutsuz ediyor.” (Budapeşte22E)

“Eşimin dili Macarcayı konuşuyorum” (Budapeşte25E)

Mesken ülkenin dilini öğrenme süreci, göçmen bireyler açısından çoğu zaman zorlu ve karmaşık bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Macaristan’a göç eden birinci kuşak Türk göçmenlerin büyük çoğunluğu, gündelik yaşamlarını sürdürebilecek düzeyde Macarca öğrenmiş olmakla birlikte, dil yeterlilikleri sınırlı kalmaktadır. Buna karşın, Macaristan’da doğup büyüyen ikinci kuşak göçmenler açısından bu durum farklılık göstermektedir. Küçük yaşlarda başlayan örgün eğitim süreçleri ve toplumsal yaşamın çeşitli alanlarında aktif şekilde yer almaları sayesinde ikinci kuşak bireyler, mesken ülkenin dili olan Macarca’yı daha erken yaşlarda ve daha yüksek yeterlilik düzeyinde edinmektedirler.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler, ikinci kuşak göçmen kökenli bireylerin, Macarca’yı yalnızca eğitim kurumlarında değil, ev içi iletişim de dâhil olmak üzere günlük hayatın birçok alanında etkin bir biçimde kullandıklarını ortaya koymaktadır. Bu bireyler, Macarca ile birlikte Türkçe’ye de hâkimiyet geliştirerek iki dillilik becerisi ve niteliği kazanmışlardır. Macaristan’a göç eden Türk göçmenlerin çocukları, ev içinde genellikle Türkçenin, dış çevrede ise Macarcayı kullanmaları nedeniyle her iki dilde iletişim kurabilme becerisi edinmişlerdir. Bu durum, ikinci kuşak bireyler açısından yeni bir dili öğrenme sürecinden ziyade, çift dil edinimi bağlamında değerlendirilmektedir. Ancak birinci kuşak bireyler için Macarca’yı öğrenme süreci, tipik bir yabancı dil edinimi çerçevesinde ele alınmaktadır.

Araştırmada tespit edilen ev içi Türkçe-Macarca kullanımının, özellikle ikinci kuşak bireylerin iki dilli olmalarından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bu bireylerin iletişimlerinde Macarca’yı ya da hem Macarca hem Türkçe’yi birlikte kullanma eğilimi göstermeleri, dil tercihlerini iki dillilik perspektifinde değerlendirme gerekliliğini ortaya koymaktadır. Katılımcıların söz konusu bu süreçle ilişkin deneyimlerini yansıtan örnekler aşağıda sunulmaktadır:

“Türkçe ve Macarca olmak üzere her iki dili de aktif şekilde kullanıyorum.”
(Budapeşte2E)

“Hem Türkçe hem de Macarca konuşuyorum; hangisini kullanacağım duruma göre değişir.” (Budapeşte4E)

“Ana dilim Türkçe, ancak Macarca da biliyor ve konuşuyorum.” (Budapeşte9K)

“Türkçeyle başlayıp Macarcayla devam ettiğim de olur, bazen de Macarcayla başlayıp Türkçeyle sdevam ettiğim de; yani her iki dili de konuşuyorum.”
(Budapeşte21E)

“Macarca – Türkçe, eşim Macar ama Türkçe konuşmaya çalışıyoruz.”
(Budapeşte26E)

Küreselleşen dünyada çok dillilik giderek yaygınlaşmakta ve birden fazla dili bilen ve etkin biçimde kullanan bireylerin sayısı hızla artmaktadır. Bu artış, ulaşım olanaklarının gelişmesiyle birlikte fiziksel mesafelerin kısalması, uluslararası seyahatlerin artması, kitle iletişim araçlarının yaygın biçimde kullanılmaya başlanması ve göç hareketlerinin yoğunluk kazanması gibi dinamiklerle doğrudan ilişkilidir. Söz konusu gelişmeler, farklı dil toplulukları arasındaki etkileşimin artmasına ve bireylerin birden fazla dilde okuma, yazma, konuşma, anlama ve anlatma gibi dilsel yeterlilikleri edinmelerine olanak tanımaktadır.

Hoffmann (1991: 22), bu durumu Almanya’daki Türk göçmenler üzerinden örneklendirmekte; evde ve arkadaş çevresinde Türkçe konuşan, ancak resmi kurumlar ve iş yaşamında Almanca kullanan bireyler ile yalnızca Almanca konuşabilen fakat bu dilde okuryazarlık becerisine sahip olmayan göçmen eşleri gibi örneklerle iki dillilik düzeylerinin çeşitliliğine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirilen araştırmada da benzer bir durum gözlemlenmiştir. Araştırmaya katılan bireyler arasında, sayıca eşit büyüklüğe sahip olan ve birlikte çalışmanın önemli bir bölümünü oluşturan "Türkçe-Macarca" ve "diğer" başlıkları altında sınıflandırılan katılımcılar yer almaktadır. Bu iki gruba dâhil olan bireyler, ev içi iletişimde Türkçeye ek olarak Macarca başta olmak üzere Sırpça, Rumence, Rusça ve İngilizce gibi farklı dilleri kullanmaktadırlar.

Söz konusu dil çeşitliliğinin temel nedeni, bu bireylerin ev ortamında Türkçeyi yeterli düzeyde bilmeyen ya da hiç bilmeyen eşler ya da ev arkadaşlarıyla birlikte yaşamalarıdır. Bu durum, göçmen bireylerin çok dillilik durumlarının yalnızca bireysel tercihlere değil, aynı zamanda sosyal ilişkiler ağına ve gündelik yaşam pratiklerine bağlı

olarak şekillendiğini ortaya koymaktadır. Katılımcıların, ev içi iletişimde farklı dillerin kullanımına ilişkin şu şekilde ifade edilmiştir:

“Eşim Sırp olduğu içinde ev içinde hem Sırpça hem de Türkçe konuşuyorum.”
(Budapeşte5E)

“Aile içinde çok dilli bir ortamımız var: Eşim Romanyalı, çocuklarımız Macar, ben Türküm; bu nedenle evde Türkçe, Macarca ve Rumence bir arada konuşuyoruz.” (Budapeşte13E)

“Eşim Rus olduğu için Rusçayla Türkçeyi birlikte kullanıyorum.”
(Budapeşte18E)

“Eşimin anadili İngilizce, bu nedenle ev içi iletişimimizde hem İngilizce hem Türkçe konuşuyoruz.” (Budapeşte19E)

“Ev içinde ev arkadaşım ile genellikle İngilizce ve Türkçeyi birlikte, karışık bir şekilde konuşuyoruz.” (Budapeşte23E)

“Ev arkadaşlarımla ortak dilimiz yok; bu yüzden evde Türkçe, İngilizce ve Macarca birlikte kullanıyoruz.” (Budapeşte27E)

Günümüzde yeryüzünün farklı coğrafyalarında aynı zaman dilimi içerisinde varlık gösteren kültürel, etnik, dilsel ve toplumsal çeşitlilik, küresel ölçekte dikkat çeken bir olgu haline gelmiştir. Bu çeşitlilik, bireylerin kendi dışındaki toplumları, kültürleri ve grupları tanıma ve anlama yönündeki ihtiyaçlarını artırmakta; bu doğrultuda bireylerde farklı topluluklarla iletişim kurma gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Söz konusu gereksinim, bireysel, toplumsal ve kamusal düzeyde dil temelli iletişimin önemini daha da artırmakta ve dilsel etkileşimi toplumsal hayatın kaçınılmaz bir parçası haline getirmektedir.

Bu bağlamda, göçmen bireylerin yalnızca ev içindeki dil kullanımları değil, aynı zamanda ev dışındaki dil pratikleri de onların kültürel aidiyetleri, toplumsal entegrasyon düzeyleri ve kimlik inşaları hakkında önemli veriler sunmaktadır. Göçmenlerin gündelik yaşam içerisinde hangi dili, hangi bağlamlarda ve hangi düzeyde kullandıkları, onların hem köken toplumla olan bağlarını hem de mesken ülkeye yönelik entegrasyon süreçlerini anlamlandırmada temel göstergeler arasında yer almaktadır.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde, ev dışında yalnızca Türkçe konuştuklarını belirten katılımcı sayısının oldukça sınırlı olduğu (3 kişi) tespit

edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Türk göçmenlerin ev içinde Türkçe kullanımı konusunda gösterdikleri özen ve çabanın, ev dışı ortamlarda aynı düzeyde sürdürülemediği anlaşılmaktadır. Görüşme sırasında bazı katılımcılar, Türkçe dışında Macarca ya da herhangi bir yabancı dili bilmediklerini ifade etmişlerdir. Bu durum, özellikle birinci kuşak göçmenlerin Macarca diline karşı belirli bir mesafe koyduklarını ve mesleki yaşamlarını ağırlıklı olarak Türk topluluğu içerisinde sürdürdükleri için Macarca öğrenme gereksinimi hissetmediklerini ortaya koymaktadır. Katılımcıların beyanlarına göre, dil öğreniminin önündeki en temel engeller arasında günlük yaşamda ihtiyaç duyulmaması, sosyal çevrenin dilsel çeşitlilikten yoksun oluşu ve göç edilen toplumla sınırlı etkileşim yer almaktadır. Nitekim görüşmecilerden biri (31E), 25 yıldır Macaristan’da yaşamasına rağmen Macarca bilmediğini; yalnızca Türkçe ve İngilizce konuşabildiğini belirtmiştir. Bu örnek, göçmen bireylerin dil edinim süreçlerinde kişisel ihtiyaç, sosyal çevre ve kültürel direnç gibi etkenlerin belirleyici rol oynadığını göstermektedir. Bu doğrultuda, katılımcıların ev dışında Türkçe kullanımlarına dair örnekler aşağıda sunulmaktadır:

“Dışarıda Türkçe konuşuyorum” (Budapeşte12E)

“Duruma, ortama göre değişiyor ama çoğunlukla Türkçe konuşuyorum.” (Budapeşte14E)

“Ev dışında Türkçe konuşuyorum.” (Budapeşte20E)

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların küçük bir kısmının (6 kişi) ev dışı ortamlarda ağırlıklı olarak Macarca konuştukları belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, etnik kimliği biçimlendiren ve sürdüren temel unsurlardan biri olan dilin, göçmen bireyler arasında zamanla dönüşüme uğradığını ve Macarca’ nın, Türkçenin yerini almaya başladığını ortaya koymaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde, bu dilsel değişimin temel nedeninin iş hayatındaki zorunluluklar olduğu ifade edilmiştir. Özellikle Macaristan’da istihdam edilen Türk göçmenlerin, çalıştıkları iş yerlerinde hizmet verdikleri kişilerin büyük çoğunluğunun Macar vatandaşı olması nedeniyle Macarca konuşmanın kaçınılmaz hâle geldiği vurgulanmıştır. Bu durum, göçmen bireylerin günlük yaşam pratiklerinde, etkileşimde bulundukları sosyal çevrenin diline yönelmelerine yol açmakta ve zamanla ana dillerinin kullanım alanlarını daraltmaktadır. Bu kapsamda, katılımcıların ev dışındaki Macarca kullanan göçmenlerden örnekler aşağıda paylaşılmaktadır:

“Restoran işindeyim, bu nedenle halkla sık sık iletişim kuruyorum. Halkın dili Macarca olduğu için benim konuşmalarım da genellikle Macarca oluyor.” (Budapeşte3E)

“İşim dolayısıyla genellikle halkla iletişim kuruyorum; bu nedenle günlük hayatımda Macarcayı kullanıyorum.” (Budapeşte7E)

“Kuaförüm ve hizmet verdiğim çoğu kişi Macar, bu yüzden ev dışında genellikle Macarca konuşuyorum.” (Budapeşte8K)

“Ticaretle ilgileniyorum, dolayısıyla hem hizmet verdiğim hem de aldığım kişiler Macar halkından. Bu nedenle sosyal hayatımda ağırlıklı olarak Macarca dilini konuşuyorum.” (Budapeşte17E)

“Hizmet verdiğim müşterilerim Macar olduğu için benim iletişim dilimde Macarca.” (Budapeşte25E)

“Birlikte çalıştığım kişiler ve çalışanlarım Macar olduğu için günlük hayatımda Macarca konuşuyorum.” (Budapeşte26E)

Göç, yalnızca fiziksel bir yer değiştirme değil, aynı zamanda bireylerin içinde bulundukları kültürel ortamdan farklı bir kültürel yapıya geçişini ifade eden sosyokültürel bir nüfus hareketi olarak değerlendirilmektedir. Farklı nedenlerle gerçekleşen bu hareketlilik, bireylerin biyolojik, psikolojik ve sosyolojik yapılarını çeşitli şekillerde etkilemekte; bireyin ait olduğu kültürel kodlarla göç ettiği yeni çevre arasında bir bağ kurmaktadır. Bu yönüyle göç, bireyin köken kültürü ile mesken ülkenin kültürü arasında bir köprü vazifesi görerek kültürel unsurların dönüşümüne yol açmaktadır. Balcıoğlu’nun (2007: 58) da belirttiği üzere, göç süreci kültürün sarsılmaz ve değişmez olarak görülen temel yapı taşlarını yerinden oynatarak, yeni değerlerin ve anlam dünyalarının oluşmasına imkân tanımaktadır. Bu dönüşüm sürecinde, dil göçmen bireyler için değişimi en hızlı ve doğrudan biçimde hissedilen unsurların başında gelmektedir. Göçmenler, hem köken ülkeye ait dili hem de mesken ülkenin dilini kullanma zorunluluğu ile karşı karşıya kalmakta, bu da iki dillilik durumunu kaçınılmaz kılmaktadır. Nitekim araştırma kapsamında görüşülen örneklem grubunun yaklaşık yarısı (15 kişi), ev dışı sosyal alanlarda hem Türkçe hem de Macarca konuştuklarını ifade etmiştir. Bu bulgu, Macaristan’daki Türk göçmenlerin günlük yaşamlarında iki dilli bir sosyal gerçekliği deneyimlediklerini ve bu iki dillilik durumunun kimlik inşası ile kültürel uyum süreçlerine doğrudan etki ettiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda,

ev dışında Macarca ve Türkçe kullanımına dair katılımcı ifadeleri, kişisel deneyimlerle birlikte aşağıda sunulmaktadır:

“Berberlik yapıyorum; kullandığım dil, muhatap olduğum kişilere göre Türkçe veya Macarca değişiyor.” (Budapeşte1E)

“Ticarette uğraşıyorum; Türklerle muhatap olduğumda Türkçe, Macarlarla muhatap olduğumda Macarca konuşuyorum. Kimle iletişim kuruyorsam, onun dilini kullanıyorum.” (Budapeşte15E)

“Macarca ve Türkçeyi her zaman ve her yerde konuşuyoruz.” (Budapeşte21E) “

“İş ortamında, eşimle, çocuklarımla, arkadaşlarımla, müşterilerimle, çalışanlarımla hem Macarca hem Türkçeyi birlikte, bir arada konuşuyorum.” (Budapeşte30E)

Macaristan’da yaşayan Türk göçmenler arasında çok dillilik (iki ya da daha fazla dil kullanımı) olgusunun yaygın bir biçimde görüldüğü gözlemlenmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen veriler doğrultusunda, örneklem grubunda yer alan katılımcılardan azımsanamayacak bir kısmının (7 kişi) ev dışı ortamlarda birden fazla dili aktif olarak kullandıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların ev dışında iletişim kurdukları dillerin yalnızca Türkçe ve Macarca ile sınırlı kalmadığı, aynı zamanda İngilizce, Almanca ve Rusça gibi diğer yabancı dillerin de kullanımda olduğu belirlenmiştir. Görüşmeler sırasında katılımcılar, bu çok dilli iletişim pratiğinin temel nedenini iş yaşamı ve sosyal çevrelerindeki etkileşim bağlamında açıklamışlardır. Özellikle iş yerlerinde ve arkadaş çevrelerinde sıklıkla farklı uluslardan bireylerle muhatap olduklarını belirten katılımcılar, bu nedenle Macarcanın yanı sıra çeşitli yabancı dillerde iletişim kurma gerekliliği doğduğunu ifade etmişlerdir. Bu durum, Macaristan’daki Türk göçmenlerin sosyoekonomik entegrasyon süreçlerinin çok dilli bir yapı üzerinden şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, görüşmelerde aktarılan deneyimler doğrultusunda aşağıdaki katılımcılar örnek teşkil ettiği görülmektedir:

“Ana dilim Türkçe, mal satın aldığım kişilerin dili Rusça, müşterilerim dili ise Macarca. Günlük iletişimde ise kimle muhatap olursam onun dilini kullanıyorum.” (Budapeşte18E)

“Uluslararası bir firmada çalışıyorum, bu nedenle iş hayatımda İngilizce, sosyal yaşamda ise Macarca konuşuyorum; yani her iki dili de aktif olarak günlük hayatımda kullanıyorum.” (Budapeşte27E)

“Çalışma arkadaşlarım ve muhatap olduğum kişilere bağlı olarak Macarca ve İngilizceyi gün boyunca birlikte ya da ayrı ayrı konuşuyorum.” (Budapeşte28E)

“Gün içinde Türklerle karşılaşırsam veyahut iş yaparsam Türkçe, diğer durumlarda ise Macarca konuşuyorum. Her iki dili de sosyal ve iş hayatımda kullanıyorum. (Budapeşte31E)

5.4.2. Kimlik İfade Biçimleri

Göç olgusu, yalnızca bireylerin fiziksel olarak bir mekândan diğerine yer değiştirmelerini ifade eden bir süreç olmanın ötesinde; sosyal, kültürel ve kimlikssel dönüşümleri de içeren çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Göç deneyimi, bireyin toplumsal belleği, aidiyet biçimleri ve kimlik algısı üzerinde derin ve çok yönlü etkiler yaratmakta; bu çerçevede kimlik, sabit ve özsel bir yapı olmaktan çıkarak, göç edilen toplumla kurulan ilişkiler, diasporaya aidiyet biçimleri ve köken toplumla sürdürülen bağlar doğrultusunda sürekli olarak yeniden inşa edilen dinamik bir oluşuma dönüşmektedir. Diaspora bağlamında kimlik inşası, bireyin göç öncesi köken toplumuna dair kolektif hafızası ile göç sonrası mesken toplumda edindiği sosyal, kültürel ve ekonomik deneyimlerin kesişim noktasında yeniden biçimlenmektedir. Bu doğrultuda, Macaristan’da yaşayan Türk göçmenlerin kimlik algılarını incelemek üzere gerçekleştirilen çalışmada, hem Türkiye’ye yönelik kültürel ve tarihsel bağlılıkları hem de Macaristan’daki gündelik yaşam pratikleri ve karşılaştıkları sosyo-kültürel dinamikler temel alınarak analiz gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacı kapsamında, göçmenlerin Türk ve Macar kimliklerine dair öznel deneyimlerinde bu kimliklerin nasıl tezahür ettiği ve bireysel düzeyde ne tür anlamlar taşıdığı araştırılmıştır.

Araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilen 'Türk kimliğinin kendileri için ne ifade ettiği ve ne hissettirdiği' sorusuna verilen yanıtlar doğrultusunda, kimliğin öznel ve bağlamsal bir inşa süreci olduğunu ortaya koymaktadır. Görüşmeler sonucunda elde edilen bulgulara göre, örneklem grubunun büyük çoğunluğu (28 katılımcı), Türk kimliğini olumlayıcı bir biçimde değerlendirmiş; bu kimlik, katılımcılar tarafından gurur, aidiyet, benlik, vatan/memleket ve kültürel-dinsel değerlerle ilişkilendirilmiştir. Bu durum, kimliğin yalnızca etnik bir aidiyet biçimi olmaktan ziyade, duygusal ve kültürel bir referans noktası olarak da deneyimlendiğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, katılımcıların Türk kimliğini nasıl tanımladıklarına dair görüşleri, birbirinden farklı anlatılarla birlikte aşağıda yer almaktadır:

“Benim için birçok şeyin karşılığı.” (Budapeşte5E)

“Türk’üz yani olunmaz doğudur. Özüm, ben ne isem o’yum. Irkına, diline, kimliğine sahip çıkacaksın. Bak bana Türk kimliğime nasıl sahip çıkıyorum.” (Budapeşte13E)

“Başka hiçbir şeyde hissedemeyeceğim duygu. Bana gurur, mutluluk verir bu kimlik” (Budapeşte16E)

“Aidiyetim, olmazsa olmazım, bağlılığım.” (Budapeşte20E) “Benliğim, kendi kimliğim.” (Budapeşte23E)

“Doğup büyüdüğüm toprağım, ait olduğum ülkem, vatanım, kökümün dayandığı yer, ailem, beni ben yapan unsurlar, hal ve hareketlerim, davranışlarım, ahlakım, vizyonum, misyonum. Bunların hepsinin ana çıkışı Türkiye’dir; Türklüğümdür, Türk kimliğimdir.” (Budapeşte28E)

“Beni ben yapan, ait olduğum kimlik. Nerede olursam olayım doğup büyüdüğüm, içimden çıkmayan, sevdiğim yerin kimliği.” (Budapeşte29K)

Araştırma içerisinde yer alan çok az sayıda katılımcı (3 kişi) Türk kimliğine yönelik nötr ya da olumsuz bir tutum sergilemiş; bu yanıtlar ise çoğunlukla hissizlik üzerinden anlamlandırılmıştır. Bu bulgular göçmen kimliğinin durağan değil, karşılıklı etkileşimler ve yaşanan sosyo-kültürel bağlamlar doğrultusunda sürekli müzakere edilen bir yapı olduğunu göstermektedir. Katılımcıların bu konuya dair görüşleri aşağıda örneklendirilmektedir:

“Şuanım. Türk olmayı seviyorum, gurur duyuyorum ama bu bana hiçbir şey hissettirmiyor.” (Budapeşte12E)

“Tek Türk kimliği ya da tek Macar kimliği olarak değil de tarihsel kökenler ve yaşam anlayışı olarak benim için Türk-Macar kimliğini tek bir kimlik olarak hissetmekteyim. Bu yüzden sadece Türk kimliği bana bir şey hissettirmiyor.” (Budapeşte27E)

Araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilen bir diğer soru olan 'Macar kimliğinin kendileri için ne ifade ettiği ve ne hissettirdiği' sorusuna verilen yanıtlar, bu kimliğe yönelik tutumların örneklem grubu içerisinde çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Katılımcıların yarısından fazlası (17 kişi) Macar kimliğine olumlu bir anlam atfetmiştir. Olumlu yanıtlar genellikle vatan, aile, akrabalık ilişkileri ve tanıdıklık

hissi gibi aidiyet oluşturan unsurlar üzerinden temellendirilmiştir. Bu durum, katılımcı ifadelerinde aşağıdaki biçimlerde karşılık bulmaktadır:

“Benim için ikinci vatan gibi; burada olmayı, burayı, kimliğini seviyorum.”
(Budapeşte14E)

“Yakın, akraba, kardeş kimlik.” (Budapeşte21E)

“Hoşuma gidiyor, çok hoşuma gidiyor. Çünkü buraya geldiğim zaman evime gelmiş gibi rahat, huzurlu hissediyorum.” (Budapeşte1E)

“Avrupa’ya açılan kapının kilidi ve bu kilitten bende de var. Bu yüzden de kendimi şanslı ve mutlu hissediyorum.” (Budapeşte2E)

“28 yıldır burada yaşıyorum. Kimliği için hissettiklerimi şöyle açıklayabilirim: Ben bu ülke için canımı veririm.” (Budapeşte13E)

“Gurur duyuyorum, mutlu oluyorum, bana bu kimlik iyi geliyor, hissettiriyor.”
(Budapeşte15E)

“Macaristan’ı, Macar vatandaşlığını ve kimliğini seviyorum.” (Budapeşte26E)

Araştırmaya katılan az sayıdaki katılımcıdan (4 kişi) bazıları, Macar kimliğine yönelik olumsuz bir değerlendirmede bulunmuştur. Bu katılımcılar, Macar kimliğini benimsemekte zorlandıklarını ya da kendilerini bu kimliğe ait hissetmediklerini ifade etmişlerdir. Kimliğe dair bu olumsuz yaklaşımlar, bireysel deneyimlerin ve duygusal aidiyet eksikliğinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Katılımcıların Macar kimliğine ilişkin görüşleri, kişisel anlatımlarıyla birlikte aşağıda sunulmaktadır.

“Avrupa için iyi bir kimlik ama ben kendimi bu kimliğe hiç ait hissetmiyorum.”
(Budapeşte5E)

“Sevmiyorum.” (Budapeşte 17E)

“Herkesin kendi kimliği ben bu kimliği hiç istemedim, istemem de. Çünkü benim bir kimliğim var zaten.” (Budapeşte 20E)

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların önemli bir bölümü (10 kişi), Macar kimliğine yönelik olarak tarafsız bir tutum sergilediklerini ifade etmiştir. Bu katılımcılar, söz konusu kimlikle herhangi bir duygusal bağ kuramadıklarını belirtmiş; dolayısıyla Macar kimliğini içselleştiremediklerini ya da ‘hissetmediklerini’ dile

getirmişlerdir. Katılımcıların konuya dair görüşleri, aşağıdaki anlatılar aracılığıyla daha açık bir biçimde ortaya konulmaktadır:

“Yani yaşadığım ve hayatımı idame ettiğim yer, güncelde durumum olan şu anki halim. Bu şekilde daha çok olandan bahsederek açıklamam da pek bir hissiyatın içerisinde olmadığımı gösteriyor galiba.” (Budapeşte6K)

“Geleli yıllar oldu ama hala Macar vatandaşı bile değilim çünkü bana hiçbir şey hissettirmiyor.” (Budapeşte7E)

“Macar kimliğini kimlik olarak yani vatandaşlığını bile alsam Türk kimliği derim ben. Benim sahip ve ait olduğum bir kimliğim var bu yüzden Macar kimliği bana hiçbir şey hissettirmiyor.” (Budapeşte12E)

“Hiçbir şey hissetmiyorum o kadar ki vatandaşlık bile istemiyorum, bana vermesinler.” (Budapeşte22E)

“Misafir kimlik, bugün var yarın yok. Bu yüzden de benim bir aidiyetim, bağlılığım, hissiyatım yok.” (Budapeşte23E)

Araştırmada elde edilen bulgular, Macaristan’daki Türk göçmenlerin Macar kimliğine ilişkin algılarının homojen olmadığını; kimlik deneyimlerinin kişisel tarih, toplumsal bağlam ve duygusal yönelimler doğrultusunda farklı biçimlerde inşa edildiğini göstermektedir.

5.4.3. Tanımladıkları Kimlikler

Sosyolojik kimlik kuramı çerçevesinde bireyler, toplum içerisinde farklı sosyal gruplara dâhil olarak birden fazla kimliğe sahip olabilmektedir. Ancak, bireyin bu kimliklere yönelik bağlılık düzeyi eşit değildir. Kimliklere atfedilen önem ve bu kimliklere duyulan bağlılık, zaman içerisinde söz konusu kimliklerin bireysel düzeydeki sürekliliğini belirleyici bir faktör hâline gelmektedir. Bu doğrultuda, bireylerin değer verdikleri ve aidiyet hissettikleri kimlikleri koruma eğiliminde oldukları ifade edilmektedir (Hortaçsu, 2007: 24). Bireyin sahip olduğu kimliği veya kimlikleri muhafaza etme çabası, ait olduğu sosyal grupla olan ilişkilerini sürdürme arzusunu da ortaya koymaktadır. Özellikle bireyin fiziksel, kültürel ya da ekonomik varlığı tehdit altına girdiğinde veya karşıt toplumsal gruplar ortaya çıktığında, bireyin grup aidiyetini koruma yönündeki eğilimi belirginleşmekte; bu durum kimliğin korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Nitekim kimlik, bireyin hem grup içi baskılarla hem de dış

gruplarla olan etkileşimleri bağlamında şekillenmekte; birey bu süreçte aidiyet hissini ve grup kimliğini devam ettirme eğilimi göstermektedir. Dolayısıyla, kimlik olgusu çoğunlukla bireyin sosyal çevresiyle olan etkileşimleri ve toplumsallaşma süreci içerisinde kendisini tanımlama ve ifade etme biçimi üzerinden oluşmaktadır (İnaç, 2005: 23).

Araştırma kapsamında katılımcılara, kendilerini hangi kimlik ya da kimliklerle tanımladıkları sorulmuştur. Elde edilen bulgulara göre, katılımcıların büyük çoğunluğu (28 kişi), kendilerini öncelikli olarak "Türk kimliği" ile özdeşleştirdiklerini ifade etmiştir. Bu durum, bireylerin etnik kökenlerine, ana dillerine, kültürel değerlerine ve aidiyet hislerine dayalı olarak kimlik inşasında etnik-ulusal referansların belirleyici olduğunu göstermektedir. "Türk kimliği", bu bağlamda yalnızca hukuki ya da vatandaşlık temelli bir aidiyetin ötesinde; dilsel, kültürel ve tarihsel ortaklıklar üzerinden şekillenen, güçlü bir etno-kültürel kimlik kategorisi olarak öne çıkmaktadır. Katılımcıların bu kimliği benimsemeleri, diaspora bağlamında da kimliğin yeniden üretimi ve korunması açısından dikkate değerdir. Ayrıca bu bulgu, göçmen bireylerin yaşadıkları ülke ile kurdukları ilişkiden bağımsız olarak, köken toplumlarına yönelik güçlü bir bağ sürdürdüklerini de ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, katılımcıların Türk kimliğine dair algı ve beyanları aşağıda detaylı biçimde sunulmaktadır:

"Türk kimliği ile tanımlarım. Sahi başka kimlik mi var?" (Budapeşte 5E)

"Bu da soru mu? Türk be yavrum." (Budapeşte 9K)

"Kendimi Türk kimliği ile tanımlarım. 100 yıl geçsin sorsunlar gene Türk kimliği derim gene Türk kimliği derim." (Budapeşte13E)

"Kendimi tek kimlik ile tanımlarım ve bu kesinlikle Türk kimliğidir yani benim hissettiğim kimliğim." (Budapeşte 21E)

"Türk kimliği benim için başlıca tanımlayıcı kimliktir. Entegrasyonunu tamamlamış, kültürel öğeleri bir yabancıya nazaran daha çok bilen ve uyum sağlamış biri olarakta, gönüllü fahri Macar kimliği ile tanımlayabilirim. Ama bu tanımlamam belirleyici kimliğim değildir, olamaz da." (Budapeşte27E)

"Türkü, Türk kimliğimle de Türklüğümle de gurur duyuyorum. Aynı zamanda Macar vatandaşıyım ne zaman aldım onu bile hatırlamıyorum o kadar uzun zamandır Macar vatandaşıyım ama hiçbir zaman Macar kimliği ile bir tanımlama durumum olmadı, olamaz." (Budapeşte 30E)

Araştırmaya dâhil olan çok az bir kısım (3 kişi) ise “Türk-Macar Kimliği” kimliği üzerinden tanımladıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Bir bireyin kendisini birden çok kimliğe ait olarak hissetmesi genellikle göç eden bireylerle özdeş hale geldiği görülmektedir. Ancak araştırmaya katılan göçmenlerin neredeyse yok denecek kadar az bir hibrit kimliğe sahip olması ve hiç “Macar Kimliği” ne rastlanılmaması, katılımcıların güçlü bir köken (kendi) kimliğine aidiyet duydukları ile açıklanabilmektedir. Kendilerini Macar Kimliğine ait hisseden katılımcılar kimliklerini şu şekilde ifade etmektedirler:

“Türk - Macar iki kimlikle hissediyorum. Benim Türk kimliğim var, çocuklarım da burada doğdu Macar kimlikleri, vatandaşlıkları var. Bu yüzden de her iki kimlikte benim için.” (Budapeşte 1E)

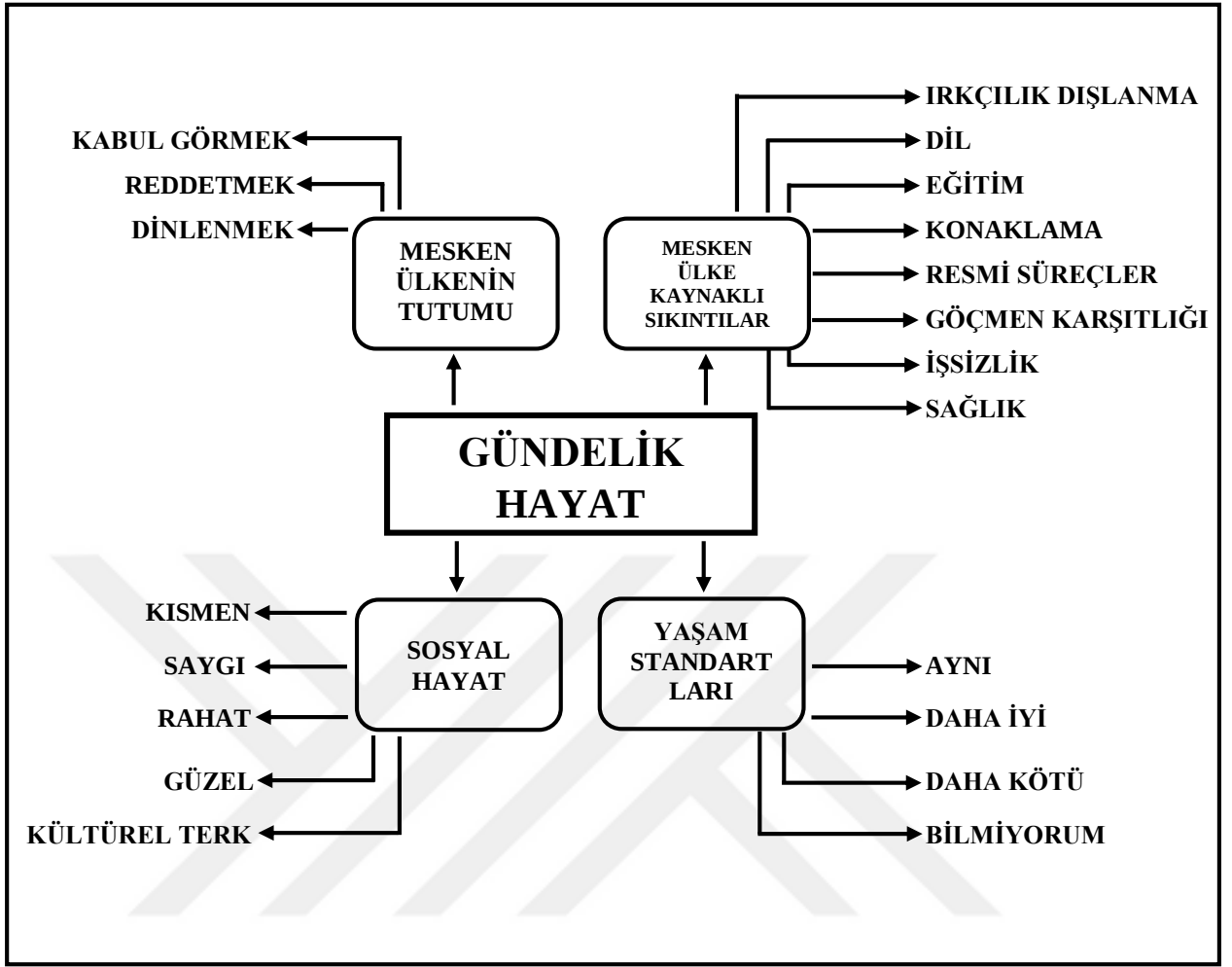
“Eşim Macar, çocuklarım Macar vatandaşı bende kendimi kimlik bakımından daha çok Türk – Macar olarak tanımlıyorum.” (Budapeşte 15E)

Macaristan’daki Türk Göçmenler sahip oldukları kültürleri, dilleri, gelenekleri ve geçmişleri üzerinden kimliklerini tanımlamaktadırlar. Bu durum, göç eden bireylerin hala köklerine sıkı sıkıya bağlı olduklarını ve kaldıklarını göstermektedir.

5.5.“GÜNDELİK HAYAT” ALT TEMASINA (KATEGORİSİNE) İLİŞKİN BULGULAR

Gündelik hayat alt teması, katılımcıların yaşadıkları toplumla olan etkileşimlerini ve günlük yaşam deneyimlerini anlamak amacıyla dört temel kod etrafında yapılandırılmıştır: “Mesken ülke kaynaklı sıkıntılar”, “mesken ülkenin tutumu”, “sosyal hayat” ve “yaşam standartları”. Bu kodlar, katılımcıların sosyal ilişkilerinde karşılaştıkları güçlükleri, mesken ülkeye dair algılarını ve gündelik yaşamdaki yapısal koşulları ortaya koymaktadır.

Tablo 7: “Gündelik Hayat” Alt Temasına İlişkin Bulgular

5.5.1. Mesken Ülke Kaynaklı Sıkıntılar

Göçmenlerin, mesken ülke vatandaşları tarafından nasıl algılandığı ve değerlendirildiği, onları anlamada önemli bir gösterge niteliği taşımaktadır. Göçmenin kim olduğuna dair tanımı, büyük ölçüde ev sahibi toplumun göçmene bakış açısıyla şekillenmektedir. Bu bağlamda, göçmenler sıklıkla “öteki” kategorisine yerleştirilmektedirler. Göçmen, kültürel homojenlik idealine tehdit oluşturan, sınır-aşan bir unsurun temsili kabul edilmektedir. Bu temsil biçimleri, göçmenlerin özgün ve özerk bireyler olarak tanınmalarını zorlaştırarak; onları çoğu zaman dışlayıcı söylemlerin odak noktası hâline getirirken sınırları ihlal ederek “içeriye” girmiş yabancılar olarak konumlandırılmalarına yol açmaktadır. Göçmeni, bir turist ya da geçici bir ziyaretçiden ayıran temel fark, onun fiziksel ve sosyokültürel mekâna kalıcı olarak yerleşme niyeti ve eğiliminde olmasıdır. Çünkü bu kalıcılık, ev sahibi toplumun sınır koruma tepkilerini tetikleyen başlıca unsurlardan biridir. Bu bağlamda, Türk göçmenlerin mesken ülke

olarak Macaristan'da karşılaştıkları sorunları ve deneyimlerini anlamaya yönelik örneklem grubuna sorulmuştur.

Örneklem grubundan elde edilen verilere göre, Türk göçmenlerin yarısından fazlası (16 kişi), Macar halkı ya da Macaristan Devleti kaynaklı çeşitli sıkıntılar yaşadıklarını ifade etmiştir. Katılımcılar, yaşadıkları sorunları çeşitli temalar altında sınıflandırmışlardır. Bu temalar arasında dil bariyerleri, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan güçlükler, resmi bürokratik süreçlerde karşılaşılan engeller, konaklama ve konut problemleri, işsizlik, kültürel uyum sorunları, ırkçılık ve dışlanma gibi sosyal dışlayıcılık biçimleri, tarihsel arka planın etkileri, vatandaşlık edinme sürecine ilişkin zorluklar ile yabancı ve göçmen karşıtlığı gibi faktörler yer almaktadır.

Sıkıntılara dair katılımcı görüşleri, deneyimsel çeşitlilik göz önünde bulundurularak aşağıda sunulmaktadır:

“Dil bilmek zor; bu ülkenin dilini bilmekte çok zor. Kendim ve çevremdeki Türkler’ den gözlemlediğim kadarıyla dil engeli, problemi var. Genelde birbirimize yardımcı oluyoruz, oluruz da. Mesela ben ev aldım. Türk çalışanlarıma parasız orayı verdim çünkü burada bizim birbirimize yardımcı olmamız lazım.” (Budapeşte13E)

“Benim dünyaya bakışım ile uyuşmadığı için herhâlde toplumsal hayat içerisindeki alkolikler beni çok rahatsız ediyor. Rahatsız olduğum bir diğer konuda evsizler. Macarlar rahat yaşayan insanlar hatta düzeltmek istiyorum çok rahat yaşayan insanlar. Bu yüzden de toplumsal hayatın içerisinde var olan bu alkolik ve evsiz diye tarif ettiğim kişiler beni güvende, huzurlu, mutlu hissettirmiyor.” (Budapeşte19E)

“Genel olarak refah düzeyleri düşük aslında hatta kırsalda ciddi fakirleri bile var diyebilirim. Aile bağları çok güçlü bize benziyor ama işte bununda getirdiği bazı sorunlar var. Yabancıları aralarında görmek istemiyorlar. Bu durum ise toplumsal hayat içerisinde yaşayan bir yabancı olarak bana yansıtıldığı zaman kendimi kötü hissediyorum.” (Budapeşte20E)

“Bilişim sistemleri çok kötü ve bu kötülüğü seni bir yerde yoruyor. Batı Avrupa’da yani Belçika’da yaşadım bu yüzden aradaki farkı sentezleyebiliyorum. Asya ülkeleri Türkiye’de muhtemelen böyledir kendi kimliğini korumakla ilerlemek istemekte. Macaristan’da “Biz mülteci

istemiyoruz biz Macar bi toplum istiyoruz” şeklinde davranarak bunu yapıyor. Hâlbuki Avrupa ülkesinde Almanya tam tersini yapar. Bunları gördüğüm ve yaşadığım için bunlar bana biraz güven vermiyor. Neden vermiyor? Ben yedi senedir buradayım 5. yılın sonunda Macar oturma vizesine başvurduğum, ret yedim. Red yememin sebebi istenilen miktarda parayı biriktirememiş olmam. Lakin hem akademisyen geliri hem de özel sektörden gelen gelirim ile birlikte ben o parayı biriktiremedim. Kimse aynı anda iki işi yapmıyor. Zaten normal bir çalışanın istenilen parayı biriktirebilme ihtimalleri yok. Dolayısıyla size açıklamaları da “Macaristan’a entegre olmuş olduğunuza dair bir şey göremiyoruz” oluyor. En azından Macaristan adına “Nobel ödülü almış olabilirdin, bi futbol takımında oynamış olabilirdin” diye çok uç noktalardan yakalayarak konunun kapanmasını sağlıyorlar. Fakat ne oldu, ben ne yaptım bu sefer parayı biriktirdim Avrupa vatandaşlığına başvurduğum ve aldım. Muhtemelen Macar vatandaşlığına başvurursam onu da alabilirdim ama ben Avrupa vatandaşlığını tercih ettim. Yaşanan bu gibi olaylar ve süreçler beni toplumsal ve politik düzeyde rahatsız ediyor.” (Budapeşte28E)

Araştırma içerisinde bulunan katılımcıların yaklaşık yarısına yakın bir kısmı (15 kişi) mesken ülke kaynaklı bir sorunla karşılaşmadıklarını belirtmiştir. Bu durum, Macaristan’daki Türk göçmenler arasında, Macar halkı ya da Macaristan Devleti’ne ilişkin yaşanan sorunların algısının homojen olmadığını; aksine bireysel deneyimlere ve bağlamsal etkenlere bağlı olarak farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Katılımcıların söz konusu duruma ilişkin değerlendirmeleri aşağıda yer almaktadır:

“Uzun süredir (28 yıldır) burada olduğumdan toplumsal düzeni ve işleyişi çözdüm diyebilirim. Bu yüzden ne halk boyutunda ne de hükümet boyutunda bi sıkıntım, problemim yok.” (Budapeşte10E)

“Bi sorun yaşamadığım için aklıma şuan gözlemlediğim ya da şahit olduğum bir sorun da gelmiyor.” (Budapeşte12E)

“Ne halk nezdinde ne de devlet nezdinde hiçbir sorunum, sıkıntım yok.” (Budapeşte23E)

“Macar halkıyla iletişimim gayet iyi ve bu yüzden ne resmi ne de gayri resmî herhangi bir sıkıntım, problemim yok.” (Budapeşte26E)

5.5.2. Mesken Ülkenin Tutumu

Ev sahibi toplumun göçmenlere yönelik bakış açısı ve geliştirdiği tutumlar, göçmen bireylerin toplumsal yaşama katılım biçimlerini ve deneyimlerini doğrudan etkilemektedir. Gündelik yaşam pratiklerinden iş ve çalışma piyasasına, sosyal ilişkilerden mekânsal yerleşim tercihlerine kadar birçok alanda, göçmenlerin deneyimlerini belirleyen temel etkenin, ev sahibi toplumun göçmenlere yönelik bakış açısı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, göçmenlerin ev sahibi topluma ilişkin algılarından ziyade, ev sahibi toplumun göçmenlere karşı geliştirdiği tutumların belirleyici olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, ev sahibi toplumun göçmenlere yönelik tekil ve homojen bir bakış açısından söz etmek mümkün değildir.

Macaristan'a göç eden Türk göçmenlerle gerçekleştirilen saha araştırmasında, katılımcılara mesken ülke toplumunun kendilerine yönelik tutumları sorulmuştur. Elde edilen bulgulara göre, katılımcıların büyük bir çoğunluğu (23 kişi), Macar toplumunun kendilerini “kabul edici” bir tutum sergilediğini belirtmiştir. Katılımcıların mesken ülkenin kendilerine yönelik tutum ve davranışlarını nasıl deneyimlediklerine dair anlatıları, görüşmelerden elde edilen veriler çerçevesinde aşağıda sunulmaktadır:

“Çok güzel buluyorum. Ben insanın bulunduğu ortamı benimsemesi gerek diye düşünüyorum ki orada rahat yaşayabilsin. Ben burayı benimsedim buradakilerde beni benimsedi o yüzden de bana davranışları iyi geliyor.” (Budapeşte1E)

“Türklere karşı genelde çok iyiler. Türk mutfağını çok seviyorlar, Türkiye'ye tatile gidiyorlar. Son zamanlarda Türk filmlerinin de çok faydası oldu. Türküm dediğiniz zaman herkesin iyi bir anısı muhakkak vardır.” (Budapeşte26E)

“Biz burada orta üst kademe insanlar olarak görülüyoruz. Çünkü akademisyeniz ve eğitim düzeyimiz yüksek, belli bir gelire sahibiz, bilinen uluslararası firmalarda çalışıyoruz dolayısıyla bizimle karşılaşan Macarlarda şaşırtıyor. ‘Aa o işte mi çalışıyorsunuz, bu işleri mi yapıyorsunuz’ gibi tepkiler veriyorlar ve saygı duyuyorlar. Bu yüzden tanıştığım, karşılaştığım insanlarda hiçbir şekilde aşağılayıcı, ayırıcı bir şey görmedim. Tam tersine bulunduğum statüden dolayı hep saygı duyulan, sohbet edilen insanlar oldular. Bu ise insanların bu sınıflarda Türklere de olabileceğini görerek saygı duymalarına neden oldu, oluyor.” (Budapeşte 28E)

Araştırmaya katılan az sayıdaki katılımcı (4 kişi), mesken ülke toplumunun kendilerine yönelik tutumlarını “reddedilme” biçiminde deneyimlediklerini aktarmış ve bu durumun kişisel deneyimlerinde olumsuz bir yer tuttuğunu belirtmiştir. İlgili anlatılar aşağıda ayrıntılı biçimde sunulmaktadır.

“Çok iyi bulmuyorum.” (Budapeşte5E)

“Olumsuz olarak değerlendiriyorum ama bu olumsuzluk gittikçe daha çok negatifleşiyor. Bu bizim anlayışlarımıza karşı bir negatifleşme. Mesela Müslümanlara karşı negatifleşme, olumsuz bir tutum var. Ve bizde bunları onların gözüne soka soka rahatsız etmeye devam ediyoruz. Buradan ekmeğimizi kazanıyorsak, burada yaşamayı seçmişsek onlara saygı duymayı biz öğrenmeliyiz.” (Budapeşte30E)

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların küçük bir bölümü (4 kişi), mesken ülke toplumunun kendilerine yönelik tutumunu “dışlanma” olarak tanımlamış ve bu durumu olumsuz bir toplumsal deneyim biçiminde ifade etmiştir. Bu doğrultuda, ilgili katılımcıların dışlanmaya ilişkin anlatıları ve deneyimleri aşağıda ayrıntılı olarak sunulmaktadır:

“Farklı farklı tepkilerle karşılaşıyoruz. Mesela taşrada Mohaç’tan kalan bi öfke ile bizlerin burada var olmasından hiç memnun değiller. Merkezde ise durum şöyle böyle işte... Ama ırkçılık günden güne artıyor ve size göç ettiğinizi, göçmenliğinizi hissettiriyorlar.” (Budapeşte3E)

“Özellikle yaşlılar çok ılıman değil; dışlıyorlar. Mesela otobüste Türkçe konuştuğum zaman hemen dönüp bakarlar sonra Macarca konuşmaya başladığım zaman “tamam, bizden” derler. Gençler yaşlılara göre daha açık ve daha ılımlı tabi az da olsa onların içerisinde de kabul etmeyen, dışlayanlar var.” (Budapeşte6K)

Araştırmadan elde edilen bulgular, Macaristan’daki ev sahibi toplumun Türk göçmenlere yönelik tutumlarının tekil ve homojen bir biçimde değerlendirilemeyeceğini; bireysel deneyimlere göre kabul, ret ve dışlanma gibi farklı toplumsal karşılanma biçimlerinin bir arada var olabileceğini göstermektedir.

Görüşmeler sonucunda, Macaristan’daki Türk göçmenlerin ev sahibi toplum tarafından karşılanma biçimlerinin yüzeyde tekil kategorilere indirgenemeyecek kadar çok katmanlı, karmaşık ve değişken olduğu tespit edilmiştir. Görüşmelerde ortaya çıkan

katılımcı beyanlarına göre, toplumsal tutumlar yalnızca kabul, red ya da dışlanma gibi tekil kategorilere indirgenememekte; aksine bu tutumlar birbiriyle iç içe geçmiş biçimlerde deneyimlenmektedir. Bu bağlamda, kabul edilme tutumu bazı katılımcılar tarafından yalnızca kabul gördükleri (10 kişi) yönünde ifade edilirken, bazı katılımcılar hem kabul görme hem de dışlanma (9 kişi) ya da hem kabul görme hem de reddedilme (4 kişi) durumlarını eş zamanlı olarak deneyimlediklerini belirtmişlerdir. Bu hususta katılımcıların kabul edilme akabinde dışlanma ya da reddedilme biçiminde tanımladıkları farklı toplumsal deneyimleri ile bu deneyimlere dair anlatıları aşağıda birlikte değerlendirilmektedir:

“Eskilerin yani yaşlıların, onların bakış açıları çok iyiydi ama yeni jenerasyon farklı. Bazısı, çok azı gene iyi bakıyor ama geneli sadece biz Türklere değil kendinden olmayan herkese yani tüm yabancılara iyi bakmıyor.” (Budapeşte15E)

“Bence iyi. Ama buradaki Türklerle oturduğumuzda onların hepsinin ortak bahsettiği şey Macarların geçmişi unutmadıkları oluyor. Ve unutmadıkları, dilden düşürmedikleri diğer şey ise Mohaç Meydan Muharebesi onu asla unutmuyorlar ve bu yüzden az da öfkeli bize.” (Budapeşte20E)

“Yakın zamana kadar çok iyiydi ama son zamanlarda tavırlarında olumsuz değişimler var. Bunlara örnek verecek olursam: Kapımızın önündeki ayakkabıların, terliklerin teklerini almışlar ya da atmışlar, posta kutusundaki ve zildeki ismimizin üzerini karalamışlar gibi.” (Budapeşte24K)

“Öncesi çok iyiydi. Sonrası, özellikle 2009-2010 sonrası Suriye sürecinin başlamasıyla bizlerde etkilendik. Olumsuz bir etkilenme oldu ama bu konuda Macar halkını ve Macaristan’ı suçlayamam. Çünkü tüm dünyanın yabancıya, göçmene kendinden olmayana bakış açısı bir anda olumsuz oldu. Mesela 4-5 yıl önce eşimle alışveriş merkezine gittik güvenlik görevlisi eşime başörtülü diye “Hanım evine git böyle içimizde, aramızda dolaşma” diye arkasından bağırırdı.” (Budapeşte31E)

“Müşterilerimizin %70-80’i Macar ve çok memnunuz. Çok iyiler, 22 yıldır buradayım bize karşı hiçbir saygısızlıklarını görmedim. Yabancılar ile yani bizler ile hiçbir sorunları yok. Hatta ilk zamanlarda evini, kapısını açıp evinde bile yatıracak kadar yakın davranırlardı. Ama daha sonra bizden bazılarının

suiistimal edişleri ile tepkiler arttı. Sonuç olarak bizlerin olumsuz davranışlarının etkisi ve kendi istekleri ile bilerek, isteyerek mesafeli olmaya başladılar.” (Budapeşte4E)

“Tutumlarını gayet iyi buluyorum ama nesil gençleşince biraz farklılaşma oldu. Son zamanlarda biraz soğuklar ilk zamanlar çok iyiydiler. Aslında sebebi buradaki bizleriz. Bize kaba davranmayı bizim onlara karşı davranışlarımızdan öğrendiler.” (Budapeşte10E)

“Çoğunlukla olumlu olduğunu düşünmekteyim. Bu durum lokasyon olarak değişiklik göstermektedir. Şehirde yaşayan, daha önce Türkiye’yi ziyaret etmiş veya Türklerle etkileşimde bulunmuş Macarlarda daha olumlu düşünceler ve yaklaşım varken, kırsalda yaşayan daha önce yabancılarla pek etkileşimde bulunmamış homojen kültür yapısındaki Macarlarda tarihi ve dini etkilerle daha olumsuz yaklaşım gözlemlemekteyim. Bence bu durum son zamanlarda giderekte artmakta...” (Budapeşte27E)

Araştırma bulguları, katılımcıların mesken ülke toplumuna yönelik deneyimlerinde yalnızca kabul edilme değil, reddedilme tutumunun da önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Katılımcılardan bir bölümü (2 kişi), toplumsal dışlanma sürecini doğrudan ve sürekli bir reddedilme biçiminde tanımlarken; bazı katılımcılar ise (2 kişi), başlangıçta dışlayıcı tutumlarla karşılaştıklarını, ancak zamanla kabul edildiklerini ifade etmiştir. Bu durum, toplumsal karşılanma süreçlerinin doğrusal ya da tek biçimli olmadığını; aksine, zamansal olarak değişebilen ve bireysel etkileşimlere bağlı olarak yeniden şekillenen dinamik yapılar barındırdığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların, mesken ülke toplumunun kendilerine yönelik tutumlarını önce reddedilme, ardından dışlanma biçiminde deneyimlediklerine ilişkin anlatıları aşağıda örnekle sunulmaktadır:

“Biraz mesafeliler ve ben ilk başlarda dil engeline takıldım. Bununla ilgili bir anımı anlatmak istiyorum. Buraya yeni geldiğim zamanlar göçmenlik ofisine işim düştü. Bahsettim ya dil engeline takıldım diye orada da anlaşılmadık, derdimi anlatamadım. Bana “Dil bilmiyorsanız, konuşamıyorsanız gelmeyin, geldiyseniz de geri gidin” dediler. Bu olay canımı fazlasıyla sıktı. Şimdilerde onların dillerini konuşuyorum bu yüzden içlerine alıyorlar böylelikle süreç benim için daha rahat olmaya başladı.” (Budapeşte23E)

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların küçük bir bölümü (3 kişi), mesken ülke toplumuyla kurdukları ilişkilerde dışlanma tutumunu süreklilik arz eden bir biçimde deneyimlediklerini ifade etmiştir. Buna karşın bir katılımcı, ilk etapta dışlandığını ancak zamanla çeşitli sosyal etkileşimler aracılığıyla kabul gördüğünü dile getirmiştir. Bu durum, dışlanma ve kabul edilme deneyimlerinin göçmen bireyler açısından sabit ya da tek yönlü süreçler olmadığını; aksine, zaman içerisinde dönüşebilen, bağlamsal faktörlere ve bireyler arası ilişkilere bağlı olarak yeniden şekillenen dinamik yapılar içerdiğini göstermektedir. Söz konusu deneyim, ilgili katılımcı tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“Geldiğimiz dönem dilini bilmediğimiz, iletişim kuramadığımız için daha dışlayıcı, ırkçıydılar. Şuan daha iyiler. Çünkü son 10 yılda buraya daha fazla yabancı geliyor bu yüzden de daha anlayışlılar. Mesela 6 Şubat'ta ülkemizde meydana gelen depremden sonra beni buradan arayan soran çok Macar tanıdığım oldu.” (Budapeşte8K)

Bulgular, göçmen bireylerin mesken ülke toplumunda karşılaştıkları toplumsal karşılanma biçimlerinin homojen, tek yönlü ya da durağan yapılar arz etmediğini; aksine bu karşılanma süreçlerinin farklı sosyal bağlamlar, mekânsal konumlar, kültürel algılar ve bireyler arası etkileşim dinamiklerine bağlı olarak çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, göçmenlerin maruz kaldığı toplumsal tutumların sabit olmadığını ve bağlamsal koşullarla sürekli yeniden üretildiğini göstermektedir. Dolayısıyla, göçmenlik deneyiminin tekil bir toplumsal karşılanma kalıbı içinde ele alınmasının mümkün olmadığını; aksine, sosyal ilişkiler ağı içerisinde göçmenlik deneyiminin esnek, çok boyutlu ve bağlamsal olarak değişken bir yapıda şekillendiği görülmektedir.

5.5.3. Sosyal Hayat

Sosyal hayat, farklı ülkeler arasında ciddi farklılıklar göstermektedir. Macaristan'a göç eden Türk göçmenlerin, Macar toplumunun kültürel ve sosyal yapısıyla karşılaşmaları, onların uyum süreçlerini anlamada kritik bir rol oynamaktadır. Özellikle sosyal ilişkilerdeki normatif farklılıklar, trafik düzenlemelerine uyum ve devlet kurumlarının işleyişindeki prosedürel farklılıklar, Macaristan ile Türkiye arasındaki kültürel ve yapısal farklar belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıkların, Türk göçmenlerinin Macar toplumu ile entegrasyon düzeylerine etkisi çalışmanın önemli bir araştırma alanını oluşturmaktadır. Bu yüzden Macaristan'da

ikamet eden Türk göçmenlerin sosyal hayata katılım düzeyleri, bu çalışma kapsamında titizlikle incelenmiş ve katılımın çeşitli sosyo-kültürel etmenlerle ilişkisi ele alınmıştır. Araştırma bulgularına göre, katılımcıların büyük bir çoğunluğu (24 kişi), Macaristan'daki sosyal yaşam pratiklerine aktif biçimde katılım sağladıklarını belirtmiştir. Katılımcıların birbirinden farklı deneyimlerine yansıyan bu durum, aşağıda örneklerle birlikte sunulmaktadır:

“Sosyal hayatıma rahat bir şekilde devam ediyorum. Çünkü insanların birbirine saygısı var. Ve bu durum hayatı da sosyal hayatı da yaşamamızı çok kolaylaştırıyor.” (Budapeşte2E)

“Sosyal hayatımı çok rahat yaşıyorum mesela burada içerler (alkol alırlar) ama kimse kimseye zarar vermez. Buraya gelmezden önce İstanbul'da yaşıyordum orada stresten, gerginlikten, yorgunluktan bi sosyal hayatım bile yoktu.” (Budapeşte10E)

“Burada eğitim ve hayat çok güzel işliyor ve uygulanıyor. Mesela çocukları sosyal hayatı öğretmeyi üç yaşında başlıyorlar. Kreşlerde o kadar güzel eğitim veriyorlar ki bu eğitim ömür boyu yetiyor onlara. Sokaklarda ışıklarda nasıl hareket edileceğini, toplu taşımalarda nasıl binilip inilmesi gerektiğini akla gelebilecek tüm toplumsal düzeni yaşayarak, göstererek, anlatarak öğretiyorlar. Ve bunu 100 yıldır yapıyorlar. Bilir misin Macarların kreşlerinin tarihi 100 yıl öncesine kadar dayanır. Yani kendimi bu toplumsal hayat içerisinde kendi ülkemde gibi rahat hissediyorum, yaşıyorum.” (Budapeşte16E)

“Evet, ben burada sosyal hayatımı rahatça yaşıyorum. Biliyor musun Macarlar buradaki Türk eserlere hiç dokunmamışlar? Hatta sana örnek vereyim. Pecs'te Gazi Kasım Paşa Camii'nde kubbenin üzerindeki hilale dokunmadan hac koymuşlar ve yine camiinin içerisindeki “La ilahe illallah” yazısına hiç dokunmamışlar. Dikkatini çekerim kilisenin içerisinde bu yazı yazıyor. Ve içeride iki halı var ziyarette bulunan kişiler isterse namazda kılabilir. Burada sosyal hayata hiç müdahale etmiyorlar bizde bu yüzden baya güzel sosyal hayat yaşıyoruz.” (Budapeşte20E)

“Burada sosyal hayatımı daha güzel yaşıyorum. Kayağa gidiyorum, denize yüzmeye gidiyorum, tiyatroya gidiyorum. Türkiye'de imkâna ve maddiyata sahip

olsam da bu aktiviteleri yapamam çünkü böyle bi kültür yok orada.”
(Budapeşte21E)

“Sosyal hayatımı şöyle yaşıyorum. Ben iki ayda bir Türkiye’ye gidiyorum çünkü uluslararası firmalar bu imkânın önünü açıyor ve hatta bizim biletlerimizin belli bir kısmını bile ödüyor. Bu sebepten “Ben Türkiye’den tam anlamıyla koptum, tam bir göçebeyim” diyemem. Ayrıca biraz geleneksel aile yapısına sahibim bu sebepten de ailemle vakit geçirmeyi çok severim. Şu ana kadar Türkiye’ye dair gerek maddi gerek manevi hiçbir olumsuz fikrim olmadı. Dolayısıyla da hem orada hem burada olunca daha güzel bir sosyal yaşamım oldu diyebilirim. Yani burada (Macaristan’da) da, Türkiye’de de çok güzel bir sosyal hayat yaşıyorum.” (Budapeşte28E)

“Daha iyisini yaşıyorum diyebilirim. Mesela trafik problemi yok, çalışma zamanları az buralardan bana hep artı zaman kalıyor. Benim için aile ve aile ile birlikte olmak çok önemli. Bu yüzden de arta kalan bu zamanlarla ailemle daha fazla vakit geçirebildiğimiz için daha güzel bir sosyal hayat yaşıyoruz, yaşıyorum diyebilirim.” (Budapeşte31E)

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların küçük bir kısmı (5 kişi) sosyal hayatlarını yeterince yaşayamadıklarını belirtmiştir. Katılımcılar, Macaristan’da uzun süre alıştıkları sistematik ve düzenli yapının, Türkiye’deki sosyal, kültürel ve bürokratik düzende yeterli karşılık bulamaması nedeniyle çeşitli uyum zorlukları yaşadıklarını ifade etmektedirler. Bu zorluklar, özellikle günlük yaşamda karşılaşılan kaotik durumlar, trafik düzenlemelerindeki farklılıklar ve bürokratik süreçlerdeki belirsizlikler gibi alanlarda kendini göstermektedir. Katılımcılar, Türkiye’deki düzensizlik ve belirsizliklerin, Macaristan’daki daha yapılandırılmış ve öngörülebilir sistemle kıyaslandığında onları zor durumda bıraktığını dile getirmişlerdir. Bu durum, katılımcılar tarafından şu şekilde sunulmaktadır:

“Sosyal hayatımızı hiç yaşayamıyoruz, sıfır. Vebalı tavuklar gibiyiz işten eve, evden işe.” (Budapeşte5E)

“Sosyal hayatımızı yaşayamıyoruz çünkü kültürel farklar bizi kısıtlıyor.”
(Budapeşte7E)

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların yok denecek kadar az bir kısmı (2 kişi), Macaristan’da sosyal hayata sınırlı düzeyde katılım sağlayabildiklerini belirtmiştir. İlgili

katılımcıların deneyimleri, göçmenlerin sosyal hayata katılımında bireysel farklılıkların ve bağlamsal koşulların etkili olabileceğini göstermektedir. Söz konusu durum çerçevesinde, katılımcıların beyanları ve deneyimleri aşağıda şu şekilde yer almaktadır:

“Sosyal hayatımız Türkiye’deki gibi oluyor da olmuyor da. Oluyor olması fırsat bulduğumuzda hemen değerlendiriyoruz; olmuyor olması genellikle iş yerindeyiz. Biz bir de işveren olduğumuz için herkesten önce gelip herkesten sonra gidiyoruz, bu yüzden yükümüz daha ağır oluyor.” (Budapeşte13E)

“Sosyal hayatımızı yaşıyoruz da yaşayamıyoruz da. Yaşayamıyoruz: Arkadaş ortamı, komşuluk yok; Yaşıyoruz: Aile olarak vakit geçiriyoruz. Türkiye’de olsak aile olarak belki daha az vakit geçirirdik.” (Budapeşte24K)

5.5.4. Yaşam Standartları

Yaşam standartları, bireylerin veya toplumların temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için gerekli olan mal ve hizmetlere erişim düzeyini ifade eder. Bu kavram; gelir düzeyi, sağlık hizmetlerine erişim, eğitim olanakları, barınma koşulları ve genel yaşam kalitesi gibi unsurları kapsar. Yüksek yaşam standartları, bireylerin daha nitelikli eğitim alabilmesini, sağlıklı bir yaşam sürebilmesini, istihdam olanaklarına ulaşabilmesini ve genel refah düzeyinin artmasını sağlar. Göç olgusu ise genellikle bireylerin yaşam standartlarını iyileştirme arayışıyla doğrudan ilişkilidir. Çünkü göç eden bireyler, daha yüksek yaşam standartlarına ulaşmak için sağlık, eğitim, barınma ve iş gibi temel alanlarda daha rahat ve iyi koşullar sunan ülkelere göç etmeyi istemekte, planlamaktadır. Bu bağlamda, yaşam standartları hem göçün nedenlerinden biri hem de göç sonrasında göç eden bireylerin hedeflediği temel bir unsurdur. Araştırmaya dâhil olan katılımcılardan, göç ettikleri ülke ile köken ülkeleri arasındaki yaşam standartlarına ilişkin görüş ve değerlendirmeleri alınmıştır. Elde edilen veriler, göçmenler arasında yaşam standartlarına dair algıların belirgin farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır. Macaristan’daki Türk göçmenler arasında bu farklılıklar, yaşam kalitesi açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Katılımcıların yaklaşık yarısı (13 kişi), Macaristan’daki yaşam standartlarının Türkiye’ye kıyasla daha iyi olduğunu belirtmiştir. Aşağıda, katılımcıların yaşam standartlarına ilişkin değerlendirmeleri, kişisel deneyimlerine dayalı anlatımlarla birlikte yer almaktadır:

“Yaşam standartlarını Türkiye ile kıyasladığımızda mesela Türkiye’de kazancın varsa çok güzel bi hayat standartlarına sahip olursun. Ama burada az parayla daha kolay ve daha güzel bir şekilde yaşayabiliyorsun. Bu yüzden, bence yaşam standartları bakımından burası (Macaristan) daha iyi.” (Budapeşte3E)

“Yaşam standartları bizim yaptığımız meslek (berberlik) için burası (Macaristan) daha rahat. Mesela Türkiye’de dükkânı kapatma saatimiz gece on iki, birlere kadar uzuyordu ama burada en geç akşam sekiz. Buranın çalışma saatleri ve koşulları gibi sebeplerden dolayı burası Türkiye’den daha iyi.” (Budapeşte4E)

“Yaşam standartları duruma ve koşullara göre değişiyor. Değerlendirmek öyle çok kolay değil çünkü bireysel süreçler giriyor devreye. Ben kendi bireysel sürecimi değerlendirecek olursam burası (Macaristan) bana göre daha iyi.” (Budapeşte13E)

Araştırmaya dâhil edilen katılımcılar arasında yer alan ve örneklemin önemli bir bölümünü oluşturan göçmenler (9 kişi), Türkiye'deki ve Macaristan'daki yaşam standartlarını karşılaştırmalı olarak değerlendirerek her iki ülkedeki yaşam koşullarının benzer düzeyde olduğunu belirtmişlerdir. Söz konusu bağlamda, katılımcıların yaşam standartlarına dair görüş ve deneyimleri şu şekilde aktarılmaktadır:

“Yaşam standartları aşağı yukarı aynı ama zaman bakımından burada daha az çalışıyorum ve buradaki sosyal yaşam standartları mesela insanların toplu taşıma kullanımındaki saygıları, nüfus azlığı, yani sıkışmışlık, bunalmışlık duygusunu çok yaşamamak insanın sahip olabileceği maddi olmayan yaşam standartlarıdır ve bunlar maddi yaşam standartlarının bile önündedir bence. Bende bu yüzden burada yaşamıma devam ediyorum.” (Budapeşte1E)

“Yaşam standartları bakımından her iki ülkede hemen hemen aynı diyebiliriz. Ama buranın yaşam standartları daha kötü bile olsa öyle değil belki de daha iyi ama yine de burada yaşamayı seçerdim. Çünkü buranın (Macaristan'ın) insanı ve toplumu çok çok iyi.” (Budapeşte16E)

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcılar arasında, örneklemin dikkate değer bir kısmı (8 kişi) Macaristan'daki yaşam koşullarını Türkiye ile kıyasladıklarında daha olumsuz bulduklarını ifade etmiştir. Bu katılımcılar, Bu katılımcılar, barınma olanaklarının sınırlılığı, gelir düzeyinin yetersizliği, iş güvencesizliği ve sosyal aidiyet

duygusunun zayıflığı gibi etkenlere atıfta bulunarak, mevcut yaşam standartlarının beklentilerinin altında kaldığını belirtmişlerdir. Sayıca dikkate değer bu grup, göçmenlerin karşılaştığı yapısal ve bireysel zorluklara ışık tutması bakımından önem arz etmektedir. Katılımcıların söz konusu meseleye dair değerlendirmeleri şu şekilde aktarılmaktadır:

“Macarlar yaşam standartları olarak değerlendirdiğimizde ekonomik olarak gerideler ama gelişmekte. Bu yüzden de daha az paraları var ama buna rağmen daha mutlu yaşıyorlar. Çünkü yaşıyorlar, beklemiyorlar, biriktirmiyorlar. Bu yüzden bu ülke (Macaristan) yaşam standartları olarak Türkiye’den daha iyi diyemeyiz hatta daha kötü bile diyebiliriz ama olanla da iyi yaşamayı biliyorlar diye kesinlikle yorumda bulunabiliriz.” (Budapeşte19E)

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcılardan biri, yaşam standartlarına dair bir karşılaştırma yapmaktan kaçınarak ‘bilmiyorum’ yanıtını vermiştir. Bu durum, katılımcının yeterli karşılaştırmalı deneyime sahip olmaması ve konuya dair kişisel bir görüş belirtmemeyi tercih etmiş olmasıyla ilişkilendirilebilir.

“Yaşam standartları kıyasına cevap veremem. Çünkü benim pozisyonum üst bu yüzden de iş yaptığım insan sayısı çok az. Değerlendirme yapamam yani benim değerlendirme yapmam doğru olmaz. Sadece her iki ülkenin de benzer ama birbirinden farklı avantaj ve dezavantajları barındırdığını söyleyebilirim. Bahsi geçen bu avantaj ve dezavantajların hangi ülkede daha iyi veyahut daha kötü bunu bilmiyorum.” (Budapeşte31E)

5.5.5. Resmi Kurumların Hizmetleri

Göçmen bireylerin yaşadıkları ülkedeki resmi kurumlara ilişkin algıları, onların toplumsal uyum süreçlerini ve yeni toplumla kurdukları ilişkileri anlamlandırmada önemli bir gösterge sunmaktadır. Bu doğrultuda, bu çalışmada Macaristan’a göç eden Türk göçmenlerin, Macaristan’daki Türk resmi kurumların ve Macar resmi kurumların sunduğu hizmetlere ilişkin deneyimlerine başvurulmuştur. Elde edilen veriler, göçmenlerin hizmetlere ilişkin memnuniyetlerini, anlamayı ve açıklamayı amaçlamaktadır.

Araştırma kapsamında örneklem grubundan elde edilen verilere göre, Macaristan’daki Türk resmi kurumlarının sunduğu hizmetlerden memnuniyet düzeyi oldukça yüksektir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (27 kişi) bu kurumların sunduğu

hizmetlerden memnun olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların hizmetlere ilişkin ifadeleri, çeşitlilik gösteren deneyimlerle birlikte aşağıda yer almaktadır:

“38 senedir buradayım (Macaristan) Türk resmi kurumu çok aktif değildi ta ki son döneme kadar. Şu an etkinlikler ve işleyiş bakımından gayet güzel hizmetleri var.” (Budapeşte11E)

“Buradaki Türk resmi kurumun hizmetleri iyi. Türkçe konuşabildiğim için rahatça işimi halledebiliyorum.” (Budapeşte24K)

“Buradaki (Macaristan) Türk resmi kurumlarda herhangi bir sorunla karşılaşmadım, işleyişte de bi sıkıntı görmedim. Çalışanlar, gayet yardımseverler.” (Budapeşte28E)

“Türk resmi kurumların işleyişi normal. Kötüleyenler, beğenmeyenler, eleştirenler var ama onlar kendi eksikliğini oraya veriyor. Aslında kötüleyenler ya da eleştirenler işi, yönetimi genelde bilmiyorlar bu yüzden kötülüyorlar, eleştiriyorlar.” (Budapeşte31E)

Görüşmelere katılan katılımcılar arasında Macaristan’daki Türk resmi kurumların sunmuş olduğu hizmetlerden memnun olmadığını ifade edenlerin (2 kişi) ve konuya ilişkin herhangi bir görüş bildirmeyenlerin (2 kişi) sayısının oldukça düşük olduğu görülmüştür. Katılımcıların konuya ilişkin beyanları şu şekilde ifadelendirilmektedir:

“Buradaki (Macaristan) Türk resmi kurumların işleyişi aynı Türkiye’deki resmi kurumların işleyişi gibi. Genelde halloluyor ama zor halloluyor.” (Budapeşte30E)

“Resmi kurum süreçleriyle eşim ilgilendiği için o takip ediyor bu yüzden pek bi bilgim, fikrim yok.” (Budapeşte9K)

Bu bulgular, Macaristan’da yaşayan Türk göçmenlerin önemli bir çoğunluğunun Türk resmi kurumlardan ve sunulan hizmetlerden genel anlamda olumlu bir algıya sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

Katılımcıların Macar resmi kurumlarının hizmetlerine ilişkin değerlendirmeleri, Türk resmi kurumlarına yönelik memnuniyet düzeyine kıyasla daha farklı ve dağınık bir dağılım sergilemektedir. Katılımcıların yarısından fazlası (16 kişi) Macar resmi

kurumlarının sunduğu hizmetlerden memnun olduğunu ifade etmiş ve sundukları açıklamalar görüşmeler sırasında şu şekilde ortaya konmuştur:

“Macar resmi kurumlarında işleminiz duruma göre yani süreçte olay nasıl cereyan ediyorsa o şekilde yol alır. Mesela konuşma tarzınız çok önemlidir bu kurumlarda. Kısık, yumuşak ses tonuyla ve hafifte uzatarak devam ederseniz konuşmanıza işiniz çok rahat çözülür. Ama genel olarak kurallara uyarsanız işiniz her halükarda çözülür. Ben konuşma tarzıma ve kurallara dikkat ettiğim için genellikle memnunum diyebilirim.” (Budapeşte1E)

“Macaristan kamu kurumlarında her şey resmi. Bu yüzden resmiyete uymak zorundasın uyunca da hiç bir sıkıntı yok aksine her şey sorunsuz, kolay bir şekilde halloluveriyor. Ben resmiyeti ve düzeni sevdiğim için kişilerden ve kurumlardan çok memnunum.” (Budapeşte15E)

“Macar resmi kurumları yavaş ama sorunsuz. İşleyiş yavaş çünkü kurala tabiiler; sorunsuz çünkü her şeyi kuralına, işleyişine uygun. Ben işleyiş ve süreçlere hâkim olduğum için işim genelde rahatlıkla çözülüyor bu yüzden kurumlardan ve işleyişlerinden memnunum.” (Budapeşte16E)

“Macaristan kamu kurumlarında bürokrasi çoktur ve nettir. O yüzden problem yaşayanlar genelde kişisel problemlere dayalı sorunlardan kaynaklı olabilir çünkü buranın işleyişinde genel olarak bir problem yoktur ve çok güzeldir. Ben çok memnunum.” (Budapeşte31E)

Bu bağlamda, Macaristan’da yaşayan Türk göçmenlerin kurumsal yapılarla yaşadığı olumlu deneyimler, onların toplumsal uyum süreçlerine ve kamusal alanla kurdukları ilişkilere katkı sağlayan önemli bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Araştırmaya katılan katılımcıların önemli bir kısmı (13 kişi), Macaristan’daki resmi kurumların sunduğu hizmetlerden memnun olmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların bu memnuniyetsizliği, özellikle bürokratik işlemlerin karmaşıklığı, hizmetlere erişimde yaşanan zorluklar ve kurum personelinin tutumlarına ilişkin olumsuz deneyimlerle gerekçelendirildiği şu şekilde aktarılmaktadır:

“Macaristan resmi kurumları çok ağır hatta çok çok ağır. Yavaşlar, bürokrasiye çok fazla takılılar bizim gibi iş bitirici değiller. Bir işim düşünce eyvah diyorum olmayacağından değil de oluncaya kadar çok zaman alacağını, yoracağını

bildiğimden diyorum. Yani ben kendi adıma çok memnun değilim diyebilirim.”
(Budapeşte17E)

“Macaristan’daki resmi kurumlar biraz yavaş çalışıyor. Birden fazla işi aynı anda yapmazlar. Mesela bir kimliği getirirken diğer belgeni de imzalatmak istiyorsun Türkiye’de buna bir nebze yardımcı olurlarken burada her iş için ayrı bir randevu alman gerekir çünkü o iş için de randevu alman gerekecek hayatta sana yardımcı olmazlar. Görevliler seni “Bunun için ayrıca randevu alman gerekir” diye uyarırlar ve yapmazlar. Tamamen düz mantıktır. Bizdeki gibi iş bitirici ve yardımsever değildirler. Hele ki bir de yabancı olduğunuzu anlarılarsa tüm süreci daha da titizlenerek yaparlar artık. Ben tüm bu süreçlerle uğraşmaktan çok yorulduğum ve zorlandığım için genel anlamda memnun değilim.” (Budapeşte28E)

“Macaristan resmi kurumları çok fazla resmi çalışıyor diyebiliriz. Hatta randevusuz başış bile yapamazsınız o kadar resmi yani. Bir hayli zorlayıcı ve yorucu olduğundan genelde memnun kalamıyorum.” (Budapeşte29K)

“Macar resmi kurumları kuralcıdır. Yani senden istenilen yazılı kuralları yerine getiriyorsan işleyiş normal bir şeklide akar. Ama yabancı olunca daha kuralcı daha dikkatli olabiliyorlar. Bu yüzden Macaristan’da resmi işler genel anlamda zor iken biz yabancılar için çok daha zor olabiliyor. Tüm bu zorluklar bir araya gelince de memnun kalamıyorsun.” (Budapeşte30E)

Araştırmaya dâhil edilen katılımcılardan yalnızca çok az bir kısmı (2 kişi), Macaristan’daki resmi kurumların sunduğu hizmetlere ilişkin herhangi bir görüş bildirmemiştir. Bu sınırlı sayıdaki katılımcının görüş belirtmemesi, kurumlarla doğrudan bir deneyim yaşamamış olmasından kaynaklanmaktadır. Katılımcılar söz konusu duruma ilişkin görüşlerini aşağıdaki şekilde dile getirmiştir:

“Resmi kurum süreçleriyle eşim ilgilendiği için o takip ediyor bu yüzden pek bi bilgim, fikrim yok.” (Budapeşte9K)

“Macar resmi kurumlarının işleyişinin çok yavaş olduğu söyleniyor ama benim işim düşmedi hal böyle olunca da bir fikrim yok.” (Budapeşte20E)

Bu bulgular, Macaristan'daki Türk göçmenlerin yerel kurumsal yapılarla kurdukları ilişkilerin homojen bir yapıda seyretmediğini, aksine göçmenlerin sosyo-ekonomik statüleri, bireysel geçmişleri ve kurumsal aktörlerle olan etkileşim biçimlerine bağlı olarak önemli ölçüde farklılaştığını ortaya koymaktadır. Bu durum, göçmenlerin yerel topluma entegrasyon süreçlerinin tek boyutlu ve genellenebilir bir çerçevede değerlendirilemeyeceğini; aksine, çok katmanlı, dinamik ve bağlama özgü deneyimlerin dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tez çalışması, Macaristan'da ikamet eden Türk diasporasına mensup bireylerin göç, aidiyet, kimlik ve gündelik yaşam deneyimlerini çok boyutlu bir sosyolojik analizle ele alarak, çağdaş diaspora kuramlarının kavramsal sınırlarını sorgulayan ve yeniden tanımlayan bir çerçeve sunmuştur. Küreselleşme olgusunun ulus-devlet paradigmasını esnettiği; coğrafi sınırların geçişken hâle geldiği; kimliklerin yalnızca doğuştan gelen sabit aidiyetlerle değil, mekânsal hareketlilik, kültürel temas ve bireysel öznelliklerle biçimlendiği bir çağda, diaspora artık yalnızca sürgün, zorunlu göç ya da travmatik kopuşla özdeşleştirilen bir olgu olmaktan çıkmakta; gönüllü göçler, bireysel yaşam stratejileri ve ulusötesi bağlamlarda kurulan çoğul aidiyet biçimleriyle yeniden tanımlanmaktadır. Bu bağlamda Macaristan'a gönüllü göç yoluyla yerleşmiş Türk bireylerin çok yönlü ve karmaşık yaşam deneyimlerine odaklanan bu çalışma, diaspora kavramını hem kuramsal hem ampirik düzeyde yeniden düşünmeyi gerekli kılmış; Türk diasporasının sabit, yekpare, homojen bir etnik kolektivite olarak değil, farklı göç dalgaları, sosyal konumlar, kuşak farklılıkları, toplumsal cinsiyet rolleri ve gündelik yaşam pratikleri üzerinden şekillenen dinamik, çok katmanlı ve müzakereye açık bir kimlik formasyonu olarak ele alınmasını zorunlu kılmıştır.

Elde edilen bulgular, Macaristan'daki Türk diasporasının sadece etnik kimlik ya da nostaljik aidiyetler etrafında örgütlenmiş bir topluluk olmadığını; tersine, köken ülke ile mesken ülke arasında uzanan çok yönlü sosyal, kültürel ve kurumsal ilişkiler içinde kimliğini sürekli yeniden kuran, dönüştüren ve müzakere eden bir özneleşme süreci içerisinde varlık gösterdiğini ortaya koymuştur. Kimlik, bu bağlamda, yalnızca geçmişe yöneltilmiş kültürel bir sadakat değil; aynı zamanda bireyin bugünü nasıl yaşadığı ve geleceği nasıl tahayyül ettiğiyle doğrudan ilişkili olarak şekillenen çok boyutlu bir inşa alanıdır. Diasporik kimlik sabit değil; bağlama, sosyal ilişkiler ağlarına, yapısal eşitsizliklere ve bireysel ajansa bağlı olarak sürekli yeniden üretilen esnek bir yapıdır. Tezin ulaştığı sonuçlar, klasik diaspora kuramlarının sabit aidiyet, merkez-çevre dikotomisi ve köken ülke merkezli bakış açılarını aşarak; bireylerin mekânlar arası geçişlerde kurdukları çoklu kimlik pozisyonlarını, dilsel melezlikleri, kültürel stratejileri ve gündelik yaşam pratiklerini merkezine alan çağdaş, eleştirel bir perspektif önermektedir. Böylece diaspora, yalnızca bir coğrafi kopuşun veya etnik sadakatin taşıyıcısı değil; ulusötesi ilişkilerin, kültürel melezliklerin, kimlik müzakerelerinin ve yapısal koşullarla şekillenen öznelliklerin sahnesi olarak yeniden

kavramsallaştırılmıştır. Bu çerçevede Macaristan'daki Türk diasporası, küresel göç çağında ortaya çıkan hibrit, yerelleşmiş ve çoğulcu kimlik biçimlerinin paradigmatik bir örneği olarak değerlendirilmektedir.

Araştırma, klasik diaspora modellerinin sunduğu tekil, sabit ve etnisite temelli açıklama çerçevelerinin ötesine geçerek, çağdaş diaspora kuramlarının ortaya koyduğu çok boyutlu, esnek ve müzakereye açık kimlik inşa süreçleriyle uyumlu bir analitik zeminde konumlanmaktadır. Klasik yaklaşımların sıklıkla referans verdiği travmatik göç, zorunlu yer değiştirme ve ulus-devlet merkezli aidiyet modelleri, Macaristan'daki Türk diasporasının gönüllü göç, ulusötesi hareketlilik ve bireysel yaşam stratejilerine dayanan karmaşık yapısını açıklamada yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda çalışma, özellikle modern diaspora kuramlarının vurguladığı hibritleşme, çoklu aidiyet, kültürel melezlik ve bağlamsallık gibi kavramlar çerçevesinde değerlendirilmiş; diaspora olgusunun durağan değil, sürekli devinen ve yeniden kurulan bir süreç olduğu varsayımından hareketle yapılandırılmıştır.

Macaristan'daki Türk topluluğu, sayısal büyüklük açısından sınırlı bir demografik görünüm arz etse de, bireysel deneyimlerin çeşitliliği, kuşaklar arası farklar, toplumsal cinsiyet rolleri ve kültürel pratikler açısından oldukça zengin ve analize açık bir yapıya sahiptir. Nitekim araştırma kapsamında görüşme yöntemiyle ulaşılan 31 katılımcının yaşam öyküleri, diaspora olgusunu istatistiksel bir veri kümesinden ziyade, anlamların, müzakerelerin ve kimlik stratejilerinin iç içe geçtiği bir toplumsal inşa alanı olarak okumaya imkân tanımaktadır. Katılımcı anlatılarında öne çıkan etnografik ayrıntılar, diasporik kimliğin ne salt etnik bir sadakat ne de değişmez bir kültürel mirasla sınırlı kaldığını; aksine, gündelik yaşam pratikleri, sosyal ilişkiler, dilsel tercihler, kurumsal deneyimler ve bireysel öznellikler çerçevesinde sürekli yeniden tanımlandığını ve konjonktürel olarak dönüştürüldüğünü ortaya koymaktadır.

Araştırma, Macaristan'daki Türk diasporasının demografik yapısının tekil ve homojen bir yapı arz etmediğini; tersine, çok katmanlı bir sosyal bileşim sergileyen, yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, mesleki pozisyon ve gelir dağılımı gibi değişkenler ekseninde belirgin biçimde çeşitlenen bir yapı olduğunu ortaya koymuştur. Bu çeşitlilik, yalnızca nümerik bir farklılaşmayı değil, aynı zamanda diaspora kimliğinin hangi toplumsal koşullarda, hangi aktörlük biçimleriyle ve ne tür yönelimlerle kurulduğuna dair çok boyutlu bir sosyolojik tablo sunmaktadır. Özellikle orta yaş grubundaki bireylerin örneklemde yoğunlukla temsil edilmesi, diaspora deneyiminin büyük ölçüde

bireylerin ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda en üretken yaşam evrelerinde gerçekleştiğine işaret etmektedir. Bu durum, göçün yalnızca yer değiştirme ya da barınma ihtiyacıyla değil, aynı zamanda bireyin toplumsal öznelliğini gerçekleştirme arzusu ve yaşam stratejisi olarak da değerlendirildiğini göstermektedir.

Göç olgusu, bu tez bağlamında yalnızca fiziksel ya da coğrafi bir yer değiştirme süreci olarak değil; aynı zamanda bireyin öznel yaşam deneyimlerini, sosyal ilişkilerini ve kimlik kurgularını yeniden biçimlendirdiği çok katmanlı bir toplumsal dönüşüm alanı olarak ele alınmaktadır. Göç süreci, bireyin sadece bir mekândan diğerine geçişle sınırlı kalmamakta; toplumsal aidiyetlerini, kültürel bağlarını ve bireysel kimliğini yeniden değerlendirdiği, geçmişle bugün arasında kurduğu süreklilik ya da kopuşları yeniden anlamlandırdığı bir geçiş evresi işlevi görmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen veriler, göç kararlarının büyük ölçüde sosyal ağlar, ailevi ilişkiler, kolektif hafıza ve kültürel normlarla iç içe geçmiş olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, göçün bireysel bir karar olmanın ötesinde, toplumsal olarak şekillenen, tarihsel bağlarla örülmüş ve kültürel anlamlarla donatılmış kolektif bir pratik olduğunu göstermektedir.

Ancak bununla birlikte, bireysel ajansın da ihmal edilmemesi gereken önemli bir belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle yüksek eğitim düzeyine, mesleki birikime ve kültürel sermayeye sahip bireyler açısından göç, yalnızca bir kaçış ya da zorunluluk değil; aynı zamanda yaşam stratejilerinin bir parçası, öznel hedeflere ulaşma aracı ve kimliksel bir yeniden inşa süreci olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ikili yapı - yani göçün hem sosyal ilişkiler ağlarıyla biçimlenen bir kolektif yönelimi, hem de bireysel motivasyonlarla şekillenen öznellik alanı - diaspora kimliğinin çok katmanlı doğasını anlamada kritik bir öneme sahiptir. Nitekim Macaristan'daki Türk diasporası örneği, bireylerin hem tarihsel-kültürel referanslarla hem de güncel yaşam deneyimleriyle şekillenen bir kimlik inşa süreci içinde olduklarını; bu sürecin sabit ve yekpare değil, bağlama duyarlı, geçirgen ve dönüşüme açık olduğunu göstermektedir.

Çalışmada diaspora, göçün edilgen bir sonucu ya da yalnızca etnik aidiyetin dışavurumu olarak değil; zamanla kendi iç dinamiklerini kuran, yerleşen, melezleşen ve sosyalleşme süreçleriyle yeniden biçimlenen aktif bir toplumsal organizasyon biçimi olarak ele alınmıştır. Macaristan'daki Türk diasporasının tarihsel derinliği, ilk kuşaktan itibaren ikinci ve üçüncü kuşaklara uzanan bir toplumsal sürekliliğe işaret etmektedir.

Katılımcı anlatıları, diaspora bireylerinin ilk dönemlerde görece geçici bir konumda bulunduklarını, ancak zamanla mesken ülkeye yönelik aidiyetin güçlendiğini ve bu durumun göçün anlamını da dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır. Geri dönüş düşüncesinin giderek zayıflaması, bireylerin yaşam planlarını ve kimlik kurgularını yalnızca Türkiye bağlamında değil, Macaristan'daki toplumsal koşullar ve fırsatlar doğrultusunda şekillendirdiklerini göstermektedir.

Bu bağlamda, Macaristan'daki Türk diasporasında aidiyetin sabit, etnik köken merkezli ya da nostaljik temelli bir biçimde yeniden üretildiğini söylemek mümkün değildir. Aksine, aidiyet, bireylerin güncel yaşam pratikleri, sosyal bağları, toplumsal katılım düzeyleri ve gelecek tahayyülleri üzerinden sürekli olarak yeniden tanımlanmaktadır. Diasporik kimlik bu yönüyle, hem geçmişe bağlılık hem de mevcut bağlamda varlık kurma yöneliminin eşzamanlı bir ifadesi olarak ortaya çıkmakta; bireylerin hem bireysel hem kolektif düzeyde sürdürdükleri kimlik müzakereleriyle inşa edilmektedir. Bu durum, diaspora kavramının klasik anlamda köken ve kopuş ikiliğine indirgenemeyeceğini; tersine, çok yönlü, tarihsel olarak katmanlı ve sosyal ilişkilerle sürekli yeniden biçimlenen bir toplumsal aidiyet biçimi olduğunu ortaya koymaktadır.

Toplumsal cinsiyet ekseninde ortaya çıkan bulgular, kadınların göç sürecine katılımının genellikle dolaylı, aile temelli ve görünmez emek biçimleriyle sınırlı kaldığını; erkeklerin ise kamusal alanda daha görünür ve etkin roller üstlendiğini göstermektedir. Kadınların temsiliyetindeki bu sınırlılık, sadece sayısal bir eksiklik değil; aynı zamanda diaspora alanında da toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yeniden üretildiğinin bir göstergesidir. Bu durum, kadınların göç deneyimlerinin sıklıkla ailevi sorumluluklar, duygusal emek ve özel alanla sınırlandırıldığını; kamusal temsiliyetlerinin ise ikinci plana itildiğini ortaya koymakta, diasporik kimliğin toplumsal cinsiyetle iç içe geçmiş yapısını görünür kılmaktadır.

Eğitim düzeyine ilişkin bulgular ise, Macaristan'daki Türk diasporasının önemli ölçüde nitelikli bireylerden oluştuğunu ve bu bireylerin klasik göçmen profillerinden farklı olarak, yalnızca ekonomik kazanç motivasyonu değil; aynı zamanda bilgi, beceri, entelektüel gelişim ve kültürel sermaye arayışıyla hareket ettiklerini göstermektedir. Katılımcıların önemli bir kısmının yükseköğrenim düzeyine sahip olması, diasporanın mesleki özerklik, sosyal mobilité ve kültürel aidiyet stratejilerini aynı anda gözetken bir göç profili sunduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, göçün yalnızca ekonomik ya da güvenlik temelli bir hareketlilik olarak değil; aynı zamanda

bireyin kültürel ve kimliksel yatırım yaptığı, özneleşmesini gerçekleştirdiği çok boyutlu bir toplumsal süreç olarak kavranması gerektiğini göstermektedir. Bu çerçevede, Macaristan'daki Türk diasporasının demografik kompozisyonu, yalnızca niceliksel bir veri kümesi sunmakla kalmayıp, diasporik kimliğin inşasında belirleyici olan yapısal, kültürel ve toplumsal faktörlerin nasıl kesiştiğini çözümlemek açısından da işlevsel bir analitik zemin teşkil etmektedir.

Dolayısıyla bu çalışma, diaspora kimliğinin yalnızca geçmişe referansla kurgulanan nostaljik bir aidiyet formu olmadığını; bireylerin içinde bulundukları sosyal, kültürel ve yapısal bağlamlara verdikleri tepkiler doğrultusunda dinamik biçimde inşa edilen, yerelleşen ve gerektiğinde müzakere edilen bir kimlik repertuarı olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle Macaristan'daki Türk diasporası, modern diaspora kuramlarının işaret ettiği şekilde, kimliğin sabit ve tekil değil; çoklu, geçişli, bağlama duyarlı ve aktör-temelli bir süreçle şekillendiği paradigmatic bir örnek sunmaktadır. Bu örneklik, sadece Türk diasporası çalışmaları için değil; aynı zamanda çağdaş göç ve kimlik kuramları açısından da önemli teorik açılımlar sunma potansiyeline sahiptir.

Kimlik beyanlarına ilişkin elde edilen veriler, Macaristan'daki Türk diasporasının kimlik inşa süreçlerinin tekil, sabit ve etnisite temelli kategorilerle açıklanamayacak ölçüde çoğulcu, melezleşmiş ve bağlama duyarlı olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Araştırma katılımcılarının büyük çoğunluğu için Türk kimliği, güçlü bir tarihsel bağ, duygusal aidiyet ve kültürel hafıza alanı olarak anlamlandırılmakta; bu kimlik, özellikle dilsel pratikler, geleneksel normlar ve toplumsal değerlerle ilişkilendirilmektedir. Ancak bu ilişki, tüm bireylerde aynı yoğunlukta ve biçimde sürdürülmemektedir. Kimlik, bazı bireyler açısından aktif olarak sahiplenilen bir yaşam tarzı ve sosyal aidiyet biçimi iken; bazıları için daha sembolik, duygusal veya nostaljik bir düzlemde anlam kazanmaktadır. Türkiye ile doğrudan kurumsal ya da ailesel bağı kalmamış bireylerin dahi "Türk" kimliğini kültürel bir miras, etnik bir hatırlama ya da aidiyet duygusunu sürdürme pratiği olarak tanımlamaları, kimliğin yalnızca geçmişe yöneltilmiş bir sadakat değil; aynı zamanda geleceğe dair kurgulanan bir aidiyet zemini olduğunu da göstermektedir.

Macar kimliğiyle kurulan ilişkiler ise, daha çok bireysel deneyimlere, sosyal kabul süreçlerine, toplumsal dışlamalara ve kurumsal temaslara bağlı olarak çeşitlenmekte; bazı bireylerde olumlu, işlevsel ve kapsayıcı biçimlerde şekillenirken, diğerlerinde daha mesafeli ya da tarafsız yaklaşımlarla tanımlanmaktadır. Bu durum,

diasporik kimliğin ne yalnızca bir vatandaşlık statüsüne ne de yalnızca etnik-kültürel bir sadakate indirgenebileceğini; aksine gündelik yaşam pratiklerinde deneyimlenen çok katmanlı sosyal ilişkiler, kültürel müzakereler ve yapısal koşullar doğrultusunda esnek, geçişli ve bağlamsal olarak yeniden üretildiğini göstermektedir. Bu bağlamda kimlik, durağan bir aidiyet değil; bireylerin sosyal çevreleriyle girdikleri etkileşimler, yaşam stratejileri ve bireysel yönelimleriyle sürekli olarak şekillenen bir sürece işaret etmektedir.

Araştırmanın dikkat çekici bulgularından biri de, diaspora kimliğinin toplumsal cinsiyetle olan ilişkisinin belirgin bir farklılaşma sergilemesidir. Erkek katılımcıların önemli bir bölümünün Macar eşlerle evli olması ya da ailesinden uzakta bireysel yaşamlar kurmuş olması, kültürel aktarım ve kimlik devamlılığı açısından belirli kopuşlar yaratmakta; bu durum, diaspora içinde kimliksel sürekliliğin özellikle aile yapısı ve kuşaklar arası ilişkiler bağlamında nasıl kırılanlaşabildiğini göstermektedir. Kadın katılımcıların daha sınırlı sayıda olması, bir yandan saha erişiminin teknik kısıtlarıyla ilişkili olsa da, esasen kadınların diaspora topluluğu içinde daha içe dönük, özel alanla sınırlı ve görünürlüğü düşük bir sosyal pozisyonda yer aldıklarına işaret etmektedir. Buna rağmen, kültürel aktarımın taşıyıcısı ve kuşaklar arası aidiyet sürekliliğinin inşa edicisi olarak kadınların rolü, diaspora kimliğinin yeniden üretiminde son derece kritik bir işlev görmektedir. Bu nedenle, diasporik kimliğin toplumsal cinsiyet bağlamında nasıl biçimlendiğini anlamak, yalnızca temsil düzeyindeki eşitsizlikleri değil, aynı zamanda kimliğin nesiller arası inşasında hangi aktörlerin belirleyici olduğunu ortaya koymak açısından da büyük önem taşımaktadır.

Araştırma bulguları, dil kullanımının Macaristan'daki Türk diasporasında kimlik inşasının en temel ve belirleyici bileşenlerinden biri olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu, özellikle ikinci kuşak bireylerin Türkçeyi sınırlı düzeyde kullandığını ve çocukların sosyalizasyon süreçlerinde ağırlıklı olarak Macarca üzerinden etkileşim kurduklarını ifade etmiştir. Bu durum, dilin yalnızca bir iletişim aracı değil; aynı zamanda kimliğin sembolik, kültürel ve kuşaklar arası aktarım açısından taşıyıcı ve kurucu bir unsur olduğunu göstermektedir. Ev içinde Türkçenin korunmasına yönelik çaba, kültürel süreklilik arzusu ve aidiyetin sürdürülebilirliği bağlamında bir direnç alanı olarak değerlendirilebilirken; kamusal alanda Macarca ya da çokdilli iletişim biçimlerinin tercih edilmesi, bireylerin toplumsal yaşamın gereklilikleriyle uyum içinde var olma stratejileriyle ilişkilenebilir.

Bu bağlamda, dilsel melezlik ve bağlama duyarlı dil kullanımı, diasporik kimliğin durağan bir etnik form değil; aksine, gündelik yaşamın çok katmanlı bağlamları içerisinde sürekli olarak yeniden müzakere edilen, geçirgen ve dinamik bir kimlik formasyonu olduğunu göstermektedir. Katılımcı anlatıları, dilin kültürel aidiyetin yalnızca taşıyıcısı değil, aynı zamanda dönüştürücüsü olduğunu da ortaya koymakta; Türkçedeki zayıflamanın, kültürel belleğin ve kimliğin kuşaklar arası aktarımındaki sürekliliği tehdit eden bir unsur olarak algılandığını göstermektedir.

Macaristan'daki Türk diasporası özelinde dilsel pratikler, diasporik kimliğin hem üretiminde hem de dönüşümünde merkezi ve belirleyici bir rol oynamaktadır. Diaspora bireyleri, bir yandan köken kültürle tarihsel, duygusal ve simgesel bağlarını Türkçe aracılığıyla sürdürmeye çabalarlarken; diğer yandan Macar toplumuyla etkileşim kurabilmek, sosyal alanda görünür olabilmek ve gündelik yaşamda işlevsel olabilmek adına Macarca kullanımını da giderek daha fazla benimsemektedir. Bu ikili yönelim, çok dilli iletişim stratejilerini ve bağlama duyarlı dil kullanımlarını kaçınılmaz kılmakta; özellikle ikinci kuşakta dilsel melezlik, kod değiştirme ve Türkçenin sembolik düzeyde varlığını sürdürmesi gibi örüntüler öne çıkmaktadır. Bu durum, Macaristan'daki Türk diasporik kimliğinin sabit, yekpare ya da yalnızca etnik temelli bir aidiyet biçimi değil; aksine geçirgen, esnek, sürekli müzakere edilen ve bireysel yaşam stratejileriyle şekillenen dinamik bir toplumsal inşa olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda dil, yalnızca iletişimsel bir araç olmanın ötesinde, kültürel aidiyetin taşıyıcısı, kimlik performansının sahnesi ve bireyin mesken toplumda sosyal olarak konumlanma biçimini belirleyen çok katmanlı bir pratik olarak değerlendirilmelidir.

Gündelik yaşam pratikleri, Macaristan'daki Türk diasporasının kimlik inşa süreçlerinin somutlaştığı, deneyimlendiği ve dönüştüğü başlıca toplumsal zemini oluşturmaktadır. Bu pratikler, bireylerin kimliklerini yalnızca kültürel geçmişleri üzerinden değil; içinde bulundukları sosyal bağlamla girdikleri etkileşimler doğrultusunda yeniden kurduklarını göstermektedir. Araştırma bulguları, diaspora bireylerinin gündelik yaşamda karşılaştıkları yapısal engellerin, kurumsal ayrımcılık biçimlerinin ve sosyal dışlanma deneyimlerinin, bazı bireylerde daha içe kapanık, savunmacı ve etnik temelli kimlik stratejilerinin gelişmesine neden olduğunu; buna karşın sosyal uyum ve kamusal katılım düzeyi yüksek bireylerin daha çoğulcu, yerleşmiş ve melez kimlik formları geliştirdiklerini ortaya koymaktadır. Bu çift yönlü eğilim, diaspora kimliğinin yalnızca bireysel yönelimlerden ibaret olmadığını; aksine

kamusal alanın sunduğu fırsatlar, sınırlamalar ve tanınma pratikleriyle doğrudan biçimlendiğini göstermektedir.

Özellikle Macar kurumlarına yönelik sınırlı güven, diaspora bireylerini köken ülke olan Türkiye'nin kurumsal yapılarına ve sembollerine daha fazla yönlendirmekte; bu da diasporik kimliği yalnızca yaşanılan ülkeye bağlı değil, çift yönlü bir kurumsal aidiyet üzerinden şekillenen bir yapı hâline getirmektedir. Kimlik bu noktada, ne yalnızca Macaristan'a entegre olmakla açıklanabilir bir süreçtir ne de salt Türkiye merkezli nostaljik bir aidiyete dayanmaktadır. Aksine, diaspora bireyleri her iki bağlamla kurdukları çok yönlü ilişkiler ve gündelik stratejiler doğrultusunda kimliklerini yeniden üretmektedir. Bu durum, modern diaspora kuramlarında öne çıkan “transnasyonal kimlik”, “çoklu aidiyet” ve “bağlama duyarlı kimlik inşası” kavramlarıyla örtüşen bir örüntü sunmaktadır.

Katılımcı anlatıları, Macar toplumuyla gündelik etkileşimlerinde bazı bireylerin kültürel farklara rağmen dışlanma hissetmediklerini ve sosyal uyum sağladıklarını; ancak özellikle ikinci kuşakta kültürel melezleşme, kimlikte geçirgenlik ya da etnik görünmezleşme gibi olguların daha belirgin biçimde ortaya çıktığını göstermektedir. Bu, diaspora kimliğinin yalnızca kültürel aidiyetle sınırlı olmadığını; bireylerin yaşadıkları sosyal çevreyle kurdukları ilişkiler, benimsedikleri yaşam tarzları ve deneyimledikleri kurumsal yapılar aracılığıyla dinamik biçimde şekillendiğini göstermektedir.

Araştırma yalnızca bireysel kimlik deneyimlerini analiz etmekle kalmamış, aynı zamanda Macaristan'daki Türk diasporasının kolektif düzeyde nasıl örgütlendiğine ve Türkiye ile olan ilişkilerini ne şekilde sürdürdüğüne dair önemli bulgular da ortaya koymuştur. Türkiye ile kurulan bağlar çoğu zaman sembolik düzeyde kalmakta; bazı bireyler için Türkiye geçmişin bir parçası olarak konumlanırken, diğerleri için kültürel ve siyasi bir referans noktası olarak güncelliğini korumaktadır. Geniş ölçekli bir geri dönüş arzusunun bulunmaması, Macaristan'daki Türk diasporasının mesken ülkede yerleşiklik duygusunu içselleştirdiğini, ancak Türkiye ile olan bağlarını duygusal, kültürel ve sembolik düzeyde sürdürdüğünü göstermektedir. Bu da çağdaş diaspora literatüründe sıkça vurgulanan transnasyonal yaşam biçiminin ve çok yönlü aidiyet stratejilerinin Macaristan'daki Türk diasporası örneğinde de geçerli olduğunu göstermektedir.

Macaristan'daki Türk diasporasının gündelik yaşam pratikleri, diasporik kimliğin bireysel ve kolektif düzeyde nasıl üretildiğini, nasıl müzakere edildiğini ve nasıl dönüştüğünü anlamak açısından sosyolojik olarak son derece işlevsel bir gözlem alanı sunmaktadır. Bu bağlamda diaspora kimliği; yalnızca geçmişten devralınan kültürel kalıpların tekrarı değil, aynı zamanda bireylerin güncel toplumsal ilişkiler, mekânsal bağlamlar ve kurumsal çerçeveler doğrultusunda yeniden kurdukları çok katmanlı, esnek ve bağlama duyarlı bir kimlik formudur.

Bu doğrultuda çalışma, yalnızca ampirik değil; aynı zamanda kuramsal düzeyde de diaspora çalışmalarına anlamlı katkılar sunmaktadır. Özellikle diaspora kimliği, kültürel aktarım, çoklu aidiyet ve mekânsal kimlik konularında yeni tartışmalara kapı aralayarak, mevcut kuramsal çerçeveleri yeniden düşünmeye teşvik etmektedir. Göç sosyolojisi ve kimlik kuramları perspektifinden bakıldığında, diaspora bireylerinin yalnızca köken ülke ile değil; aynı zamanda mesken ülke ile nasıl bir ilişki kurdukları, bu ilişkinin kimlik inşasına nasıl yansıdığı ve bireylerin kendilerini tanımlarken hangi sembollere, anlam ağlarına ve aidiyet katmanlarına başvurdıkları gibi temel sorular, bu tez kapsamında somut veriler ışığında tartışılmıştır. Bulgular, Macaristan'daki Türk diasporasının kimliğinin, klasik diaspora literatüründe sıkça görülen tekil, etnisite temelli ve nostaljik aidiyet kurgularının ötesine geçerek; çoklu aidiyetleri içeren, bağlama göre esneyen, toplumsal ilişkilerle yeniden kurulan ve bireysel deneyimlerle derinleşen bir formasyon sergilediğini ortaya koymaktadır.

Kimlik formu sabit, yekpare ya da durağan değildir; tersine, süreklilik içinde değişen, bağlamsal olarak müzakere edilen, direnç gösterebilen ve zamanla dönüşebilen dinamik bir yapı arz etmektedir. Dolayısıyla diaspora, yalnızca geçmişle kurulan kültürel bir bağ ya da idealize edilmiş bir köken anlatısından ibaret değildir; aynı zamanda bireylerin içinde yaşadıkları güncel toplumsal gerçekliklerle, karşılaştıkları sosyal yapılarla ve geleceğe dair kurguladıkları öznelliklerle kurdukları çok katmanlı bir varoluş biçimi olarak değerlendirilmelidir.

Söz konusu çerçevede Macaristan'daki Türk diasporası, modern göç çağının sunduğu çok boyutlu kimlik üretim stratejilerini, yerelleşme ve küreselleşme ekseninde kesiştiren; kültürel süreklilik ile toplumsal uyum arasında dinamik bir denge kurmaya çalışan paradigmatik bir örnek olarak öne çıkmaktadır. Tez kapsamında ulaşılan sonuçlar, diaspora çalışmalarına yalnızca kavramsal değil; aynı zamanda ampirik ve metodolojik düzeyde de katkı sunmakta; diasporik kimliğin anlaşılmasında bireysel

deneyimlerin, yapısal bağlamların ve kültürel müzakere süreçlerinin eşzamanlı olarak ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Böylece bu çalışma, hem Macaristan'daki Türk diasporasına özgü bir örneklik sunmakta hem de çağdaş kimlik kuramları ile göç sosyolojisini buluşturan disiplinlerarası bir tartışma zemini önermektedir.

Bu çalışmanın yalnızca kuramsal ve ampirik katkılarıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda pratik ve uygulamaya dönük açılımlar sunduğu da göz ardı edilmemelidir. Tez kapsamında elde edilen bulgular, Macaristan'daki Türk göçmenlerin toplumsal entegrasyon süreçlerini, karşılaştıkları kültürel, kurumsal ve sosyal engelleri ve bu engeller karşısında geliştirdikleri bireysel ve kolektif stratejileri görünür kılarak, göç politikalarının çok boyutlu bir zeminde yeniden düşünülmesine katkı sağlamaktadır. Özellikle kimlik inşasının bağlamsal ve müzakereci doğası, kültürel aidiyetin sabit kategorilerle değil, karşılıklı etkileşim süreçleriyle biçimlendiğini ortaya koyarak, hem ev sahibi toplumun hem de köken ülkenin politika üreticileri için önemli bir kavramsal uyarı işlevi görmektedir.

Bu çerçevede çalışma, çokkültürlü toplum yapılarında kültürel uyum mekanizmalarının nasıl tasarlanması gerektiğine dair özgül ipuçları sunmakta; kültürel çeşitliliği yalnızca bir hoşgörü meselesi olarak değil, aynı zamanda sosyal politika, eğitim, dilsel haklar ve kurumsal temsiliyet düzeyinde ele alınması gereken bir toplumsal yapı meselesi olarak değerlendirmektedir. Macaristan gibi görece sınırlı Türk nüfusuna sahip bir ülkede dahi, diaspora üyelerinin kimlik müzakerelerinde yaşadıkları deneyimler, kültürel farklılıkların yerel düzeyde nasıl algılandığı ve yönlendirildiğine ilişkin önemli veriler sunmaktadır. Bu veriler, hem Macaristan özelinde uyum politikalarının geliştirilmesine hem de genel olarak Avrupa'daki göçmen toplulukların sosyal katılımı ve aidiyet süreçlerinin anlaşılmasına yönelik uygulamalı katkılar içermektedir.

Ayrıca bu çalışma, Türkiye'nin diaspora politikalarının mevcut coğrafi önceliklerini de yeniden düşünmeye çağırmaktadır. Türk diasporasına yönelik devlet politikaları uzun yıllar boyunca daha çok Batı Avrupa'daki yoğun göçmen nüfusa odaklanmışken, Macaristan örneği, bu politikaların Orta Avrupa gibi görece az temsil edilen bölgelere genişletilmesinin gerekliliğine işaret etmektedir. Buradaki göçmen bireylerin yüksek eğitim düzeyine, kurumsal kapasitesine ve sosyal etkileşim stratejilerine sahip olması, diaspora ile ilişkilerin yalnızca nicel yoğunluk temelinde

değil, niteliksel etki potansiyeli çerçevesinde de değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla tez, hem Macaristan'daki Türk topluluğunun özgün yapısını hem de bu yapının Türk dış politikasındaki karşılığını görünür kılarak, diaspora-yurttaşlık ilişkisi bağlamında daha kapsayıcı, yerel bağlamlara duyarlı ve çok merkezli bir yaklaşımın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, çalışmanın belirli sınırlılıklarının bulunduğu ve bu sınırlılıkların bulguların yorumlanmasında dikkate alınması gerektiği unutulmamalıdır. Öncelikle, araştırmanın mekânsal olarak yalnızca Budapeşte kent merkezinde yürütülmüş olması, Macaristan genelindeki Türk diasporasının mekânsal çeşitliliğini yansıtmada konusunda belirli bir kısıt oluşturmuştur. Başkent dışında yaşayan, farklı kent ve kırsal bağlamlarda konumlanan Türk göçmenlerin sosyo-kültürel deneyimleri, toplumsal ilişkileri ve kimlik inşa biçimleri bu araştırmanın kapsamı dışında kalmıştır. Bu durum, diasporik kimliğin mekânla kurduğu ilişkinin daha bütüncül biçimde ele alınabilmesi için ileriki çalışmalarda çok mekânlı saha stratejilerinin uygulanmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bir diğer sınırlılık ise, araştırma katılımcılarının sayısal olarak sınırlı bir örnekleme ile temsil edilmesidir. Nitel araştırma tasarımı gereği derinlemesine görüşme tekniği tercih edilmiş olsa da, toplam katılımcı sayısının görece düşük olması, elde edilen verilerin genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Özellikle kadın katılımcıların sayısının az olması, diaspora topluluğu içindeki toplumsal cinsiyet dinamiklerinin daha dengeli ve temsiliyetçi bir biçimde incelenmesini kısıtlamıştır. Bu durum, hem saha erişiminin teknik güçlükleriyle hem de kadınların daha içe dönük sosyal yapılarda konumlanmış olmalarıyla ilişkili olup, diaspora araştırmalarında toplumsal cinsiyetin daha merkezî biçimde ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Ayrıca, bazı katılımcıların görüşme sırasında araştırmacıyı resmî bir otorite figürü olarak algılamaları ve söylemlerini bu algıya göre temkinli biçimde yapılandırmaları, ifade özgürlüğünü sınırlamış ve veri derinliği açısından olası bir sınırlılık yaratmıştır. Bu durum, özellikle göçmen statüsünün hassasiyeti ve yurtdışında yaşayan bireylerin resmi kurumlara karşı geliştirdiği ihtiyatlı tutumlarla ilişkili olup, niteliksel veri toplama süreçlerinde araştırmacı konumunun katılımcı üzerindeki etkisini dikkate alma gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Tüm bu sınırlılıklara rağmen, çalışmada kullanılan derinlemesine nitel veri analizine dayalı metodoloji, elde edilen bulguların anlam katmanlarını açığa çıkarmayı mümkün kılmış; araştırmanın güvenilirliğini zedelemekten ziyade, bağlamsal geçerliliğini güçlendirmiştir. Sınırlı sayıda katılımcıdan elde edilen anlatıların zenginliği, diasporik kimliğin çok katmanlı doğasını ve bireylerin aidiyet stratejilerini sosyolojik olarak anlamlandırma açısından değerli bir içgörü sunmaktadır. Bu bağlamda çalışma, metodolojik sınırlarına rağmen hem özgünlük hem de derinlik açısından güçlü bir ampirik katkı ortaya koymakta; Macaristan'daki Türk diasporasına dair mevcut bilgi birikimine nitelikli bir katkı sağlamaktadır.

Gelecekte yapılacak araştırmalar açısından bu tez çalışmasının sunduğu bulgular, hem yeni sosyolojik soru önerileri geliştirmek hem de farklı bağlamlar ve topluluklar üzerinden karşılaştırmalı analizler yürütmek için değerli bir başlangıç noktası oluşturmaktadır. Özellikle kuşaklar arası kimlik aktarımı süreçleri, diaspora bağlamında gerçekleşen karma evliliklerin kimlik üzerindeki etkileri, gençlik kuşaklarının kimlik performansları ve diaspora içindeki sınıfsal farklılaşmalar gibi başlıklar, daha derinlemesine incelenmesi gereken özgül araştırma alanları olarak öne çıkmaktadır. Bu temalar, sadece bireysel kimlik stratejilerinin değil; aynı zamanda kültürel sürekliliğin, toplumsal uyumun ve kuşaklar arası aktarımın nasıl gerçekleştiğini anlamak açısından sosyolojik önem taşımaktadır.

Ayrıca, bu çalışmada nitel veri toplama teknikleriyle elde edilen derinlikli anlatılar, gelecekte sayısal verilerle desteklenmiş karma yöntemli çalışmalara zemin hazırlayabilir. Böyle çalışmalar, Macaristan'daki Türk diasporasının genel eğilimlerini daha geniş bir örneklem üzerinden test etme ve yorumlama imkânı sağlayarak, bulguların hem temsiliyet gücünü hem de karşılaştırılabilirliğini artıracaktır. Özellikle sosyo-demografik analizlerin kültürel pratiklerle birleştirildiği çok katmanlı yöntemsel yaklaşımlar, diaspora çalışmalarının yöntemsel çeşitliliğini zenginleştirecek ve alana daha bütüncül bir bakış açısı kazandıracaktır.

Macaristan'daki Türk diasporasını merkeze alan bu tez, kuramsal olarak diaspora ve kimlik tartışmalarına yeni bir perspektif sunarken; aynı zamanda sahadan elde edilen ampirik bulgularla bu tartışmaları somut örneklerle desteklemektedir. Tez kapsamında ulaşılan tüm bulgular, kimliğin sabit, yekpare ve doğuştan gelen bir aidiyet biçimi olmadığını; aksine toplumsal, mekânsal ve kültürel bağlamlarla sürekli olarak müzakere edilen, yeniden kurulan ve dönüştürülen bir toplumsal süreç olduğunu

göstermektedir. Diaspora bireyleri, geçmişten devraldıkları kültürel mirası, yaşadıkları yeni toplumsal çevrelerle ilişkilendirerek yeniden üretmekte; bu üretim sürecinde hem bireysel öznelliklerini inşa etmekte hem de kolektif aidiyet biçimlerine yeni anlamlar yüklemektedirler.

Bu bağlamda Macaristan'daki Türk diasporası örneği, ulusal sınırların ötesine taşan, çok merkezli, esnek ve bağlamsal kimlik biçimlerinin nasıl oluştuğunu anlamak açısından önemli bir örnek sunmaktadır. Diasporik kimliğin sabit değil; çok katmanlı, melezleşmeye açık ve gündelik yaşam pratikleriyle sürekli yeniden üretilen bir yapıya sahip olduğu yönündeki tez, bu çalışmanın temel savlarından biri olarak tüm verilerde kendini göstermektedir. Çalışma, böylelikle yalnızca bir kimlik çözümlemesi değil; aynı zamanda göç, aidiyet, kültürel aktarım ve sosyal konumlanış gibi olgulara dair yürütülen akademik tartışmalara kuramsal ve ampirik düzeyde özgün bir katkı sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Agnew, J. (2002). *Making Political Geography*. London: Arnold.
- Ágh, A. (2022). *Decline of Democracy in East Central Europe: The Last Decade as the 'New Normal'*. London & New York: Routledge.
- Aliyah and Absorption. (2002). *Aliyah to Israel: 1882–2000*. Jerusalem: Ministry of Immigrant Absorption.
- Akengin, H. (2019). *Siyasi Coğrafya İnsan ve Mekân Yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akın, R. (2002). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılma Devri ve Türkçülük Hareketi (1908–1918)*. İstanbul: Der Yayınları.
- Aksan, D. (1998). *Her Yönüyle Dil / Ana Çizgileriyle Dilbilim I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, M. (2021). *Jeopolitik, Dış Politika ve Siyaset Üzerine Mülahazalar*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Altstadt, A. L. (2017). *Frustrated Democracy in Post-Soviet Azerbaijan*. New York: Columbia University Press.
- Anderson, B. (2006). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması* (Çev. İ. Ergüden). İstanbul: Metis Yayınları.
- Armstrong, J. A. (1976). Mobilized Andproletarian Diasporas. *American Political Science Review*, 20(2), 393–408.
- Arnould, E. J. and Wallendorf, M. (1994). Market-Oriented ethnography: Interpretation Building and Marketing Strategy Formulation. *Journal of Marketing Research*, 31 (4), 484–504.
- Aslan C. (2006). *Bir Soykırımın Adı: 1864 Büyük Çerkes Sürgünü*. Ankara: Asam Yayınları.
- Atkinson, P., & Hammersley, M. (1994). Ethnography and Participant Observation. (Eds: N. K. Denzin & Y. S. Lincoln). *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Aydın, S. (2009). İki İttihat-Terakki: İki Ayı Zihniyet, İki Ayı Siyaset. *Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce I: Cumhuriyete Devreden Düşünce Mirası, Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi*, (Ed: Mehmet Ö. Alkan), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aydın, Y. (2014). *The New Turkish Diaspora Policy: Its Aims, Their Limits and the Challenges for Associations of People of Turkish Origin and Decision-Makers in Germany*. Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik.
- Balcıoğlu, İ. (2007). *Sosyal ve Psikolojik Açından Göç*. İstanbul: Elit Kültür Yayınları.
- Balogh, A. (2020). Geopolitics in Central Europe: Hungary's strategic posture in the 21st Century. *Central European Review*, 3(2), 77–89.
- Bánkuti, M., Halmai, G., & Scheppele, K. L. (2012). Disabling the Constitution. *Journal of Democracy*, 23(3), 138–146.
- Barth, F. (2001). *Etnik Gruplar ve Sınırlar: Kültürel Farklılıkların Sosyal Organizasyonu*. (Çev. A. Kaya ve S. Gürkan). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Basch, L., Schiller, N. G., ve Blanc-Szanom, C. (1994). *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments and Deterritorialized Nation-States*. Basel: Gordon and Breach.
- Bauböck, R. (2003). Towards a Political Theory of Migrant Transnationalism. *International Migration Review*, 37(3), 700–723.
- Başer, A. E. (2002). *Ele Geçirilemeyen Toprak: Kuzey Kafkasya*. Ankara: Fecr Yayınları.

- Benedian, A. G. (1984). *Organizations: Theory and Analysis – Text and Cases*. Chicago, IL: The Dryden Press.
- Bhabha, H. K. (1994). *The Location of Culture*. London & New York: Routledge.
- Bilgin, N. (1999). *Sosyal Psikolojiye Giriş*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Birkök, M. (1994). *Kimlik Bunalımı ve Gençlik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozóki, A., & Hegedüs, D. (2018). An Externally Constrained Hybrid Regime: Hungary in the European Union. *Democratization*, 25(7), 1173–1189.
- Brinkerhoff, J. (2009). *Digital Diasporas: Identity and Transnational Engagement*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brubaker, R. (2006). *Nationalist Politics and Everyday Ethnicity in a Transylvanian Town*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Brubaker, R. (2005). The ‘Diaspora’ Diaspora. *Ethnic and Racial Studies*, 28(1), 1-19.
- Bruneau, M. (2004). *Diasporas et Espaces Transnationaux*. Paris: Anthropos.
- Butler, J. (2014). Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi. (Çev. B. Ertür). İstanbul: Metis Yayınları.
- Butler, K. (2001). Defining Diaspora, Refining a Discourse. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*. 10(2), 189-219.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. London & New York: Routledge.
- Castells, M. (2010). *The Power of Identity*. Oxford, UK: Wiley-Blackwell.
- Castles, S. ve Davidson, A. (2000). *Citizenship and Migration: Globalization and the Politics of Belonging*. New York: Red Globe Press.
- Chatman, E. A. (1992). *The Information World of Retired Women*. Westport, CT: Greenwood Press.
- Clifford, J. (1994). Diasporas. *Cultural Anthropology*, 9(3), 302–338.
- Cohen, R. (2019). *Küresel Diasporalar Giriş*. (Çev. E. Boz). Ankara: Koyusiyah Yayıncılık.
- Cohen, R. (2008). *Global Diasporas: An Introduction*. (2nd ed.). London & New York: Routledge.
- Cohen, R. (1997). *Global Diasporas: An Introduction*. London & New York: Routledge.
- Cohen, R. (1996). Victims to Challengers. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs)*, 72(3), 507-520.
- Cohen, R. (1992). A Diaspora of a Diaspora? The Case of the Caribbean. *Social Science Information*, 31(1), 159-169.
- Comrie, B. (2009). *The World's Major Languages*. London & New York: Routledge.
- Conner, W. (1986). “The Impact of Homeands Upon Diasporas”, (Der. G. Sheffer), *Modern Diasporas in Interntional Politics*. London: Croom Helm.
- Cornell, S. E. (2011). *Azerbaijan Since Independence*. Armonk, NY: M.E. Sharpe.
- Creswell, J. W. (2020). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (Çev. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çavuşoğlu, H. (2007). Yugoslavya-Makedonya Topraklarından Türkiye’ye Göçler ve Nedenleri. *Bilgi Dergisi*, (41), 123–154.
- Çolak, A. (2017). *Avrasya Jeopolitiğinde Macaristan*. İstanbul: Akademik Yayınlar.
- Dereğözü, Ö. (2020). *Macaristan’ın Dış Politikası ve Türk Dünyası Açılımı*. Ankara: SETA Yayınları.
- Dereli, Y. (2018). *Kimlik, Kültür ve Aidiyet*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dubnov, S. (1931). Diaspora. *Encyclopedia of the Social Sciences*. (vol.4). New York: Macmillan.

- Dufoix, S. (2011). *Diasporalar*. (Çev: I. Ergüden). İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Ercan, O. (2023). Macar Dış Politikasında Çeşitlendirme Arayışı: Macaristan'ın 'Doğu Açılımı' ve Türk Devletleri. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergisi*, 12(2), 168-182.
- Erdoğan, E. ve Uyan-Semerci, P. (2021). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri İçin Bir Rehber: Gereklikler, Sınırlılıklar ve İncelikler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Eriksen, T. H. (2004). *Etnisite ve Milliyetçilik: Antropolojik Bir Bakış*. (Çev. N. Satı.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Eroğlu, E. (1998). *XXI. Yüzyılda Öğretmen, Bilgi Çağında Öğretmenimiz*. Ankara: Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı Yayını.
- Ermenistan Bildirgesi. (2002). *İkinci Ermenistan-Diaspora Konferansı Sonuç Bildirgesi*. Ermenistan: Yerevan.
- European Commission. (2022). *Rule of Law Report 2022: Country Chapter on the Rule of Law Situation in Hungary*. Brussels: European Commission.
- Fabricant, R. A. (1970). An Expectational Model of Migrations. *Journal of Regional Science*, 10(1), 57-67.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*. (Çev: A. Z. Gündoğan ve C. Nacar). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Flint, C. ve Taylor, P. J. (2014). *Siyasi Coğrafya: Dünya-Ekonomisi, Ulus Devlet ve Yerellik*. (Çev. F. Ereker). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972–1977* (Ed.C. Gordon). New York: Pantheon Books.
- Freedom House. (2023). *Nations in Transit 2023: Hungary*. <https://freedomhouse.org>
- Gabriel Sheffer (1986). A New Field of Study: Modern Diasporas in International Politics. (Ed. G. Sheffer). *Modern Diasporas in International Politics*. London and Sydney: Croom Helm.
- Gamlen, A. (2008). *Why engage diasporas?* Oxford, UK: Centre on Migration, Policy and Society (COMPAS), University of Oxford.
- Geray, H. (2006). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Giddens, A. (2013). *Sosyoloji*. (Çev. H. Özel & C. Güzel). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Gökalg, Z. (2004). *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Göker, Z. G. (2015). *Kimlik ve Aidiyetin Sosyolojik Sınırları*. İstanbul: Dipnot Yayınları.
- Göney, S. (1993). *Siyasi Coğrafya*. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.
- Greil, A. L., & Davidman, L. (2016). Religion and Identity. (Ed. M. Dillon), *Handbook of the sociology of religion* (pp. 7–24). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Government of Hungary. (2011). *The Fundamental Law of Hungary*. <https://net.jogtar.hu>
- Grinberg, L. ve Grinberg, R. (1989). *Psychoanalytic Perspectives on Migration and Exile*. New Haven: Yale University Press.
- Grygiel, J. J. (2006). *Great Powers and Geopolitical Change*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Günel, S. (1994). *Siyasi Coğrafya ve Jeopolitik*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2017). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Güvenç, B. (1998). Cumhuriyet ve Kimlik: Konu Sorun, Kapsam ve Bağlam. (Ed. A. Ünsal). *75 Yılda Tebaadan Yurttaş*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hall, S. (2006). Kimlik: Gerekli midir? (Ed. S. Hall & P. du Gay), *Kültürel Kimlik Üzerine*. (Çev.İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hall, S. (1990). Cultural Identity and Diaspora. (Ed. J. Rutherford), *Identity: Community, Culture, Differences*. London: Lawrence & Wishart.
- Hanafi, S. (2005). Reshaping Geography: Palestinian Community Networks in Europe and the New Media. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31(3), 581–598.
- Harris, C. (1993). Whiteness as Property. *Harvard Law Review*, 106, 1707–1791.
- Harris, J. (1993). *Global Dimensions of the african Diaspora*. Washington: Howard University Press.
- Hoffmann, C. (1991). *An Introduction to Bilingualism*. London and New York: Longman.
- Hortaçsu, N. (2007). *Kimliklerimiz ve İlişkilerimiz*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Hourani, A. (1992). The Lebanese in the world: A century of emigration. (Eds. A. Hourani & N. Shehadi), *The Lebanese in the world: A century of emigration*. London, UK: I.B. Tauris for the Centre for Lebanese Studies.
- Helly, D. (2006). *Muslim Diaspora: Gender, Culture and Identity*. (Ed. H. Moghissi). London & New York: Routledge Islamic Studies.
- Hungarian Central Statistical Office. (2023). Demographic and Language Statistics. <https://www.ksh.hu>
- Huntington, S. P. (2004), “Biz Kimiz? Amerika’nın Ulusal Kimlik Arayışı” (Çev. A. Özer A.). , İstanbul: CSA Global Yayın Ajansı.
- Hülür & Akça, (2007). İmparatorluktan Cumhuriyete Siyasal Bütünlük ve Ulusalcılık Söylemi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 311-335.
- Irele, A. (1965). Négritude or Black Cultural Nationalism. *Journal of Modern African Studies*, 3(3), 363–375.
- Isin, E. ve Wood, P. K. (1999). *Citizenship and Identity*. London, Thousand Oaks, New Delphi: Sage Publications.
- Ismailzade, F. (2005). Azerbaijan's Foreign Policy: Between East and West. In S. F. Starr (Ed.), *The Caucasus and Central Asia: Transitioning to democracy* (pp. 283–300). M.E. Sharpe.
- Ismailzade, F. (2005). Azerbaijan's Foreign Policy: Between East and West. (Ed. S. F. Starr). *The Caucasus and Central Asia: Transitioning to democracy* (pp. 283–300). Armonk, NY: M.E. Sharpe.
- İlhan, A. (1989). *Jeopolitik ve Türkiye'nin jeopolitik konumu*. İstanbul: Harp Akademileri Yayınları.
- İnanç, H. (2005). *AB Entegrasyon Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri*. Ankara: Adres Yayınları.
- İşcan, İ. H. (2004). Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(2), 47-79.
- Jenkins, R. (2008). *Toplumsal Kimlik*. (Çev.B. Çakır). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Johnson, B., & Christensen, L. (2010). *Educational Research: Quantitative, Qualitative and Mixed Approaches*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Kancı, A. (2008). Nationalism in the Age of Popular Culture: The case of Turkey. *Insight Turkey*, 10(2), 71–86.
- Karakaş, M. (2001). *Modernleşme ve Kimlik: Türkiye’de Din, Devlet ve Toplum*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Bilimsel İrade Algı Çerçevesi ile Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Kars, H. ve Çakmaklı, D. (2023). Macaristan'da Popülist Söylem: Türk Göçmenlerin Deneyimleri. *Alternatif Politika Dergisi*, 15(1), 80-109.
- Karakuş, Y. (2021). Macaristan'daki Türk Diasporasının Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Etkileri. *Uluslararası Diaspora Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 101-123.
- Karataş, Z. (2017). Sosyal Bilim Araştırmalarında Paradigma Değişimi: Nitel Yaklaşımın Yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 68-86.
- Kaya, A. (2005). Cultural Reification in the Politics of Identity: The Case of Circassians in Turkey. *The Journal of the Royal Anthropological Institute*, 11(4), 609-625.
- Kaya, A. (2001). *Siyaset ve Kimlik: Avrupa'da Türk Diasporası*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kızılhan, N. (2019). Türkiye'de Çerkes Diasporasının Güncel Durumu. *Diaspora Çalışmaları Dergisi*, 12(1).
- Kirman, M. A. (2016). Dini Kimlik ve Aidiyetin Oluşumunda Kültürün Etkisi. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 19(50), 173-198.
- Kiss, B. (2021). Hungary's Foreign Policy Orientation: Between East and West. *Hungarian Journal of Political Studies*, 9(1), 105-120.
- Koçdemir, K. (2004). *Milli Devlet ve Küreselleşme, Anlamı Değişen Sınırlar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kontra, M. (1999). Language Rights and Education in Hungary. (Eds M. Kontra, R. Phillipson, T. Skutnabb-Kangas, & T. Várady), *Language: A Right and a Resource: Approaching Linguistic Human Rights*. Budapest: Central European University Press.
- Kovats, M. (2013). The Integration of Roma Minorities in Hungary: From Assimilation to Recognition. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39(4), 57-72.
- Központi Statisztikai Hivatal. (2023). A 2022. évi népszámlálás vallási adatai. <https://www.ksh.hu/nepszamlalas2022>
- Krekó, P. (2021). *The Hungarian Illiberal State: From Soft Autocracy to Electoral Authoritarianism*. Budapest: Political Capital Institute.
- Kurkjian, V. M. (1964). *A History of Armenia*. New York: Armenian General Benevolent Union of America.
- Landau, J. (1981). *Pan-Turkism in Turkey, A Study of Irredentism*. London: C. Hurst & Company.
- Lange, R., & Westin, C. (1981). *Identity and Marginality*. Sweden&Lund: Studentlitteratur.
- LeCompte, M. D., & Schensul, J. J. (1999). *Designing and Conducting Ethnographic Research* (Ethnographer's Toolkit, Vol. 1). Walnut Creek, CA: AltaMira Press.
- Levy, M. B., & Wadycki, W. J. (1972). Lifetime Versus One-Year Migration in Venezuela. *Journal of Regional Science*, 12(3), 407-418.
- Magubane, B. M. (1987). *The Ties That Bind: African-American Consciousness of Africa*. Trenton & New Jersey: Africa World Press.
- Magyarország Alaptörvénye. (2011). *Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)*. Retrieved from <https://net.jogtar.hu>
- Major, B., & Szemlér, T. (2022). Hungary's Geopolitical Positioning Between East and West. *Journal of Eurasian Studies*, 13(1), 50-65.
- Marcus, G. E. (1995). Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography. *Annual Review of Anthropology*, 24(1), 95-117.
- Marienstras, R. (1989). On the Notion o Diaspora, (Der. G. Chaliand). *Minority Peoples in the Age of Nation-States*. Londra: Pluto Press.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. B. Çoban). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Marshall, C. and Rossman, G. B. (1989). *Designing Qualitative Research*. Newbury Park, CA: Sage.
- Messing, V. & Neményi, M. (2017). Ethnic Differences in Education in Hungary: The Roma Case. *Intersections: East European Journal of Society and Politics*, 3(1), 40–59.
- Molnár, G. (2018). Historical Memory and National Identity in Hungarian Geopolitics. *Geopolitical Journal of Europe*, 6(2), 41–58.
- Molnár, A. (2016). Religion and State in Hungary: Recent Developments in Church-State Relations.(Eds. W. C. Durham & D. Thayer). *Religion, Pluralism and Reconciliation* (pp. 129–143). UT & Provo: Brigham Young University Press.
- Myers, M. D. (2013). *Qualitative Research in Business and Management*. Croydon: Sage.
- Nelson, P. (1959). Migration, real income and information. *Journal of Regional Science*, 1(2), 43–74.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 2*. (Çev: S. Özge), 5. Basım, Ankara: Yayın Odası Yayınları
- Orbán, V. (2019). *Macaristan-Türk Dünyası Ekonomik İşbirliği Raporu*. Budapeşte: Başbakanlık Basın Ofisi.
- Orbán, V. (2021). *TDT Zirvesi Açılış Konuşması*. İstanbul: TDT Sekreteryası.
- Önder, A. T. (1999). *Türkiye'nin Etnik Yapısı*. Ankara: Bilim ve Sanat Dağıtım Yayınları.
- Özdoğan, G. (2015). *Turan'dan Bozkurt'a: Tek Parti Döneminde Türkçülük, 1931-1946*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özey, R. ve Kocalar, A. O. (2019). *Siyasi Coğrafya*. İstanbul: Aktif Yayıncılık.
- Özkiraz, A. ve Çetin, M. (2015). 1864 Çerkes Sürgünü sonrası Anadolu'da Çerkes iskanı ve Osmanlı Devleti'nin göçmenlere karşı politik tutumu. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 9–28. Bursa: Tesam Akademi Dergisi.
- Özkırımlı, U. (2005). *Modern Ulusçuluk Kuramları: Eleştirel Bir Giriş*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özkul, D. (2018). *Ulus-Ötesi Göç: Uluslararası Göç Yazınında Yeni Bir Paradigma. Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar*. (Der. S. G. I. Öner ve N. A. Ş. Öner). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pal, M. & Chakraborty, P. (2004). Diaspora: Concepts, Intersections and Identities. *Social Scientist*, 32(3/4). India & New Delhi: Indian School of Social Sciences.
- Palestinian Central Bureau of Statistics (PCBS). (2005). *Estimated Number of Palestinians in the World by Country of Residence*.
- Punch, K. F. (2011). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. (Çev. D. Bayrak, H. B. Arslan, Z. Akyüz ve Z. Etöz), 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Papp, Á. (2017). *Ethnic and Llinguistic Minorities in Hungary: Language Policies and Practices*. Budapest: Hungarian Academy of Sciences.
- Ratzel, F. (1923). *Politische Geographie*. München und Berlin: R. Oldenbourg.
- Reis, M. (2004). Theorizing Diaspora: Perspectives on “Classical” and “Contemporary” diaspora. *IOM International Migration*, 42(2).
- Rosenau, J. (1990). *Turbulence in World Politics*. Princeton: Princeton University Press.
- Safran, W. (1991). Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 1(1), 83–99.
- Saydam, A. (1997). *Kırım ve Kafkas Göçleri: 1856-1876*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Scherer, J. (1992). The Photographic Document: Photographs as Primary Data in Anthropological Enquiry. (Ed. E. Edwards), *In Anthropology and Photography in* (pp. 32). New Haven: Yale U. Press.
- Schultz, H. L. (2003). *The Palestinian Diaspora: Formation of Identities and Politics of Homeland*. London & New York: Routledge.
- Shepperson, G. (1968). The African Abroad or the African Diaspora. (Ed. T. O. Ranger). *Emerging Themes of African History: Proceedings of the International Congress of African Historians Held at University College, Dar es Salaam, October 1965* (pp. 152–176). Nairobi, Kenya: East African Publishing House.
- Shiriyev, Z., & Gahramanova, A. (2013). Azerbaijan's Foreign Policy: Between East and West. (Eds. M. Kambeck & P. Ghazaryan) *The South Caucasus: Between Integration and Fragmentation*. New York, NY: Peter Lang.
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve Kültür*. (Çev. T. Birkan), İstanbul: Metis Yayınları.
- Skrbiš, Z., Baldassar, L., & Poynting, S. (2007). Introduction: Negotiating Diasporic Identities. *Journal of Intercultural Studies*, 28(3), 261–269.
- Smith, A. D. (1999). *Milli Kimlik*. (Çev. B. S. Şener), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Splinder, G. (1982). *Doing the Ethnographic of Schooling: Educational Anthropology in Acrion*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Spradley, J. P. (1979). *The Ethnographic Interview*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Szegedi, L., & Tálás, P. (2019). Energy Security and Hungarian Foreign Policy. *Central European Energy Policy Review*, 4(1), 55–70.
- Tajfel, H. (1978). *Differentiation Between Social Groups: Studies in the Social Psychology of Intergroup Relations*. London: Academic Press.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1986). The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. (Eds. S. Worchel & W. G. Austin). *Psychology of Intergroup Relations* (pp. 7–24). Chicago: Nelson-Hall.
- Tekin, H. H. ve Tekin, H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *İstanbul University Journal o Sociology*, 3(13).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2023). *Yurt Dışındaki Türk Nüfusu Hakkında Bilgi*. <https://www.mfa.gov.tr/yurtdisindaki-turk-nufusu.tr.mfa>
- Todaro, M. P. (1968). An Analysis of Industrialization Employment in Less Developed Countries. *Yale Economic Essays*, 8(2).
- Tóth, J. (2020). Migration and Minorities in Hungary. (Eds. M. Ruhs, K. Tamas, & J. Palme). *Bridging the gaps: Linking Research to Public Debates and Policy Making on Migration and Integration* (pp. 85–103). Oxford, UK: Oxford University Press.
- Tóth, A. (2017). National Minorities in Hungary: Legal Framework and Sociopolitical Reality. *Minority Studies*, 27, 58–73. Budapest: Research Institute for Hungarian Communities Abroad.
- Tóth, J., & Göncz, L. (2006). Integration of Immigrants in Hungary: Challenges and Perspectives. *International Migration Review*, 40(2), 430–458.
- TRT Haber. (2023). Türk Yatırım Fonu Kuruluyor. <https://www.trthaber.com>
- Tuathail, G. Ó. (1996). *Critical geopolitics: The Politics of Writing Global Space*. London & New York: Routledge.
- Türk Devletleri Teşkilatı (TDT). (2023). *Türk Devletleri Coğrafya Konseyi Tanıtımı*. Türk Devletleri Teşkilatı Resmi Web Sitesi. <https://www.turkkon.org/>
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2000). *Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekân*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Türkdoğan, O. (2013). *Türk Ulus-Devlet Kimliği*. Konya: Çizgi Kitabevi.

- Ünal, E. (1996). *Türkçülüğün Doğuşu*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Ünal, H. (1996). Young Turk Assessment of International Politics 1906–1909. (Ed. S. Kedourie), *Turkey: Identity, Democracy, Politics*. London; Portland, OR: Frank Cass.
- Ünüvar, K. (2009). İttihatçılıktan Kemalizme: İhya'dan inşa'ya. (Ed. M. Ö. Alkan), *Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce I: Cumhuriyete Devreden Düşünce Mirası, Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi* (ss. 482–493). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Vallance, R. J. (2001). Gaining Access: Introducing Referred Approval. *Issues in Educational Research*, 11(2), 13–23.
- Van Maanen, J. (1982). Fieldwork on the Beat. (Eds. J. V. Maanen, J. Dabbs, Jr. & R. R. Faulkner). *Varieties of Qualitative Research* (pp. 103–151). Beverly Hills, CA: Sage.
- Váradı, L. (2017). The Role of Ethnic Hungarians in Regional Geopolitics. *Transborder Politics Quarterly*, 5(3), 85–94.
- Vatandaş, C. (2004). *Ulusal Kimlik: Türk Ulusçuluğu'nun Doğuşu*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Vertovec, S. (1999). Conceiving and Researching Transnationalism. *Ethnic and Racial Studies*, 22(2), 447–462.
- Vertovec, S. (2009). *Transnationalism*. London & New York: Routledge.
- Yağar, F. ve Dökme, S. (2018). Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlik ve Güvenilirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 17–32.
- Yaldız, F. (2004). Uluslararası Göç ve Diaspora ile İlişkili Kavramlar. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 107–120.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (3. Baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, Y. G. (1995). Türk Aydını ve İktidar Sorunu. (Ed. S. Şen), *Türk Aydını ve Kimlik Sorunu* (ss. 19–33). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Yunusov, A. (2004). *Ислам в Азербайджане* [Islam in Azerbaijan]. Baku: Zaman.
- Yurdusev, A. N. (1997), *Avrupa Kimliğinin Oluşumu ve Türk Kimliği*. (Ed. A. Eralp) Türkiye: İmge Kitabevi.
- Weston, E. (1754). *Diaspora: Some Reflections Upon the Question Relating to the Naturalization of Jews, Considered as a Point of religion*. Londra.
- Wolcott, H. F. (1994). *Transforming Qualitative Data: Description, Analysis and Interpretation*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Wolcott, H. F. (2008). *Ethnography: A Way of Seeing*. (2nd ed.). Walnut Creek, CA: AltaMira.
- Woolpert, J. (1965). Behavioral Aspects of the Decision to Migrate. *Papers and Proceedings of the Regional Science Association*, 15, 111–120.
- Zıllıoğlu, M. (2008). *İletişim nedir?*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.

EKLER DİZİNİ

Ek 1: Bilgilendirme ve Onam Formu

Ek 2: Görüşme Formu

Ek 3: Etik Kurul Raporu

Ek 1: Bilgilendirme ve Onam Formu

Bu araştırma, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı'nda doktora öğrencisi Fatma Zehra Durna tarafından, Prof. Dr. Hüseyin Koçak danışmanlığında yürütülen doktora tez çalışması kapsamında gerçekleştirilmektedir. Araştırmanın başlığı “Macaristan'daki Türk Diasporası ve Türk Kimliği Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme” dir. Çalışmanın amacı, Macaristan'da yaşayan Türk diasporasına mensup bireylerin kimlik, aidiyet ve toplumsal deneyimlerinin sosyolojik olarak analiz edilmesidir.

Bu bağlamda, gerçekleştirilecek görüşmelerde ses kaydı alınacaktır. Ancak bu kayıtlar yalnızca araştırmacı tarafından analiz amacıyla kullanılacak, üçüncü kişilerle paylaşılmayacak ve gizlilik ilkelerine tam olarak uyulacaktır. Katılımcının kimliğini açıkça belirleyebilecek herhangi bir kişisel bilgi, tezde ya da olası yayınlarda yer almayacaktır.

Aşağıda belirtilen hususları okuyup anladığımı ve gönüllü olarak bu çalışmaya katıldığımı beyan ediyorum:

1. Bu araştırmaya hiçbir baskı altında kalmadan, gönüllü olarak katıldığımı,
2. Görüşmenin süresinin, katkı sunmak istediğim ölçüde yaklaşık 45-60 dakika süreceğini,
3. Görüşme sırasında ses kaydı yapılacağını bildiğimi,
4. Sorulacak sorulara içtenlikle ve samimiyetle yanıt vereceğimi,
5. Bu çalışmanın doktora tezi kapsamında yürütüldüğünü ve sonuçlarının akademik mecralarda yayımlanabileceği konusunda bilgilendirildiğimi,

kabul ve beyan ederim.

Ek 2: Görüşme Formu

MACARİSTAN'DAKİ TÜRK DİASPORASI VE TÜRK KİMLİĞİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR İNCELEME

Bu çalışma, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda yürütülen “**Macaristan'daki Türk Diasporası ve Türk Kimliği Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme**” adlı doktora tezinin saha uygulamasını kapsamaktadır. Araştırmada yer alan sorulara verdiğiniz yanıtlar bireysel olarak değerlendirilmemekte ve kişisel bilgileriniz (isim, soyisim, iletişim adresi gibi) talep edilmemektedir. Elde edilen veriler yalnızca araştırmanın amaçları doğrultusunda kullanılacak olup, üçüncü taraflarla paylaşılmayacaktır.

Katılımınız, sabrınız ve samimi yanıtlarınız için teşekkür ederiz.

Görüşmenin; Numarası:

Tarihi:

Süresi:

Gerçekleştiği Mekân:

1. Demografik bilgiler

A	B	C	Ç	D	E	F	G
Yaş	Cinsiyet	Medeni Hali	Eğitim Durumu	Mesleğiniz ve Çalışma Durumunuz	Ortalama Geliriniz	Babanızın / Annenizin Mesleği	Macaristan'da Bulunma Süreniz

2. Macaristan'a göç etme süreciniz nasıl gelişti? Bu süreci benimle paylaşır mısınız?
3. Macaristan'a göç etmeden önce ülke ile herhangi bir kişisel, ailesel, kurumsal, kültürel veya mesleki herhangi bir bağlantınız var mıydı? Varsa bu bağlantıların içeriğini açıkla mısınız?
4. Macar toplumunun Türk göçmenlere yönelik tutumlarını genel olarak nasıl değerlendiriyorsunuz?
5. Türkiye'ye geri dönme düşünceniz hiç oldu mu ya da hâlihazırda böyle bir düşünceniz var mı? Geri dönüş hakkındaki düşüncelerinizi ve planlarınızı

edenleriyle birlikte açıklayabilir misiniz?

6. Macaristan'daki sosyal yaşamınızı, Türkiye'deki gibi sürdürebiliyor musunuz? Buradaki yaşam standartlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?
7. Macaristan'da geçiminizi sağlamak için herhangi bir işte çalıştınız mı? Çalıştıysanız bu işler hangi sektörlerdeydi ve çalışma koşullarınızı değerlendirir misiniz?
8. Macaristan'daki kamu kurumları ile Türkiye Cumhuriyeti'nin yurt dışı temsilciliklerinin (büyükelçilik, konsolosluk, kültürel kurumlar vb.) sunduğu hizmetlerden memnun musunuz? Hangi alanlarda bu kurumlardan destek aldınız ve hangi alanlarda hizmet eksiklikleriyle karşılaştınız?"
9. Kendinizi hangi kimlik ya da kimliklerle tanımlıyorsunuz? Bu kimlik(ler) sizin için hangi değerleri, aidiyetleri veya duyguları temsil ediyor?"
10. Günlük yaşamınızda, ev içi ve kamusal/sosyal çevre bağlamında hangi dili ya da dilleri kullanıyorsunuz? Dil kullanım tercihleriniz zaman içerisinde değişim gösterdi mi? Eğer değiştiyse, bu değişimin sosyo-kültürel ya da bireysel nedenleri nelerdir?"
11. Kendinizi bir ülkeye mi yoksa birden fazla ülkeye mi ait hissediyorsunuz? Hiç aidiyet sorunu, hiçbir yere ait olmama hissi ya da iki ülke arasında kalma gibi duygular yaşadınız mı?
12. "Türk kimliği" ve "Macar kimliği" sizin için ne ifade ediyor? Bu kimlikleri nasıl anlamlandırıyor ve deneyimliyorsunuz?
13. Macaristan'da bireysel ya da kurumsal/politik düzeyde karşılaştığınız herhangi bir sorun oldu mu? Eğer olduysa, deneyimlerinizi paylaşır mısınız?
14. Sizce Macaristan'da yaşayan Türk göçmenlerin karşılaştığı en yaygın sorunlar nelerdir? Bu sorunların nedenlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ek 3: Etik Kurul Raporu

